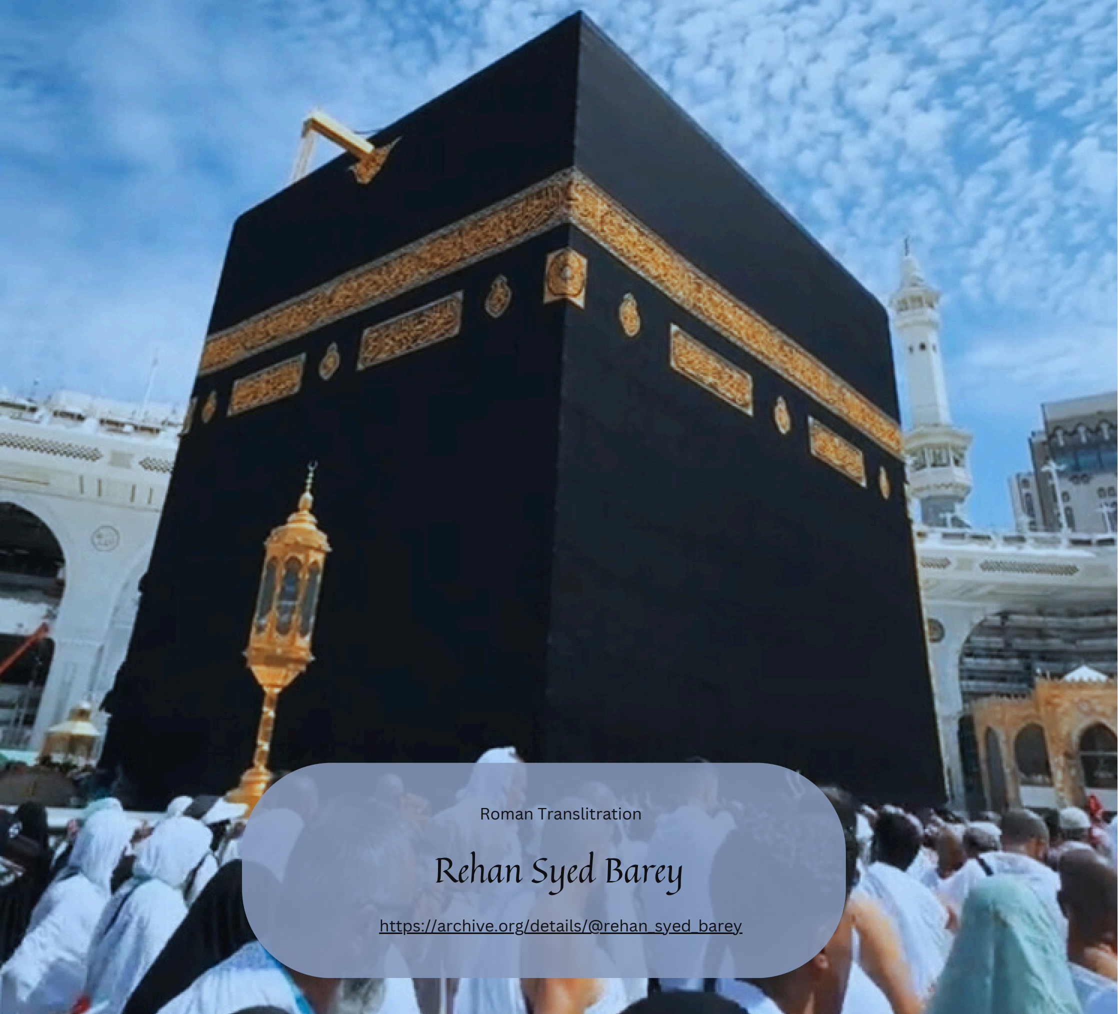
Gunah Aur Tauba

Taaleef

Abu Hamza Abdul Khaliq - Haafiz Haamid Mahmood al-Khudri
(Hafizahumullah)

Taqreez

Shaikh ul Hadees Abdullah Naasir Rahmani
(Hafizahullah)

Roman Translitration

Rehan Syed Barey

https://archive.org/details/@rehan_syed_barey

Fehrist

Translitrators Note: 14

Taqreez: 16

Muqaddama Muallif: 33

Pehla Hissa 38

Baab Number 1: Gunah Ki Taareef Aur Aqsaam 38

Gunah Ki Taareef: 38

Gunah Ki Aqsaam: 38

① Gunah-e-Kabira: 38

② Gunah-e-Saghira: 40

Baab Number 2: Gunah Ke Asbaab, Alaamaat Aur Nuqsanaat 41

Gunah Aur Aqwaam-e-Aalam Ki Tabaahi: 41

Gunah Ki Mazammat Mein Rasool Allah ﷺ Ke Chand Irshadaat-e-Giraami: 42

Gunaho'n Ke Asbaab: 44

Pehla Sabab, Aurat: 44

Doosra Sabab, Maal-o-Daulat: 45

Teesra Sabab, Milkiyat-e-Zameen: 45

Irshad-e-Rabbani Se Gunah Ke Chand Asbaab: 46

Gunaho'n Ki Alaamaat 47

Daulat Ki Kasrat Gunaho'n Ki Ek (1) Alaamat Hai: 47

Maal-o-Zar, Madh-o-Sana Aur Satar-poshi Mein Gunaho'n Ki Alaamat: 49

Aakhir Zamana Mein Khatakaar Logo'n Ki Alaamat: 50

Kuffaar Se Dosti Karna bhi Khatakaaro'n Ki Ek (1) Alaamat: 50

Insaan Ke Dil Par Gunah Ki Ek (1) Alaamat: 51

Baab Number 3: Gunah Ke Nuqsanaat 51

① Gunah Par Israar Ki Wajah Se Allah Ta'ala Se Mohabbat Mein Kami: 51

② Ilm Se Mehroomi: 52

③ Rizq Se Mehroomi: 53

④ Haya Ka Khatam Ho Jaana: 53
⑤ Dil Mein Ghabraahat Ka Paida Hona: 54
⑥ Dil-o-Jaan Mein Kamzori Ka Aajaana: 54
⑦ Bar-o-Bahr Aur Kaaenaat Mein Fasaad Ka Roonuma Hona: 55
⑧ Dil Ki Baseerat Ka Khatam Ho Jaana: 55
⑨ Gunahgaar Ka Nigah-e-Ilaahi Mein Gir Jaana: 55
⑩ Malaaika Ki Dua Se Mehroomi: 56
⑪ Zameen Ki Barkato'n Ka Khatam Ho Jaana: 57
⑫ Nemat-e-Ilaahi Ka Zaayal Hona: 57
⑬ Insaan Ke Dil Ka Khauf Aur Wahshat Se Bhar Jaana: 58
⑭ Gunaho'n Ki Nahoosat Ka Aam Ho Jaana: 58
⑮ Insan Ke Liye Zillat Ke Darwaze Ka Khulna: 59
⑯ Dil Par Taareeki Ka Chaa Jaana: 60
⑰ Gunah Ka Aadmi Ki Nazr Mein Chota Ho Jaana: 60
⑱ Nek-naami Ka Badnaami Mein Tabdeli Ho Jaana: 61
⑲ Allah Ta'ala Se Taalluq Munqata Ho Jaana: 62
⑳ Insaan Ki Tauba Aur Istighfaar Se Doori: 62
㉑ Gunahgaar Logo'n Ka Ukhrawi Bura Anjaam: 63
Baab Number 4: Mohlik Gunah 67
(1) Allah Ta'ala Ke Saath Shirk Karna: 67
(1) Ghairullah Ke Naam Par Zibah Karna: 68
(2) Qabr Parasti: 69
(3) Sitaaro'n Mein Taaseer Ka Aqida Rakhna 70
(4) Allah Ta'ala Ki Haraam-karda Ashiya Ko Halaal, Aur Halaal Ko Haraam Thehrana 71
(5) Jaadu Aur Ilm-e-Nujoom 73
(6) Baaz Ashiya Mein Nafa Ki Maujoodgi Ka Aqida Rakhna 74
(7) Qaumiyat-parasti 75

(8) Aqeeda ‘نُوْرٌ مِّنْ نُّوْرِ اللّٰهِ’ “Noor Min Noorillah” 77

(9) Ghairullah Ki Qasam Khaana: 81

(10) Bad-shugooni Lena 82

(11) Allah Ta'ala Ki Rahmat Se Na-ummeed Hona: 84

(12) Allah Ta'ala Ki Na-shukri Karna: 85

(13) Allah Ta'ala Ki Sifaat Ka Inkaar Aur Taaweel Karna: 86

(14) Allah Ta'ala Ki Aayaat Ko Jhutlana: 87

(15) Allah Ta'ala Ki Zaat Par Jhoot Baandhna: 88

(16) Syedna Muhammad-ur-Rasool Allah ﷺ Par Jhoot Baandhna: 89

(17) Itaa-at-e-Rasool Allah ﷺ Par Taqleed Ko Tarjeeh Dena: 90

(18) Rasool Allah ﷺ Ki Shaan Ko Ghatana Ya Badhana: 93

(19) Rasool Allah ﷺ Ko Apni Jaan Aur Maal Se Ziyaada Mehboob Na Samajhna: 96

(20) Rasool Allah ﷺ Ka Naam-e-naami Sun Kar Durood-o-Salaam Na Padhna 98

(21) Roz-e-Qiyamat Ka Mazaaq Udaana Aur Inkaar Karna: 99

(22) Azaab-e-Qabr Ka Inkaar Karna: 101

(23) Taqdeer Ko Jhutlaana: 103

(24) Sahaba Kiraam رضی اللہ عنہم Ko Gaali Dena: 104

(25) Ahle Bait Ka Ehteraam Na Karna: 106

(26) Amr bil maaroof-o-Nahi Anil Munkar Na Karna: 107

(27) Hudoodullah Ka Mazaaq Udaana: 110

- Zina: 110
- Qazf: 110
- Chori: 110
- Rehzani-o-Qazaaqi: 111
- Sharaab-noshi: 111

(28) Deen-e-Islam Ka Mazaaq Udaana: 114

(29) Islam Ko Daur-e-Jadeed Mein Na-qaabil-e-Amal Qaraar Dena: 115
(30) Musalman Ko Kaafir Kehna:.. 118
(31) Musalman Ko Naahaq Qatl Karna:.. 118
(32) Musalman Par Aslaha Uthaana: 119
(33) Musalman Ko Naahaq Takleef Pohonchana: 120
(34) Musalman Se Qata-kalaami Karna:.. 120
(35) Bila-wajah Laanat Karna: 122
(36) Namaz Mein Susti Aur Kaahili Karna: 123
(37) Namaz Mein Tamaaniyat Tark Karna:.. 124
(38) Namaz Mein Laghv Aur Fuzool Harakat Karna: 126
(39) Muqtadi Ka Imam Se (amadan) Sabqat Le Jaana:... 126
(40) Bila-uzr Namaz Ko Taakheer Se Padhna: 128
(41) Namaz-e-ba-jamaat Se Peeche Reh Jaana:.. 129
(42) Bila-uzr Namaz Chodna:.. 130
(43) Bila-uzr Namaz-e-Juma Tark Karna:... 131
(44) Zakat Adaa na Karna:.. 132
(45) Taaqat Ke Bawujood Hajj Na Karna: 134
(46) Bila-uzr Ramzan Ke Roze Tark Karna: 134
(47) Kuffaar Ki Paerawi Karna: 135
(48) Bidati Ko Panaah Dena: 136
(49) Sood-khori: 137
(50) Rishwat Lena Aur Dena:.. 140
(51) Zameen Par Najaaiz Qabza Karna:... 141
(52) Sifaarish Ke Ewaz Tohfa Qubool Karna:.. 142
(53) Sarkari Khazaane Mein Khurd-burd Karna: 143
(54) Yateem Ka Maal Khaana:... 143
(55) Haraam Maal Khaana: 145
(56) Naap-tol Mein Kami Karna: 146

(57) Dhoka, Fareb Dena: 147
(58) Dhoke Se Boli Badhana: 148
(59) Khiyaanat Karna: 149
(60) Zulm Karna: 151
① Haakim-e-Waqt Ka Riaayat Par Zulm Karna: 152
② Jaanwaro'n Par Zulm Karna: 153
(61) Ehsaan Jatlaana: 154
(62) Gheebat: 154
(63) Chughal-khori: 156
(64) Waada-khilaafi: 157
(65) Padosiyo'n Se Bad-sulooki: 158
(66) Mazdoor Ko Poori Ujrat Na Dena: 160
(67) Qarz Adaa Na Karna: 161
(68) Chori Karna: 162
(69) Daaka Daalna: 163
(70) Jooa Khelna: 164
(71) Sharaab-noshi: 165
(72) Tambaku-noshi: 167
Tambaku-noshi Ke Badani Nuqsanaat: 168
Tambaku-noshi Ke Maali Nuqsanaat: 168
Heroin Ki Tabaahi, Halaakat: 169
Afeem Ka Istemaal: 169
Hasheesh Ke Nuqsanaat: 169
(73) Zinakaari: 169
(74) Lawaatat: 171
(75) Mushtzani: 172
(76) Takabbur: 172
(77) Kapda Takhno'n Se Neeche Rakhna: 173

(78) Hasad Karna: 174
(79) Jhoot Bolna: 174
① Badgumaani: 175
② Jhooti Gawaahi: 175
③ Jhoota Khwaab Bayaan Karna: 176
④ Logo’n Ko Hasaane Ke Liye Jhoot Bolna: 177
⑤ Jhooti Qasam Khaana: 177
① Yameen Laghv: 178
② Yameen Ghamoos: 178
③ Yameen Muallaqa: 179
(80) Daiyyoosiyat: 180
(81) Halaala Karna Ya Karwaana: 180
(82) Kanjoosi Karna: 181
(83) Fuzool-kharchi: 181
(84) Duniya Ki Hirs: 183
(85) Sone Chaandi Ke Bartano Mein Khaana Peena: 184
(86) Mardo’n Ka Sone Ke Zewar Pehenna: 185
(87) Khud-kushi Karna: 186
(88) Doosro’n Ko Daawat-e-Amal Dena Aur Khud Bad-amal Hona: 187
(89) Logo’n Ke Gharo’n Mein Bila-ijaazat Jhaankna: 188
(90) Do (2) Aadmiyo’n Ka Teesre Aadmi Ko Chod Kar Sargoshi Karna: 189
(91) Fahaashi-o-Uryaani Par Mabni Filme’n Dekhna: 189
(92) Haqiqi Waali Ki Bajaae Kisi Doosre Ki Taraf Nisbat Karna: 190
(93) Baalo’n Ko Siyaah Khizaab Lagaana: 191
(94) Khoobsoorti Ke Liye Chehre Ke Baal Ukhaadna: 192
(95) Daadhi Ka Mazaaq Udaana: 193
(96) Peshaab Ke Cheento’n Se Na Bachna: 194
(97) Qabro’n Par Baithna, Qabro’n Ko Raudhna, Aur Qabristaan Mein Qaza-e-Haajat Karna: 195

(98) Aurato’n Ka Baareek, Tang Aur Chota Libaas Pehenna: 196

(99) Mardo’n Ka Aurato’n Ki Aur Aurato’n Ka Mardo’n Ki Mushabahat Ikhtiyaar Karna: 197

(100) Aurat Ka Khushboo Laga Kar Baahar Nikalna: 198

(101) Aurat Ka Mehram Ke Baghair Safar Karna: 199

(102) Mard-o-Aurat Ka Masnooi Baal Lagwaana: 199

(103) Baghair Uzr Ke Khaawind Ka Bistar Tark Karna: 200

(104) Bila-uzr-e-Sharai Aurat Ka Talaaq Maagna: 200

(105) Ghair-mehram Aurat Se Musaafha Karna (haath milaana) 201

(106) Ghair-mehram Aurat Ko Dekhna: 202

(107) Dauraan-e-Haiz Aurat Se Jimaa Karna: 203

(108) Aurat Ki Ghair-fitri Jagah Mein Jimaa Karna: 204

(109) Adl-o-insaaf Barqaraar Na Rakhna: 204

(110) Paak-daaman Aurato’n Par Tohmat Lagaana: 205

Doosra Hissa 206

Baab Number 1: Tauba Ke Maane-o-Mafhoom 206

① Tauba Ke Lughwi Maane 206

② Quran-e-Majeed Se Tauba Ke Mutakhalif Maane 206

③ Shariyat Mein Tauba Se Muraad 207

Baab Number 2: Tauba Ki Fazilat 207

Baab Number 3: Sacchi Tauba Ke Wujoob Ka Bayaan 210

Baab Number 4: Gunaho’n Se Bachaao Ki Tadabeer 211

① Chote-chote Gunaho’n Se Bhi Bachna 212

② Saghira Gunaho’n Ko Bhi Kabira Samajhna 212

③ Gunaho’n Ko Zaahir Karne Aur Logo’n Ko Bataane Se Bachna 213

④ Tauba Karne Mein Taakheer Na Karna 214

⑤ Gunah Par Israar Na Karna 215

⑥ Doosre Logo’n Ko Dekh Kar Gunah Ka Irtikaab Na Karna 215

⑦ Aarzi Duniyawi Nemat Se dhoka Na Khaana 216

⑧ Allah Ta'ala Ki Rahmat Se Maayoos Na Hona 216
⑨ Deeni Kaamo’n Mein Susti Na Karna 217
Baab Number 5: Tauba Ki Shuroot 217
① Pehli Shart: Gunah Sarzad Ho Jaane Par Nadaamat: 217
② Doosri Shart: Fauran Gunah Se Baaz Aajaana: 218
③ Teesri Shart: Dobaara Aisi Harkat Na Karne Ka Azm Karna: 218
④ Chauthi Shart: Kisi Ki Haq-talfi Ki Hai To Usse Maafi Talab Karne Ya Uske Huqooq Lautaane Se Tauba Qubool Hogi 218
⑤ Paanchwee’n Shart: Us Maasiyat Par Musir Na Rehna: 218
⑥ Chatthi Shart: Jis Tarah Tauba Dil Aur Zabaan Ke Saath Hoti Hai Uska Amali Namoona Amal-e-Saaleh Ke Zariye Hona Chaahiye 218
⑦ Saatwee’n Shart: Tauba Zamaana-e-Qubool Mein Ho 218
⑧ Aathwee’n Shart: Tauba Khaalis Allah Ta’ala Ke Liye Ho 219
Baab Number 6: Tauba Par Hameshgi Karne Mein Muaawin Umoor 220
Baab Number 7: Rahmat-e-Ilaahi Ki Wusate’n 221
Baab Number 8: Tauba Ke Fawaaid-o-Samaraat 225
① Tauba Gunaho’n Ko Mita Deti Hai: 225
② Tauba Gunaho’n Ko Nekiyo’n Se Badal Deti Hai: 225
③ Tauba Taaib Ke Dil Ko Paak-saaf Kar Deti Hai: 225
④ Tauba Aadmi Ki Zindagi Mein Sukoon-o-Itminaan Ka Sabab Hai: 226
⑤ Tauba Rizq Aur Quwwat Mein Ziyaadati Ka Sabab hai: 226
⑥ Tauba Duniya-o-Aakhirat Mein Kaamyaabi Ka Zeena Hai: 226
⑦ Tauba Mohabbat-e-Ilaahi Ka Zariya Hai: 227
Baab Number 9: Main Kaise Tauba Karu’n 227
Baab Number 10: Tauba Kisse Toot-ti Hai 230
Baab Number 11: Tauba Karne Waalo’n Ke Darajaat 231
Baab Number 12: Be-misaal Tauba Ke Chand Waaqiaat 232
① Aadam عليه السلام Ki Tauba: 232

② Nuh عليه السلام Ki Tauba: 233

③ Yunus عليه السلام Ki Tauba: 235

Dua Ki Fazilat: 236

④ Chaar-sau (400) Aadmiyo’n Ke Qaatil Ki Tauba 237

⑤ Syedna Maaiz Aslami رضي الله عنه Ki Tauba: 238

⑥ Ghamdiya Khatoon Ki Tauba: 239

Baab Number 13: Gunaho’n Ko Dho Dene Waale Chand Aamaal 240

① Masjid Ki Taraf Chalna: 240

② Ek (1) Namaz Ke Baad (Aane Waali) Doosri Namaz Ka Intizaar Karna: 241

③ Aashoora Aur Yaum-e-Arfa Ka Roza Rakhna: 242

④ Ramzan Ka Qiyaam Karna: 242

⑤ Hajj-e-Mabroor Karna: 242

⑥ Tangdast Ko Mohlat Dena: 243

⑦ Buraai Ke Fauran Baad Neki Karna: 243

⑧ Salaam Kehna Aur Accha Kalaam Karna: 243

⑨ Aazmaaish Par Sabr Karna: 243

⑩ Namaz-e-Juma Aur Ramzan Ke Rozo’n Par Muhaafazat Karna: 244

⑪ Acchi Tarah Wazu Karna: 244

⑫ Gunaho’n Ko Mitaane Waale Azkaar: 245

⑬ Azaan Dena: 246

⑭ Namaz-e-Panjgaana: 246

⑮ Kasrat-e-Sujood: 247

⑯ Namaz Ke Liye Chalna: 248

⑰ Namaz Mein Aameen Ka Farishto’n Ki Aameen Se Milna: 248

⑱ Ruku Se Uthne Ke Baad ‘اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ’ Padhna: 249

⑲ Qiyaam-ul-Lail: 249

⑳ Allah Ki Raah Mein Jihaad Karna: 249

㉑ Hajj-o-Umrah Mein Mutaaba-at: 250

㉒ Sadqa Dena: 250

㉓ Hadd Ka Qaayam Kiya Jaana: 251

㉔ Allah Ka Qurb Haasil Karne Ke Liye Acchi Majaalis Mein Haazir Hona: 251

㉕ Ittiba-e-Rasool ﷺ 251

Baab Number 14: Chand Masnoon Azkaar 252

Mushkil Alfaaz Ka Mafhoom: 257

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

Translitrators Note:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ وَالْصَّلَاةُ وَالْسَّلَامُ عَلىٰ سَيِّدِ الْاَوَّلِيْن وَالْآخِرِيْنَ ، سَيِّدِنَا وَ مَولَانَا مُحَمَّد وَعَلىٰ آلِهِ وَزَوْجَاتِهِ أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِيْنَ وَصَحَابَتِهِ اَجْمَعِيْن ،وَ بَعْدُ:

Tamaam taareefe'n us Allah ke liye hain jo tamaam jahaano ka paalne waala hai aur durood o salaam ho pehle aur baad mein aane waalo'n ke sardaar, hamare aaqa o maula Hazrat Muhammad ﷺ par, aap ki aal, aap ki azwaaj e mutahharaat رضی اللہ عنہن jo tamaam momineen ki maae'n hain, aur tamaam Sahaba Kiraam رضی اللہ عنہم par. Amma Baad!

Insaan ke saamne zindagi guzaarne ke liye do (2) raaste hain. ① Allah Ta'ala ka bataaya hua raasta (Siraat e Mustaqeem), ② Shaitaan ka raasta (gumraahi ke tamaam zaraae).

Jo musalman Allah ke raaste par chalta hai uska najaam hamesha ki jannat aur jo shaitaan ke raaste par chalega uske liye jahannam muqaddar hai.

Rasool Allah (s) ne ek (1) khat (line) kheencha, (phir) uski daaee'n taraf do (2) khat kheenche aur baaee'n taraf bhi do (2) khat kheenche, phir darmiyaan waale khat par haath rakh kar farmaya: "*Ye Allah ka raasta hai*". Aur phir ye aayat tilaawat farmaai 'Aur Ye Mera Raasta Hai, Seedha Lihaaza Uski Paerawi Karo Aur (doosri) Raaho'n Par Na Chao, Warna Wo Tumhe'n Us (Allah) Ki Raah Se Door Kar Denge' (Surah al-Anaam: 153)". (Sunan Ibne Majah: H11 [Darussalam Edition])

Anjaam ke lihaaz se do (2) soorate'n (outcome) hain: ① Allah Ta'ala ke raaste par chalne waale: Unhe'n Allah Ta'ala ki raza haasil hogi aur aakhirat mein hamesha rehne waali nemate'n, sukoon aur raahat milegi. ② Shaitaan ka raaste par chalne waale: Unka muqaddar Allah ki naaraazi aur jahannam ka azaab hai aur ye azaab duniya mein bhi shuru ho sakta hai.

Shatiaan insaan ka khula dushman hai, jo Allah ki naafarmaani ki wajah se *maloon* aur *mardood* ho chuka hai. Use apni halaakat ka yaqeen hai, is liye wo chaahta hai ke insaan bhi uske saath jahannam mein jaae. Allah ham sab ko shaitaan ke shuroor se mehfooz rakhe. Aameen

Is kitaab ko hisso'n mein taqseem kiya gaya hai, pehle hisse mein Gunaah, unki aqsaam shaamil hain aur doosre hisse mein tauba, uski fazilat, uski sharaait, tauba ke waaqiaat aur tauba se mutaalliq duaae'n shaamil ki gai hain.

Kitab ke tamaam aise alfaaz jo aam bol-chaal mein kam istemaal hote hain unke aasaan mafhoom har page ke footnote section mein 'T:' ke izaafa ke saath diye gae hain. Saath hi aise alfaaz ki ek (1) mukammal fehrist 'Mushkil Alfaaz Ka Mafhoom' ki heading se kitaab ke aakhir mein dictionary style mein shaamil kardi gai hai.

Is roman edition mein maujood tamaam Qurani aayaat ko https://quranwbw.com/ se liya gaya hai, aur ahadees aur aqwaal ke arbi matan ko urdu pdf dekh kar type kiya gaya hai.

Double-check karne ke bawujood bashari taqaze ki wajah se agar kaheen ghalati nazar aajaae ya is roman transliteration ke mutaalliq koi mashwara ho to neeche maujood email par contact keejiye. rehan.hse@live.com

Isi tarah mazeed roman script mein islami kutub free mein download karne ke liye neeche maujood link par click keejiye.

https://archive.org/details/@rehan_syed_barey

Aap se adaban guzaaarish hai ke is kitaab ko padhne ke baad doosro'n ke saath sawaab-e-jaariya ki niyyat se zaroor share keejiye. Allah meri is koshish ko mere waalidain, mere ahl-o-ayaal, meri aur tamaam padhne waalo'n ki islaah aur ukhrawi kamyaabi ka zariya banaae aur qubool farmaae. Aameen

وَصَلَّى اللّٰهُ عَلٰى نَبِيِّنَا مُحَمَّد وَاٰلِهٖ وَصَحْبِهٖ وَسَلَّم.

Duaao'n ka taalib,

Rehan Syed Barey

Riyadh, Saudi Arabia

July 22, 2025 - 27 Muharram 1447

Taqreez:

Mohaddis al-Asr Fazilatush Shaikh Abdullah Naasir Rahmani (hz)

إنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ نَحْمَدُهُ، وَنَسْتَعِيْنُهُ ، وَنَسْتَغْفِرُهُ ، وَنَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا ، وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا ، مَنْ يَّهْدِهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ ، وَمَنْ يُّضْلِلْ فَلَا هَادِيَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقٰتِهٖ وَلَا تَمُوْتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُّسْلِمُوْنَ ۝١٠٢ [1]

يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوْا رَبَّكُمُ الَّذِيْ خَلَقَكُمْ مِّنْ نَّفْسٍ وَّاحِدَةٍ وَّخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيْرًا وَّنِسَآءً ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِيْ تَسَآءَلُوْنَ بِهٖ وَالْاَرْحَامَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيْبًا ۝١ [2]

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَقُوْلُوْا قَوْلًا سَدِيْدًا ۝٧٠ يُّصْلِحْ لَكُمْ اَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوْبَكُمْ ۭ وَمَنْ يُّطِعِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيْمًا ۝٧١ [3]

فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ، وَخَيْرَ الْهُدَى هُدَى مُحَمَّدٍ ﷺ، وَشَرَّ الْأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا، وَكُلَّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ، وَكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلَّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ. [4]

---

[1] T: Aye Logo Jo Imaan Laae Ho! Allah Se Us Tarah Daro Jis Tarah Usse Darne Ka Haq Hai Aur Tumhe'n Maut Na Aae Magar Is Haalat Mein Ke Tum Musalman Ho. (Surah Aale Imran: 102)

[2] T: Aye Logo! Apne Rabb Se Daro Jis Ne Tumhe'n Ek (1) Jaan Se Paida Kiya Aur Usi Se Uska Joda Paida Karke Un Dono Se Mard Aur Aurate'n Kasrat Se Pahela Diye. Aur Allah Se Daro Jiske Waaste Se Tum Aapas Mein Sawaal Karte Ho Aur Rishte Todne Se Daro, Beshak Allah Tum Par Nigehbaan Hai. (Surah an-Nisa: 1)

[3] T: Aye Imaan Waalo! Allah Se Daro Aur Theek-theek Baat Kaha Karo. Wo Tumhare Aamal Durust Kar Dega Aur Tumhare Liye Tumhare Gunah Bakhsh Dega Aur Jo Allah Aur Uske Rasool Ki Itaa-at Kare, To Yaqinan Usne Bahut Badi Kamyaabi Haasil Ki. (Surah al-Ahzaab: 70-71)
Oopar maujood teeno tarjume Ahsan-ul-Kalaam, Darussalam Edition se liye gae hain [RSB]

[4] T: Beshak sabse sacchi baat Allah Ta'ala ki kitaab (Quran) hai, aur sabse behtareen rehnumaai Muhammad ﷺ ki rehnumaai hai. Sab se bure kaam (deen mein) nae ejaad kiye gae kaam hai. (Deen mein) Har naya kaam bidat hai, har bidat gumraahi hai aur har gumraahi jahannam mein le jaane waali hai. [RSB]

Zer-e-kitaab “Gunah Aur Tauba” ka mauzu, kitab ke naam se waazeh hai, yaad rahe ke gunah se muraad wo moharramaat[1] hain jinhe’n Allah Ta'ala ya uske Rasool ﷺ ne haraam qaraar diya hai, jin se bachaao az-hadd[2] zaroori hai aur isi ko tauba aur rujoo ilallah[3] kaha jaata hai, kyounke ye baat maaloom hai ke shariyat jin cheezo’n ko haraam qaraar deti hai to uski wajah unka khabees hona hai, jaisa ke Allah Ta'ala ka irshad hai:

وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبٰتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبٰٓئِثَ.

Rasool Allah ﷺ Har Taiyyab Cheez Ki Hillat Aur Har Khabees Cheez Ki Hurmat Bayan Farmate Hain. (Surah al-Aaraaf: 156)

Isse waazeh taur par maaloom hua ke har wo cheez jo haraam ki gai hai, khabees hai. Lihaaza kisi bhi haraam kaam ke irtikaab[4] ke maane yehi honge ke ek (1) khabees cheez ikhtiyaar karli gai hai, jiski ba-zaahir khabasat ka shayad hame’n ilm na ho sake, lekin Allah Rabbul Izzat jo apne tamaal halaal-o-haraam umoor ke asraar[5] ko jaanta hai, wo har shae ke khubs[6] se ba-khoobi waaqif hai, jiske maane ye hain ke wo us amr-e-muharram[7] ka irtikaab karne waale ko ek (1) habees shae apnane ki wajah se duniya ya aakhirat ya dono jahaano mein use apne azaab ka nishana banaaega.

Yehi wajah hai ke shariyat-e-islamiya ne halaal-o-haraam umoor ko waazeh taur par zikr karke bando’n par hujjat tamaam kardi hai. Chunache darj-e-zel riwayat mulaahaza ho:

عَنْ نُعْمَانَ بْنِ بَشِيرِ رضى الله تعالى عنه قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يَقُولُ: الْحَلَالُ بَيِّنٌ وَالْحَرَامُ بَيِّنٌ، وَبَيْنَهُمَا مُشَبَّهَاتٌ لَا يَعْلَمُهَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ ، فَمَنِ اتَّقَى الْمُشَبَّهَاتِ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعِرْضِهِ، وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبْهَاتِ كَرَاعٍ يَرْعَى حَوْلَ الْحِمَى ، يُوشِكُ أَنْ يُوَاقِعَهُ أَلَا وَإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمًى ، اَلا اِنَّ حِمَى اللّٰهِ

[1] T: (مُحَرَّمات) Wo Aurte’n jinke saath nikaah karna haraam hai. [RKT]
[2] T: (از حد) Be-hadd, nihaayat [RKT]
[3] T: Allah ki razaa ki taraf mutawajje hona [RKT]
[4] T: (اِرْتِكاب) Koi kaam karna, gunah ya jurm karna [RKT]
[5] T: (اَسْرار) Umoor-e-ghaib, raaz ki baate’n, raaz, bhed [RKT]
[6] T: (خُبْث) Khabaasat, gandagi, napaaki [RKT]
[7] T: (أَمْرٌ مُحَرَّم) Haraam/mamnoo kaam jinhe’n shariyat mein sakhti se mana kiya gaya hai [RSB]

مَحَارِمُهُ ...

Syedna Noman bin Basheer ﵄ se marwi hai, farmate hain ke maine Rasool Allah ﷺ ko ye farmate hue suna hai: "*Halaal bhi waazeh hai aur haraam bhi waazeh hai aur un dono ke darmiyaan kuch mushtaba umoor hain, jinhe'n beshtar log nahi jaan paate, pas jo shakhs un mushtaba umoor ke irtikaab se apne aap ko bacha gaya usne apne deen aur izzat ko bacha liya aur jo shakhs un mushtaba umoor mein pad gaya to uski misaal us shakhs jaisi hai jo apne maweshi apne khet ke kinaare charte hua chod de, aen-mumkin hai ke wo maweshi (kinaare par hone ki wajah se) padosi ke keht mein gus jaae'n*".

"*Khabardaar! Har baadshah ki ek (1) sarhat hoti hai, Allah Ta'ala ki zameen par sarhad uske haraam-karda umoor hain*". (Bukhari: H4194)

Is hadees se kai masaail akhaz[1] hote hain, un mein se ek (1) masla ye hai ke Allah Ta'ala ne halaal aur haraam umoor ko alag-alag, khol-khol ke bayan farma diya hai jiski hikmat ye hai ke jo umoor Khaliq-e-Kaainaat ne halaal bayan farmae hain, unhe'n dil-o-jaan se qubool kiya jaae aur apnaya jaae. Kyounke wo sab ke sab taiyyab aur paak hain aur jo umoor Allah Rabbul Izzat ne haraam farmae hain unse yaksar ijtinaab kiya jaae, kyounke wo sab khabees hain.

Is hadees se ye baat bhi maaloom hui ke halaal-o-haraam ke darmiyaan kuch mushtaba umoor hain jin ke hukm se aksar log na-aashna hote hain, taqwa aur wara' ka taqaaza ye hai ke un umoor se bhi poori tarah ehteraaz kiya jaae, kyounke un umoor ka irtikaab bande ko haraam-bayn[2] mein daakhil kar deta hai, jaisa ke Rasool Allah ﷺ ne hadees-e-mazkoor mein ye nukta samjhaya hai.

Is hadees se ye baat bhi maaloom hui ke zameen pe Allah Ta'ala ki sarhade'n wo umoor hain, jinhe'n Allah Ta'ala ne haraam qaraar de diya hai, ye baat nihayat zabardast waeed aur tambeeh ki haamil hai. Chunache zameen ke baadshaho'n ki apni-apni sultanato'n ke tae-shuda hudood hoti hain, agar koi baadshah kisi doosre baadshah ki sarhad uboor karke bila-ijaazat uski mamlakat mein daakhil ho jaae ya kisi taur

[1] T: (اَخْذ) Haasil karne ya lene ka amal, husool [RKT]
[2] T: (حرام بین) Waazeh haraam, saaf haraam [RSB]

uski had-bandi mein tajaawuz ho jaae to us baadshah ko use saza dene ya usse jung karne ka poora haq haasil hai. Waazeh hona chaahiye ke Allah Ta'ala, jo badshaho'n ka baadshah hai, ki bhi hudood hain, un hudood ki mukhalifat karne waala ya tajaawuz karne waala kis qadar us Ahkam-ul-Haakimeen[1] ke azaab ka nishana banega?

Allah ki hudood kya hain? Wo umoor jinhe'n us zaat ne haraam qaraar diya hai.

Yehi wajah hai ke duniya ke badshaho'n ki sarhado'n ko tajaawuz[2] karne waale dar-haqiqat unki ghairat ko lalkaarte aur challenge karte hain. Allah Ta'ala ki hudood se tajaawuz karne waala, yaane moharramaat ka irtikaab[3] karne waala bhi us zaat ki ghairat ko lalkaarta hai.

عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضی اللہ تعالی عنہ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَا مِنْ أَحَدٍ أَغْيَرُ مِنَ اللّٰهِ ، مِنْ أَجْلِ ذٰلِكَ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ.

Syedna Abdullah bin Masood ؓ se marwi hai, Rasool Allah ﷺ ne farmaya: "*Allah Ta'ala se bada ghairat waala koi nahi, isi liye usne fawaahish ko haraam kar diya hai*". (Sahih Bukhari: H5220)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ تعالی عنہ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ اللّٰهَ يُغَارُ وَغَيْرَةُ اللّٰهِ أَنْ يَأْتِيَ الْمُؤْمِنُ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ.

Syedna Abu Huraira ؓ se marwi hai, Rasool Allah ﷺ ne farmaya: "*Allah Ta'ala ko ghairat aati hai, aur ye ghairat us waqt aaati hai jab banda-e-momin Allah Ta'ala ke kisi haraam-karda kaam ka irtikaab kar baithe*". (Sahih Bukhari: H5223)

Mazkoora-baala[4] dono hadeeso'n se kai-ek baate'n maaloom huee'n. Ek (1) ye ke ghairat mein aana Allah Ta'ala ki sifaat mein shaamil hai aur doosri ye ke Allah Ta'ala sabse bada baa-ghairat hai.

---

[1] T: (اَحْكَمُ الْحاكِمِين) Sab (duniyawi-o-deeni) haakimo'n par hukmraan aur zee-iqtidaar, jiska hukm har haakim ke hukm par faaiq aur ghaalib hai, yaane Allah Ta'ala [RKT]

[2] T: (تَجاوُز) Hadd se guzarna, Muqarrara hadd se aage badhna, hukm udooli [RKT]

[3] T: (اِرْتِكاب) Koi kaam karna, gunah ya jurm karna [RKT]

[4] T: Jiska zikr oopar (ki ibaarat mein) aachuka ho, oopar zikr kiya hua [RKT]

Is jumla ki teh[1] mein badi khaufnaak waeed hai aur wo is tarah ke insaano ke andar bhi ghairat ki his[2] maujood hai, agar kisi insaan ki ghairat ko lalkaara jaae, to wo kis qadar ghazabnaak ho jaata hai? … Allah Rabbul Izzat to sabse bada saahib-e-ghairat hai, uski ghairat ko lalkaarne waala uske kis qadar ghazab aur azaab-e-aleem ka nishana banega… ghaur keejiye.

Ab sawaal ye hai ke Allah Ta'ala ki ghairat ka mazhar[3] kya hai? Aur Allah Ta'ala ki ghairat ko kaise lalkaara jaata hai? In dono sawaalo'n ka jawaab mazkoora-baala dono hadeeso'n mein maujood hai. Chunache Allah Ta'ala ki ghairat ka mazhar, alaamat aur pehchaan Quran-o-Hadees ki wo nusoos hain jin mein haraam umoor ka zikr hai, wo tamaam umoor khabees aur fahsh hain, Allah Ta'ala ki ghairat un tamaam umoor ke haraam karne ki mutaqaazi[4] hai. Lihaaza Allah Ta'ala ne unhe'n haraam kar diya.

Doosre sawaal ka jawaab ye hai ke aT ki ghairat ko wo banda lalkaarta hai jo us par imaan laane ke bawujood uske haraam-karda umoor ka irtikaab kare.

Yehi baat Rasool Allah ﷺ ki ghairat ko bhi ubhaarne ka sabab thi, chunache Sahih Bukhari-o-Sahih Muslim mein Ummul Momineen Syeda Ayesha Siddiqa ؓ ki riwayat se ye hadees maujood hai:

مَا انْتَقَمَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ لِنَفْسِه اِلَّا اَنْ تُنْتَهَكَ حُرْمَةُ اللّٰهِ فَيَنْتَقِمَ لِلّٰهِ بِهَا.

Allah ki qasam! Rasool Allah ﷺ ko koi shakhs kitna bhi dukh deta aap apni zaat ke liye koi intiqaam na lete, lekin jab koi shakhs Allah Ta'ala ke kisi amr-e-muharram ka irtikaab karke Allah Ta'ala ki hadd ko paamaal karne ki koshish karta hai to Aap ﷺ (shiddat-e-ghazab ki bina par) Allah Ta'ala ke liye usse zaroor intiqaam lete. (Sahih Bukhari: H3560; Sahih Muslim: H6045)

Kisi bhi amr-e-muharram ka irtikaab kitna shadeed gunah hai, iska

---

[1] T: (تَه) Teh, gehraai ki intihaai, jad, buniyaad, asal, haqiqat, baareeki, maane-khez [RKT]
[2] T: (حِس) Hawaas-e-khamsa mein se koi his, ehsaas ki taaqat, feeling, sense [RKT]
[3] T: (مَظْهَر) Nishani, daleel, namoona [RKT]
[4] T: (مُتَقاضی) Mutaalaba karne waala, talab karne waala [RKT]

andaaza darj-e-zel do (2) hadeeso’n se lagaya jaae.

عَنْ عَائِشَةَ رضى الله تعالى عنها أَنَّهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ :سِتَّةٌ لَعَنْتُهُمْ لَعَنَهُمُ اللهُ وَكُلُّ نَبِيٍّ كَانَ الزَّائِدُ فِي كِتَابِ اللهِ ، وَالْمُكَذِّبُ بِقَدَرِ اللهِ وَالْمُتَسَلِّطُ بِالْجَبَرُوتِ لِيُعِزَّ بِذَلِكَ مَنْ أَذَلَّ اللهُ وَيُذِلَّ مَنْ أَعَزَّ اللهُ ، وَالْمُسْتَحِلُّ لِحُرُمِ اللهِ ، وَالْمُسْتَحِلُّ مِنْ عِتْرَتِي ، وَالتَّارِكُ لِسُنَّتِي.

Ummul Momineen Syeda Ayesha ﵄ se marwi hai, Rasool Allah ﷺ ne farmaya: “*Che (6) qism ke insaano par Allah Ta'ala ki, meri aur mujh se qabl har Nabi ki laanat hai. Ek (1) Allah Ta'ala ki shariyat mein izaafa karne waala. Doosra, Allah Ta'ala ki taqdeer ko jhutlaane waala. Teesra, Qahr-o-jabr se tasallut haasil karne waala, taake us tasallut ke zariye un logo’n ko izzat de, jinhe’n Allah Ta'ala ne zaleel kiya hai aur un logo’n ko zaleel kare, jinhe’n Allah Ta'ala ne izzat ataa farmaai hai. Chautha, Allah Ta'ala ke haraam-karda umoor ko halaal karne waala. Paanchwaa’n, mere khandaan mein se kisi ki izzat-o-hurmat par haath daalne waala. Chatta, meri kisi sunnatko tark kar dene waala*”. (Sunan Tirmizi: H2154; Mustadrak Haakim: H109, Imam Haakim ne ise ‘Sahih ul Isnaad’ kaha hai, aur Imam Zahbi ne us par muwaafaqat[1] farmai hai)

Is hadees mein wo che (6) afraad hain jo Allah Ta'ala ke nazdeek, neez tamaam Ambiya-o-Mursaleen ﷷ ki zabaano par maloon hain, un mein se ek (1) wo shakhs bhi hai jo Allah Ta'ala ki haraam-karda ashiya ko halaal samajhne waala ho, waazeh ho ke wo agar Allah Ta'ala ki haraam-karda ashiya mein se kisi shae ko mahez amalan ikhtiyaar kare to ye fisq-o-fujoor[2] hai aur agar wo Allah Ta'ala ki haraam-karda ashiya ko halaal qaraard ene ka aqida rakhta ho to ye kufr hai.

أَعَاذَنَا اللهُ مِنْ الْفِسْق وَالْفُجُوْر وَالْكُفْر.[3]

Doosri Hadees:

عَنْ ثَوْبَانَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: لَأَعْلَمَنَّ أَقْوَامًا مِنْ أُمَّتِي يَأْتُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِحَسَنَاتٍ أَمْثَالَ جِبَالِ تِهَامَةَ بِيْضًا، فَيَجْعَلُهَا اللهُ عَزَّ وَجَلَّ هَبَاءً مَنْثُورًا. قَالَ ثَوْبَانُ : يَا رَسُولَ اللهِ ﷺ! صِفْهُمْ لَنَا ، جَلِهِمْ لَنَا ، أَنْ لَا

[1] T: (مُوافَقَت) Ittefaaq, baraabari, saath [RKT]

[2] T: (فِسْق و فُجُور) Badkaari, gumraahi, badl-chalni [RKT]

[3] T: Allah hame’n fisq, fujoor aur kufr se apni panaah mein rakhe [RSB]

نَكُوْنَ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَا نَعْلَمُ ، قَالَ: أَمَا إِنَّهُمْ إِخْوَانُكُمْ وَمِنْ جِلْدَتِكُمْ ، وَيَأْخُذُوْنَ مِنَ اللَّيْلِ كَمَا تَأْخُذُوْنَ ، وَلَكِنَّهُمْ أَقْوَامٌ إِذَا خَلَوْا بِمَحَارِمِ اللهِ انْتَهَكُوْا.

Syedna Saubaan ﷛ se marwi hai, Rasool Allah ﷺ ne farmaya: "*Main apni ummat ke kuch logo'n ko jaanta hoo'n jo qiyamat ke din tihaama pahaado'n ki tarah badi-badi chamakdaar nekiyaa'n laaenge. Magar Allah Rabbul Izzat unhe'n ghubaar bana ke udaa dega*". Syedna Saubaan ﷛ ne arz kiya: "*Ya Rasool Allah ﷺ! Hame'n un logo'n ki sifaat se aagaah farmaiye, kahee'n laa-ilmi mein ham un mein shaamil na ho jaae'n*". To Rasool Allah ﷺ ne irshad farmaya: "*Wo tumhare hi tarah bhai-band honge aur tumhari tarah shab-bedaar*[1] *bhi honge, lekin joonhi tanhaai mein unhe'n koi mauqa haath aaega to wo gunaho'n ka irtikaab karke Allah Ta'ala ki hado'n ko paamaal karke rakh denge*". (Sunan Ibne Majah: VH4245. Ise Imam Munziri ؒ ne At-Targheeb wat Tarheeb: V3 P178 mein ba-sanad-e-Sahih riwayat kiya hai aur Shaikh Albani ؒ ne 'As Sahiha' mein is hadees ko 'Sahih' aur iske tamaam ruwaat ko 'Siqa' qaraar diya hai: V2 P32 H505)

Is hadees mein irtikaab-e-moharramaat ki nihayat shadeed waeed waarid hui hai, bil-khusoos wo shakhs jo logo'n mein nek-o-mashoor ho, hatta ke tahajjud ka ehtemaam karne waala bhi ho, lekin tanhaai mayassar aate hi gunaho'n ka irtikaab shuru kar de. Ek (1) aur hadees mulaahaza ho:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضی اللہ تعالی عنه قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إِنَّ اللهَ لَمْ يُحَرِّمْ حُرْمَةً إِلَّا وَقَدْ عَلِمَ أَنَّهُ سَيَطِلِعُهَا مِنْكُمْ مُطَّلِعُ ، أَلَا وَإِنِّي آخِذٌ بِحُجَزِكُمْ أَنْ تَهَافَتُوا فِي النَّارِ كَتَهَافَتِ الْفَرَاشِ أَوْ الذُّبَابِ.

Syedna Abdullah bin Masood ﷛ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya: "*Allah Ta'ala ne jis kisi cheez ko haraam qaraar diya to use ye baat maaloom thi ke tum mein se koi na koi shakhs uska zaroor irtikaab karega. Khabardaar! Main to tumhe'n tumhari pushto'n se pakad kar kheench raha hoo'n, mabaada*[2] *tum aag par mandlaane waale parwaano'n ki tarah aag mein na gir jaao*". (Musnad Ahmad: V1 P390 H3704 Haafiz Ahmad Shakir ne is hadees ko 'Sahih ul Isnaad' qaraar diya hai)

Is hadees se maaloom hua ke moharramaat ka irtikaab karne waale parwaane ki maanind aag par mandla raha hai, agar use bachaya na

---

[1] T: (شَب بیدار) Raat ko jaag kar ibaadat karne waala, tahajjud guzaar [RKT]

[2] T: (مَبَادا) Khuda na kare, khuda-na-khwaasta, aisa na ho ke [RKT]

gaya, yaane moharramaat ki hurmato’n aur waeedo’n se aagaah karke use unse baaz na kiya gaya to wo parwaano ki tarah bil-aakhir aag ka nishaana ban jaaega.

نَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الْنَّار وَمَا قَرب اِلَيْهَا مِنْ قَوْل و عَمَل.

Waazeh ho ke jis tarah wuqoo-e-moharramaat par shadeed-tareen waeede’n waarid hui hain, usi tarah us bande ke liye jo moharramaat-o-manhiyaat[1] se apne aap ko bacha kar rakhta hai badi-badi khush-khabriya’n zikr hui hain.

Moharramaat se bachaao ki soorat ye hai ke banda Allah Ta'ala ke haraam-karda har amr ko haraam samjhe, aur halaal-karda har amr ko halaal samjhe, uske baad halaal umoor ko apnaane aur haraam umoor se ijtinaab[2] karne par poori tawajjo markooz rakhe.

عَنْ جَابِرٍ رضى الله تعالى عنه قَالَ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ النُّعْمَانُ بْنُ قَوْقَلٍ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ! أَرَأَيْتَ إِذَا صَلَّيْتُ الْمَكْتُوبَةَ وَحَرَّمْتُ الْحَرَامَ، وَاحْلَلْتُ الْحَلَالَ، وَ أَدْخُلُ الْجَنَّةَ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ: نَعَمْ.

Syedna Jaabir ؓ se marwi hai, Syedna Noman bin Qauqal ؓ Nabi ﷺ ke paas aae aur kaha: “*Ya Rasool Allah ﷺ! Agar main farz namaze’n adaa karta raha aur Allah Ta'ala ke haraam ko haraam jaanu’n, aur Allah Ta'ala ke halaal ko halaal jaanu’n to kya main jannat mein daakhil ho sakta hoo’n?*” Nabi ﷺ ne farmaya: “*Haa’n!*”. (Sahih Muslim: H108)

Jabke Sahih Muslim ki hi ek (1) riwayat mein ye alfaaz bhi hain ke Syedna Noman bin Qauqal ؓ ne Nabi ﷺ se ye bhi kaha: ‘وَلَمْ اَزِدْ عَلٰى ذٰلِكَ شَيْئًا’ yaane “*Iske alaawa aur kuch na karu’n*”. (Sahih Muslim: H109)

Musnad Ahmad mein Syedna Abdullah bin Habshi al-Khathami ؓ se ek (1) taweel hadees marwi hai, jis mein Nabi ﷺ se kuch sawalaat kiye gae aur Aap ﷺ ne unke jawabaat diye, un sawalaat mein se ek (1) sawaal ye bhi tha: kaha: ‘فَاَيُّ الْهِجْرَةِ اَفْضَلُ؟’ yaane “*Kaunsi hijrat sabse afzal hai?*” To Rasool Allah ﷺ ne irshad farmaya: ‘مَنْ هَجَرَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ’ yaane “*Sabse afzal muhaajir wo hai jo Allah Ta'ala ki haraam-karda tamaam ashiya chod*

---

[1] T: (مَنْہِیَّات) Wo afaal jin ka karna shar-an mana hai, shar-an mamni aamaal, haraam afaal [RKT]
[2] T: (اِجْتِناب) Ehteraaz, pehlu-bachaana, parhez [RKT]

de”. (Sunan Abu Dawood: H1449; Musnad Ahmad: V3 P412 H15401. Allama Albani ﷫ ne ise ‘Sahih’ kaha hai)

In ahadees mein us shakhs ki fazeelat-o-manqabat[1] mazkoor hai jo Allah Ta'ala ke haraam ko haraam samajhta ho amali taur par usse poori tarah kinaara-kashi ikhtiyaar kare, us azeem-ush-shaan tawarro[2] ko afzal-tareen hijrat qaraar diya gaya hai, jabke hijrat ka aam sa sawaab ye hai ke usse tamaam saghira-o-kabira gunah mit jaate hain.

اِنَّ الْهِجْرَةَ تَهْدِمُ مَا كَانَ قَبْلَهَا.

“*Yaqinan hijrat pichle tamaam gunaho’n ka safaaya kar deti hai*”. (Sahih Muslim: H321)

Gunah sirf aakhirat hi nahi, balke duniya mein bhi infiraadi-o-ijtimaai halaakato’n aur barbaadiyo’n ka sabab ban sakta hai.

Syedna Aadam ﵇ ko ‘Jannaat-in-Naeem’ se kis cheez ne nikaala? Aur ek (1) aise ghar mein jo mustaqil[3] masaaib-o-mushkilaat[4] ki aamaajgaah[5] hai kis cheez ne pohonchaya? Kya wo ek (1) aur sirf ek (1) maasiyat nahi thi?

Iblees jo malakoot-e-samaawi[6] mein sukoonat-pazeer[7] tha, kis wajah se matrood-o-maloon[8] ho kar raainda-e-dargah[9] ho gaya aur uska zaahir-o-baatin kyoun maskh[10] kar diya gaya aur uski shakl ko qabeeh-tareen saancha mein dhaal diya gaya? Rahmat ki jagah laanat, qurb ki jagah bo’d[11] aur janant ki jagah jahannam kyoun uska muqaddar ban gai?

Syedna Nuh ﵇ ke daur mein sakinaan kurra-e-arzi[12] ko kyoun gharq kar

---

[1] T: (مَنقَبَت) Taareef-o-tauseef, madh-o-sana [RKT]
[2] T: (تَوَرُّع) Parhezgaari, parhezgaari, khuda ka khauf, zohd, taqwa [RKT]
[3] T: (مُسْتَقِل) Musalsal, lagataar, baghair ruke, barqaraar, daaemi [RKT]
[4] T: (مَصائِب) Takleefe’n, musibate’n, aafate’n, balaae’n [RKT]
[5] aamaajgaah T: (آماجْ گاہ) Wo jagah jise nishana banaya jaae, nishaana, markaz [RKT]
[6] T: (مَلَكُوتِ السَمَاوِي) Aasmaani duniya, Allah ki sultanat [RSB]
[7] T: (سُکُونَت پَذِیر) Rihaaish, rihaaishi, kisi jagah rehna [RSB]
[8] T: Dhutkaara hua, nikaala hua [FL]
[9] T: (راندۂ درگاہ) Wo shakhs jo darbaar-e-ilaahi se nikaala gaya ho, phitkaara hua, mardood [Urduin]
[10] T: (مَسْخ) Todna/badalna, shakl ya hulye ka bigaad [RKT]
[11] T: (بُعد) Faasla, doori, farq [RKT]
[12] T: Kurra= Gend jaisi gol [RKT], (par yaha’n isse muraad hamaari dunya, zameen [RSB]

diya gaya keg inti ke chand afraad ke siwa koi na bacha? Aur Allah Ta'ala ke ghazab ka ye aalam tha ke toofaan ka paani pahaado’n ki chotiyo’n se oopar ja chuka tha.

Qaum-e-Aad par tabaah-kun hawaa kyoun musallat ki gai, hatta ke unke bhaari-bharkam aur taweel-o-areez jutthe[1] khajooro’n ke tano’n ki maanind murdaar ho kar zameen par bikhre pade the? Aur soorat-e-haal ye thi ke ye toofaani hawaa jahan se guzarti har cheez ko mismaar[2] karti jaati, unke buland-o-baala makanaat, baaghaat aur maweshi tabaah-o-barbaad ho kar aane waali ummato’n ke liye nishaan-e-ibrat ban gae.

Qaum-e-Samood par intihaai khatarnaak cheekh kis wajah se musallat ki gai? Jiski khatoorat[3] ka ye aalam tha ke wo cheekh jiski ki samaa-at[4] se takraai uska dil chalni ho gaya aur you’n poori qaum maut ki waadi mein dhakel di gai.

Qaum-e-lut ki poori basti ko kaunsi cheez aasmaan ki bulandiyo’n tak le gai, hatta ke aasmaan ke farishto’n ne unke kutto’n ke bhonkne ki aawaaz sunee’n? Phir itni bulandi se unki basti ko ulta kar zameen par phenk diya gaya aur poori qaum ko harf-e-ghalat ki tarah mita diya gaya.

Qaum-e-Shaeeb par saae ki maanind azaab bhare baadal chode jaane ka sabab kiya tha? Hatta ke jab wo qaum us baadal ke neeche baarish ki gharz se jama ho gai to azaab-e-aleem ka qahr barsa kar poori qaum ko is tarah khaakistar[5] kar diya gaya ke unka naam-o-nishaan tak na baaqi bacha.

Firaun aur qaum-e-firaun ko bahr-e-mawaaj[6] mein gharq karke unki rooho’n ko dozakh ke azaab-e-maheen[7] mein jhonkne waali cheez kyat hi? Qaaroon aur uske ahl, maal aur ghar kis bina par zameen mein dhansa diye gae?

---

[1] T: (طویل و عریض جثّے) Lambe-chaude bade-bade jism [RSB]
[2] T: (مِسْمار) Munhadim, tahes-nahes, tabaah-o-barbaad [RKT]
[3] T: (خَطُورَت) Khatarnaak khayalaat ya waswase [RKT]
[4] T: (سَماعَت) Sunna, quwwat-e-samaa-at, hearing [RKT]
[5] T: Raakh [FL]
[6] T: (بَحْرِ مَوَّاج) Wo samandar jis mein bahut toofaan uthte ho’n, toofaani samandar [RKT]
[7] T: (عذاب مہین) Zillat-aamez aur ruswa-kun azaab/saza [RSB]

Syedna Nuh عليه السلام ke baad aane waali mutaaddid qaumo’n ki barbadiyo’n par mushtamil dastaano ka buniyaadi nukta kya tha?

Bani Israel par ek (1) taaqatwar qaum jisne unke gharo’n mein ghus kar mardo’n ko qatl aur unke baccho’n aur aurato’n ko qaid karke naukar aur bandiyaa’n banana ki naubat kyoun aai? Unke ghar kyoun jala diye gae aur unke maal-maweshi kyoun loot liye gae? Barbaadi ki ye daastaan dobaara dohraai gai, kyou?

In tamaam halaakato’n, tabaiyo’n aur barbadiyo’n ka ek (1) hi muharrik[1] hai aur wo un qaumo’n ka apne-apne nabiyo’n ki khair-khwahaana daawat se inhiraaf[2] karke mukhtalif gunaho’n aur maasiyato’n mein mubtala hona tha.

انتهٰى ملخصا من كلام العلامة ابن القيم رحمة الله.

Haafiz Ibne Qaiyyim رحمه الله ne apni maayanaaz taaleef ‘Al Jawaab al-Kaafi Liman Suala An ad-Dawaa ash-Shaafi’ mein gunaho’n ke infiraadi-o-ijtimaai nuqsanaat ki ek (1) taweel fehrist pesh farmai hai. Ham apne tamaam bhaiyo’n ko us kitaab ke mutaala-a[3] ki nasihat karte hain. Yahan is mukhtasar muqaddame mein ham Haafiz Ibne Qaiyyim رحمه الله ke gunaho’n ke zikr-karda baaz nuqsanaat chand jumlo’n ki soorat mein pesh karte hain, jabke zer-e-nazar kitab mein bhi ‘Kaafi’ ka bayaan hua hai.

Behre-kaif[4] gunah sabse bada marz aur halaakat ka sabse qaribi raasta hai, gunaho’n par israar bande ki haya khatam kar deta hai, gunahgaar Allah Ta'ala ke nazdeek intihaai haqeer aur zaleel ban jaata hai, gunah ki nahoosat se insaan khud, uski aulaad, uska maal, haiwanaat-o-nabataat[5], gharaze-ki[6] har cheez mutaassir hoti hai. Gunah bil-aakhir muaashara mein zillat ka baais ban jaata hai, gunah ke irtikaab se aql-o-

[1] T: (مُحَرِّک) Harkat dene waala, ubhaarne waala [RKT]
[2] T: (اِنْحِراف) Mukhalifat, naa-farmaani [FL]
[3] T: (مُطالَعَه) Kisi cheez ko uski waaqfiyat haasil karne ki niyyat se dekhna, kisi cheez se aagaah hona, ghaur, tawajjo [RKT]
[4] T: (بَہَر کَیف) Behre-haal, bil-aakhir [RKT]
[5] T: Wo cheeze’n jo zameen se ugti hain, tarkaari, sabzi [RKT]
[6] T: (غَرَضیکه) Haasil matlab ye hai, in short, to sum up [RKT]

hifz faasid[1] ho jaate hai, gunah dil ko andha kar deta hai, gunah moojib laanat-e-parwardigaar hai, gunah ke sabab bar-o-bahr[2] aur kaainaat ki deegar cheezo'n mein fasaad roonuma hota hai, gunah qalb-e-insaani se ghairat ki haraarat bujha kar insaan ko be-ghairat bana deta hai, gunah insaan ko kamzor kar deta hai, jiske natije mein uska dushman taaqatwar ho kar us par ghalba pa leta hai.

Gunah nemato'n ke zawaal ka sabab ban jaata hai, gunah bande ke dil ko khauf-o-wahshat se bhar deta hai, gunah ke irtikaab se banda Allah Ta'ala aur uski makhlooq ke saamne apni izzat-o-karaamat kho deta hai, gunah se zameen ki barkate'n mit jaati hain, gunah bande ko darkaat-e-jahannam[3] mein dhakel deta hai, gunah nafs ki khabasat aur baseerat-e-qalb ke andhepan ka baais hai. Lekin agar koi gunaho'n ki ameeq[4] daldal se nikal kar Baargaah-e-Ilaahi mein rujoo karta hai to Allah Ta'ala ki ek (1) sifat Quran-e-Muqaddas mein Kaha 'غَافِرِ الذَّنْبِ' bayan hui hai. Jaisa ke irshad farmaya:

غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ.

Gunaho'n Ko Maaf Karne Waala, Tauba Qubool Karne Waala. (Surah al-Momin (Al-Ghaafir): 3)

Agar koi raainda-e-dargah ho jaae to uska maamla duniyadaaro'n ki tarah na hoga ke ab dobaara wo raah-e-sawaab ki jaanib rukh bhi nahi kar sakta, balke us zaat-e-ba-barkat ki rahmato'n, maghfirato'n, bakhshisho'n, ke darwaaze khule hain. Irshad farmaya:

قُلْ يٰعِبَادِيَ الَّذِيْنَ اَسْرَفُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوْا مِنْ رَّحْمَةِ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ جَمِيْعًا ؕ اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴿۵۳﴾ وَاَنِيْبُوْٓا اِلٰى رَبِّكُمْ وَاَسْلِمُوْا.

Aap Farma De'n! Aye Mere Bando! Jo (gunah kare) Apni Jaano Par Ziyaadati Kar Chuke Ho, Allah Ki Rahmat Se Na-ummeed Na Hona. Bila-shubha Allah To Saare Gunah Maaf Kar Deta Hai. Yaqinan Wo Bahut Bakhshne Waala, Nihayat Meherbaan Hai, Lihaaza Tum Apne Rabb Ki

---

[1] T: (فاسِد) Bigda hua, nuqsaan-dah, kharaab, bura, fasaadi [RKT]
[2] T: Zameen/khushki aur paani [RSB]
[3] T: (دَرْکات) Azaab, uqoobat, dozakh ke tabaqaat ya manzile'n, teh [RKT]
[4] T: (عَمِیق) Gehra [RKT]

Baargaah Mein Rujoo Karo, Uske Farmabardaar Ban Jaao. (Surah az-Zumar: 53-54)

Yaane agar koi gunah karke Allah Ta'ala ke saamne dast daraaz kare aur nadaamat[1] ke aansu baha deta hai to Allah Ta'ala uske us andaaz ki laaj rakhte hue uske saabiqa aamaal se sarf-e-nazar[2] karte hue uske gunaho'n ko na-sirf maaf kar deta hai. Balke unhe'n nekiyo'n mein bhi badal deta hai. Kya kufr-o-shirk se bada bhi koi gunah hai? Lekin Allah Ta'ala usse tauba karne waale ki bhi tauba qubool farmata hai.

Syedna Amr bin Aas ﵁ ke qubool-e-islam ka waaqia mashoor hai. Syedna Amr bin Aas ﵁ zamana-e-jaahiliyat mein islam, Rasool Allah ﷺ aur musalmano ke khilaaf unki kaawishe'n, aur tableegh-e-deen ki raah mein sad-faulaad[3] bane rehte the. Lekin jab wo islam qubool karne aae to Rahmat-e-Aalam ﷺ ne unhe'n aaghosh-e-islam mein samet liya. Syedna Amr bin Aas ne qubool-e-islam ko mashroot karte hue farmaya: "*(Qubool-e-Islam ki) baeyat-e-mashroot*[4] *karna chaahta hoo'n*".

Istifsaar par farmaya: 'اَنْ يَغْفِرْلِيْ' yaane "*Mere saabiqa gunah, khataae'n, laghzishe'n maaf ho jaae'n*".

To Huzoor ﷺ ne farmaya: 'اَمَا عَلِمْتَ يَا عَمْرُوْ! اَنَّ الْاِسْلَامَ يَهْدِمُ مَا كَانَ قَبْلَهُ ...' "*Aye Amr! Kya tujhe maaloom nahi ke islam tamaam saabiqa gunaho'n ko khatam kar deta hai*". (Sahih Muslim: H121)

Shirk-o-kufr ke baad kabaair mein se qatl bhi hai. Lekin Allah Ta'ala apni janaab mein aane waale ko khaali haath nahi lautaata, balke ek (1) qatl to door ki baat, hadees mein aata hai ke ninaanwe (99) qatl karne waala jab Bargaah-e-Ruboobiyat mein apni jabeen-e-niyaaz[5] ko jhukaane ka sochta hai to koi mufti use abwaab-e-rahmat-o-maghfirat ki bandish ki ittila deta hai to use bhi qatl karke apni century (100) mukammal kar deta hai. Lekin rehta phir bhi rahmat-o-maghfirat ki justaju mein hai.

---

[1] T: Sharmindagi, pachtaawa [FL]
[2] T: (صَرْفِ نَظَر) Nazar-andaazi, adm-e-tawajjo [RKT]
[3] T: (سَدِ فَولاد) Faulaad ki deewaar, faulaad ki tarah mazboot deewaar/aasra [RSB]
[4] T: (مَشْرُوط) Jiske saath koi shart ho, conditional [RKT]
[5] T: Aajizi se jhukne waali peshaani [RKT]

Bil-aakhir Allah apne us bande ke ikhlaas ke pesh-e-nazar apni wasee rahmat ki aaghosh mein lekar use dukhool-e-jannat ki naweed sunaata hai. (Sahih Bukhari: H3470)

Balke Allah Ta'ala ko to aise bande ki tauba se be-had khushi hoti hai.

لَلّٰهُ اَشَدُّ فَرَحًا بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ الْمُؤْمِنِ، مِنْ رَجُلٍ فِيْ اَرْضِ دَوِّيَّةٍ مَهْلَكَةٍ.[1] (Sahih Muslim: H6955)

Registaan, biyabaan mein zaad-e-raah[2] zariya-e-safar ke mafqood[3] ho jaane ki soorat mein daai-e-ajl[4] ke intezaar mein ho aur us asna mein use zaad-e-raah-o-sawaari dobaara mil jaae to dobaara zindagi milne par use kis qadar khushi hogi. Aise shakhs se bhi ziyaada Allah ko raainda-e-dargah hone waale shakhs ki aamad par khushi hoti hai.

Natijatan Allah Ta'ala use apni azeem nemat jannat mein muqaam ataa farmata hai. Lekin tauba ka ye tariqa bhi durust nahi ke gunah kar leta hoo’n, phir tauba kar loonga. Allah Ta'ala to Ghafoor-o-Raheem hai. Wo maaf kar dega.

Imam Shaqeeq Balakhi ﷫ farmate hain:

عَلَامَةُ التَّوْبَةِ: أَلْبُكَاءُ عَلَى مَا سَلَفَ ، وَالْخَوْفُ مِنَ الْوَقُوْعِ فِي الذَّنْبِ وَهِجْرَانُ إِخْوَانِ السُّوْءِ ، وَمُلَازَمَةُ الْأَخْيَارِ.

Tauba ki alaamat ye hai ke apni kaarguzaari[5] par aansu bahaana, gunah mein waaqe hone se khauf khaana, aur buro’n ki sohbat tark karke akhyaar (nekukaar logo’n) se taalluq-o-raabta rakhna. (Siyaar Aalaam an-Nubala: V9 P315)

Isi tarah Ibrahim bin Adham ﷫ farmate hain:

“Jo tauba ka iraada karta hai, to use gunaho’n ke andhero’n se nikal kar, bure logo’n se ikhtilaat se ijtinaab karna chaahiye. Wa-garna use

---

[1] T: Allah apne momin bande ki tauba par usse bhi ziyaada khush hota hai jo ek (1) veeraan aur jaan-lewa sehra mein apni gumshuda sawaari (oont/ghoda) aur saamaan ko paakar khush hota hai [RSB]

[2] T: (زَادِ راہ) Safar ka kharch [RSB]

[3] T: (مَفقُود) Khoya hua, ghaaeb [FL]

[4] T: (داعِیِ اَجَل) Maut ki taraf daawat dene waala/bulaane waala, yaane maut ka farishta [RSB]

[5] T: (کارگزاری) Husn-o-khoobi ke saath kisi kaam ki takmeel, kaam anjaam dena [RKT]

gauhar-e-maqsood (tauba) ka husool na hoga". (Eezan[1]: V7 P389)

Kyounke sharaait-e-tauba mein ye baat bhi shaamil hai ke dobaara ma-aasi ka irtikaab na kiya jaae. Tauba ki sharaait se aagaahi[2] ke baghair husool-e-tauba na-mumkin hai. Kyounke jab uski hudood-o-quyood, uski sharaait aur uske lawazimaat se kama-haqqahu aagaahi na ho to kaise tauba ho sakti hai. Ulama-e-Kiraam ne tauba ki sharaait kuch you'n mustambat[3] farmaai hain:

① Gunah sarzad hone par ehsaas-e-nadaamat, kyounke hadees hai: 'اَلْنَّدَمُ تَوْبَةٌ' "*Nadaamat hi tauba hai*". (Sunan Ibne Majah: H4252 Allama Albani ﷫ ne ise 'Sahih' kaha hai)

② Ma-aasi se fauran ijtinaab karna.

③ Dobaara gunah ki jaanib na jaane ka azm-e-sameem[4] karna.

④ Agar kisi par zulm-o-ziyaadati karte hue haq-talqfi ki hai to uska madaawa[5] karna.

Aur agar in mazkoora sharaait ki paabandi karte hue tauba ho to use kis qadar muqaam haasil hota hai, iska andaaza darj-e-zel hadees se lagaya jaae:

لَقَدْ تَابَتْ تَوْبَةً لَوْ قُسِمَتْ بَيْنَ سَبْعِينَ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ لَوسِعَتْهُمْ وَهَلْ وَجَدْتَ تَوْبَةً أَفْضَلَ مِنْ أَنْ جَادَتْ بِنَفْسِهَا اللهِ تعالٰی.

Us ghamdiya aurat ne aisi tauba ki hai ke agar madina ke sattar (70) afraad par uski tauba taqseem ki jaae to ye sab ko kifaayat kar jaae. Kya tum ne usse afzal tauba bhi dekhi hai ke is aurat ne (tauba karte hue) Allah ki khaatir apni jaan lutaadi. (Sahih Muslim: H1696)

Tauba ho to Syedna Maaiz Aslami ﷛ jaisi ke ehsaas-e-nadaamat chain

---

[1] T: (اَیضاً) Hasb-e-baala ya saabiq, bilkul wohi hai jo oopar likha gaya [RKT]

[2] T: (آگاہی) Aagaah karna, qabl az waqt muttala ya mutanabbe karna [RKT]

[3] T: (مُسْتَنْبَط) Istimbaat kiya gaya, nikaala hua, akhaz kiya gaya, chuna gaya, bataur-e-natija nikaala hua [RKT]

[4] T: (عَزْمِ صَمِیْم) Saccha aur pukhta iraada [RKT]

[5] T: (مُداوا) Ilaaj, muaalaja, theek karna, cure, healing, remedy [RKT]

nahi lene deta ke hudoodullah[1] ki paamaali ki, Allah ki manhiyaat ka irtikaab kiya. Ab jab tak uska mudaawa nahi hota. Aaraam-o-sukoon haasil na hoga.

Ham ne aap ko aur phri qaaraeen ko gunaho'n se bachne aur zohd-o-wara'[2] ikhtiyaar karne ki naseehat karte hain. In haalaat mein ke jin mein insaniyat ko maghribi culture apni poori aab-o-taab se apni taraf maail kar raha hai. Muaashara, deen se doori-o-bad-amali, taeesh-o-hawas-parasti[3] aur deegar gunaho'n ki daldal mein buri tarah phansa hua hai.

In ghata-top andhero'n ke jin par 'ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ' ki chaap poori tarah fit aarahi hai. Ham …. Risaala-e-haaza ko noor ki ek (1) kiran qaraar dete hain aur jin bhaiyo'n tak ye risaala pohonche unhe'n iske bil-istiaab[4] mutaala-a ka mashwara dete hain.

Risaala haaza do (2) hisso'n par mushtamil hai. Pehle hisse mein gunah ki taareef, uski aqsaam, alaamaat, asbaab aur nuqsanaat ko bayan kiya gaya hai.

Jabke doosre hisse mein tauba, uski haqiqat, shuroot aur tareeq-e-kaar ko bayan kiya gaya, lekin ikhtisaar ke saath.

Risaala ka usloob intihaai sahal hai aur tamaam mundarejaat[5] mudallal aur ba-hawaala[6] hain aur usloob mein ikhtisaar aur jaameiyyat[7] ka pehlu pinhaa'n[8] hain. Lihaaza ham ise har khaas-o-aam ke liye intihaai naafe qaraar dete hain.

Risaala-e-haaza hamare do (2) intihaai mohtaram dosto'n ki ilmi kaawish hai. Awwal-uz-zikr jo is risaala ki taaleef mein shareek hain, wo hamare qaabil-e-ehteraam dost aur bhai Abu Hamza Abdul Khaliq Siddiqi hain. Jin ka seena tableegh-e-deen aur khusoosan khidmat

---

[1] T: Allah ke hudood [RSB]
[2] T: (زُہْد و ورع) Parhezgaari [RKT]
[3] T: (ہَوَس پَرَستی) Laalach-panaa, hirs, shahwat-parasti [RKT]
[4] T: (بِالِاسْتِیعَاب) Mushkil/takleef ke saath, par yahan maane hain Ghaur se, tawajjo ke saath [RSB]
[5] T: (مُندَرِجات) Darj-shuda baate'n, tehreere'n, tafsilaat [RKT]
[6] T: Hawaala aur dalaail ke saath [RSB]
[7] T: (جامِعِیَّت) Sab tarah ki khoobiyaa'n, comprehensiveness [RKT]
[8] T: Chupa hui, poshida [FL]

hadees-e-Rasool Allah ﷺ ke waafir jazba[1] se maamoor[2] hai. Is zimn mein unki be-shumaar khidmaat manzar-e-aam par aane waali hain. In sha Allah.

Doosre saathi Ash-Shaikh Al-Haafiz Haamid Mahmood al-Khudri (hz) hain, jinhe'n Allah Ta'ala ne ilm, amal, aur ikhlaas ki daulat se maala-maal farmaya hai. Ek (1) accha tehqiqi zehen hai aur arbi-o-urdu mein likhne ka umda saliqa bhi.

Allah Ta'ala in dono saathiyo'n ki is behtareen khidmat par ajr-e-jazeel ataa farmaae aur is kitab ko unke meezaan-e-hasanaat ka zakhira bana de.

والله ولی التوفیق ، و صلی الله علی نبینا محمد و علی آله و صحبه و أهل طاعته اجمعین.

Wa Katabah

Abdullah Naasir Rahmani

Sarparast: Ansaar as-Sunnah Publications, Lahore
Aug 27, 2007

[1] T: (وَافِر) Ziyaada, kaseer, kasrat se, bohot [RKT]
[2] T: (مَامُور) Jis ko hukm mila ho, muqarrar, mutaiyyan, appointed [RKT]

Muqaddama Muallif:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ ، وَالْصَّلَاةُ وَالْسَّلَامُ عَلٰى سَيِّدِ الْاَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِيْنَ ، وَعَلٰى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَمَنْ تَبِعَهُمْ بِاِحْسَانٍ اِلٰى يَوْمِ الْدِّيْنِ ، اَمَّا بَعْدُ!.

Ahle daanish[1] se ye baat makhfi nahi ke ham jis daur se guzar rahe hain wo intihaai pur-fitan aur pur-khatar daur hai, jis mein ek (1) taraf tughyaani aur nafarmaani ka sailaab umad raha hai, to doosri taraf fahaashi-o-uryaani ka samandar thaathe'n maar raha hai. Ek (1) taraf imaan aur amal saaleh se doori hai to doosri taraf be-imaani aur bad-amali ka bazaar garam. Ek (1) taraf be-hayaai aur buraai ki aandhiyaa'n chal rahi hain, to doosri taraf kameengi aur bad-akhlaaqi ka toofaan bapaa[2] hai. Al-gharz deen-e-islam aur fitrat se saraasar doori hai aur uske bar-aks jaraaim ka bol-baala hai.

Kahee'n qatl-e-aam ki soorat mein, to kahee'n tashaddud-o-zulm aur jabr ki soorat mein, kahee'n lawaatat aur zina ki soorat mein, to kahe'n chori aur daketi ki soorat mein, kahee'n bad-akhlaaqi aur be-insaafi ki soorat mein to kahee'n muqaddas muqamaat ki hurmat ko paamaal karne ki soorat mein, kahee'n bad-kirdaari ki soorat mein, to kahee'n sharaab-noshi aur doosri haraam ashiya ke istemaal karne ki soorat mein. Kahee'n haq-talfi ki soorat mein, to kahee'n dagha-baazi ki soorat mein chote-bade har qism ke jaraaim ka irtikaab sar-e-aam khule bando'n kiya ja raha hai, koi rukaawat aur koi pooch-gach nahi. Jo jee mein aae jo man mein aae kar guzro, balke gunah ka ehsaas tak siwaae Allah ke nek bando'n ke naapaed[3] ho chuka hai.

Koi aisi soorat dekhne mein nahi aati jo bani aadam ko is khatarnaak aur bhayanak raasta se hata kar ek (1) sacche aur seedhe-saadhe raaste ki taraf raaghib kare jo uske liye duniya aur aakhirat dono mein kaamyaabi aur falaah ka sabab bane. Aise afraad muaashara ki islaah intihaai dushwaar aur kathin hai. Is tarah ke muaashare ka naqsha kheenchte hue shaair kehta hai:

---

[1] T: Aqalmand, hoshiyaar [RKT]

[2] T: (بَپا) Barpa, munaqqid, qaayam [RKT]

[3] T: (ناپَید) Nazro'n se ojhal, ghaayab, murda, jiska wujood na ho, ghair-maujood [RKT]

Zaalimo’n par ab kis tarah ho nasihat kaargar
zang isyaa’n se dil unka sakht pathar ho gaya

Albatta is khatarnaak raasta se bachne ki sirf ek (1) his oorat hai, aur wo ye hai ke insaan apne tamaam saabiqa chote-bade jaraaim se taaib[1] ho kar apne nafs ki islaah karna shuru kar de. To awwalan: Allah Ta'ala usko saccha aur seedha raasta dikha dega. Aur saniyan: Usko jannat mein ek (1) aala muqaam ataa kar lega. Chunache Allah Tabaarak wa Ta'ala ka irshad hai:

إِن تَجۡتَنِبُواْ كَبَآئِرَ مَا تُنۡهَوۡنَ عَنۡهُ نُكَفِّرۡ عَنكُمۡ سَيِّـَٔاتِكُمۡ وَنُدۡخِلۡكُم مُّدۡخَلٗا كَرِيمٗا ٣١

Agar Tum In Bade Gunaho’n Se Ijtinaab Kar Lo, Jin Se Tumhe’n Roka Gaya Hai To Ham Tumhari Laghzisho’n Ko Maaf Kar Denge Aur Tumhe’n Izzat-o-Buzurgi Ki Jagah Mein Daakhil Karenge. (Surah an-Nisa: 31)

Lekin ye baat acchi tarah samajh lena chaahiye ke ye maafi un logo’n ke liye hai jo ghalati se jurm kar baithe’n aur phir uska ehsaas bedaar hone par fauran taaib ho kar islaah[2] ki taraf palat aae’n. Qaanoon-e-Ilaahi mein maafi unhi ke liye hai, is liye ke uska qanoon ilm-o-hikmat par mabni hai.

Unke liye maafi nahi jo aadi mujrim ho’n aur apni harakat par us waqt naadim ho’n jab maut unke saamne aakhadi ho. Naahi un ke liye jo qanoon ko sire se tasleem hi na kare’n aur saari umr us sarkashi mein basar kar de’n, unhe’n alamnaak[3] sazaa deni chaahiye.

Jaraaim ke silsile mein tauba ki gunjaaish khaasi ahmiyat rakhti hai. Uska asal mafhoom ye hai ke mahez isbaat-e-jurm par mujrim ko saza nahi deni chaahiye aur naahi mujrim se nafrat honi chaahiye. Balke jurm se nafrat honi chaahiye, kyounke saza ka asal maqsad islaah hai. Dar-haqiqat tauba karne waale log chaar (4) qism ke hote hain.

① Baaz aise be-khabar log hote hain ke wo jahaalat aur be-khabri ki wajah se mana-karda fe’l[4] ko darasal bura hi nahi jaante, balke use

---

[1] T: (تَائِب) Tauba karne waala, gunah se baaz aane waala [RKT]
[2] T: (اِصْلاح) Khamiyaa’n door karna [RKT]
[3] T: (اَلَم ناک) Ranj-o-gham se bharaa hua, ghamnaak [RKT]
[4] T: (فِعْل) Kaam, amal [RKT]

ibaadat aur baais najaat-e-daarain[1] khayaal karte rehte hain. Jaisa ke umooman ahle shirk-o-bidat ghairullah ki nazr-o-niyaaz aur ibaadat-e-maaliya-o-badaniya aur bidaat ka irtikaab karte rehte hain. To aise ashkhaas ko jab Kitabullah se aagaahi ho jaae aur phir wo fauran taaib ho jaae'n to unko maaf karna Allah Ta'ala par laazim hota hai is liye ke wo Ghafoor aur Raheem hai.

② Baaz aise log hote hain jo mahez jahaalat ki wajah se jaraaim ke murtakib nahi hote, balke jaan boojh kar ahkaam-e-Ilaahi ki nafarmaani karte hain. Jaisa ke jhoot, gheebat, tark-e-salaat-o-zakat aur saum waghaira-waghaira. Aise log agar tauba kar le'n to Allah Rabbul Izzat unhe'n maaf kar dega.

وَاِنِّيْ لَغَفَّارٌ لِّمَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدٰى ﴿٨٢﴾

Haa'n, Beshak Main Unhe'n Bakhsh Dene Waala Hoo'n Jo Tauba Kare'n, Imaan Laae'n, Aur Nek Amal Kare'n, Aur Raah-e-Raast Par Bhi Rahe'n. (Surah Taa Haa: 82)

③ Baaz log mutaaddid gunah karte hain jaisa ke zina, sarqa (chori), lawaatat aur rehzani waghaira jin mein hudoodullah muaiyyan-o-muqarrar hain. Ab aise gunahgaar ki tauba se mutaalliq do (2) soorate'n hain.

Awwalan: Agar islami hukumat ka qiyaam ho aur us tak ye khabar pohonche ke falaa'n shakhs ne falaa'n qism ka jurm kiya hai, to us shakhs ko uske jurm ke mutaabiq saza di jaaegi. Aur us par hadd qaayam karna uske us gunah ke liye kaffaara hai. Jaisa ke Rasool Allah ﷺ ka irshad-e-giraami hai: 'اَيُّمَا عَبْدٍ اَصَابَ شَيْئًا مِمَّا نَهَى اللّٰهُ ثُمَّ أُقِيْمَ عَلَيْهِ حَدُّهُ غُفِرَ لَهُ ذٰلِكَ الذَّنْبُ'[2]

(Mustadrak Haakim: V4 P3288; Sahih al-Jaame as-Sagheer lil Albani: #2732)

Saniyan… Agar islami hukumat na ho to aisi soorat mein wo shakhs apne jurm se tauba kar le to uski tauba manzoor hogi. In sha Allah.

④ Baaz log aise hote hain ke jo maut ke waqt tauba karte hain. Aise logo'n ki tauba qurani nas ki roo se hargiz qubool nahi hoti. Jaisa ke Allah

---

[1] T: Duniya aur aakhirat mein najaat haasil karna [RSB]

[2] T: Jo banda Allah ki haraam-karda cheezo'n mein se kisi gunah ka murtakib ho, phir us par sharai hadd (saza) naafiz ki jaae, to wo gunah uske liye maaf ho jaata hai [RSB]

Ta'ala ka irshad hai:

وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِيْنَ يَعْمَلُوْنَ السَّيِّاٰتِ ۚ حَتّٰٓى اِذَا حَضَرَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ.

Un Logo’n Ki Tauba Qubool Nahi Hoti Jo Bure Kaam Karte Rehte Hain, Yahan Tak Ke Jab (un mein se kisi ki) Maut Saamne Hoti Hai. (An-Nisa: 18)

Qaaraeen-e-Kiraam! Daur-e-haazir mein bani aadam ki falaah-o-kaamyaabi ke liye islaah-e-aamaal ki jis qadar sakht zaroorat hai wo mohtaaj-e-bayaan nahi, taaham ham apna tableeghi fariza adaa karne ke liye bani aadam ki falaah aur kaamyaabi ki gharz se islaah-e-aamaal ke liye ye kitaab bataur hadiya pesh kar rahe hain jo ‘Gunah aur Tauba’ ke naam se mausoom hai. Uske pehle hisse mein gunah aur murtakib-e-gunah ki sakht mazammat bayan ki gai hai. Neez is mein gunah ki taareef, uski aqsaam aur uske nuqsanaat ko bhi bayan kiya gaya hai, alaawa-azee’n uske doosre hisse mein ‘tauba’ ka bayan bhi kar diya gaya hai. Taake aasi aur gunahgaar apne gunaho’n ki maafi ke liye apne Rabb Ta’ala ke yaha’n rujoo kar sake. Aakhir mein ham apne muawineen[1] khusoosan Haafiz Muhammad Ilyaas Daanish ke shukr-guzaar hain ke unho’n ne hamare musawwada[2] ko mubaiyyaza[3] ki shakl di. جزاه الله خيراً

Printing aur Marketing Manager bhai Muhammad Ramzan Muhammadi hain aur wo ye kaam badi khus-usloobi se anjaam de rahe hain, jabke printing se pehle ka marhala yaane composing, setting mein mukhtalif fontto’n ka chunaao, bhai Abdur Rauf ke aala-zoq[4] ka pata deta hai. الحمد للّٰه على ذٰلك

Fazeelat ush-Shaikh Abdullah Naasir Rahmani (hz) ke intihaai shukr-guzaar hain jinho’n ne hamari is adna si kaawish par taqreez likh kar hame’n hausla bakhsha, aur Fazeelat ush-Shaikh is etebaar se bhi shukriya ke laayaq hain ke wo hamare idaare ki sarparasti kar rahe hain. Ham Allah Ta'ala se dua-go hain ke wo Shaikh Abdullah Naasir Rahmani

---

[1] T: (مُعاوِن) Madadgaar, saath dene waala [RKT]

[2] T: (مُسَوَّدَہ) Likha gaya, likha hua, asal tehreer kisi mazmoon ya kitaab ki jo musannif ke qalam ki ho [RKT]

[3] T: (مُبَيِّضَة) Saaf, safed, chamakdaar cheez [RSB]

[4] T: (اَعْلٰی ذَوْق) Intihaai umda zauq/saliqa/ehsaas [RSB]

(hz) jaisi zaeem shakhsiyat ka saaya hamare saro’n par ta-der[1] rakhe. Aameen

Allah Ta'ala ham sab ko bure aamaal ke irtikaab se bachne aur nek aamaal ke karne ki taufeeq bakhshe aur roz-e-qiyamat hame’n apni khaas rahmat se nawaaz kar jannat mein aala muqaam ataa farmaae. Aameen ya Rabbul Aalameen.

Waktabahu,

Haafiz Haamid Mahmood al-Khudri

Abu Hamza Abdul Khaliq Siddiqi

[1] T: (تا دیر) Bahut der tak, kaafi waqt tak [RKT]

Pehla Hissa
Baab Number 1: Gunah Ki Taareef Aur Aqsaam

Gunah Ki Taareef:

Allah aur Rasool ﷺ ki nafarmani aur hukm-udooli[1] ka naam 'gunah' hai. Neez, jo baat aadmi ke seene mein khatke aur insaan us par logo'n ki ittila ko napasand samjhe to use bhi gunah se taabeer kiya gaya hai, jaisa ke Rasool Allah ﷺ ka irshad-e-giraami hai:

اَلْاِثْمُ مَا حَاكَ فِيْ صَدْرِكَ وَكَرِهْتَ اَنْ يَّطَّلِعَ عَلَيْهِ النَّاسُ.

Gunah wo hai jo tere seene mein khatke aur tu napasand samjhe ke log us par muttala[2] ho'n. (Sahih Muslim: H6516)

Gunah Ki Aqsaam:

① Kabira. ② Saghira.

① Gunah-e-Kabira:

Gunah-e-kabira ki taareef you'n hai: "*Gunah-e-kabira wo gunah hai jo duniya mein 'hadd'[3] ka moojib ho, ya aakhirat mein us par sakht waeed aai ho, ya uske murtakib ke imaan ki nafi ya us par laanat ki gai ho, ya us gunah par sakht ghusse ka izhaar kiya gaya ho*". (Tafseer Saadi: V1 P508 [Urdu Edition])

Mazkoora Taareef Ki Wazaahat:

Ham mazkoora taareef ko Qurani aayaat aur Ahadees-e-sahiha se waazeh karte hain.

❶ Wo gunah jo duniya mein 'hadd' ka moojib ho, jaise chori karna kabira gunah hai aur uski hadd ke baare mein Allah Ta'ala ka irshad hai:

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوْٓا اَيْدِيَهُمَا جَزَاۗءًۢ بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِّنَ اللّٰهِ ۭ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ۝۳۸

Chori Karne Waale Mard Aur Chori Karne Waali Aurat Ke Haath Kaat Diya Karo, Ye Unke Kiye Ka Badla Aur Allah Ki Taraf Se Azaab Ke Taur Par Hai

---

[1] T: (حُكْم عُدُولی) Nafarmani, kisi hukm ko maanne se inkaar karna, hukum se roogardaani [RKT]
[2] T: (مُطَّلَع) Ittela, khabardaar, waaqif, aagaah [RKT]
[3] T: (حَدْ) Wo saza jo shariyat-e-islaam ke mutaabiq di jaae [RKT]

Aur Allah Quwwat-o-Hikmat Waala Hai. (Surah al-Maaida: 38)

❷ Ya aakhirat mein us par sakht waeed aai ho, jaise chup kar kisi ki baat sunna, ye bhi kabira gunah hai aur aise shakhs ke baare mein Rasool-e-Kareem ﷺ ka irshad-e-giraami hai:

وَمَنِ السْتَمْتَعَ اِلٰى حَدِيْثِ قَوْمٍ وَهُمْ لَهُ كَارِهُوْنَ اَوْ يَفِرُّوْنَ مِنْهُ صُبَّ فِيْ اُذُنِهِ الْآنُكُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

Jo shakhs kisi qaum ki baat sunne ke liye kaan lagaae, halaanke wo uske sunne ko bura jaante ho’n ya usse bhaagte ho’n to qiyamat ke roz uske kaan mein seesa daala jaaega. (Sahih Bukhari: H7042)

❸ Ya kabira gunah ke murtakib ke imaan ki nafi ho, jaise amaanat mein khiyaanat karna. Ye bhi kabira gunah hai aur is baare mein Rasool-e-Akram ﷺ ka irshad-e-girami hai: ‘لَا اِيْمَانَ لِمَنْ لَّا اَمَانَةَ لَهُ’ *“Jis shakhs mein amaanat nahi uska imaan nahi*”. (Musnad Ahmad: V3 P135 H2383 Shaikh Arnaout ne ise ‘Hasan al-Isnaad’ kaha hai)

Agarche yahan nafi se maqood ‘nafi-e-kamaal’ hai, lekin iske kabira gunah hone mein kisi ko ikhtilaaf nahi.

❹ Ya us par laanat ki gai ho, jaise apne nafs par ya kisi doosre par zulm karna, ye bhi kabira gunah hai. Aur Allah Ta'ala aise shakhs ke baare mein irshad farmata hai:

اَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظّٰلِمِيْنَ.

Aagaah Rahiye Ke Zaalimo’n Par Allah Ki Laanat Hai. (Surah Hud: 18)

❺ Ya us gunah par sakht ghazab-o-ghusse ka izhaar kiya gaya ho. Jaisa ke irshad-e-Ilaahi hai:

كُلُوْا مِنْ طَيِّبٰتِ مَا رَزَقْنٰكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيْهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِيْ ۚ وَمَنْ يَّحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِيْ.

Ham Ne Tumhe’n Jo Umda Cheeze’n Rozi Ke Taur Par Ataa Ki Hain Unhe’n Khaao Aur Us Baare Mein Hadd Se Tajaawuz Na Karo Warna Tum Par Mera Ghazab Naazil Hoga. (Surah Taa Haa: 81)

Qaul-o-fe’l mein tazaad[1] ka hona, ye bhi kabira gunah hai, aur Allah Ta'ala ka is baare mein irshad hai:

[1] T: (تَضاد) Ikhtilaaf, farq, imtiyaz [RKT]

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ۝٢ كَبُرَ مَقْتًا عِندَ ٱللَّهِ أَن تَقُولُوا۟ مَا لَا تَفْعَلُونَ ۝٣

Aye Imaan Waalo! Tum Aisi Baat Kyoun Karte Ho Jis Par Khud Amal Nahi Karte. Ye Baat Allah Ko Bahut Hi Ziyaada Napasand Hai Ke Tum Wo Baat Kaho Jis Par Khud Amal Nahi Karte. (Surah as-Saff: 2-3)

② Gunah-e-Saghira:

Gunah-e-saghira wo gunah hai jo nek aamaal karne ki wajah se mita diye jaate hain, ya doosre lafzo’n mein you’n samajh leejiye ke jin gunaho’n ka kaffaara nekiyaa’n ban jaati hain aur jin gunaho’n ka kaffaara nekiyaan nahi banee’n, wo kabira hain aur saghira gunaho’n par israar se saghira gunah bhi kabira ban jaate hain.

Yahan ye samajh lena chaahiye ke bade aur chote gunah mein usooli farq kya hai? Quran-o-Sunnat mein ghaur karne se chand cheeze’n saamne aati hain jo kisi fe’l ko bada gunah banati hain, ham unhe’n zel ki sutoor mein naql kar rahe hain.

❶ Kisi ki haq-talfi[1], khwah wo zaat-e-Baari Ta'ala ho jiska haq-talf kiya gaya hai, ya waalidain ho’n, ya doosre insaan, phir jiska haq jitna ziyaada hai, usi qadr uske haq ko talf karna ziyaada bada gunah hai. Isi bina par gunah ko ‘zulm’ bhi kha jaata hai aur isi bina par shirk ko Quran mein ‘zulm-e-azeem’ bhi kaha gaya hai.

❷ Allah Ta'ala se be-khaufi jiski bina par ek (1) aadmi Allah Ta'ala ke awaamir-o-nawaahi ki parwaah na kare, aur tughyaani-o-nafarmaani ke iraada se jaan boojh kar wo kaam kare, jisse Allah Ta'ala ne mana farmaya hai, aur amadan un kaamo’n ko na kare jin ka Allah Ta'ala ne hukm farmaya hai. Ye nafarmani jis qadar ziyaada dhitaai aur jasaarat[2] ki kaifiyat apne andar liye hue hogi, usi qadar gunah bhi shadeed hoga.

Is maan ke lihaaz se gunah ke liye ‘fisq’[3] aur ‘maasiyat’[4] ke alfaaz istemaal hote hain.

---

[1] T: (حَق تَلَفی) Kisi ko uska jaaez haq na dena, kisi ka haq maarna, haq maarne ka amal [RKT]
[2] T: (جَسارَت) Himmat, daleri, mardaangi, jurat, be-baaki, courage [RKT]
[3] T: (فِسْق) Allah ki nafarmaani, hukm-udooli, gumraahi, badkaari, bad-amali [RKT]
[4] T: (مَعْصِیَت) Gunah, khataa, hukm-udooli, naafarmaani [RKT]

Baab Number 2: Gunah Ke Asbaab, Alaamaat Aur Nuqsanaat

Qaaraeen-e-Kiraam! Ham gunaho’n ke asbaab, alamaaat aur nuqsanaat Imam Ibne Qaiyyim ؒ ki taaleef-e-lateef ‘Al Jawaab al-Kaafi’ se mulakhkhasan[1] kuch tabdeeli ke saath naql kar rahe hain. Mulahaza farmaiye:

“Ye baat yaqini hai ke gunah insaan ke haq mein intihaai khatarnaak aur muzir[2] hai. Neez is mein bhi koi shak-o-shuba nahi ke zeher-e-gunah insaan ke din mein usi tarah saraayat[3] karta hai jis tarah ke insaani jism mein khoon saraayat karta hai. Aur doosri baat ye hai ke zeher jis darje ka hota hai uska asar bhi usi darje ka hua karta hai. Kya duniya aur aakhirat ki koi musibat, koi kharaabi aur koi barbaadi aisi hai jiska asal sabab gunah na ho? Syedna Aadam-o-Hawwa ؑ ka jannat se khurooj ka sabab kya bana? Aur wo kaunsi cheez thi jisne unhe’n jannat ki nemato’n aur uski lazzato’n se mehroom karke ek (1) aise ghar mein, jo mustaqil masaaib-o-mashaakil ki aamaajgaah hai, pohonchaya?”

Gunah Aur Aqwaam-e-Aalam Ki Tabaahi:

Neez, aisi kaunsi cheez hai jisne kurra-e-arzi pe rehne waalo’n ko tufaan ke paani se gharq kar diya, jisne pahado’n ki chotiyo’n par rehne waalo’n ko bhi maaf na kiya?

Wo kaunsi cheez hai, jisne qaum-e-aad par ‘*Baad-e-sar-sar (yakh-basta hawa)*’ musallat kardi? Jisse log maut ka shikaar ho gae aur unke jutthe aise pade reh gae jaise khajooro’n ke khokhle tane zameen par gire-pade ho’n.

Aur wo kaunsi cheez hai jis ne qaum-e-samood par baadalo’n ki garaj bheji ke jiski aawaaz se unke dil aur pet shaq[4] ho kar reh gae aur sab ke sab mar gae.

---

[1] T: (مُلَخَّصاً) Mukhtasar taur par, bataur-e-khulaasa, mukhtasar, summarized edition [RSB]
[2] T: (مُضِر) Ghair-mufeed, nuqsaan pohonchane waala [RKT]
[3] T: (سَرایَت) Ek cheez ki doosri shae mein ghul-mil jaane, jazb hone, asar-andaaz hone ya sama jaane ka amal, taaseer, absorption, infusion [RKT]
[4] T: (شَقّ) Shagaaf, daraad [FL]

Wo kaunsi cheez thi jisne Syedna Lut ﵇ ki qaum ki bastiyo'n ko aasmaan ke qareeb tak pohoncha diya, phir un bastiyo'n ko is tarah palat diya ke oopar ki jaanib ko neeche aur neeche ki jaanib ko oopar kar diya aur unhe'n aisi saza di gai jo duniya mein kisi doosri qaum ko na di gait hi. Kya is qism ka azaab ahle zulm se door reh sakta hai?

Neez, Imam Ibne Qaiyyim ؒ gunah ki mazammat bayan karte hue farmate hain: "*Aisi kaunsi cheez thi jis ne Bani Israel par jaabir aur zaalim logo'n ko bhej kar unhe'n tabaah-o-barbaad karwa diya? Aur unke ghar, saaz-o-saamaan aur asbaab sab ghasab kar liye gae aur us qaum ko ek (1) bhayanak haalat se do-chaar hona pada aur wo ye ke us qaum ke mard qatl kar diye gae, bacche aur aurate'n qaid karli gaee'n, shehro'n ke shahr jala kar khakistar kar diye gae aur maal-o-daulat sab kuch ghaarat-gari[1] ki nazr ho gae. Aakhir wo kaunsi cheez thi jisne us qaum ko mukhtalif qism ke azaabo'n aur sazaao'n mein mubtala kiya? Kabhi aseeri[2] ki soorat mein, to kabhi qatl-o-ghaarat ki soorat mein, aur kabhi jaabir aur zaalim logo'n ki soorat mein, chunache Allah Tabaarak wa Ta'ala ne irshad farmaya:*"

لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ يَّسُوْمُهُمْ سُوْٓءَ الْعَذَابِ ؕ

Wo (Allah) Qiyamat Tak Un Par Aise Shakhs Ko Zaroor Musallat Karta Rahega Jo Unhe'n Sakht Azaab Diya Karega. (Surah al-Aaraaf: 167)

Gunah Ki Mazammat Mein Rasool Allah ﷺ Ke Chand Irshadaat-e-Giraami:

① Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

يَا مَعْشَرَ الْمُهَاجِرِينَ! وَخَمْسُ خِصَالٍ إِذَا ابْتُلِيْتُمْ بِهِنَّ ، وَأَعُوْذُ بِاللهِ أَنْ تُدْرِكُوْهُنَّ : مَا ظَهَرَتِ الْفَاحِشَةُ فِي قَوْمٍ حَتَّى أَعْلَنُوْا بِهَا ، إِلَّا ابْتِلُوا بِالطَّوَّاعِينَ وَالْأَوْجَاعِ الَّتِي لَمْ تَكُنْ فِي أَسْلَافِهِمُ الَّذِينَ مَضَوْا ، وَلَا نَقَصَ قَوْمُ الْمِكْيَالَ إِلَّا ابْتُلُوا بِالسِّنِينِ وَشِدَّةِ الْمَوْنَةِ وَجَوْرِ السُّلْطَانِ، وَمَا مَنَعَ قَوْمٌ زَكَوٰةَ أَمْوَالِهِمْ ، إِلَّا مُنِعَ الْمَطَرُ مِنَ السَّمَاءِ، وَلَوْلَا البَهَائِمُ لَمْ يُمْطَرُوا ، وَلَا خَضَرَ قَوْمُ الْعَهْدَ إِلَّا سَلَّطَ اللهُ عَلَيْهِمْ عَدُوًّا مِنْ سو غَيْرِهِمْ، فَأَخَذُوا بَعْضَ مَا فِي أَيْدِيهِمْ ، وَمَا لَمْ تَحْكُمْ أَئِمَّتُهِمْ بِمَا أَنْزَلَ اللهُ فِي كِتَابِهِ ، إِلَّا جَعَلَ اللهُ بَأْسَهُمْ بَيْنَهُمْ.

---

[1] T: (غارت گری) Loot-maar, loot-khasot, tabaahi [RKT]

[2] T: Nazar-bandi, qaid-o-band [FL]

Aye muhajireen ki jamaat! Paanch (5) khaslato'n se (bachne ke liye) main tumhare haq mein Allah Ta'ala se panaah maangta hoo'n: ❶ Jis qaum mein fahaashi phael jaae aur uska irtikaab elaaniya taur par ho, to Allah Ta'ala un mein taaoon[1] aur aisi doosri bimariyaa'n bhej deta hai jo unke aslaaf mein nahi paai jaati thee'n. ❷ Jo log paemaaish aur tol[2] mein kami karte hain, Allah Ta'ala unhe'n qahat-saali[3] aur moaashi pareshani mein mubtala kar deta hai aur zaalim baadshah un par musallat kar deta hai. ❸ Jo log apne amwaal ki zakat dena band kar dete hain to Allah Ta'ala aasmaan se baarish barsaana rok deta hai aur agar chaupaae na hote to unke liye baarish kabhi bhi na barasti. ❹ Jo log khilaaf-e-ahd[4] karte hain Allah Ta'ala un par baahar se (koi) dushman musallat kar deta hai, jo unki mamlooka[5] cheezo'n mein se baaz cheezo'n ko cheen leta hai. ❺ Aise logo'n ke aimma deen-e-Ilaahi aur kitaab-e-Ilaahi par amal-paera hona tark kar dete hain, to Allah Ta'ala unke darmiyaan nazaa'[6] paida kar deta hai. (Sunan Ibne Majah: H4019; Silsila as-Sahiha: H106)

② Gheebat karne waalo'n ki mazammat karte hue Rasool-e-Mukarram ﷺ ne farmaya:

لَمَّا عُرِجَ بِي مَرَرْتُ بِقَوْمٍ لَهُمْ أَظْفَارٌ مِنْ نُحَاسٍ يَخْمُشُونَ وُجُوهَهُمْ وَصُدُورَهُمْ فَقُلْتُ: مَنْ هَؤُلَاءِ يَا جِبْرِيلُ؟ قَالَ: هَؤُلَاءِ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ لُحُومَ النَّاسِ وَيَقَعُونَ فِي أَعْرَاضِهِمْ.

Jab mujhe meraj karaai gai to mujhe aise logo'n par se guzara gaya jin ke naakhun taambe ke the aur wo unse apne mu aur seeno'n ko noch rahe the. Chunache maine Jibraeel عليه السلام se poocha: "*Ye kaun log hain?*" Jibraeel عليه السلام ne kaha: "*Ye wo log hain jo insaano ka gosht khaya karte the, yaane gheebat karte aur unki aabru-rezi[7] karte the*". (Sunan Abu Dawood: H4878, Allama Albani رحمه الله ne ise 'Sahih' kaha hai)

Maaloom hua ke gheebat karna bhi bahut bada gunah hai jo insaan ko

---

[1] T: (طاعُون) Ek (1) wabaa, plague, Ek (1) mohlik jaraseemi bimaari jis mein guthli nikalti hai aur bukhaara aata hai [RKT]
[2] T: (تَوْل) Muqarrara wazan, andaaza, bojh, taulna, weight, the act of weighing [RKT]
[3] T: Qahat ka zamaana, sookha [RKT]
[4] T: (خِلافِ وَعْدَہ) Khilaaf-e-waada, waada todne waala [RKT]
[5] T: (مَملُوکَہ) Wo jo kisi ki milkiyat ho [RKT]
[6] T: Ikhtilaaf, takraar [Urdn]
[7] T: (آبْرُو رِیْزی) be-hurmati, tauheen, ruswaai, be-izzati [RKT]

waasil-e-jahannam[1] kar deta hai.

Gunaho'n Ke Asbaab:

Wo asbaab-o-wujooh jin ki wajah se insaan gunaho'n ki daldal mein phans jaata hai aur usi daldal mein phanse hue aakhirkaar hamesha ke liye tabaah-o-barbaad ho jaata hai. Ham zel kis utoor mein un asbaab ko naql kar rahe hain. Aam taur par gunah ke teen (3) sabab hote hain: ① Aurat. ② Maal-o-daulat. ③ Milkiyat-e-zameen

Pehla Sabab, Aurat:

Insan ke gunah karne mein 'aurat' ek (1) bunyaadi sabab hai, wo is tarah ke aadmi apni pasand ki aurat ko haasil karne ke liye bade-bade sangeen jaraaim ka irtikaab karta hai, yahan tak ke baaz auqaat baat is hadd tak pohonch jaati hai ke wo kisi aadmi ko maut ke ghaat utaar deta hai. Uske alaawa akhlaaqi marz to bunyaadi cheez hai, chunache fitna-e-aurat se mutaalliq nishandahi karte hue Nabi-e-Mukarram Janab Muhammad-ur-Rasool Allah ﷺ ne farmaya: "*Main duniya se rukhsat ho jaane ke baad apni ummat ke mardo'n ke liye sabse muzir fitna aurato'n ka fitna dekh raha hoo'n*". (Sahih Muslim: H6945)

Behrehaal aurat ko haasil karne ke liye har qism ke jaaiz aur najaaiz, akhlaaqi aur ghair-akhlaaqi asbaab-o-zaraae ikhtiyaar kiye jaate hain, qissa-e-mukhtasar ke kisi na kisi tarah aurat ko apna maqsad-e-hayaat bana liya jaata hai aur us maqsad ke husool ke liye apna tan, man, dhan qurbaan kiya jaata hai. Chunache aise logo'n ke baare mein Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِىٍٔ مَا نَوى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى دُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ إِلَى امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ.

(Tamaam) Aamaal ka daar-o-madaar niyyato'n par hai aur har amal ka natija har insaan ko uski niyyat ke mutaabiq milega. Pas jis ki hijrat daulat aur duniya haasil karne ke liye ho ya kisi aurat se shaadi ki gharz se ho. Uski hijrat unhi cheezo'n ke liye hogi jin ke husool ki niyyat se usne

---

[1] T: Jahannum mein jaane waala/pohonchne waala [RKT]

hijrat ki hai. (Sahih Bukhari: H1)

Doosra Sabab, Maal-o-Daulat:

Insan ke gunah karne ka doosra sabab ‘Maal-o-Daulat’ hai, wo is tarah ke insaan ziyaada maaldaar banne ki gharz se har wo zariya apnaata hai ke jisse wo daulat ki devi ko apne qaabu mein la sake. Uske liye chaahe to use kisi ka khoon karna pade, kisi ko nuqsaan-o-zarar pohonchana pade, kisi ka haq ghasab karna pade, kisi par zulm-o-tashaddud dhaana pade, chori karna pade, daaka daalna pade ya aur koi soorat ikhtiyaar karna pade.

Al-gharz wo ek (1) dam maaldaar aur sarmayadaar[1] banne ke liye har wo gunah karne ko taiyyaar hota hai jo uske quwwat-e-baazu[2] mein ho.

Teesra Sabab, Milkiyat-e-Zameen:

Insan ke gunah karne ka teesra sabab ‘Milktiyat-e-Zameen’ hai. Insan hamesha is hirs mein mubtala rehta hai ke zameen ziyaada se ziyaada uski milkiyat mein ho, saath mein use ye hirs bhi rehta hai ke ziyaada se ziyaada zameen ke tukde par uski hakimiyat qaayam ho aur uski milkiyat mein doosra koi shareek na ho, neez wo chaahta hai ke agar wo ek (1) ekad[3] zameen ka maalik hai to ek-sau (100) ekad zameen ka maalik ban jaae aur agar ek-sau (100) ekad zameen ka maalik hai to ek-hazaar ekad zameen ka maalik ban jaae, taake wo khoob mauj-masti, aish-o-aasaaish aur thaath ke saath zindagi guzaare.

Agar gunah ke in asbaab ko mukhtasar lafzo’n mein bayan kiya jaae to uske liye wo waaqia intihaai mufeed hoga jo kuffaar-e-Makkah aur Rasool Allah ﷺ ke darmiyan pesh aaya aur wo ye hai ke:

“Kuffaar-e-Makkah ne Nabi-e-Mukarram Janab Muhammad-ur-Rasool Allah ﷺ ko laalach diya ke agar wo maal-o-daulat ke khwahishmand hain to ham saari ki saari daulat aapke qadmo’n mein laakar rakh dete hain. Aur agar wo kisi haseen-o-jameel aurat ke

---

[1] T: (سَرْمايَه دار) Daulatmand, ameer, rich, wealthy [RKT]
[2] T: (قُوَّتِ بازُو) Baazu ki taaqat, sahaara, ones own power [RKT]
[3] T: Acre [RSB]

mutamanni hain to jis aurat ki taraf aap ishaara karenge ham use aapke nikaah mein dene ke liye taiyyaar hain. Aur agar sarzameen-e-Makkah ki badshahat ke khwahishmand hain to ham aapko apna baadshah tasleem karne ke liye taiyyaar hain. Lekin ek (1) shart par, wo ye ke aap hamare maaboodo'n ko kuch na kahe'n, na unko jhutlaae'n aur na ye kahe'n ke wo kuch karne se aajiz hain".

Lekin Rasool Allah ﷺ ne farmaya: "*Aye Kuffaar-e-Makkah! Sun lo! Agar tum mere daae'n haath par chaand aur baae'n haath par sooraj laakar rakh do (2) to phir bhi main Allah Ta'ala ki tauheed bayan karne se nahi rukunga. Ye tumhari khaam-khayaali*[1] *hai ke tum mujhe aisa laalach de kar tauheed ki aawaaz buland karne se rok doge*".

Lihaaza Rasool Allah ﷺ ka elaan-e-haq tha ke main buraaiyo'n ke khilaaf aakhir-dam tak ladta rahunga, khwah nataaij kuch bhi ho'n.

Irshad-e-Rabbani Se Gunah Ke Chand Asbaab:

Gunah ke deegar chand bunyaadi asbaab ki nishandahi karne ke liye Allah Tabaarak wa Ta'ala ka irshad mulaahaza farmae'n:

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوٰتِ مِنَ النِّسَآءِ وَالْبَنِيْنَ وَالْقَنَاطِيْرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْاَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ؕ ذٰلِكَ مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَاللّٰهُ عِنْدَهٗ حُسْنُ الْمَاٰبِ ﴿۱۴﴾

Logo'n Ke Liye Khwahishaat Ki Mohabbat Khoobsoorat Banadi Gai Hai, Yaane Aurato'n Ki Mohabbat, Beto'n Ki Mohabbat, Sone Aur Chaandi Ke Jama Kiye Hue Khazano'n Ki Mohabbat, Nishan-zada Ghodo'n, Chaupaayo'n Aur Kheti Ki Mohabbat. Ye Saari Cheeze'n Duniyawi Zindagi Ka Saamaan Hain Aur Accha Thikana To Allah Hi Ke Paas Hai. (Surah Aale Imran: 14)

Is aayat-e-mubaaraka mein aisi nemato'n ka bayan hua hai, jin ke husool ke liye insaan apne khaaliq-o-maalik ko bhool kar gunaho'n ka irtikaab kar baithta hai aur wo darj-e-zel hain:

① Aurate'n. ② Aulaad-e-narina, yaane bete. ③ Sone aur chaandi ke jama-karda khazaane, bank balance waghaira. ④ Nishandaar ghode aur

---

[1] T: (خام خَیالی) Ghalat khayaali, ghalat gumaan, wahem [RKT]

aalishaan gadiyaa'n. ⑤ Maal-maweshi. ⑥ Kheti-baadi.

Gunaho'n Ki Alaamaat

Daulat Ki Kasrat Gunaho'n Ki Ek (1) Alaamat Hai:

Nafarman aadmi ke paas daulat ki kasrat, gunaho'n ki ek (1) alaamat hai. Chunache Syedna Uqba bin Aamir ﷛ se riwayat hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

اَذَا رَاَيْتَ اللّٰهُ يُعْطِيْ الْعَبْدَ مِنَ الْدُّنْيَا عَلَى مَعَاصِيْه مَا يُحِبُّ فَاِنَّمَا هُوَ اِسْتِدْرَاجٌ ، ثُمَّ تَلَا رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ ﴿فَلَمَّا نَسُوْا مَا ذُكِّرُوْا بِهٖ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ اَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ ۭ حَتّٰٓي اِذَا فَرِحُوْا بِمَآ اُوْتُوْٓا اَخَذْنٰهُمْ بَغْتَةً فَاِذَا هُمْ مُّبْلِسُوْنَ ؀﴾.

Jab tum dekho ke Allah Rabbul Izzat kisi bande ko uske gunaho'n ke bawujood, uski tamanna ke mutaabiq duniyawi nemato'n se maala-maal kar raha hai to samajh lena ke ye Allah Rabbul Izzat ki jaanib se mohlat hai. Phir Allah ke Rasool ne ye aayat-e-mubaaraka tilaawat farmaai: 'Phir Jab Unho'n Ne Us Cheez Ko Bhula Diya Jiske Zariye Unhe'n Allah Ki Yaad Dilaai Gai Thi, To Ham Ne Un Par Har Cheez Ke Darwaaze Khol Diye, Yahan Tak Ke Jab Wo Un Cheezo'n Par Jo Unhe'n Di Gaee'n Thee'n, Khoob Khush Hone Lage To Ham Ne Unhe'n Achaanak Pakad Liya, Phir Hasrat-o-yaas[1] Unki Qismat Ban Gai' (Surah al-Anaam: 44). (Musnad Ahmad: V4 P145 H17311; Silsila as-Sahiha: H413)

Baaz Salaf-o-Saaliheen ﷬ ka kehna hai: "*Jab to mushahada kare ke Allah Ta'ala tujh par musalsal apni nemate'n naazil kar raha hai aur tu uski nafarmani par qaayam hai to phir tum hoshiyaar ho jaao, kyounke yehi uski taraf se mohlat hai, jiske zariye wo tumhe'n dheel de raha hai*".

Mazeed-bar-aa'n Allah Ta'ala ka farman hai:

وَلَوْلَآ اَنْ يَّكُوْنَ النَّاسُ اُمَّةً وَّاحِدَةً لَّجَعَلْنَا لِمَنْ يَّكْفُرُ بِالرَّحْمٰنِ لِبُيُوْتِهِمْ سُقُفًا مِّنْ فِضَّةٍ وَّمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُوْنَ ؀ وَلِبُيُوْتِهِمْ اَبْوَابًا وَّسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِـــُٔوْنَ ؀ وَزُخْرُفًا ۭ وَاِنْ كُلُّ ذٰلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۭ وَالْاٰخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِيْنَ ؀

Aur Agar Aisa Na Hota Ke Saare Log Ek (1) Hi Jamaat Ho Jaaenge, To Ham

---

[1] T: (يَاس) Naa-ummeedi, maayoosi, udaasi, khauf, andesha, kahtra [RKT]

Rahman Ka Inkaar Karne Waalo'n Ke Gharo'n Ki Chate'n Chaandi Ki Bana Dete Aur Seedhiyaa'n Bhi, Jinke Zariye Wo Baala-khaano'n Par Chadhte Aur Unke Gharo'n Ke Darwaaze Bhi, Aur Takht Bhi Jin Par Wo Tek Lagaate Aur Sone Ke Bane Deegar Asbaab-e-Zeenat Dete, Aur Ye Tamaam Cheez'n Mahez Duniyawi Zindagi Ka Faaeda Hain Aur Aakhirat Ki Nemate'n, Aap Ke Rabb Ke Paas Sirf Usse Darne Waalo'n Ke Liye Hain. (Surah az-Zukhruf: 33-35)

Ek (1) aur muqaam par Allah Tabaarak wa Ta'ala ne un logo'n ka radd farmaya hai jo ye gumaan karte hain ke duniyawi nemate'n unhe'n unki apni mehnat aur izzat-o-tauqeer[1] ki wajah se muyassar ho rahi hain. Chunache Allah Ta'ala ka irshad-e-giraami hai:

إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ﴿١٤﴾ فَأَمَّا الْإِنسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ ﴿١٥﴾ وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ ﴿١٦﴾

Beshak Aap Ka Rabb Ghaat Mein Hai, Lekin Insaan Ko Jab Uska Rabb Aazmaata Hai, Pas Use Izzat Deta Hai Aur Use Nemat Se Nawaazta Hai, To (wo) Kehta Hai Ke Mere Rabb Ne Mera Ikraam Kiya Hai. Aur Jab Usko Aazmaata Hai To Uski Rozi Tang Kar Deta Hai To Wo Kehta Hai Ke Mere Rabb Ne Mujhe Zaleel-o-Ruswa Kar Diya. (Surah al-Fajr: 14-16)

Maaloom hua ke aazmaaish-o-ibtila[2] do (2) tarah se ho sakti hai:

Awwal: Nemato'n ki kasrat ke saath

Duwam: Rizq ki tangi ke saath

Lekin ye zaroori nahi ke jis shakhs ke rizq mein kasrat-o-faraakhi ataa kardi gai ho, wo koi oonchi shakhsiyat thi, usse koi hisaab-o-kitaab nahi liya jaaega, aur jiske liye rizq ke darwaze band kar diye gae ho'n aur rizq tang kar diya gaya ho, uski tazleel ho gai, balke jis shakhs ko ziyada nemato'n se nawaza gaya, wo nemato'n ki kasrat aur rizq ki faraakhi ke saath aazmaaish mein mubtala kar diya gaya aur jis par rizq ke darwaze band kar diye gae usse rizq ki kami ke sabab shayad bakhsh diya jaae.

Qaaroon ko Allah Ta'ala ne bahut badal maaldaar banaya tha, aur yehi

[1] T: (تَوقِیر) Izzat, azmat, taazeem-o-takreem, martaba [RKT]
[2] T: Balaa, museebat, aafat, imtihaan [RKT]

uske kufr-o-tughyaani[1] ka sabab tha aur kibr ki intiha ko pohonch chuka tha aur kehta tha ke maine ye daulat apne zor-e-baazu se haasil hai. Kehte hain ke usne izhaar-e-kibr ke liye ghairo'n ke muqaable mein kapda ek (1) baalisht lamba bana liya tha.

Allah Ta'ala ne uski is kaafiraana baat ka ye jawaab diya ke agar taaqat aur maal Allah ke nazdeek fazilat ka sabab hota to guzishta zamano'n mein bahut si qaumo'n ko Allah halaak na kar deta, jo qaaroon se ziyaada taaqatwar aur usse ziyaada maaldaar thee'n. Kasrat-e-ma-aasi aur kasrat-e-jaraaim ke sabab jab kisi qaum ke halaak kiye jaane ka faisla ho jaata hai to unhe'n mohlat nahi di jaati hai aur unse poocha nahi jaata hai ke unho'n ne wo gunah kyoun kiye the aur unke apas kya uzr hai? Chunache Irshad-e-Baari Ta'ala hai:

قَالَ اِنَّمَاۤ اُوْتِیْتُهٗ عَلٰى عِلْمٍ عِنْدِیْؕ اَوَلَمْ یَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهٖ مِنَ الْقُرُوْنِ مَنْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَّ اَكْثَرُ جَمْعًاؕ وَلَا یُسْـَٔلُ عَنْ ذُنُوْبِهِمُ الْمُجْرِمُوْنَ ۝۷۸

Us (Qaaroon) Ne Kaha, Ye Maal-o-Jaaedaad Mujhe Apne Ilm-o-Salaahiyat Ke Zariye Mili Hai. Kya Use Ye Baat Maaloom Nahi Thi Ke Allah Ne Usse Pehle Bahut Si Aisi Qaumo'n Ko Halaak Kar Diya Jo Usse Ziyaada Taaqatwar Aur Ziyaada Maal-o-Jaaedaad Waali Thee'n, Aur Mujrimo'n Se Unke Gunaho'n Ke Baare Mein Nahi Poocha Jaaega. (Surah al-Qasas: 78)

Maal-o-Zar, Madh-o-Sana Aur Satar-poshi Mein Gunaho'n Ki Alaamat:

Salaf-o-Saaliheen رحمہم اللہ ka kehna hai: "*Baaz auqaat nemat-e-Ilaahiya se maala-maal aadmi ko (Allah Ta'ala ki taraf se) mohlat di ja rahi hoti hai. Magar wo is baat se (bilkul) be-khabar hota hai, theek isi tarah baaz auqaat aadmi ko logo'n ki taraf se madh-o-sana[2] ke saath fitna mein mubtala kiya ja raha hota hai, lekin usse us baat ka ehsaas-o-idraak[3] tak nahi hota*".

Alaawa-azee'n[4] baaz auqaat Allah ki jaanib se us aadmi ko satar-poshi[5]

---

[1] T: (طُغْیانی) Sarkashi, ziyaadati [RKT]
[2] T: (مَدْح و ثَنا) Taareef-o-tauseef (khusoosan Allah aur Rasool ﷺ ki), badaai, hamd-o-sana [RKT]
[3] T: (اِدْراک) Khayal, tasawwur, salaahiyat, samajh-boojh [RKT]
[4] T: (علاوَہ اَزِیں) Iske alaawa [RSB]
[5] T: (سَتَر پوشی) Sharam-gaah ko chupaane ya dhankne ka amal [RKT]

ke saath fareb aur dhoke mein rakha ja raha hota hai, lekin use is baat ka ilm tak nahi hota.

Maaloom hua ke aise hassaas mawaaqe par Allah ke bande ko chaahiye ke kasrat se istighfaar kare aur saath-saath nek kaamo'n mein kushaada-dili[1] se kharch kare.

Aakhir Zamana Mein Khatakaar Logo'n Ki Alaamat:

Syedna Abdullah bin Amr ﵄ se marwi hai ke Janab Rasool-e-Mukarram ﷺ ne farmaya: *"Jab qiyamat qareeb hogi to us waqt nek aur saaleh logo'n ki qadr nahi ki jaaegi, balke shararati qism ke logo'n ki taazeem hogi. Baate'n ziyaada ki jaaengi, magar amal kam hoga, aur log kitabullah ko chod kar kasrat se novel padhenge, un mein koi unse nafrat karne waala na hoga"*. (Mustadrak Haakim: V4 P502, Imam Haakim aur Imam Zahbi ne isko 'Sahih' kaha hai)

Kuffaar Se Dosti Karna bhi Khatakaaro'n Ki Ek (1) Alaamat:

Kuffaar se dosti-o-musaahabat[2] karna gunahgaar logo'n ki alaamat hai, Allah Ta'ala ka irshad hai:

تَرٰى كَثِيْرًا مِّنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ؕ لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ اَنْفُسُهُمْ اَنْ سَخِطَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خٰلِدُوْنَ ۝۸۰

Aap Un Mein Se Bahut So'n Ko Dekhte Hain Ke Wo Ahle Kufr Ko Apna Dost Banate Hain, Unho'n Ne Apne Liye Jo Kuch Aage Bhej Rakha Hai Wo Bahut Bura Hai, Allah Unse Naaraaz Hua Aur Wo Hamesha Ke Liye Azaab Mein Rahenge. (Surah al-Maaida: 80)

Neez Ek (1) Aur Muqam Par Allah Ta'ala Ne Irshad Farmaya:

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُوْدَ وَالنَّصٰرٰۤى اَوْلِيَآءَ ۘ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ؕ وَمَنْ يَّتَوَلَّهُمْ مِّنْكُمْ فَاِنَّهٗ مِنْهُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ۝۵۱

Aye Imaan Waalo! Yahood-o-Nasaara Ko Apna Dost Mat Banaao, Wo Log Aapas Mein Ek-doosre Ke Dost Hain Aur Tum Mein Se Jo Koi Unhe'n Apna Dost Banaaega Wo Be-shak Unhi Mein Se Ho Jaaega. Beshak Allah

---

[1] T: (كُشادَہ دِلی) Saaf dili, khush-mizaaji, khule dil ke saath [RKT]

[2] T: (مُصاحَبَت) Saath rehna, mel-jol, saath [RKT]

Zaalimo’n Ko Hidayat Nahi Deta Hai. (Surah al-Maaida: 51)

Jahan tak huqooq ki baat hai wo kuffaar to kya, islam jaanwaro’n ko bhi deta hai. Huqooq-o-faraaiz ki tafseel ke liye mulaahaza ho hamari murattab-karda kitab ‘Islam Ka Nizaam-e-Huqooq-o-Faraaiz’.

Insaan Ke Dil Par Gunah Ki Ek (1) Alaamat:

Syedna Abu Huraira ﷛ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَخْطَأَ خَطِيئَةً نُكِتَتْ فِي قَلْبِهِ نُكْتَهُ سَودَاءُ، فَإِذَا هُوَ نَزَعَ وَاسْتَغْفَرَ وَتَابَ صُقِلَ قَلْبُهُ وَإِنْ عَادَ زِيدَ فِيهَا حَتَّى تَعْلُو عَلَى قَلْبِهِ، وَهُوَ الرَّانُ الَّذِي ذَكَرَ اللَّهُ: ﴿كَلَّا بَلْ ۜ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ ۝١٤﴾

“Yaqinan momin aadmi jab kisi gunah ka irtikaab karta hai to uske dil par ek (1) siyaah nishaan padh jaata hai, agar wo aadmi tauba-o-istighfaar karle to uska dil saaf ho jaata hai aur agar gunah kasrat se karta chala jaae to ye siyaah nishaan (bhi) badhta chala jaata hai, hatta ke us aadmi ke dil par wo ghaali aajaata hai”. Pas yehi wo zang hai jiska Allah Ta'ala ne Quran mein zikr kiya hai: ‘Hargiz Nahi, Balke Unki Bad-aamaaliyo’n Ki Siyaahi Unke Dilo’n Par Chadh Gai Hai’ (Surah al-Mutaffifeen: 14). (Musnad Ahmad: V3 P297; Sunan Tirmizi: H3334; Sahih al-Jaame as-Sagheer: H167)

Baab Number 3: Gunah Ke Nuqsanaat

Gunah insaan ke liye intihaai muzir aur khatarnaak hai, balke insaan ki tabaahi-o-barbaadi ka sabse bada aur qaribi raasta hai, lihaaza jo shakhs gunah aur nafarmaani ka irtikaab karta hai, use muasharaati, muaashi, amali aur samaaji nuqsanaat se do-chaar hona padta hai. Un nuqsanaat ki fehrist to khaasi taweel hai, lekin ham yahan sahoolat ke liye kuch nuqsanaat darj kiye dete hain. (In sha Allah)

① Gunah Par Israar Ki Wajah Se Allah Ta'ala Se Mohabbat Mein Kami:

Gunaho’n ke irtikaab se insaan ke dil mein Allah Ta'ala ki azmat-o-jalaalat aur mawaddat[1]-o-mohabbat kam ho jaati hai aur jis tarah ek (1)

[1] T: (مَوَدَّت) Kisi ki azmat ke eteraaf ki bina par usse ikhlaas aur pyaar, pur-khuloos dosti, mukhlisaana aur be-gharz mohabbat [RKT]

insaan ke dil mein azmat-e-Ilaahi aur mohabbat-e-Ilaahi honi chaahiye thi wo bilkul khatam ho jaati hai. Kyounke agar dil mein Allah Ta'ala ki haibat hoti to wo kabhi bhi nafarmaani ki jurat na karta lihaaza jo log gunah ka irtikaab karte hain, wo dar-haqiqat Allah Ta'ala aur uske awaamir-o-nawaahi ki koi azmat-o-tauqeer nahi karte aur jo log Allah ke awaamir-o-nawaahi ki qadr-o-tauqeer nahi karte wo Allah Ta'ala ki taazeem nahi kar sakte.

Haqiqat ye hai ke insaan ke dil mein jis qadar Allah Ta'ala ke liye mohabbat hogi, usi qadar wo uski itaa-at kar lega. Jis qadar uske dil mein khauf-e-Ilaahi hoga, usi qadar wo usse darega. Aur jo log Allah ko bhula dete hain, usi tarah Allah Ta'ala unhe'n bhula deta hai. Aur jo log deen-e-Ilaahi ko ruswa karte hain, usi tarah Allah Ta'ala unhe'n ruswa kar deta hai. Aur jise Allah ruswa kar de use koi izzat nahi bakhsh sakta hai. Jaisa ke irshad-e-Ilaahi hai:

وَمَنْ يُّهِنِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ مُّكْرِمٍ ۭ

Aur Jise Allah Ruswa Kar De Use Koi Izzat Nahi De Sakta. (Surah al-Hajj: 18)

Jab log Allah Ta'ala ke huzoor sajda-rez hone se ji churaae'n aur us sajda ke hukm ki be-qadri ka muzaahara kare'n to aise logo'n ko Allah Ta'ala zaleel karke rakh dete hain.

Ye gunaho'n ka pehla aur sabse bada nuqsaan hai jo insan ke dil se Allah Ta'ala ki mohabbat aur azmat-o-tauqeer qatan khatm kar deta hai. Aur aakhir use hamesha ke liye nakaam aur na-muraad bana deta hai.

② Ilm Se Mehroomi:

Gunaho'n ke nuqsanaat mein se ek (1) nuqsaan ye hai ke gunahgaar aadmi ilm se mehroom ho jaata hai. Ilm ek (1) raushni hai jo insan ke dil se khatam ho jaati hai, chunache Jab Imam Shafai رحمۃ اللہ علیہ, Imam Maalik رحمۃ اللہ علیہ ke yahan ilm haasil karne ki gharz se haazir hue aur unse dars lene lage, to unki zahaanat-o-fataanat[1], aur fahm-o-idraak ki farawaani[2] ne Imam Maalik رحمۃ اللہ علیہ ko intihaai taajjub mein daal diya. Chunache Imam Maalik رحمۃ اللہ علیہ,

---

[1] T: (فَطانَت) Daanaai, aqalmandi, hoshiyaari [RKT]

[2] T: (فَراوانی) Ifraat, bohtaat, ziyaadati [RKT]

Imam Shafai ﷫ ko nasihat farmane lage:

اِنِّيْ اَرَىْ اللّٰهَ تَعَالٰى اَلْقٰى عَلٰى قَلْبِكَ نُوْرًا فَلَا تُطْفِئْهُ بِظُلْمَةِ الْمَعْصِيَّةِ.

Main dekhta hoo'n ke Allah Ta'ala ne tumhare dil ko noor-e-baseerat ataa kiya hai, pas tum use ma-aasi ki zulmat[1] se bujha na dena. (Reference)

③ Rizq Se Mehroomi:

Gunaho'n ke nuqsanaat mein se ek (1) nuqsaan ye bhi hai ke insaan ba-barkat rizq se mehroom kar diya jaata hai. Chunache Syedna Saubaan ﷛ se marwi hai ke Rasool-e-Akram ﷺ ne farmaya:

وَاِنَّ الرَّجُلَ لَيُحْرَمُ الرِّزْقَ بِالذَّنْبِ يُصِيْبُهُ.

Yaqinan gunah ke sabab aadmi rizq se mehroom kar diya jaata hai. (Sunan Ibne Majah: H4022 Allama Albani ﷫ ne is riwayat ko 'Hasan' kaha hai Musnad Ahmad: V5 P277)

Darasal rizq ki wusate'n uske waafir miqdaar hone ki wajah se nahi hain, balke wusat-e-rizq to ye hai ke us mein barkat paida ho.

Doosri baat ye ke gunah aur nafarmaani ke sabab barakaat-e-rizq khatam ho jaati hain, balke salb[2] ho jaati hai, wo is liye ke gunah aur gunahgaar dono par shaitaan ka tasallut ho jaata hai aur is tarah wo un par hukumat qaayam kar baith-ta hai aur ye baat roz-e-raushan ki tarah waazeh hai ke shaitaan ki dosti jis shakhs ko bhi haasil hogi, usse barkat salb karli jaaegi.

④ Haya Ka Khatam Ho Jaana:

Gunaho'n ke nuqsanaat mein se ek (1) nuqsaan ye bhi hai ke jo shakhs gunah par israar kare, uski haya khatm ho jaati hai, kyounke haya har qism ki khair aur bhalaai ki asal aur mamba'[3] hai. Lihaaza jab haya khatam hogi to goya har qism ki khair aur bhalaai khatam hogi. Chunache Syedna Imran bin Hussain ﷛ se marwi hai ke Rasool-e-Mukarram ﷺ ne farmaya: 'اَلْحَيَاءُ خَيْرٌ كُلُّهُ' *"Haya saare ki saari bhalaai hai"*.

(Sahih Muslim: H157)

---

[1] T: (ظُلْمات) Andehra, taareekiyaa'n, andhere, yahan muraad gunahon ke andhere [RKT]

[2] T: Cheen lena [FL]

[3] T: (مَنبَع) Asal, nikalne ki jagah, muqaam-e-zuhoor, masdar [RKT]

Neez Rasool-e-Kareem ﷺ ka farman hai: ‘اِذَا لَمْ تضسْتَحْيِيْ فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ’ *“Jab tu haya (haya) karna chod de to jo chaahe so kar guzar”*. (Sunan Abu Dawood: H4797, is riwayat ko Allama Albani رحمه الله ne sahih kaha hai)

⑤ Dil Mein Ghabraahat Ka Paida Hona:

Gunaho’n ke nuqsanaat mein se ek (1) nuqsaan ye bhi hai ke khatakaar aadmi ke dil mein apni ghalatiyo’n aur siyaah-kaariyo’n ki badaulat ghabrahat si paida ho jaati hai. Jo use har qism ke aaraam-o-sukoon aur lazzato’n se mehroom kar deti hai. Balke use be-chain-o-be-qaraar bana deti hai. Pas us wahshat-o-ghabrahat se mehfooz rehne ke liye gunaho’n ko chodna intihaai mufeed hai.

Baaz ahle ilm se kisi ne apni qalbi ghabraahat ki shikayat ki to unho’n ne farmaya: *“Jab tum gunaho’n ki wajah se qalbi ghabraahat mein mubtala hote ho to gunah tark kyoun nahi kar dete? Jab tum gunah chod doge to tumhe’n Allah Ta'ala se pyaar ho jaaega”*.

⑥ Dil-o-Jaan Mein Kamzori Ka Aajaana:

Gunaho’n ke nuqsanaat mein se ek (1) nuqsaan ye bhi hai ke gunahgaar aadmi ka dil-o-jaan gunaho’n ke sabab kamzor padh jaate hain.

Jism ki kamzori ki haqiqat ye hai ke ahle imaan ki taaqat-o-quwwat ka inhisaar uske dil ki taaqat-o-quwwat par hota hai. Jab ahle imaan ka dil taaqatwar aur qawi ho to unka jism khud-ba-khud taaqatwar aur pukhta hoga. Jabke gunahgaar aadmi ka haal isse bilkul mukhtalif hota hai, agarche wo jism ke etebaar se kitna hi taaqatwar aur mazboot kyoun na ho, lekin haqiqatan wo buzdil aur kamzor hota hai aur zaroorat ke waqt uski jismani quwwat bilkul bekaar saabit hoti hai aur jaan ke tahaffuz ke mauqa par uski tamaam-tar quwwate’n usse be-wafaai kar jaati hain. Jaisa ke ahle faaras aur ahle room ke waaqia se waazeh hai ke wo intihaai taaqatwar aur mazboot the, lekin aen tahaffuz ke mauqa par unki quwwato’n ne unke saath kaisi be-wafaai barti aur ahle imaan ne apni quwwat-e-imaani aur jism-o-qalb ki taaqat se un par kisi tarah ghalba haasil kar liya.

⑦ Bar-o-Bahr Aur Kaaenaat Mein Fasaad Ka Roonuma Hona:

Gunaho'n ke nuqsanaat mein se ek (1) nuqsaan ye bhi hai ke khitta-e-arzi par mukhtalif qism ki aafato'n aur musibato'n ka nuzool hota hai, jo aadmi ke gunah aur nafarmaani ke sabab Allah Ta'ala zameen par bhejta hai. Paani, hawaa, ziraa-at[1], phalo'n aur aabaadiyo'n par aafate'n aur musibate'n aajaati hain, jaisa ke irshad-e-Baari Ta'ala hai:

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ۝٤١

Khushki Aur Taree[2] Mein Fasaad Phail Gaya Hai Un Gunaho'n Ki Wajah Se Jo Logo'n Ne Kiye Hain Taake Allah Unko Unke Baaz Bad-aamaaliyo'n Ka Maza Chakhaae, Shayad Ke Wo (apne rabb ki taraf) Rujoo Kare'n. (Surah ar-Room: 41)

Aur Imam Mujahid رحمہ اللہ ka qaul hai: "*Zaalim haakim jab zulm aur fasaad shuru kar deta hai to barsaat ka silsila rok diya jaata hai, khetiyaa'n aur nasle'n tabaah ho jaati hain, is liye Allah Ta'ala ko zulm aur fasaad pasand nahi*".

⑧ Dil Ki Baseerat Ka Khatam Ho Jaana:

Gunaho'n ke nuqsanaat mein se ek (1) nuqsaan ye bhi hai ke gunahgaar aadmi ka dil baseerat se khaali aur andha ho jaata hai. Gunah agar dil ko bilkul andha nahi karta to kam-az-kam dil ki baseerat ko kamzor zaroor kar deta hai. Jab dil andha aur kamzor ho jaae to insaan hidaayat ki maarifat se mehroom ho jaata hai aur aisa shakhs na to apni zaat-e-bar-haq ko naafiz kar sakta hai aur na kisi doosre par, balke us mein haq ko naafiz karne ki quwwat hi mafqood ho jaati hai, yaane wo ek (1) khokhla jism ho ke reh jaata hai, bas us mein na imaan ki harkat hoti hai aur na amal-e-saaleh ki quwwat.

⑨ Gunahgaar Ka Nigah-e-Ilaahi Mein Gir Jaana:

Gunaho'n ke nuqsanaat mein se ek (1) nuqsaan ye bhi hai ke gunahgaar aadmi Allah Ta'ala ki nigaah mein gir jaata hai, balke sirf Allah Ta'ala ki nigaah hi mein nahi, balke poori makhlooq ki nigaah mein bhi gir jaata

---

[1] T: (زِراعَت) Kheti-baadi [RKT]

[2] T: Khushki ki zidd, nami, geela-pan [RKT]

hai aur aise shakhs ki izzat bilkul khatam ho jaati hai, kyounke jo shakhs Allah Ta'ala ki nafarmani karta hai wo uski nigaah aur uske bando’n ki nigaah mein gir jaata hai aur muqaam-o-martaba sirf aur sirf us shakhs ka badhta hai jo Allah Ta'ala ki itaa-at karta hai. Ji shakhs ki itaa-at aur bandage jis qadar hogi usi qadar uske muqaam-o-martaba mein izaafa-o-taraqqi hogi.

Misaal ke taur par ek (1) shakhs sirf farzi ibaadaat adaa karta hai aur sunan-o-nawaafil tark kar deta hai. Jabke doosra shakhs farzi ibaadaat ke saath-saath sunan-o-nawaafil ka bhi poora-poora ehtemaam karta hai, to Allah Ta'ala ke yahan un do (2) shakhso’n mein se pehle ki nisbat doosra shakhs ziyaada muqaam-o-martabe waala thehrega.

⑩ Malaaika Ki Dua Se Mehroomi:

Gunaho’n ke nuqsanaat mein se ek (1) nuqsaan ye bhi hai ke gunahgaar aadmi malaaika ki dua se mehroom ho jaata hai. Quran mein momineen ke huqooq mein dua-e-malaaika ka you’n tazkira hua hai:

اَلَّذِيْنَ يَحْمِلُوْنَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهٗ يُسَبِّحُوْنَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُوْنَ بِهٖ وَيَسْتَغْفِرُوْنَ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۚ رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَّعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِيْنَ تَابُوْا وَاتَّبَعُوْا سَبِيْلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيْمِ ۝٧ رَبَّنَا وَاَدْخِلْهُمْ جَنّٰتِ عَدْنِ ِالَّتِيْ وَعَدْتَّهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَآئِهِمْ وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيّٰتِهِمْ ۭ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝٨ وَقِهِمُ السَّيِّاٰتِ ۭ

Jo Farishte Arsh Uthaae Hue Hain Aur Jo Farishte Uske Gird Jamaa Hain, Ye Sab Apne Rabb Ki Paaki Bayan Karte Hain Aur Us Par Imaan Rakhte Hain Aur Imaan Waalo’n Ke Liye Maghfirat Talab Karte Hain. (Kehte hain): Aye Hamare Rabb! Tu Apni Rahmat Aur Ilm Ke Zariye Har Cheez Ko Muheet[1] Hai, Pas Tu Un Logo’n Ko Maaf Karde, Jinho’n Ne Tauba Ki Aur Teri Raah Ki Paerawi Ki Aur Tu Unhe’n Jahannam Ke Azaab Se Najaat De. Aye Hamare Rabb! Aur Tu Unho’n Hamesha Rehne Waale Baaghaat Mein Daakhil Kar De, Jin Ka Toone Unse Waada Kiya Hai Aur Un Logo’n Ko Bhi Tu Un Jannato’n Mein Daakhil Kar De Jo Unke Baap-Dadaao’n, Biwiyo’n Aur Aulaad Mein Se Nek Ho’n. Tu Beshak Zabardast Badi

---

[1] T: Ahaata kiye hue, ghere hue [RKT]

Hikmat Waala Hai Aur Tu Unhe’n Gunaho’n Se Bachale. (Surah al-Momin (Ghaafir): 7-9)

Mazrooka-baala aayat se maaloom hua ke malaaika ki ye dua imaan waalo’n ke liye hai jo mazkoora-baala sifaat se muttasif aur saath-saath Quran-o-Sunnat ki ittba karne waale ho’n. Albatta jin loog’n mein ye khoobiya’n na paai jaati ho’n, wo is dua ke mustahiq nahi.

⑪ Zameen Ki Barkato’n Ka Khatam Ho Jaana:

Gunaho’n ke nuqsanaat mein se ek (1) nuqsaan ye bhi hai ke logo’n ke gunaho’n ke sabab zameen ki barkate’n khatam kardi jaati hain. Chunache Allah Tabaarak wa Ta'ala ka irshad-e-giraami hai:

وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْقُرٰۤى اٰمَنُوْا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكٰتٍ مِّنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنْ كَذَّبُوْا فَاَخَذْنٰهُمْ بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ۝٩٦

Aur Agar Bastiyo’n Waale Imaan Le Aate, Aur Taqwa Ki Raah Ikhtiyaar Karte To Ham Aasmaan-o-Zameen Ki Barkate’n Un Par Khol Dete Lekin Unho’n Ne Takzeeb Ki To Ham Ne Unke Aamaal Ki Wajah Se Unko Pakad Liya. (Surah al-Aaraaf: 96)

Doosre muqaam par farmaya:

وَّاَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوْا عَلَى الطَّرِيْقَةِ لَاَسْقَيْنٰهُمْ مَّآءً غَدَقًا ۝١٦ لِّنَفْتِنَهُمْ فِيْهِ ۭ وَمَنْ يُّعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهٖ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا ۝١٧

Agar Wo Log Raah-e-Raast Par Saabit Qadam Rehte To Yaqinan Ham Unke Liye Mosladhaar Baarish Bhejte, Taake Ham Us (nemat) Ke Zariye Unhe’n Aazmaae’n Aur Jo Shakhs Apne Parwardigaar Ke Zikr Se Mu’n Pher Lege To Allah Ta'ala Use Sakht Azaab Mein Mubtala Kar Dega. (Surah al-Jinn: 16-17)

Mazkoora-baala dono aayato’n se maaloom hua ke pukhtagi aur saabit-qadmi ke saath raah-e-raast par na rahe aur taqwa ki raah ikhtiyaar na karne ke sabab zameen ki nemato’n ko salb kar liya jaata hai.

⑫ Nemat-e-Ilaahi Ka Zaayal Hona:

Gunaho’n ke nuqsanaat mein se ek (1) nuqsaan ye bhi hai ke gunah

maujooda paai jaane waali nemato'n ko zaayal kar dete hain aur insaan ko na sirf ye ke maujooda nemato'n se mehroom karte hain balke mustaqbil mein milne waali nemato'n se bhi mehroom karke rakh dete hain. Haa'n! Agar wo haaliya inamaat-e-Ilaahiya ki hifaazat aur istiqbaaliya inamaat ka husool chaahta hai to uske liye itaa-at-e-Ilaahi se badh kar aur koi behtar raasta nahi hai. Kyounke Allah Ta'ala ki nemate'n uski itaa-at se hi haasil ho sakti hain aur jab itaa-at ki bajaae nafarmaani ki jaae to uska natija jo niklega wo zaahir hai.

⑬ Insaan Ke Dil Ka Khauf Aur Wahshat Se Bhar Jaana:

Gunaho'n ke nuqsanaat mein se ek (1) nuqsaan ye bhi hai ke Allah Tabaarak wa Ta'ala gunahgaar aur sarkash aadmi ke dil mein khauf aur wahshat paida kar deta hai, taake wo khuaf aur wahshat ki musibat mein kudhta[1] rahe. Yehi wajah hai ke gunahgaar aadmi hamesha khaufzada aur wahshatzada rehta hai.

Allah Ta'ala ki itaa-at hi ek (1) aisi cheez hai jo insaan ko dono jahaano ki sazaao'n aur azaabo'n se mehfooz rakh kar kamyaabi aur kamraani ke raasta se hamkinaar kar sakti hai. Alaawa-azee'n insaan ka kamyaab hone ka aur koi raasta nahi hai. Itaa-at-e-Ilaahi hi ek (1) aisa mazboot qila hai ke jo shakhs bhi us mein daakhil ho gaya, goya wo dono jahaano ki sazaao'n aur azaabo'n se mehfooz ho gaya aur jo is qila se baahar nikal gaya goya wo khauf, wahshat aur musibato'n ka luqma ban gaya. Iske alaawa jo shakhs bhi Allah Ta'ala ki itaa-at ko apni zindagi ka maqsad bana lega to Allah Ta'ala us ke qalbi khauf aur wahshat ko aman aur sukoon se badal dega. Aur gunahgaar aadmi ki haalat to ye hoti hai goya uske dil ko kisi parinde ke paro'n mein jod diya gaya ho, jise har mod, har jaanib aur har aane waali aawaaz se ye khatka laga rehta hai ke mera shikaari, mera shikaa karne aagaya.

⑭ Gunaho'n Ki Nahoosat Ka Aam Ho Jaana:

Gunaho'n ke nuqsanaat mein se ek (1) nuqsaan ye bhi hao ke nafarmaan aur gunahgaar aadmi ke gunaho'n ki nahoosat aur bad-bakhti ke sabab

---

[1] T: (کُڑْھنا) Afsos karna, dil jalaana [RKT]

bahut saare be-gunah insaan aur jaanwar tabaah-o-barbaad ho ke reh jaae hain, wo apne gunaho'n ki wajah se khud to tabaahi-o-barbaadi se do-chaar (4) hota hai, lekin saath mein doosre bhi uske gunaho'n ki nahoosat ki wajah se mustahiq-e-iqaab theherte hain.

Imam Mujahid ﷫ ka farman hai: "*Jab qahat-saali ho jaae, to jaanwar zaalim insaano par laanat bhejte hain ke unke sabab se baarishe'n rok di gai hain*". (Al Uqubaat li Ibne Abi Duniya: P271)

⑮ Insan Ke Liye Zillat Ke Darwaze Ka Khulna:

Gunaho'n ke nuqsanaat mein se ek (1) nuqsaan ye bhi hai ke gunah insaan ko zaleel karke rakh dete hain aur uske liye baab-e-zillat hamesha ke liye khol dete hain. Ye hatmi aur atal haqiqat hai, kyounke jahan ki saari izzate'n sirf Allah Ta'ala aur uske Rasool ﷺ ki farmabardaari se waabasta hain jaisa ke irshad-e-Ilaahi hai:

مَنْ كَانَ يُرِيْدُ الْعِزَّةَ فَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ جَمِيْعًا.

Jo Shakhs Izzat Chaahta Hai, Use Maaloom Rahe Ke Saari Izzat Allah Ke Liye Hai. (Surah al-Faatir: 10)

Is aayat-e-mubaaraka se ye sabaq milta hai ke insaan ko chaahiye ke wo sirf aur sirf Allah Ta'ala ki farmabardaari ke wasila se izzat-o-tauqeer ka talabgaar rahe. Is liye ke izzat-o-tauqeer sirf Allah Ta'ala ki itaa-at aur farmabardaari se mil sakti hai aur kisi cheez se nahi, chunache baaz Salaf ﷫ se ye dua manqool hai.

اَللّٰهُمَّ اَعِزَّنِیْ بِطَاعَتِكَ ، وَلَا تُذِلَّنِیْ بِمَعْصِیَتِكَ.

Aye Ilaahi! Mujhe apni itaa-at ke wasile se izzat bakhsh aur gunah ke sabab se mujhe zaleel na kar.

Aur Imam Hasan Basri ﷫ farmate hain: "*Ye log agarche taaqatwar aur khoobsoorat khachcharo'n par sawaari karke daudte aur khur bajaate phire'n, aur unki tez-raftaari par fakhr ke dhol maarte phire'n, lekin ma-aasi-o-gunaho'n ki zillat jo unke liye laazim ho chuki hai wo unse hat nahi sakti*". (Hilyatul Auliya: V2 P149)

⑯ Dil Par Taareeki Ka Chaa Jaana:

Gunaho’n ke nuqsanaat mein se ek (1) nuqsaan ye bhi hai ke gunahgaar aadmi ke dil par ek (1) taareeki si chaa jaati hai aur wo use is tarah mehsoos karta hai jis tarah ke ek (1) taareek aur Andheri raat ho, neez us aadmi ke dil ke liye gunah aur nafarmaani ka andhera is tarah ho jaata hai jis tarah use aankho’n ka andhera mehsoso ho. Is mein koi shak nahi ke itaa-at-e-Ilaahi ek (1) noor aur raushni hai, jabke maasiyat-e-Ilaahi ek (1) tareeki aur andhera hai. Chunache Abdullah bin Abbas ﷺ farmate hain:

اِنَّ لِلْحَسَنَةِ ضِيَاءً فِيْ الْوَجْهِ وَنُوْرًا فِيْ الْقَلْبِ وَسَعَةً فِيْ الرِّزْقِ وَقُوَّةً فِيْ الْبَدْنِ وَمُحَبَّةً فِيْ قُلُوْبِ الْخَلْقِ.
وَاِنَّ لِلْسَّيِّئَةِ سَوَادًا فِيْ الْوَجْهِ وَظُلْمَةً فِيْ الْقَبْرِ وَالْقَلْبِ وَوَهْنًا فِيْ الْبَدْنِ وَنَقْص
الْخَلْقِ.

Jo shakhs Allah Ta'ala ki itaa-at aur farmabardaari mein koshaa’n rehta hai, uske chehre pe chamak-damak, dil mein noor, rozi mein faraakhi, badan mein taaqat-o-quwwat aur logo’n ke dil mein uske liye mohabbat-o-mawaddat hoti hai. Aur jo shakhs itaa-at-e-Ilaahi se mu’n mod kar nafarmaani aur tughyaani mein koshaan rehta hai uske chehre pe nahoosat, dil mein taareeki, qabr mein andhera, badan mein kamzori, rozi mein kami aur logo’n ke dilo’n mein uske liye hasad, bughz aur keena paida ho jaata hai.

⑰ Gunah Ka Aadmi Ki Nazr Mein Chota Ho Jaana:

Gunaho’n ke nuqsanaat mein se ek (1) nuqsaan ye bhi hai ke aadmi musalsal gunah karne se uska aadi ban jaata hai aur jab aadi ban jaae to uske dil se gunaho’n ki qabaahat qatan khatam ho jaati hai, jiska natija ye nikalta hai ke wo gunaho’n ka irtikaab karta phirta hai. Aur jin logo’n ko uske jaraaim ki khabar nahi hoti, unhe’n bade fakhr aur masarrat ke saath bataata hai ke aye falaa’n! Maine to ye ye kaam kiye hain, kya kuch tumhe’n bhi khabar hai?

Yaad rahe! Jo log is wajah se mujrim ban jaate hain, unke liye bhalaai ke darwaze band aur masdood[1] ho jaate hain. Tauba aur istighfaar ki

[1] T: (مَسْدُود) Band, band kiya hua, ruka hua, mauqoof [RKT]

raahe’n bilkul munqata ho jaati hain aur aise mujrimo’n ke liye tauba-o-inaabat[1] ke darwaaze daaimi taur par masdood ho jaate hain. Jaisa ke Rasool-e-Akram ﷺ ka farman-e-mubaarak hai:

كُلُّ اُمَّتِىْ مَعافًى اِلَّا الْمُجاهِرِيْنَ ، وَاِنَّ مِنَ الْمُجاهَرَةِ اَنْ يَعْمَلَ الرَّجُلُ بِاللَّيْلِ عَ
اللّٰهُ عَلَيْهِ فَيَقُوْلَ: يَا فُلَانُ عِمِلْتُ الْبَارِحَةَ كَذَا وَكَذَا ، وَقَدْ بَاتَ يَسْتُرُهُ رَبُّهُ وَيُصْبِحُ يَكْشِفُ سِتْرَ اللّٰهِ عَنْهُ.

Khule aam gunah karne waalo’n ke siwa meri ummat ka har fard bakhsh diya jaaega aur alal-elaan gunaho’n mein se uska bhi shumaar hai ke ek (1) shakhs raat mein koi gunah kare aur subh is haal mein kare ke Allah Ta'ala ne uska parda rakha hua tha aur wo kisi se ye kahe: “*Aye falaa’n! Maine guzishta raat mein ye-ye gunah kiya hai*”. Halaanke uske Rabb ne uski satar-poshi kit hi aur usne subh hote hi Allah Ta'ala ke rakhe hue parde ko chaak kar diya. (Sahih Bukhari: H6069; Sahih Muslim: H2990)

⑱ Nek-naami Ka Badnaami Mein Tabdeli Ho Jaana:

Gunaho’n ke nuqsanaat mein se ek (1) nuqsaan ye bhi hai ke kal tak jo shakhs izzat-o-ehteraam aur buzurgi ke jis qadar acche naamo’n se yaad kiya jaata tha, aaj wohi shakhs apne gunaho’n aur nafarmaani ke sabab haqeer aur mazammat-aamez naamo’n se yaad kiya jaata hai. Masalan kal use agar momin-o-muwahhid, muttaqi, saaleh, ibaadat-guzaar, saahib-e-kirdaar, paekar-e-akhlaqiyaat aur Allah ka mehboob jaise acche naamo’n se yaad kiya jaata tha, to aaj usi shakhs ko faasiq, faajir, bad-amal, bad-akhlaaq, bad-kirdaar aur na-farmaan jaise khabees aur mardood naamo’n se yaad kiya jaata hai. Ye saare ke saare naam fisq-o-fujoor ke naamo’n mein se hain jo ke intihaai qabeeh aur bure hain.

Irshad-e-Ilaahi hai:

بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوْقُ بَعْدَ الْاِيْمَانِ.

Imaan Laane Ke Baad Fisq Bura Naam Hai. (Surah al-Hujuraat: 11)

Agar gunahgaar aadmi ko gunaho ki saza diye baghair sirf un bure naamo’n ka hi mustahiq thehraya jaae to mumkin hai ke tab bhi wo gunaho’n se baaz rahega aur itaa-at-o-farmabardaari aur ibaadat-

---

[1] T: (إنابَت) Khuda ki taraf rujoo hona, tauba karna [RKT]

guzaari ka sirf yehi sila aur badla kaafi hai ke nek-naami haasil ho jaae aur acche-acche naamo’n se yaad kiya jaae.

⑲ Allah Ta'ala Se Taalluq Munqata Ho Jaana:

Gunaho’n ke nuqsanaat mein se ek (1) nuqsaan ye bhi hai ke insaan aur Allah Ta'ala ke darmiyaan jo taalluq aur naata hai, wo gunaho’n aur nafarmaniyo’n ke sabab kat jaata hai aur jab ye taalluq-o-naata kat-ta hai to insaan ke liye khair ke tamaam raaste band ho jaate hain. Aur doosri jaanib fasaad ke asbaab-o-zaraae janam lena shuru ho jaate hain, hatta ke insaan Allah Ta'ala se door ho jaata hai aur aahista-aahista apne dushmano ke phande mein phans jaata hai aur insaan ka sabse bada dushman iblees-e-maloon hai. Chunache irshad-e-Ilaahi hai:

وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْٓا اِلَّآ اِبْلِيْسَ ؕ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ اَمْرِ رَبِّهٖ ؕ اَفَتَتَّخِذُوْنَهٗ وَذُرِّيَّتَهٗٓ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُوْنِيْ وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ ؕ بِئْسَ لِلظّٰلِمِيْنَ بَدَلًا ۝٥٠

Aur Jab Ham Ne Farishto’n Se Kaha Ke Tum Aadam Ko Sajda Karo To Iblees Ke Siwa Sab Ne Sajda Kiy, Wo Jinno’n Mein Se Tha To Usne Apne Rabb Ke Hukm Ki Nafarmaani Ki, Kya Phir Bhi Tum Use Aur Uski Aulaad Ko Mere Siwa Dost Banaaoge, Halaanke Wo Sab Tumhare Dushman Hain. Shaitaan Zaalimo’n Ke Liye (Allah ka) Bada Bura Dil Hai. (Surah al-Kahf: 50)

Jo shakhs Allah Ta'ala se dost karne ki bajaae shaitaan iblees se dosti karega use ye baaz zehen-nasheen rakhni chaahiye ke uske liye falaah aur kamyaabi ke tamaam asbaab-o-zaraae aur raaste band ho jaaenge.

⑳ Insaan Ki Tauba Aur Istighfaar Se Doori:

Gunaho’n ke nuqsanaat mein se ek (1) moozi aur khatarnaak nuqsaan ye bhi hai ke gunah insaan ke dil ko intihaai kamzor bana dete hain. Is mein maasiyat-o-nafarmaani ka iraada taqwiyat pakadta rehta hai aur tauba ka iraada aahista-aahista kamzor hona shuru ho jaata hai, yahan tak ke uske dil se tauba ka iraada poori tarah khatam ho jaata hai. Pas aisa aadmi agar tauba aur istighfaar ki taraf maayal bhi hota hai to uski tauba jhoot ke mutaraadif hoti hai. Kyounke jis aadmi ka aadha dil murda ho chuka ho, uski tauba aur istighfaar qatan sacchi nahi ho sakti.

Illa ye ke wo jhoot par mabni hoti hai. Aur doosri baat ye ke aisa aadmi zabaan se to bahut kuch kehta hai, lekin uska dil gunaho’n se zang-aalood[1] hota hai aur bawujood tauba-o-istighfaar ki ratt[2] ke wo gunaho’n par musir rehta hai. Neez uksa qalbi iraada gunaho’n ke mawaaqe ka mutalaashi rehta hai. Haqiqat ye hai ke aisi haalat-o-kaifiyat insaan ke liye bahut ziyaada mohlik aur tabah-kun hoti hai.

㉑ Gunahgaar Logo’n Ka Ukhrawi Bura Anjaam:

Gunaho’n ke nuqsanaat mein se ek (1) bada nuqsaan ye bhi hai ke gunaghaar aadmi ka ukhrawi anjaam intihaai khatarnaak hota hai, jo saza use apni khatao’n aur nafarmaniyo’n ki wajah se bhugatna padti hai, gunaho’n ki kuch sazaae’n wo hain jinhe’n Imam Bukhari ﷫ ne pani ‘Sahih’ ‘Hadees-e-Rooya’ mein zikr kiya hai. Chunache Syedna Samrah bin Jundub ؓ se riwayat hai, farmate hain:

مَنْ رَأَى مِنْكُمُ اللَّيْلَةَ رُؤْيَا قَالَ فَإِنْ رَأَى أَحَدٌ قَصَّهَا فَيَقُولُ مَا شَاءَ اللّٰهُ فَسَأَلَنَا يَوْمًا فَقَالَ هَلْ رَأَى أَحَدٌ مِنْكُمْ رُؤْيَا قُلْنَا لَا قَالَ لَكِنِّي رَأَيْتُ اللَّيْلَةَ رَجُلَيْنِ أَتَيَانِي فَأَخَذَا بِيَدِي فَأَخْرَجَانِي إِلَى الْأَرْضِ الْمُقَدَّسَةِ فَإِذَا رَجُلٌ جَالِسٌ وَرَجُلٌ قَائِمٌ بِيَدِهِ كَلُوبٌ مِنْ حَدِيدٍ قَالَ بَعْضُ أَصْحَابِنَا عَنْ مُوسَى إِنَّهُ يُدْخِلُ ذَلِكَ الْكَلُّوبَ فِي شِدْقِهِ حَتَّى يَبْلُغَ قَفَاهُ ثُمَّ يَفْعَلُ بِشِدْقِهِ الْآخَرِ مِثْلَ ذَلِكَ وَيَلْتَئِمُ شِدْقُهُ هَذَا فَيَعُودُ فَيَصْنَعُ مِثْلَهُ قُلْتُ مَا هَذَا قَالَا انْطَلِقْ فَانْطَلَقْنَا حَتَّى أَتَيْنَا عَلَى رَجُلٍ مُضْطَجِعٍ عَلَى قَفَاهُ وَرَجُلٌ قَائِمٌ عَلَى رَأْسِهِ بِفِهْرٍ أَوْ صَخْرَةٍ فَيَشْدَخُ بِهِ رَأْسَهُ فَإِذَا ضَرَبَهُ تَدَهْدَهَ الْحَجَرُ فَانْطَلَقَ إِلَيْهِ لِيَأْخُذَهُ فَلَا يَرْجِعُ إِلَى هَذَا حَتَّى يَلْتَئِمَ رَأْسُهُ وَعَادَ رَأْسُهُ كَمَا هُوَ فَعَادَ إِلَيْهِ فَضَرَبَهُ قُلْتُ مَنْ هَذَا قَالَا انْطَلِقْ فَانْطَلَقْنَا إِلَى ثَقْبٍ مِثْلِ التَّنُّورِ أَعْلَاهُ ضَيِّقٌ وَأَسْفَلُهُ وَاسِعٌ يَتَوَقَّدُ تَحْتَهُ نَارًا فَإِذَا اقْتَرَبَ ارْتَفَعُوا حَتَّى كَادَ أَنْ يَخْرُجُوا فَإِذَا خَمَدَتْ رَجَعُوا فِيهَا وَفِيهَا رِجَالٌ وَنِسَاءٌ عُرَاةٌ فَقُلْتُ مَنْ هَذَا قَالَا انْطَلِقْ فَانْطَلَقْنَا حَتَّى أَتَيْنَا عَلَى نَهَرٍ مِنْ دَمٍ فِيهِ رَجُلٌ قَائِمٌ عَلَى وَسَطِ النَّهَرِ قَالَ يَزِيدُ وَوَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ عَنْ جَرِيرِ بْنِ حَازِمٍ وَعَلَى شَطِّ النَّهَرِ رَجُلٌ بَيْنَ يَدَيْهِ حِجَارَةٌ فَأَقْبَلَ الرَّجُلُ الَّذِي فِي النَّهَرِ فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ رَمَى الرَّجُلُ بِحَجَرٍ فِي فِيهِ فَرَدَّهُ حَيْثُ كَانَ فَجَعَلَ كُلَّمَا جَاءَ لِيَخْرُجَ رَمَى فِي فِيهِ بِحَجَرٍ فَيَرْجِعُ كَمَا كَانَ فَقُلْتُ مَا هَذَا قَالَا انْطَلِقْ فَانْطَلَقْنَا حَتَّى انْتَهَيْنَا إِلَى رَوْضَةٍ خَضْرَاءَ فِيهَا شَجَرَةٌ عَظِيمَةٌ وَفِي أَصْلِهَا شَيْخٌ وَصِبْيَانٌ وَإِذَا رَجُلٌ قَرِيبٌ مِنَ الشَّجَرَةِ بَيْنَ يَدَيْهِ نَارٌ يُوقِدُهَا فَصَعِدَا بِي فِي الشَّجَرَةِ

---

[1] T: (زَنْگ آلُود) Zang laga hua, mashq (Practice) ki kami ki wajah se ilm mein kami aana [RKT]
[2] T: (رَٹ) Baar baar ek (1) hi baat kahe jaane ka amal, dohraana, ya takraar karna, zidd [RKT]

وَأَدْخَلَانِي دَارًا لَمْ أَرَ قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهَا فِيهَا رِجَالٌ شُيُوخٌ وَشَبَابٌ وَنِسَاءٌ وَصِبْيَانٌ ثُمَّ أَخْرَجَانِي مِنْهَا فَصَعِدَا بِي الشَّجَرَةَ فَأَدْخَلَانِي دَارًا هِيَ أَحْسَنُ وَأَفْضَلُ فِيهَا شُيُوخٌ وَشَبَابٌ قُلْتُ طَوَّفْتُمَانِي اللَّيْلَةَ فَأَخْبِرَانِي عَمَّا رَأَيْتُ قَالَا نَعَمْ أَمَّا الَّذِي رَأَيْتَهُ يُشَقُّ شِدْقُهُ فَكَذَّابٌ يُحَدِّثُ بِالْكَذْبَةِ فَتُحْمَلُ عَنْهُ حَتَّى تَبْلُغَ الْآفَاقَ فَيُصْنَعُ بِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَالَّذِي رَأَيْتَهُ يُشْدَخُ رَأْسُهُ فَرَجُلٌ عَلَّمَهُ اللهُ الْقُرْآنَ فَنَامَ عَنْهُ بِاللَّيْلِ وَلَمْ يَعْمَلْ فِيهِ بِالنَّهَارِ يُفْعَلُ بِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَالَّذِي رَأَيْتَهُ فِي الثَّقْبِ فَهُمُ الزُّنَاةُ وَالَّذِي رَأَيْتَهُ فِي النَّهَرِ آكِلُوا الرِّبَا وَالشَّيْخُ فِي أَصْلِ الشَّجَرَةِ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامِ وَالصِّبْيَانُ حَوْلَهُ فَأَوْلَادُ النَّاسِ وَالَّذِي يُوقِدُ النَّارَ مَالِكٌ خَازِنُ النَّارِ وَالدَّارُ الْأُولَى الَّتِي دَخَلْتَ دَارُ عَامَّةِ الْمُؤْمِنِينَ وَأَمَّا هَذِهِ الدَّارُ فَدَارُ الشُّهَدَاءِ وَأَنَا جِبْرِيلُ وَهَذَا مِيكَائِيلُ فَارْفَعْ رَأْسَكَ فَرَفَعْتُ رَأْسِي فَإِذَا فَوْقِي مِثْلُ السَّحَابِ قَالَا ذَاكَ مَنْزِلُكَ قُلْتُ دَعَانِي أَدْخُلْ مَنْزِلِي قَالَا إِنَّهُ بَقِيَ لَكَ عُمُرٌ لَمْ تَسْتَكْمِلْهُ فَلَوِ اسْتَكْمَلْتَ أَتَيْتَ مَنْزِلَكَ.

Rasool-e-Mukarram ﷺ, Sahaba Kiraam رضی اللہ عنہم se aksar taur par jo baate'n kiya karte the un mein se ek (1) baat ye bhi thi ke tum mein se kisi ne koi khwaab dekha hai? Phir jo chaahta apna khwaab bayan karta.

Rasool-e-Kareem ﷺ ne ek (1) roz khud subh ke waqt farmaya: Aaj mere paas do (2) aadmi aae aur mujhe utha kar kaha: "*Aap hamare saath tashreef le chale'n*". Main unke saath chal diya. Phir ham ek (1) chit lete hue aadmi ke paas aae, uske paas ek (1) doosra shakhs patthar liye khada tha jo uske sar par patthar maarta, to uska sar usse phat jaata aur pathar ludhak kar door ja girta, lekin wo shakhs us patthar ko phir Utah laata aur us lete hue shakhs tak pohonchne se qabl hi uska sar theek ho chuka hota, jaisa ke pehle tha. Khada shakhs phir is tarah patthar maarta aur wohi soorate'n pesh aatee'n jo pehle pesh aai thee'n. Rasool-e-Mukarram ﷺ ne farmaya: Maine un dono se poocha ke: "*SubhanAllah! Ye Dono kaun hain?*" Unho'n ne kaha: "*Aage chaliye!*"

Ham aage badhe aur ek (1) aise shakhs ke paas pohonche jo peeth ke bal leta hua tha, jabke ek (1) doosra shakhs uske paas lohe ka aankda liye khada tha aur uke chehre ke ek (1) taraf aata aur uske ek (1) jabde, naak aur uski aankh ko guddi tak cheerta, phir wo doosri jaanib jaata aur us jaanib se bhi usi tarah cheerta jis tarah usne pehli jaanib kiya tha. Wo abhi doosri jaanib se faarigh hi nahi hota tha ke pehli jaanib apni sahih haalat mein laut aati. Phir dobaara wo usi tarah karta jis tarah usne

pehli martaba kiya tha (isi tarah ye silsila baraabar jaari raha). Maine kaha: "*SubhanAllah! Ye Dono kaun hain?*" Unho'n ne kaha: "*Aage chaliye!*".

Chunache ham aage chale, phir ek (1) tannoor jaisi cheez par aae aur us mein jhaanka to us mein kuch barhana mard aur aurate'n thee'n aur unke neeche se aag ki lapat aati thi jab aag unhe'n apni lapet mein leti to wo chillaane lagte. Rasool-e-Moazzam ﷺ ne farmaya ke maine unse poocha: Maine un dono se poocha: *Ye kaun log hain?*" Unho'n ne kaha: "*Aage chaliye!*".

Chunache ham aage badhe aur ek (1) neher par aae jo khoon ki tarah surkh thi aur us nehr mein ek (1) shakhs taer raha tha, jabke nehr ke kinaare ek (1) doosra shakhs khada tha, jis ne apne paas bahut se patthar jama kar rakhe the, jab taerne waala taerta hua uske paas pohonchta to apna mu'n khol deta aur wo uske mu'n mein patthar daal deta. Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Maine poocha ke "*Ye kaun hain?*" Unho'n ne kaha: "*Aage chaliye!*".

Chunache ham phir aage badhe aur ek (1) nihaayat bad-soorat aadmi ke paas ja pohonche. Uske paas aag jal rahi thi aur wo use jala raha tha aur wo us aag ke chaaro'n taraf daudta tha. Maine unse poocha: "*Ye kya hai?*". Unho'n ne kaha: Aage chaliye!

Ham aage badhe aur ek (1) aise baagh mein ja pohonche jo hara-bhara tha aur us mein mausam-e-bahar ke sab phool the, us baagh ke darmiyaan ek (1) bahut lamba shakhs khada tha, itna lamba ke mere liye uska sar dekhna bhi dushwaar tha, wo aasmaan se baate'n karta tha aur uske chaaro'n taraf bahut se bacche the, itne (bacche maine) kabhi nahi dekhe the. Maine poocha: "*Ye shakhs aur uske saath ye bacche kaun hain?*" Unho'n ne kaha: "*Aage chaliye!*".

Ham phir aage badhe aur ek (1) zeem-ush-shaan aur khoobsoorat darakht dekha ke usse pehle ham ne aisa darakht kabhi nahi dekha tha. Unho'n ne kaha: "*Is par chadh jaaiye!*" Ham us par chadh gae aur ek (1) aisa shaher dekhaai diya jis ki imaarate'n sone aur chaandi ki eento'n se bani hui thee'n. Ham shaher ke darwaze par aae

aur use khulwaya aur andar aakhil hue. Ham ne us mein aise logo’n se mulaqaat ki, jin ke jism ka aadha hissa to nihaayat khoobsoorat tha aur doosra aadha hissa nihayat bad-soorat. Chunache mere saathiyo’n ne unkse kaha ke “*Jaao aur us nehr mein kood jaao*”. Ye nehr nihayat umda aur chaudi thi aur uska paani intihaai safed tha. Wo log us mein kood gae aur phir hamare paas laut kar aae to unka pehla aeb ja chuka tha aur unki bad-soorti khoobsoorti mein tabdeel ho chuki thi.

Mere saathiyo’n ne mujh se kaha: “*Ye jannat-e-and hai aur ye aap ka muqaam-o-thikaana hai*”. Rasool-e-Akram ﷺ ne farmaya: “*Meri nazar oopar ki taraf uthi to safed baadal ki tarah ek (1) mahel aur nazar aaya*”. Unho’n ne kaha: “*Ye (bhi) aap hi ka muqaam hai*”. Maine unse kaha ke: “*Allah Ta'ala tumhe’n barkat de, mujhe is mein daakhil hone do*”. Unho’n ne kaha: “*Is waqt to aap nahi ja sakte, lekin haa’n! Is mein aap zaroor jaaenge*”. Maine unse kaha ke: “*Aaj raat maine badi ajeeb-o-ghareeb cheeze’n dekhi hain*”. (maine poocha): “*Ye cheeze’n kya thee’n?*”

Unho’n ne kaha: “*Pehla shakhs jiska sar kuchla ja raha tha, ye wo shakhs hai jo Quran seekhta aur use chod deta aur farz namaz ko tark karke so jaata tha aur wo shakhs jiska jabda naak aura ankh guddi tak cheeri ja rahi thi, ye wo shakhs hai jo subh apne ghar se nikalta aur jhooti khabar taraashta, jo duniya mein phail jaati. Aur wo nange mard aur aurate’n jo tannoor mein aap ne dekhe, wo zinakaar mard aur aurate’n thee’n. Aur wo shakhs jo nehr mein taer raha tha aur patthar uske mu’n mein diya jaata tha wo soodkhor tha. Aur wo bad-soorat shakhs jo aag ke kinaare aag bhadka raha tha, wo jahannam ka (Maalik naami) daarogha hai*”.

“*Aur wo shakhs jiska sar aasmaan se laga hua tha, wo Syedna Ibrahim* عليه السلام *the aur unke gird jo ladke jama the wo fitrat par mare hue the*”.

Kuch logo’n ne us mauqa par Rasool-e-Kareem ﷺ se poocha: “*Mushrikeen ke bacche bhi un mein daakhil hain?*” Farmaya: “*Haa’n! Mushrikeen ke bacche bhi un mein daakhil hain*”. “*Ab rahe wo log jin ka aadha jism khoobsoorat aur aadha jism badsoorat tha, to ye wo log the*

jinho'n ne duniya mein aamaal-e-saaleh ke saath-saath aamaal-e-badd bhi kiye the. Allah Ta'ala ne unke gunaho'n ko bakhsh diya". (Sahih Bukhari: H70147)

Is taweel hadees se maaloom hua ke jo shakhs apne nafs ko gunah aur nafarmani ke kaamo'n mein mashghool rakhta hai, uske liye duniya mein zillat-o-ruswaai ke saath-saath aakhirat mein bhi zillat-o-ruswaai aur halaakat hai. Lihaaza ham sab ko chaahiye ke ham apne nafs ko gunah aur nafarmaani waale kaamo'n se bachaae'n. Nek aur acche kaamo'n mein mashghool rakhe'n, taake hamari duniya acchi hone ke saath-saath aakhirat bhi acchi ho jaae.

Baab Number 4: Mohlik Gunah

(1) Allah Ta'ala Ke Saath Shirk Karna:

Sabse bada gunah Allah Ta'ala ki zaat-e-aqdas ke saath kisi ko shareek thehrana hai. Jaisa ke Syedna Abu Bakrah ﷺ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

أَلَا أُنَبِّئُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ؟ ثَلَاثًا قَالُوْا : بَلٰى يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ! قَالَ : اَلْإِشْرَاكُ بِاللّٰهِ.

"*Kya main tumhe'n sabse bade gunah ki khabar na doo'n?*" Rasool-e-Mukarram ﷺ ne teen (3) baar yehi farmaya. Sahaba ﷺ ne arz kiya: "*Zaroor! Aye Allah ke Rasool!*". Aap ﷺ ne farmaya: "*(Sabse bada gunah) Allah Ta'ala ke saath kisi ko shareek thehrana hai*". (Sahih Bukhari: H5654; Sahih Muslim: H87)

Darasal lafz-e-'shirk' shirkat se maakhuz[1] hai. Jiska mafhoom ye hai ke insaan Allah Ta'ala ke saath kisi makhlooq ko is tarah uska hamsar thehraae ke jo ibaadat-o-bandgai Allah Ta'ala ke liye karta hai, us mein makhlooq ko bhi uska saajhi banaae. Chaahe wo shiraakat har tarah ki ibaadat mein ho ya baaz ibaadaat mein.

Fil-haqiqat ibaadat ek (1) aisa jaame lafz hai, jiska mafhoom un jumla aqwaal-o-afaal ki baja-aawari hai, jinhe'n Allah Ta'ala apne liye pasand farmata hai. Misaal ke taur par nazar maanna, qasam khaana, faryaad

[1] T: (ماخُوذ) Akhaz kiya hua, jo cheez kaheen se li gai ho, liya gaya [RKT]

karna, muraade’n maangna, qurbaani karna, rukoo-o-sujood karna, namaz padhna aur khauf khana waghaira-waghaira.

Mushrik ki bakhshish nahi hogi, jaisa ke irshad-e-Ilaahi hai:

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُّشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَّشَآءُ ؕ وَمَنْ يُّشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًا بَعِيْدًا ﴿۱۱۶﴾

Use Allah Qatan Na Bakhshega Ke Uske Saath Shareek Muqarrar Kiya Jaae, Haa’n Shirk Ke Alaawa Gunah Jisko Chaahe Maaf Farma Deta Hai Aur Allah Ke Saath Shareek Karne Waala Bahut Door Ki Gumraahi Mein Ja Pada. (Surah an-Nisa: 116)

Haa’n! Agar koi marne se pehle Allah Ta'ala se sacchi tauba kar le aur imaan le aae, amal-e-saaleh kare aur seedhe raaste par chalna shuru kar de to Allah Ta'ala use maaf farma dega. Chunache irshad-e-Ilaahi hai:

وَاِنِّىْ لَغَفَّارٌ لِّمَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدٰى ﴿۸۲﴾

Haa’n! Yaqinan Main Unhe’n Bakhsh Dene Waala Hoo’n Jo Tabua Kare’n, Imaan Laae’n Aur Nek Amal Kare’n Aur Raah-e-Raast Par Bhi Rahe’n. (Surah Taa Haa: 82)

Aqsaam-e-Shirk:

Yahan ye baat samajh leni chaahiye ke shirk ki do (2) qisme’n hain:

① Shirk-e-Akbar. ② Shirk-e-Asghar.

① Shirk-e-Akbar:

Allah Ta'ala ki zaat, sifaat ya ibaadat mein kisi ko shareek thehrana ‘Shirk-e-Akbar’ kehlata hai. Ye shirk bahut si shaklo’n aur mukhtalif soorato’n mein nazar aata hai, jin ki mukhtasar tafseel hasb-e-zel hai.

(1) Ghairullah Ke Naam Par Zibah Karna:

Ghairullah ke taqarrub ke liye jaanwaro’n ka zibah karna bhi Shirk-e-Akbar hai. Chunache irshad-e-Ilaahi hai:

اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيْرِ وَمَآ اُهِلَّ بِهٖ لِغَيْرِ اللّٰهِ.

Alalh Ne Tum Par Murdaar, Khoon, Suwar Ka Gosht Aur Us Jaanwar Ko Haraam Kar Diya Hai Jise Ghairullah Ke Naam Par Zibah Kiya Gaya Ho. (Surah al-Baqara: 173)

Neez jo jaanwar Allah Ta'ala ke naam ke baghair kisi ghair ke naam par zibah kiya jaae, misaal ke taur par you’n kaha jaae: “Ye jaanwar shaitan ke naam par, falaa’n buth ke naam par, ya kisi peer, faqeer, aur wali ke naam par, ya phir kisi nabi ke naam par hai”, to wo haraam hoga. Jaisa ke Irshad-e-Baari Ta'ala hai:

وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللهِ عَلَيْهِ.

Aur Us Jaanwar Ka Gosht Na Khaao Jis Par Allah Ka Naam Na Liya Gaya Ho. (Surah al-Anaam: 121)

Aise mazbooha[1] jaanwar mein do (2) haraam cheeze’n jama hui hain:

① Ghairullah ke liye zibah kiya gaya.

② Ghairullah ke naam par zibah kiya gaya.

Lihaaza ye dono soorate’n shirk hain aur Rasool Allah ﷺ ne aise shakhs par laanat ki hai ke jo Allah ko chod kar kisi ghair ke naam par jaanwar zibah kare. Chunache Rasool-e-Rahmat ﷺ ne farmaya:

لَعَنَ اللهُ مَنْ ذَبَحَ لِغَيْرِ اللهِ.

“*Allah ki laanat ho us shakhs par jo ghairullah ke naam par zibah kare*”. (Sahih Muslim: H5126; Nasai: H4422)

(2) Qabr Parasti:

Qabro’n ki ibaadat karna, unki pooja-paat karna, unke gird tawaaf karna, unki chaukhato’n ko bosa dena aur saath ye eteqaad rakhna ke faut-shudgaan hastiyaa’n hamari tamaam haajaat ko poora karne waali aur hamari pareshaniyo’n aur mushkilaat ko aasaan bana dene waali hain. Neez, Ambiya Kiraam عليهم السلام aur Saaliheen-e-Ummat رحمهم الله ko shafaa-at ya musibato’n aur pareshaniyo’n se najaat paane ke liye pukaarna, masalan: Ya Muhammad, kehna, Ya Hussain kehna, Ya Shaikh Abdul Qaadir Jilaani kehna, Ya Ali Hajweri kehna, Ya Shahbaaz Qalandar kehna, aur ya Naushopaak kehna aur unke naam ke naare lagaana waghaira. Ye sab ‘Shirk-e-Akbar’ hai. Chunache irshad-e-Rabbul Aalameen hai:

---

[1] T: (مَذْبُوحَه) Zibah kiya hua jaanwar [RSB]

وَقَضٰى رَبُّكَ اَلَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّآ اِيَّاهُ.

Aur Aapke Rabb Ne Ye Faisla Kar Diya Ke Logo! Tum Uske Siwa Kisi Ki Ibaadat Na Karo. (Surah al-Isra: 23)

Aur ek (1) doosre muqaam par you'n irshad farmaya:

وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ يَّدْعُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَنْ لَّا يَسْتَجِيْبُ لَهٗٓ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَاۗىِٕهِمْ غٰفِلُوْنَ ۝

Aur Us Aadmi Se Badh Kar Gumraah Kaun Hoga Jo Allah Ki Bajaae Un Maaboodo'n Ko Pukaarta Hai Jo Qiyamat Tak Uski Pukaar Ko Na Sun Sakenge Aur Wo Un Ki Faryaad-o-Pukaar Se Yaksar Ghaafil Hain. (Surah al-Ahqaaf: 5)

Alaawa-azee'n Allah Ta'ala mushrikeen se ilzaami sawaal karte hue mukhatib hai:

اَمَّنْ يُّجِيْبُ الْمُضْطَرَّ اِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوْۗءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَـفَاۗءَ الْاَرْضِ ۭ ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ۭ قَلِيْلًا مَّا تَذَكَّرُوْنَ ۝

Be-kas Ki Pukaar Ko Jab Ke Wo Pukaare, Kaun Qubool Karke Uski Takleef Ko Door Kar Deta Hai, Aur Tumhe'n Zameen Ka Janasheen Banaata Hai. Kya Allah Ke Saath Koi Aur Maabood Bhi Ye Kaam Karta Hai. Tum Bahut Hi Kam Nasihat-o-Ibrat Qubool Karte Ho. (Surah an-Naml: 62)

Aur Rasool Allah ﷺ ne qabr-parasto'n par laanat karte hue farmaya:

لَعَنَ اللّٰهُ الْيَهُوْدَ وَالنَّصَارٰى اِتَّخَذُوْا قُبُوْرَ اَنْبِيَآءِهِمْ مَسَاجِدَ.

"*Yahood-o-nasaara par Allah ki laanat ho, unho'n ne apne nabiyo'n ki qabro'n ko sajdagah bana daala*". (Sahih Bukhari: H435-436; Sahih Muslim: H531)

(3) Sitaaro'n Mein Taaseer Ka Aqida Rakhna

Insaani zindagiyo'n mein nujoom-o-aflaak[1] ke asar-andaaz hone ka aqida rakhna bhi bahut bada gunah aur shirk-e-akbar hai. Chunache Syedna Zaid bin Khalid Johni ﷺ se marwi hai:

صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَلَاةَ الصُّبْحِ بِالْحُدَيْبِيَةِ عَلَى إِثْرِ سَمَاءٍ كَانَتْ مِنَ اللَّيْلِ ، فَلَمَّا انْصَرَفَ النَّبِيُّ ﷺ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ : هَلْ تَدْرُونَ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟ قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ: أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ ، فَأَمَّا مَنْ قَالَ مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللَّهِ وَرَحْمَتِهِ ، فَذَلِكَ مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ بِالْكَوْكَبِ، وَأَمَّا مَنْ قَالَ

[1] T: (اَفْلاک) Aasmaan [RKT], nujoom = Sitaare [RSB]

بِنَوْءِ كَذَا وَكَذَا، فَذَلِكَ كَافِرٌ بِي وَمُؤْمِنٌ بِالْكَوْكَبِ.

Rasool-e-Akram ﷺ ne hudaibiya mein hame'n subh ki namaz padhai. Raat ko baarish ho chuki thi, namaz ke baad Rasool-e-Kareem ﷺ logo'n ki taraf mutawajje hue aur unse farmaya: "*Maaloom hai tumhare Rabb ne kya faisla kiya hai?*" Sahaba ﷡ kehne lage: "*Allah aur uska Rasool ziyaada jaante hain*". Rasool-e-Mukarram ﷺ ne farmaya: "*Parardigaar farmata hai ke aaj mere do (2) tarah ke bando'n ne subh ki hai. Ek (1) momin hai aur doosra kaafir. Jis ne kaha ke Allah ke fazl aur rahmat se ham par baarish barsi hai. To wo mujh par imaan laaya aur sitaaro'n ka munkir[1] hua. Aur jisne kaha ke is baarish mein falaa'n sitaare ki taaseer[2] hai to wo mere saath kufr karne waala aur sitaaro'n par imaan laane waala hai*". (Sahih Bukhari: H1038)

Waazeh rahe ke baaz log akhbaraat mein shaaya hone waale nujoom-o-aflaak ki burjo'n[3] se naseeb aur qismat ke ahwaal maaloom karte hain, unka aisa karna az-qabeel[4] shirk hai. Lihaaza akhbaar-o-majallaat[5] ke aise mazameen se bachna chaahiye jo insaan ko shirk ke ghaat utaar de'n.

(4) Allah Ta'ala Ki Haraam-karda Ashiya Ko Halaal, Aur Halaal Ko Haraam Thehrana

Allah Ta'ala ki haraam-karda ashiya ko halaal, aur halaal ko haraam thehrana bhi shirk-e-akbar ki ek (1) soorat hai, jo hamare muaashare mein aam hai. Neez kisi shakhs ke baare mein ye aqida rakhna ke use kisi cheez ko halaal aur haraam thehraane ka poora-poora ikhtiyaar hai, ye bhi shirk ki qabeel se hai, chaahe wo kisi girje ki soorat mein ho ya adaalat ki soorat mein. Chunache Allah Ta'ala ne apne muqaddas kalaam mein is shirk ka you'n tazkira kiya hai:

اِتَّخَذُوْٓا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ اَرْبَابًا مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ.

---

[1] T: (مُنْكِر) Inkaar karne waala, na maanne waala, mukar jaane waala [RKT]

[2] T: (تاثِير) Asar karna, asar dena, affect, influence [RKT]

[3] T: (بُرْج) Saiyyaare ka daaera-e-gardish jise uska ghar muqaam ya manzil kehte hain, aasmaani daaere ke baara (12) hisso'n mein har ek (1), sign of zodiac [RKT]

[4] T: (قَبِيل) Qism, giroh, silsila, sort, kind, category [RKT]

[5] T: (مَجَلَّه) Magzine, jareeda, risaala, journal, booklet [RKT]

Un Logo’n Ne Apne Aalimo’n Aur Apne Aabido’n Ko Allah Ke Bajaae Rabb Bana Liya. (Surah at-Tauba: 31)

Syedna Adi bin Haatim ﷺ ne jab in aayaat ki tilaawat suni, to mutajjibaana[1] andaaz se kehne lage: “*Ham log unki ibaadat to nahi kiya karte the?*” Us par Rasool-e-Moazzam ﷺ ne famraya:

أَجَلْ وَلَكِنْ يُحِلُّوْنَ لَهُمْ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَيَسْتَحِلُّوْنَ، وَيُحَرِّمُوْنَ عَلَيْهِمْ مَّا أَحَلَّ اللَّهُ فَيُحَرِّمُوْنَهُ فَتِلْكَ عِبَادَتُهُمْ لَهُمْ .

“*Theek hai, lekin wo Allah Ta'ala ki haraam-karda ashiya ko unke liye halaal karte the jise wo log halaal maan lete the aur wo Allah Ta'ala ki halaal-karda ashiya ko haraam karte the jis wo log haraam maan lete the, pas yehi to unki ibaadat hai*”. (Sunan Kubra Bayhaqi: V10 P116 H3095)

Alaawa-azee’n aise logo’n ke mutaalliq jo Allah aur uske Rasool ﷺ ki haraam-karda cheezo’n ko haraam qaraar nhi dete, irshad farmaya:

وَلَا يُحَرِّمُوْنَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ وَلَا يَدِيْنُوْنَ دِيْنَ الْحَقِّ.

Aur Jis Cheez Ko Allah Aur Uske Rasool Ne Haraam Thehraya Hai Use Wo Haraam Nahi Samajhte Hain Aur Na Deen-e-Haq Ko Qubool Karte Hain. (Surah at-Tauba: 29)

Ek (1) aur muqaam par irshad farmaya:

قُلْ اَرَءَيْتُمْ مَّآ اَنْزَلَ اللّٰهُ لَكُمْ مِّنْ رِّزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِّنْهُ حَرَامًا وَّحَلٰلًا ؕ قُلْ آٰللّٰهُ اَذِنَ لَكُمْ اَمْ عَلَى اللّٰهِ تَفْتَرُوْنَ.

Aap Poochiye Ke Tumhara Kya Khayaal Hai, Allah Ne Tumahre Liye Jo Rozi Bheji Hai Us Mein Se Kuch Ko Halaal Banaate Ho Aur Kuch Ko Haraam. Aap Poochiye Ke Kya Allah Ne Tumhe’n Uski Ijaazat Di Hai, Ya Tum Allah Par Iftira-Pardaazi[2] Karte Ho. (Surah Yunus: 59)

In tamaam mazkora-baala aayaat-e-qurani par ghaur karne se ye baat maaloom hoti hai ke kisi bhi faqeeh, imam aur mujtahid ko tahleel-o-tahreem[3] ka ikhtiyaar dena shirk hai.

---

[1] T: (مُتَعَجِّبانَہ) Hairat-zadgi ke andaaz se, hairat ke andaaz se [RKT]

[2] T: (اِفْتِرا پَردازی) Bohtaan, badniyati par mabni ilzaam, jhoota ilzaam [RSB]

[3] T: Halaal-o-haraam karna [RSB]

(5) Jaadu Aur Ilm-e-Nujoom

Jaadu, kahaanat, aur ilm-e-nujoom ko seekhna bhi shirk-e-akbar hai. Balke jahan tak jaadu ka taalluq hai to ye kufr hai. Chunache Allah Ta'ala ne jaadu ki kulli-taur par mazammat karte hue farmaya:

وَاتَّبَعُوْا مَا تَتْلُوا الشَّيٰطِيْنُ عَلٰى مُلْكِ سُلَيْمٰنَ ۚ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمٰنُ وَلٰكِنَّ الشَّيٰطِيْنَ كَفَرُوْا يُعَلِّمُوْنَ النَّاسَ السِّحْرَ ۗ وَمَآ اُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوْتَ وَمَارُوْتَ ۭ وَمَا يُعَلِّمٰنِ مِنْ اَحَدٍ حَتّٰى يَقُوْلَآ اِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ ۭ فَيَتَعَلَّمُوْنَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُوْنَ بِهٖ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهٖ ۭ وَمَا هُمْ بِضَاۗرِّيْنَ بِهٖ مِنْ اَحَدٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۭ وَيَتَعَلَّمُوْنَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ ۭ وَلَقَدْ عَلِمُوْا لَمَنِ اشْتَرٰىهُ مَا لَهٗ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ڜ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهٖٓ اَنْفُسَهُمْ ۭ لَوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ﴿١٠٢﴾

Aur Wo Peeche Ho Liye Un Baato’n Ke Jo Shayateen, Sulaiman Ke Ahd-e-Sultanat Mein Padha Karte The Aur Sulaiman Ne Kufr Nahi Kiya, Balke Shayateen Ne Kufr Kiya Ke Wo Logo’n Ko Jaadu Sikhaya Karte The Aur Us Cheez Ke Peeche Ho Liye Jo Baabil Mein Haroot-o-Maaroot Do (2) Farishto’n Par Utaari Gai. Aur Wo Dono Kisi Jo Jaadu Sikhaane Se Pehle Bataya Karte The Ke Ham To Sirf Aazmaaish Ke Taur Par Bheje Gae Hain, Is Liye Kufr Na Karo, Phir Bhi Wo Log Un Dono Se Wo Kuch Seekhte The, Jiske Zariye Aadmi Aur Uski Biwi Ke Darmiyaan Tafreeq Paida Karte The, Aur Wo Us (jaadu) Ke Zariye Baghair Allah Ki Mashiyyat Ke Kisi Ko Nuqsaan Nahi Pohoncha Sakte The Aur Log Unse Wo Cheez Seekhte The Jo Unke Liye Nuqsaan-Dah Thi Aur Nafa Na Pohoncha Sakti Thi, Halaanke Wo Jaante The Ke Jo Koi Jaadu Ko Ikhtiyaar Karega Uske Liye Aakhirat Mein Koi Hissa Nahi Hoga, Aur Bahut Hi Buri Shae Thi, Jiske Badle Unho’n Ne Apne Aap Ko Bech Daala. Kaash! Wo Is Baat Ko Samajhte. (Surah al-Baqara: 102)

Alaawa-azee’n jaadu ke saath-saath Allah Ta'ala ne jaadugar ko bhi na-kaamyaab bataya hai. Chunache irshad-e-Ilaahi hai:

وَاَلْقِ مَا فِيْ يَمِيْنِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوْا ۭ اِنَّمَا صَنَعُوْا كَيْدُ سٰحِرٍ ۭ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ اَتٰى ﴿٦٩﴾

Aur Aap Ke Daae’n Haath Mein Jo Laathi Hai Use Zameen Par Daal Deejiye, Wo Unke Tamaam Banaawati Saanpo’n Ko Hadap Kar Jaaegi, Unho’n Ne Jo Banaya Hai Wo Ek (1) Jaadugar Ka Makr-o-Fareb Hai Aur Jaadugar Jidhar Se Aae Kamyaab Nahi Hoga. (Surah Taa Haa: 69)

Aur jahan tak kaahin[1] aur nujoomi[2] ka taalluq hai to aise dono shakhs bhi Allah Ta'ala ke saath kufr karne waale hain. Is liye ke ye dono ilm-e-ghaib ke daawedaar hain, jabke ghaib kai lm siwaae Allah Ta'ala ki zaat-e-aqdas ke aur kisi ko nahi, lekin afsos ke be-shumaar log kaahin aur jaadugar jaise jhoote aur makkaar logo'n par etemaad kiye baithe hain, aur mustaqbil ke haalaat maaloom karne ke liye unka rukh karte hain.

Masalan koi shaadi ki gharz se ja raha hai, to koi mulaazimat ki gharz se, koi tijaarat ki gharz se ja raha hai to koi taraqqi waghaira ki gharz se ja raha hai. Rasool-e-Mukarram ﷺ ka irshad hai:

مَنْ اَتَى كَاهِنًا اَوْ عَرَّافًا فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُوْلُ فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ.

"Jo koi kisi kaain ya nujoomi ke paas jaae aur jo baat wo kahe uski tasdeeq kare to usne Muhammad ﷺ par naazil-karda shariyat ke saath kufr kiya". (Musnad Ahmad: V2 P429 H408; Sunan Abu Dawood: H3904, Allama Albani رحمه الله ne is riwayat ko 'Sahih' kaha hai; Sunan Tirmizi: H135)

Aur jo shakhs unki baato'n ki na tasdeeq[3] karta ho aur naahi unhe'n aalim ul ghaib jaanne ka etiqaad[4] rakhta ho, balke mahez tajarba ke taur par sawaal kare to aisa shakhs kaafir to nahi hota, lekin chaalees (40) roz tak uski koi namaz qubool nahi ki jaaegi. Jaisa ke Rasool-e-Kareem ﷺ ka irshad-e-giraami hai:

مَنْ اَتَى عَرَّافًا فَسَاَلَهُ عَنْ شَيْ ءٍ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلوٰةٌ اَرْبَعِيْنَ لَيْلَةً.

"Jo koi kisi kaahin ke paas aae aur usse (ghaib ke baare mein) koi sawaal kare to us shakhs ki chaalees (40) roz tak koi namaz qubool nahi ki jaaegi". (Sahih Muslim: H5822)

(6) Baaz Ashiya Mein Nafa Ki Maujoodgi Ka Aqida Rakhna

Kuch log baaz ashiya mein nafa ki maujoodgi ka aqida rakhte hain, jabke Allah Ta'ala ne un mein kisi qism ka koi nafa nahi rakha hota to aisa karna

---

[1] T: (کاہِن) Faal nikaalne waala, jaadugar, ghaib ki khabar bataane ka daawa karne waala [RKT]
[2] T: (نُجُومی) Sitaaro'n ki chaal padh kar haalaat bataane waala, ilm-e-nujoom jaanne waala, jyotshi [RKT]
[3] T: (تَصْدِیق) Saheeh hone ki taaeed, affirmation, conformation [RKT]
[4] T: (اِعْتِقاد) Yaqeen, aqeedat-mandi, taazeem-o-taqaddus ki binaa par dil ka jhukaao [RKT]

shirk hai. Aur Allah Ta'ala par bharosa karne ke manaafi[1] hai. Misaal ke taur par baaz log mukhtalif nageeno'n waali angothiya'n pehne hote hain, baazo'n ne ma'dani-kade[2], baazo'n ne mukhtalif qism ke manke, aur baazo'n ne taaweez latkaae hote hain, jin mein waazeh taur par shirkiya ibaarate'n likhi jaati hain. Masalan jinno'n aur shayateen se itighaasa[3] waghaira. Lihaaza kisi qism ka koi (shirkiya) taaweez gardan mein latkaana, ghar mein aaweza'n[4] karna ya gaadi waghaira mein rakhna bahut bada gunah, balke shirk hai. Chunache Rasool-e-Moazzam ﷺ ne farmaya: 'مَنْ عَلَّقَ تَمِيْمَةً فَقَدْ اَشْرَكَ'

Jis kisi ne taaweez latkaya tehqeeq usne shirk kiya. (Musnad Ahmad: V4 P156 H17422; Silsila Ahadees Sahiha: H492)

Neez Rasool-e-Mukarram ﷺ ka irshad-e-giraami hai:

اِنَّ الرُّقٰى وَالتَّمَائِمَ وَالتِّوَلَةَ شِرْكٌ.

"Jhaad, phoonk, taaweez gande, aur mohabbat (ke liye kiye jaane) waale mantar sab shirk hain". (Sunan Abu Dawood: H3883, Allama Albani رحمه الله ne is riwayat ko 'Sahih' kaha hai)

Neez jo log in shirkiya taaweezo'n ki taraf ruju karte hain unke haq mein Syedna Muhammad-ur-Rasool Allah ﷺ ne bad-dua farmai hai:

مَنْ تَعَلَّقَ تَمِيْمَةً فَلَا اتَمَّ اللّٰهُ لَهُ ، وَمَنْ تَعَلَّقَ وَدْعَةً ، فَلَا وَدَعَ اللّٰهُ لَهُ.

"Jis ne taaweez latkaya, Allah Ta'ala uska koi kaam poora na kare aur jisne koi seepi latkaai Allah Ta'ala use kabhi aaraam na de". (Musnad Ahmad: H17404, Shaikh Arnaout ne is hadees ko 'Hasan' kaha hai)

(7) Qaumiyat-parasti

Qaumiyat-parasti ek (1) bahut bada shirk ka darwaza aur deen ki maut hai. Kisi bhi daur mein jab log qaumiyat-parasti ke fitne mein mubtala hote hain aur apne saara sarmaya-e-hayaat usko samajh baith-te hain, to wo us waqt tak shirk ka tauq apne gale mein daal kar Rabb-e-Rahman

---

[1] T: (مُنافی) Nafi karne waala, zidd, khilaaf, tanqees [RKT]
[2] T: (مَعْدَنِی کَڑے) Kisi dhaat se bane hue kade/kangan [RSB]
[3] T: (اِسْتِغاثَہ) Fariyaad [FL]
[4] T: (آویزاں) Latka ya latkaya hua, atka ya atkaaya hua, muallaq [RKT]

ko naaraaz kar baithte hain, jiske sabab wo hamesha ki tanzeeli[1] ka shikaar ho kar apni duniya aur aaqibat[2] dono kharaab kar baith-te hain. Jaisa ke Qizmaan bin Haaris 'ghazwa-e-uhd' mein be-baaki aur bahadduri se lada aur kai mushrikeen ko maut ke ghaat bhi utaara, lekin Rasool-e-Mukarram ﷺ ne use ahle dozakh mein shumaar kiya. 'اَمَا اِنَّهٗ مِّنْ اَهْلِ النَّارِ' "*Yaqinan wo (Qizmaan…) Ahle jahannam mein se hai*".

Is liye Qizmaan bin Haaris ka be-baaki se ladna aur mushrikeen ko maut ke ghaat utaarna mahez apni qaum ki naam-wardi[3] ke liye tha, jaisa ke usne khud Sahaba Kiraam ﷺ ke saamne is baat ka izhaar kiya.

وَاللهِ مَا قَاتَلْنَ اِلَّا عَلَى الْاَحْسَابِ.

"*Allah ki qasam! Ham ne khandaani sharaafat aur hasab ke liye ladaai ladi hai*". (Al Isaaba li Ibne Hajar: V5 P335 Tarjama Number: 7123)

Waazeh rahe ke qaumiyat-parasti ko aqwaam-e-aalam ke jumla mazaahib ne mukhtalif soorato'n aur shaklo'n mein qaayam rakha hai. Misaal ke taur par kisi qaum ke afraad ke dimaagho'n mein ye tasawwur qaayam kiya gaya ke *shahaan-e-mamlakat*[4] Rahman ka saaya hote hain, jin ke saamne kisi mutanaffis[5] ko choo'n-o-charaa'n karne ki koi majaal nahi hoti aur unhe'n hamesha Zil-e-Ilaahi keh kar pukaara gaya.

Kisi qaum mein ye tasawwur tha ke mazhabi peshwaao'n ke saath deeni masaail par mukaalma[6] aur guftagu karna kisi insaan ke liye jaaiz nahi.

Aur kisi qaum mein ye tasawwur tha ke ashraaf[7], razeel aur bad-kirdaar[8] logo'n se baala-tar makhlooq hote hain. Lekin Rasool-e-Mukarram ﷺ ne aise nasli aur shakhsi imtiyazaat ko khatam karte hue aur aisi had-bandiyaa'n todte hue farmaya:

---

[1] T: (تَنْزِلِی) Naazil hone waali, utaari gai cheez [RKT]
[2] T: (عاقِبَت) Aakhirat, anjaam, khaatima [FL]
[3] T: (نام وردی) Naam-lewa, mashoor, maaroof [RKT]
[4] T: (شَاہَانِ مَمْلَکَت) Sultanat ke baadshah, shahinsha [RSB]
[5] T: Jaandaar, saans lene waala [FL]
[6] T: (مُکالَمَه) Do (2) shakhso'n ke darmiyaan baat-cheet ya sawaal-jawaab, conversation [RKT]
[7] T: (اَشْراف) Shareef log, hasab-nasab ya kirdaar ke acche, shareef aadmi, aali martaba [RKT]
[8] T: (بَد کِرْدار) Bure kaam, bad-fe'l, haraam-kaar, badmaash, zinakaar, zaani [RKT]

أَيُّهَا النَّاسُ أَلَا إِنَّ رَبَّكُمْ وَاحِدٌ، وَإِنَّ أَبَاكُمْ وَاحِدٌ ، أَلَا لَا فَضْلَ لِعَرَبِي عَلَى عَجَمِيٍّ وَلَا لِعَجَمِيٍّ عَلَى عَرَبِي، وَلَأَحْمَرَ 2 عَلَى أَسْوَدَ وَلَا سْوَدَ عَلَى أَحْمَرٍ إِلَّا بِالتَّقْوى.

Yaqinan tumhara Rabb bhi ek (1) hai, aur tumhara baap bhi ek (1) hai. Yaad rakho! Kisi arbi ko ajmi par aur kisi ajmi ko arbi, (neez) surkh ko siyaah-faam par aur siyaah-faam ko surkh par koi bartari haasil nahi, albatta jis mein taqwa ziyaada ho, wo izzat waala hai. (Musnad Ahmad: V5 P411 H23489 Shaikh Arnaout ne ise 'Sahih ul Isnaad' kaha hai)

(8) Aqeeda 'نُوْرٌ مِّنْ نُّوْرِ اللّٰهِ' "Noor Min Noorillah"

Imam ul Ambiya Muhammad-ur-Rasool Allah ﷺ ya kisi aur jaleel ul qadr hasti ko 'نُوْرٌ مِّنْ نُّوْرِ اللّٰهِ' yaane Allah Ta'ala ke noor mein se noor kehna haqiqatan Allah Ta'ala ka juzv thehraane ke mutaraadif hai, jo ke shirk hai. Halaanke Allah Ta'ala ki na koi aulaad hai aur naahi koi juzv, balke wo yakta aur akela hai. Jaisa ke irshad-e-Ilaahi hai:

قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ ۞ اَللّٰهُ الصَّمَدُ ۞ لَمْ يَلِدْ ۙ وَلَمْ يُوْلَدْ ۞ وَلَمْ يَكُنْ لَّهٗ كُفُوًا اَحَدٌ ۞

(Aye Paeghambar! Un logo'n se jo allah ka haal poochte hain you'n) Keh Deejiye, Wo Allah Ek (1) Hai, Allah Be-niyaaz Hai. Na Usne Kisi Ko Janaa (na koi uski aulaad) Hai, Na Usko Kisi Ne Janaa (na wo kisi ki aulaad) Hai, Aur Uske Baraabar Waala (jod ka hamsar) Koi Nahi Hai. (Surah al-Ikhlaas: 1-4)

Ye aqida yaane Rasool Allah ﷺ ko 'نُوْرٌ مِّنْ نُّوْرِ اللّٰهِ' kehna Qurani aayaat aur Ahadees-e-sahiha ke sareeh mukhaalif hai. Chunache Allah Tabaarak wa Ta'ala ka irshad-e-giraami hai:

قُلْ اِنَّمَآ اَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوْحٰٓى اِلَيَّ اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ.

Aap Keh Deejiye Ke Main To Tumhare Jaisa Hi Ek (1) Insaan Hoo'n, Mujhe Wahee Aati Hai Ke Tumhara Maabood Sirf Ek (1) Hai. (Surah al-Kahf: 110)

Aur 'Surah at-Tauba' mein Rasool Allah ﷺ ko insaani jins hi mein shumaar kiya gaya hai. Jisse is baatil aqide ka qila-qama[1] hota hai. Chunache irshad farmaya:

[1] T: (قلع قمع) Masmaar karna, indihaam karna, removal, rooting-out [RKT]

لَقَدْ جَآءَكُمْ رَسُوْلٌ مِّنْ اَنْفُسِكُمْ.

(Musalmano!) Tumhare Paas Tum Hi Mein Se Ek (1) Rasool Aae Hain. (Surah at-Tauba: 128)

Aur Syedna Muhammad-ur-Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

اِنَّمَا اَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ اَنْسٰى كَمَا تَنْسَوْنَ.

“*Main tumhari tarah ka insaan hoo’n jis tarah tum bhool jaate ho (usi tarah) main bhi bhool jaata hoo’n*”. (Sahih Bukhari: H401; Sahih Muslim: H572)

Syeda Ayesha Siddiqa ؓ Rasool Allah ﷺ ke insaan-o-bashar hone ki daleel deti hui farmati hain: “*Rasool Allah ﷺ bashar ke siwa koi doosri makhlooq na the (is liye ke) wo apne kapde khud dhote, apni bakri ka doodh khud dohte aur apni khidmat aap kiya karte the*”. (Shamaail Tirmizi: H344; Al Adaab al-Mufrad lil Bukhari: H541; Sahih Ibne Hibban: H5675, Ibne Hibban ne ise ‘Sahih’ kaha hai)

Mazkoora-baala dalaail se ye baat aaftaab neem-roz[1] ki tarah ayaa’n ho gai ke Rasool-e-Mozzam ﷺ aur deegar Ambiya-o-Rusul ؑ Allah Ta'ala ke bande aur uski makhlooq hain aur unke mutaalliq ‘نُوْرٌ مِّنْ نُّوْرِ اللّٰهِ’ ka aqida rakhna sareehan baatil aur shirk hai. Lekin muqaam, shaan-o-martaba ke lihaaz se baad-az-khudaai tui qissa mukhtasar[2].

② Shirk-e-Asghar:

Allah Tabaarak wa Ta'ala ne ke alaawa kisi ghair ki khushnoodi ke liye ya dikhlaawe ke liye koi neki karna, ‘shirk-e-asghar’ kehlata hai aur ye shirk ki doosri qism hai. Chunache Allah Ta'ala ka irshad hai:

اِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ يُخٰدِعُوْنَ اللّٰهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ ۚ وَاِذَا قَامُوْٓا اِلَى الصَّلٰوةِ قَامُوْا كُسَالٰى ۙ يُرَآءُوْنَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُوْنَ اللّٰهَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿١٤٢﴾

Beshak Munafiqeen Allah Se Chalbaziyaa’n Kar Rahe Hain Aur Wo Unhe’n Us Chalbazi Ka Badla Dene Waala Hai Aur Jab Namaz Ke Liye Khade Hote Hain, To Kaahil Ban Kar Khade Hote Hain, Logo’n Se Riyakaari Karte Hain Aur Allah Ko Baraae Naam Yaad Karte Hain. (Surah an-

[1] T: (نیم روز) Dopeher, dopeher ka waqt, nisf-un-nahaar [RKT]
[2] T: (قِصَّهٔ مُخْتَصَر) Khulaasa ye ke [RKT]

Nisa: 142)

Aur riyakaar aadmi ka jo amal bhi hoga wo barbaad ho jaaega. Chunache Allah Jalle Jalaalahu ne use ek (1) misaal de kar samjhaya. Irshad-e-Ilaahi hai:

كَالَّذِیۡ یُنۡفِقُ مَالَهٗ رِئَآءَ النَّاسِ وَلَا یُؤۡمِنُ بِاللّٰهِ وَالۡیَوۡمِ الۡاٰخِرِ ؕ فَمَثَلُهٗ كَمَثَلِ صَفۡوَانٍ عَلَیۡهِ تُرَابٌ فَاَصَابَهٗ وَابِلٌ فَتَرَكَهٗ صَلۡدًا ؕ لَا یَقۡدِرُوۡنَ عَلٰی شَیۡءٍ مِّمَّا كَسَبُوۡا ؕ وَاللّٰهُ لَا یَهۡدِی الۡقَوۡمَ الۡكٰفِرِیۡنَ.

Us Aadmi Ki Maanind Jo Apna Maal Logo'n Ke Dikhaawe Ke Liye Kharch Karta Hai Aur Yaum-e-Aakhirat Par Imaan Nahi Rakhta Uski Misaal Us Chattaan Ki Hai Jis Par Mitti Ho, Phir Us Par Zor Ki Baarish Ho Jo Use Sirf Ek (1) Sakht Patthar Chod De. Un Riyakaaro'n Ne Jo Kamaya Tha Us Mein Se Unhe'n Kuch Bhi Haath Na Aaega. Aur Allah Kaafiro'n Ko Hidaayat Nahi Deta. (Surah al-Baqara: 264)

Shirk sabse ziyaada khatre aur khauf waali cheez hai. Jaisa ke Rasool-e-Kareem ﷺ ne farmaya:

إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ الشِّرْكُ الْأَصْغَرُ . قَالُوا: وَمَا الشِّرْكُ الْأَصْغَرُ؟ قَالَ: الرِّيَاءُ يَقُوْلُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ لِأَصْحَابِ ذلِكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِذَا جَازَى النَّاسَ : اِذْهَبُوا إِلَى الَّذِينَ كُنتُمْ تُرَاؤُوْنَ فِي الدُّنْيَا، فَانْظُرُوا هَلْ تَجِدُوْنَ عِنْدَهُمْ جَزَاءً؟

"*Sabse ziyaada khauf waali cheez jiska mujhe tum par khauf hai wo 'shirk-e-asghar' hai*". Logo'n ne poocha: "*(Aye Allah ke Rasool!) 'Shirk-e-asghar' kya hai?*" Aap ﷺ ne farmaya: "*Dikhaawa. Jis roz logo'n ko unke aamaal ka badla diya jaaega, us roz Allah Ta'ala unse farmaega jaao un logo'n ke paas jinhe'n dikhaane ke liye tum duniya mein amal kiya karte the aur dekho! Tumhe'n unke paas se koi badla milta hai?*". (Silsila Ahadees Sahiha: H901)

Jo shakhs ibaadat masalan namaz, waghaira mein riyakaari ka murtakib ho wo duniya aur aakhirat dono mein nakaam-o-na-muraad ho jaata hai. Chunache Irshad-e-Ilaahi hai

فَوَيۡلٌ لِّلۡمُصَلِّيۡنَ ۝٤ الَّذِيۡنَ هُمۡ عَنۡ صَلَاتِهِمۡ سَاهُوۡنَ ۝٥ الَّذِيۡنَ هُمۡ يُرَآءُوۡنَ ۝٦

Pas Wael Ya Halaakat Hai Un Namaziyo'n Ke Liye Jo Apni Namazo'n Se Ghaflat Baratte Hain, Jo Logo'n Ko Dikhaate Hain. (Surah al-Maaoon: 4-6)

Chunache Dr. Muhammad Luqman Salafi رحمه الله iski tafseer karte hue raqamtaraaz hain:

"*Is aayat mein Allah Ta'ala ne un munafiqeen ki haqiqat khol di ke unki namaz logo'n ke dikhaawe ke liye hoti hai, choonke wo aakhirat pa rimaan nahi rakhte, is liye wo apni us namaz se na sawaab ki ummeed rakhte hain aur na azaab-o-iqaab ka khauf*". (Taiseer ar-Rahman: V2 P1773)

Alaawa-azee'n Rasool Allah ﷺ ne riyakaar namaziyo'n ki wo sharmindagi jo unhe'n roz-e-qiyamat pesh aani hai, uska zikr karte hue farmaya:

يَكْشِفُ رَبُّنَا عَنْ سَاقِهِ ، فَيَسْجُدُ لَهُ كُلُّ مُؤْمِنٍ وَمُؤْمِنَةٍ ، وَيَبْقَى مَنْ كَانَ يَسْجُدُ فِي الدُّنْيَا رِيَاء وَسُمْعَةً، فَيَذْهَبُ لِيَسْجُدَ ، فَيَعُودُ ظَهْرُهُ طَبَقًا وَاحِدًا.

"*Roz-e-qiyamat hamara Rabb apni pindli zaahir karega to (tamaam) momin mard-o-aurate'n (use dekh kar) Sajda-rez ho jaaengi aur (wahan sirf) wo log reh jaaenge jo duniya mein logo'n ko dikhane aur sunaane ke liye sajda kiya karte the, wo bhi sajda-rez hona chaahenge lekin unki peeth akad kar ek (1) takhta ban jaaegi*". (Sahih Bukhari: H4919)

Isse maaloom hua jo koi izzat-o-martaba aur logo'n se daad[1] haasil karne ya apne aap ko nek baawar karwane ke liye ibaadat karta hai wo qatan falaah nahi pa sakta. Falaah paana to dar-kinaar wo duniya-o-aakhirat dono mein ruswaai se do-chaar (4) hota hai. Albatta Allah Ta'ala use uske amal ke mutaabiq izzat-o-shohrat bhi de deta hai aur logo'n mein usko apna amal bhi dikha deta hai. Jaisa ke Syedna Abdullah bin Abbas رضي الله عنهما se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

مَنْ سَمَّعَ سَمَّعَ اللَّهُ بِهِ ، وَمَنْ رَاءَى رَاءَى اللَّهُ بِهِ.

"*Jo koi apnea mal se shohrat kamana chaahe Allah use shohrat de deta hai aur jo apna amal logo'n ko dikhana chaahe Allah Ta'ala use dikha deta hai*". (Sahih Muslim: H7476)

Lekin yahan ek (1) baat ki wazaahat karna zaroori hai, wo ye ke basa-auqaat aadmi sawaab ki niyyat se aur wo bhi logo'n ko dikha kar nek kaam kar raha hota hai, lekin uske dikhaane mein gharz-o-ghaayat ye

[1] T: (داد) Taareef, wah-wah, ataa, bakhshish [RKT]

hoti hai ke log bhi use dekh kar nek aur accha amal kare'n, taake wo bhi sawaab ke mustahiq thehre'n, to aisi soorat na sirf jaaiz balke mustahsan hai aur jitney log bhi usko dekh kar ye amal karenge unke sawaab mein ye bhi shareek hoga. Irshad-e-Ilaahi hai:

اِنۡ تُبۡدُوا الصَّدَقٰتِ فَنِعِمَّا هِىَ‌ۚ وَاِنۡ تُخۡفُوۡهَا وَتُؤۡتُوۡهَا الۡفُقَرَآءَ فَهُوَ خَيۡرٌ لَّـكُمۡ.

Agar Tum Sadaqaat-o-Khairaat Ko Zaahir Karte Ho To Acchi Hi Baat Hai Aur Agar Mohtaajo'n Ko Dete Waqt Use Chupaate Ho To Ye Tumhare Liye Behtar Hai. (Surah al-Baqara: 271)

Aur isi tarah agar koi Allah Ta'ala ki raza-joi[1] ke liye accha amal karta hai aur Allah Ta'ala logo'n ke dilo'n mein uski mohabbat daal de aur wo uski madh-o-sana aur taareefe'n karne lage'n aur us par wo masarrat-o-khushi mehsoos kare to us mein koi muzaaiqa[2] waali baat nahi, balke ye us aadmi ke liye duniya mein bashaarat-e-Ilaahi hai. Jaisa ke Syedna Abu Zar Ghifaari ﷛ farmate hain:

قِيلَ لِرَسُوْلِ اللّٰهِ ﷺ : أَرَءَيْتَ الرَّجُلَ يَعْمَلُ الْعَمَلَ مِنَ الْخَيْرِ وَيَحْمَدُهُ النَّاسُ عَلَيْهِ؟ قَالَ : تِلْكَ عَاجِلُ بُشْرَى الْمُؤْمِنِ.

Rasool Allah ﷺ se daryaaft kiya gaya ke "*Aap us aadmi ke baare mein kya farmate hain jo nek amal karta hai aur log (us amal par) uski taareef karte ho'n?*" Rasool Allah ﷺ ne farmaya: "*Ye momin ke liye ek (1) khushkhabri hai (jo use jaldi mil jaane waali hai)*". (Sahih Muslim: H6721)

(9) Ghairullah Ki Qasam Khaana:

Allah Tabaarak wa Ta'ala apni makhluqaat mein se jiski chaahta hai qasam khaata hai, lekin makhlooq ke liye Allah Tabaarak wa Ta'ala ke siwa kisi aur ki qasam khaana qatan haraam hai. Magar afsos ke be-shumaar logo'n ki zaban par ghairullah ki qasme'n jaari rehti hain. Masalan kisi Rasool, Nabi, Wali, Peer, ya Farishte ki qasam khaana aur isi tarah apnea aba-o-ajdaad ya unki izzat-o-sharaafat ki qasam khaana. Ya unke alaawa aisi koi bhi qasam khaana jo jaahil khaya karte hain, qatan najaaiz hai. Darasal 'qasam' taazeem ki ek (1) qism hai aur aisi

[1] T: (رَضا جوئی) Ijaazat ki khwaahish, kisi ki marzi par chalne ki aawaaz [RKT]
[2] T: (مُضائِقہ) Qabaahat, harj, dar, parda [RKT]

taazeem ka haq sirf Allah Ta'ala ki zaat ko rawa hai. Jaisa ke Syedna Abdullah bin Umar ﷺ se marfooan marwi hai ke Rasool-e-Kareem ﷺ ne farmaya:

اَلَا اِنَّ اللّٰہَ يَنْهَاكُمْ اَنْ تَحْلِفُوْا بِآبَائِكُمْ ، مَنْ كَانَ حَالِفًا فَلْيَحْلِفْ بِاللّٰهِ.

"Khabardaar! Allah Ta'ala ne tumhe'n apne baap-daada ki qasam khaane se mana farmaya hai. Lihaaza jo qasam khaana chaahe wo sirf Allah ki qasam khaae". (Sahih Bukhari: H6646)

Isse maaloom hua ke qasam sirf Allah Ta'ala ki hi khaani chaahiye, uske siwa kisi aur ki qasam khaana qatan shirk hai. Jaisa ke Ibne Umar ﷺ se marfooan[1] marwi hai ke Rasool-e-Mukarram ﷺ ne farmaya:

مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللّٰهِ فَقَدْ اَشْرَكَ.

"Jis ne ghairullah ki qasam khaai tehqeeq usne shirk kiya". (Sunan Abu Dawood: H3251; Sunan Tirmizi: H1535; Sahih Jaame Sagheer: H6204; Irwa al-Ghaleel: H2561)

Lihaaza kisi aadmi ko qasam khaana ho to use chaahiye ke sirf aur sirf Allah Ta'ala ki qasam khaae, wagarna khamosh rahe aur agar Allah ke siwa kisi aur ki qasam khaale to use chaahiye ke fauran bataur-e-kaffaara[2] 'لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ' kahe. Jaisa ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

مَنْ حَلَفَ فَقَالَ فِيْ حَلْفِهِ : بِاللَّاتِ وَالْعُزّٰى ، فَلْيَقُلْ : لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ.

"Jo koi qasam khaate waqt laat-o-uzza ki qasam kha baitha ho use chaahiye ke wo fauran 'لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ' keh de. (Sahih Bukhari: H6650)

(10) Bad-shugooni Lena

Nabi-e-Mukarram Janab Muhammad-ur-Rasool Allah ﷺ ki jab besat hui to duniya jahaalat ke ghata-top andhero'n mein gharq thi aur tarah-tarah ke shaitaani waswaso'n aur shirkiya tawahhumaat[3] mein phansi hui thi. Jaahiliyat ke shirkiya aqaaid mein jahan butho'n ko maabood banana, Ambiya ؑ ko mushkil-kusha maanna, jinnaat ki panaah maangna tha wahan bad-shugooni lene ka aqida bhi qaayam tha.

---

[1] T: (مَرفُوعاً) Aisi hadees jis mein sanad ka silsila Aap ﷺ tak pohonchta ho [RSB]
[2] T: (كَفّارَہ) Taawaan, talaafi, ewaz, badla, gunah ki paadaash [RKT]
[3] T: (تَوَہُّم) Wahem, gumaan, shak, shubha, wahem mein padna, superstition [RKT]

Bad-shugooni ke liye lughat-e-arab mein lafz 'اَلْطَّيْرَة' istemaal hota hai, jiske maane '*kisi cheez ko baais-e-nahoosat-o-bad-shugooni qaraar dene*' ke hain. Jaisa ke irshad-e-Ilaahi hai:

فَإِذَا جَآءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوْا لَنَا هٰذِهٖ ۚ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَّطَّيَّرُوْا بِمُوْسٰى وَمَنْ مَّعَهٗ ۗ أَلَآ إِنَّمَا طٰٓئِرُهُمْ عِنْدَ اللّٰهِ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿١٣١﴾

Pas Jab Unhe'n Koi Acchi Cheez Milti Hai To Kehte Hain Ke Ham To Hain Hi Iske Haqdaar, Aur Agar Unko Koi Bad-Haali Pesh Aati Hai, To Musa Aur Unke Saathiyo'n Ki Nahoosat Batlaate, Halaanke Unki Nahoosat To Allah Ta'ala Ki Jaanib Se Hai, Lekin Unke Aksar Log Nahi Jaante. (Surah al-Aaraaf: 131)

Ahle Arab jab kisi ahem kaam ka iraada karte masalan kisi mulk ya ilaaqe ko safar karna chaahte to koi parinda pakad lete aur phir use chod dete the. Agar wo daae'n jaanib ko jaata to use nek shagoon samajhte aur wo apna matlooba kaam ya safar jaari rakhte the aur agar wo parinda baae'n jaanib ko jaata to use bad-shagoon qaraar dete the aur apna safar ya iraada waghaira tark kar diya karte the.

Is aqide mein aur bhi bahut saari cheeze'n shaamil ki ja sakti hain, masalan mahino'n mein se kisi mahine ko bad-shugoon qaraar dena, jaise ke baaz log maah-e-safar ko nahoosat aur bad-shugooni ka mahina qaraar dete hain aur us mein shaadi waghaira nahi karte.

Behrehaal bad-shugooni ka aqida qatai-haraam hai aur tauheed ke yaksar manaafi hai. Chunache Rasool Allah ﷺ ne is aqida ki tardeed mein farmaya: 'اَلْطِّيْرَةُ شِرْكٌ' "*Bad-shugooni shirk hai*". (Sunan Abu Dawood: H3910; Sunan Tirmizi: H1614; Sahih Jaame Sagheer: H3960; Silsila Sahiha: H429)

Neez Rasool-e-Mukarram ﷺ ne aise shirk ke tamaam murtakibeen se izhaar-e-baraa-at farmaya hai. Chunache Syedna Imran bin Hussain رضي الله عنه se marwi hai ke Rasool-e-Akram ﷺ ne farmaya:

لَيْسَ مِنَّا مَنْ تَطَيَّرَ اَوْ تُطُيِّرَ لَهُ تَكَهَّنَ اَوْ تَكُهِّنَ لَهُ.

"*Wo shakhs ham mein se nahi hai jisne nahoosat pakdi ya jiske liye nahoosat pakdi gai (aur) na wo shakhs jo kahaanat kare ya uske liye kahaanat ki jaae*". (Tabarani Kabeer: V18 P162; Musnad Bazzaar: H3044; Majma' Zawaaid:

V5 P134, Allama Haithami ne iske rijaal ko 'Siqa' qaraar diya hai)

(11) Allah Ta'ala Ki Rahmat Se Na-ummeed Hona:

Allah Ta'ala ki rahmat se na-ummeed aur maayoos hona qatan ahle imaan aur ahle islam ka tariqa nahi hai. Balke gumrah aur kaafir qaum ka tariqa hai. Jaisa ke irshad-e-Ilaahi hai:

قَالَ وَمَنْ يَّقْنَطُ مِنْ رَّحْمَةِ رَبِّهٖٓ اِلَّا الضَّاۗلُّوْنَ ۝٥٦

Syedna Ibrahim ﵇ Ne Kaha: Gumraho'n Ke Siwa Apne Rabb Ki Rahmat Se Kaun Na-ummeed Ho Sakta Hai. (Surah al-Hijr: 56)

Neez, ek (1) aur muqaam par Janab Syedna Yaqoob ﵇ ki nasihat (jo unho'n ne apne beto'n ko ki thi) ka zikr karte hue irshad farmaya:

يٰبَنِيَّ اذْهَبُوْا فَتَحَسَّسُوْا مِنْ يُّوْسُفَ وَاَخِيْهِ وَلَا تَايْـــَٔـسُوْا مِنْ رَّوْحِ اللّٰهِ ۭ اِنَّهٗ لَا يَايْـــَٔـسُ مِنْ رَّوْحِ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْكٰفِرُوْنَ ۝٨٧

Aye Mere Beto! Tum Jaao Aur Yusuf Aur Uske Bhai Ka Pata Lagaao Aur Allah Ki Rahmat Se Na-ummeed Na Ho. Allah Ki Rahmat Se Sirf Kaafir Log Na-ummeed Hote Hain. (Surah Yusuf: 87)

Alaawa-azee'n Syedna Abdullah bin Masood ﵁ gunaho'n ki tafseel bayan karte hue farmate hain ke bade gunaho'n mein se ek (1) gunah ye bhi hai:

الْقُنُوْطَ مِنْ رَّحْمَةِ اللَّهِ.

"*(Bade gunaho'n mein se ek (1) gunah) Allah Ta'ala ki rahmat se na-ummeed ho jaana hai*". (Tabarani Kabeer: H8695, 8697, 8698, Allama Haithami ne ise 'Sahih' kaha hai. Majma' Zawaaid: V1 P137)

Syedna Abu Saeed Khudri ﵁ se marwi hai ke maine Rasool-e-Mukarram ﷺ ko ye farmate hue suna:

إِنَّ إِبْلِيسَ قَالَ لِرَبِّهِ: بِعِزَّتِكَ وَجَلَالِكَ لَا أَبْرَحُ أُغْوِي بَنِي آدَمَ مَا دَامَتِ الْأَرْوَاحُ فِيهِمْ ، فَقَالَ لَهُ اللَّهُ: فَبِعِزَّتِي وَجَلَالِي لَا أَبْرَحُ اغْفِرُ لَهُمْ مَا اسْتَغْفَرُونِي.

"*Iblees ne apne Rabb se kaha: Teri izzat-o-jalaal ki qasam! Main aulaad-e-aadam ko us waqt tak gumrah karta rahunga jab tak un mein rooh paai jaaegi, to Allah Ta'ala ne use jawaaban farmaya: Mujhe meri izzat-*

o-jalaal ki qasam! Main unhe'n us waqt tak bakhshta rahunga jab tak wo mujh se bakhshish talab karte rahenge". (Musnad Ahmad: V3 P29 H11244, Shaikh Arnaout ne ise 'Hasan' kaha hai; Musnad Abi Yaala: V1 P399 H1274)

Is farman-e-nabawi se maaloom hua ke jo aadmi Allah Ta'ala ki rahmat se ummeed rakhte hue sacche dil se apne gunaho'n ki bakhshish talab karega to Allah Ta'ala use bakhsh denge aur uske bar-aks agar Allah ki rahmat se jo na-ummeed aur maayoos ho gaya to shaitani chakkar mein phans kar gumrah ho jaaega aur dono jahano ki halaakat uska muqaddar ban jaaegi.

(12) Allah Ta'ala Ki Na-shukri Karna:

Allah Ta'ala ke tamaam bani aadam, balke tamaam makhluqaat par be-paayaa'n[1] inamaat-o-ehsanaat hain, jo shakhs un inamaat-o-ehsanaat ki paasdaari aur khayaal karte hue Allah ka shukr kare to Allah Ta'ala use tamaam umoor mein kamyaabi aur mazeed taraqqi ataa farmaega aur uske bar-aks agar wo Allah ki nashukri karne pe utar aaya jo ke ek (1) bahut bada jurm aur gunah hai to Allah Ta'ala use tamaam inamaat se mehroom karke azaab mein mubtala kar dega. Jaisa ke irshad-e-Ilaahi hai:

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ ۝٧

Aur Jab Tumhare Rabb Ne Ye Khabar Di Ke Agar Tum Shukr-Guzaari Karoge To Beshak Main Tumhe'n Ziyada Doonga Aur Agar Tum Nashukri Karoge To Yaqinan Mera Azaab Bahut Sakht Hai (Surah Ibrahim: 7)

Ek doosre muqaam par you'n irshad-e-Ilaahi hai:

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ ۖ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ۝٢ إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ۝٣ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَاسِلَا وَأَغْلَالًا وَسَعِيرًا ۝٤ إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ۝٥

Beshak Ham Ne Insaan Ko Makhloot-nutfa[2] Se Paida Kiya Taake Ham Use Aazmaae'n Pas Ham Ne Use Sunta-Dekhta Banaya. Beshak Ham Ne

---

[1] T: Behisaab, laa-mehdood inaamaat [RSB]

[2] T: (مَخْلُوط نُطْفَه) Mila hua nutfa [RSB]

Raah-e-Raast Ki Taraf Uski Rehnumaai Kardi Hai. Ab Khwah Wo Shukr-guzaar Bane Ya Na-Shukra. Beshak Ham Ne Kaafiro’n Ke Liye Zanjeere’n, Tauq Aur Bhadakti Aag Taiyyaar Kar Rakhi Hai. Beshak Nek Log (jannat mein) Aise Jaam Piyenge Jis Mein Kaafoor Mila Hoga. (Surah ad-Dahr: 2-6)

Neez, ek (1) jagah intihaai tafheemi[1] andaaz mein irshad farmaya:

مَا يَفْعَلُ اللّٰهُ بِعَذَابِكُمْ اِنْ شَكَرْتُمْ وَاٰمَنْتُمْ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ شَاكِرًا عَلِيْمًا ﴿۱۴۷﴾

Agar Tum Shukr Adaa Karoge Aur Imaan Laaoge To Allah Tumhe’n Azaab De Kar Kya Karega? Aur Allah Bada Qadar Karne Waala Aur Bada Ilm Waala Hai. (Surah an-Nisa: 147)

In mazkoora-baala tamaam aayaat par ghaur karne se ye baat maaloom hoti hai ke aadmi ko chaahiye ke na-shukri aur na-farmani karne ke bajaae Allah Ta'ala par imaan aur amal-e-saaleh ke zariye uske be-paayaa’n inamaat-o-ehsanaat ka shukriya adaa kare. Aur Allah ke yahan mazeed ajr-o-sawaab aur taraqqiyo’n ka mustahiq thehre, wa-garna[2] saraasar tabaahi aur halaakat hai.

(13) Allah Ta'ala Ki Sifaat Ka Inkaar Aur Taaweel Karna:

Allah Ta'ala ki zaat par jis tarah imaan rakhna farz hai, theek usi tarah uske sifaat par imaan rakhna bhi farz hai. Lekin intihaai afsos ke baaz log Allah Ta'ala ke zaati naamo’n par to imaan rakhte hain, lekin sifaati naamo’n se chidte aur unka inkaar karte hain, chunache Allah Tabaarak wa Ta'ala ne kuffaar-e-quraish ka zikr karte hue irshad farmaya:

كَذٰلِكَ اَرْسَلْنٰكَ فِيْۤ اُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَاۤ اُمَمٌ لِّتَتْلُوَا۟ عَلَيْهِمُ الَّذِيْۤ اَوْحَيْنَاۤ اِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُوْنَ بِالرَّحْمٰنِ ؕ قُلْ هُوَ رَبِّيْ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ مَتَابِ ﴿۳۰﴾

Ham Ne Isi Tarah Aap Ko Aisi Qaum Ke Liye Rasool Bana Kar Bheja Hai Jin Se Pehle Bahut Si Qaume’n Guzar Chuki Hain, Taake Aap Unhe’n Wo Quran Padh Kar Sunaae’n Jo Ham Ne Aap Ko Bazariye Wahee Diya Hai. Aur Wo Log Jo Allah Rahman Ke Munkir Hain, Aap Keh Deejiye Ke Wohi Mera Rabb Hai, Uske Alaawa Koi Maabood Nahi Hai, Maine Usi Par

---

[1] T: (تَفْہِیْمی) Waazeh, tafseeli wazaahat [RSB]
[2] T: (وَگرنَہ) Warna, aur agar nahi to [RKT]

Bharosa Kiya Hai Aur Usi Ki Taraf Mera Lautna Hai. (Surah ar-Raad: 30)

Is aayat-e-mubaaraka se maaloom hua ke kuffaar-e-quraish Allah Ta'ala ke sifaati naam 'Rahman' ke inkaari the aur is par mustazaad[1] Sahih Bukhari mein Syedna Makhzama ﷺ se marwi hadees hai:

"Sulah Hudaibiya ke mauqa par jab Nabi-e-Mukarram Muhammad-ur-Rasool Allah ﷺ ne sulah-naama ke aaghaaz mein 'بسم الله الرحمان الرحيم' *tehreer karwaya tha, to us par quraish ke numaainde Suhail bin Amr ne ye eteraaz kar diya ke ye 'Rahman' kaun hai, ham use nahi jaante. Jab ye ikhtilaaf badhne laga to Rasool-e-Akram ﷺ ne hukm farmaya: 'Ye jumla mita kar quraish ke dastoor ke mutaabiq* 'بِإِسْمَكَ الله'*' likh diya jaae"*. (Sahih Bukhari: H2731)

Aur Imam Abdur Razzaq ﷺ ne Syedna Ibne Abbas ﷺ ka ek (1) qaul naql kiya hai, jo unho'n ne ek (1) aise aadmi ko dekh kar farmaya jise sifaat-e-Ilaahi ke baare mein ek (1) hadees sun kar you'n ghabraahat hui jaise ye hadees us aadmi ko pasand hi na aai ho. Chunache jab unho'n ne use us haalat mein dekha to farmane lage:

مَا فَرق مِنْ هٰؤُلَاءِ يَجِدُوْنَ عِنْدَ مُحْكَمِهِ ، وَيَهْلِكُوْنَ عِنْدَ مُتَشَابِهِهِ.

"Aise logo'n se door rehna chaahiye jo Allah Ta'ala ki mohkam aayaat sun kar un par imaan laate hain, lekin mutashabihaat aayaat sun kar halaakat mein pad jaate hain, yaane taawel karte hain". (Musannaf Abdur Razaq: H20895)

(14) Allah Ta'ala Ki Aayaat Ko Jhutlana:

Allah Tabaarak wa Ta'ala ki aayaat ki takzeeb aur unka mazaaq udaana intihaai khatarnaak jurm aur bahut bada gunah hai, jo insaan ko uske maqsad-e-haqiqi (duniya mein aane ka maqsad) se door karke uske tamaam nek aur acche aamaal ka safaaya karke rakh deta hai. Jiska natija ye nikalta hai ke hidaayat se mehroomi, hamesha ka khasaara aur duniya-o-aakhirat mein nuqsaan uthaana uska muqaddar ban jaata hai. Chunache irshad-e-Ilaahi hai:

---

[1] T: (مُستَزاد) Badhaaya hua, ziyaada kiya hua, additiona, extra [RKT]

اِنَّ الَّذِيۡنَ لَا يُؤۡمِنُوۡنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ ۙ لَا يَهۡدِيۡهِمُ اللّٰهُ وَلَهُمۡ عَذَابٌ اَلِيۡمٌ ﴿۱۰۴﴾

Jo Log Allah Ki Aayaat Par Imaan Nahi Laate, Allah Unhe’n Hidaayat Nahi Deta Aur Unke Liye Dardnaak Azaab Hoga. (Surah an-Nahl: 104)

Ek doosre muqaam par farmaya:

وَالَّذِيۡنَ كَفَرُوۡا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ هُمُ الۡخٰسِرُوۡنَ.

Aur Jo Log Allah Ki Aayato’n Ka Inkaar Karte Hain, Wohi Khasaara Uthaane Waale Hain. (Surah az-Zumar: 63)

Neez, ek (1) muqaam par irshad farmaya ke jo log Allah Ta'ala ki aayaat ki takzeeb karte hain wo jahannami hain, lekin ye baat waazeh rahe ke takzeeb kisi bhi soorat mein ho, chaahe tamaskhur-o-mazaaq ki soorat mein, ya takabbur-o-ghuroor ki soorat mein ya phir khule inkaar ki soorat mein, behrehaal wo jahannam mein dukhool ka baais hai.

وَالَّذِيۡنَ كَفَرُوۡا وَكَذَّبُوۡا بِاٰيٰتِنَاۤ اُولٰٓئِكَ اَصۡحٰبُ الۡجَحِيۡمِ ﴿۱۰﴾

Aur Jo Log Kufr Kare’n Aur Hamari Aayato’n Ko Jhutlaae’n Wohi Jahannami Hain. (Surah al-Maaida: 10)

Aur ye bhi yaad rahe ke jo log Allah Ta'ala ki aayaat ki takzeeb karte hain, halaakat-o-tabaahi ke bhawar mein is tarah phans jaate hain ke unhe’n pataa tak nahi hota. Jai sake irshad-e-Ilaahi hai:

وَالَّذِيۡنَ كَذَّبُوۡا بِاٰيٰتِنَا سَنَسۡتَدۡرِجُهُمۡ مِّنۡ حَيۡثُ لَا يَعۡلَمُوۡنَ ﴿۱۸۲﴾

Aur Jo Log Hamari Aayaat Ko Jhutlaate Hain, Ham Unhe’n Ba-Tadreej (giraft mein) Liye Ja Rahe Hain Is Taur Par Ke Unhe’n Khabar Bhi Nahi Hoti. (Surah al-Aaraaf: 182)

(15) Allah Ta'ala Ki Zaat Par Jhoot Baandhna:

Allah Ta'ala ki zaat-e-aqdas par iftira-pardaazi yaane jo baat Allah Ta'ala ne nahi farmai, lekin use Allah ki taraf mansoob karna, yaqinan bahut bada gunah aur zulm hai aur Allah Ta'ala ko aziyyat-o-takleef pohonchana hai. Chunache Allah Ta'ala ka irshad hai:

وَمَنۡ اَظۡلَمُ مِمَّنِ افۡتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوۡ كَذَّبَ بِالۡحَقِّ لَمَّا جَآءَهٗ ؕ اَلَيۡسَ فِىۡ جَهَنَّمَ مَثۡوًى لِّلۡكٰفِرِيۡنَ ﴿۶۸﴾

Aur Usse Badh Akr Zaalim Kaun Hoga Jo Allah Par Jhoot Baandhe, Ya Jab

Haq Uske Paas Aajaae To Wo Use Jhutlaae, Kya Aise Kaafiro'n Ka Thikaana Jahannam Nahi Hai? (Surah al-Ankaboot: 68)

Ek doosre muqaam par farmaya:

وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ تَرَى الَّذِيْنَ كَذَبُوْا عَلَى اللّٰهِ وُجُوْهُهُمْ مُّسْوَدَّةٌ ۭ اَلَيْسَ فِيْ جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِيْنَ ۝

Aur Aap Qiyamat Ke Din Dekhenge Ke Jin Logo'n Ne (duniya mein) Allah Par Iftira-Pardaazi Ki Thi, Unke Chehre Siyaah Honge, Kya Jahannam Takabbur Karne Waalo'n Kel Iye Koi Thikaana Nahi Hai?. (Surah az-Zumar: 60)

Allah Ta'ala ki zaat par jhoot baandhna Allah Ta'ala ko aziyyat-o-takleef pohonchane ke mutaraadif[1] hai aur jo koi Allah ya uske Rasool ﷺ ko aziyyat-o-takleef pohonchae wo laanat aur dardnaak azaab ka mustahiq hai. Jaisa ke Irshad-e-Ilaahi hai:

اِنَّ الَّذِيْنَ يُؤْذُوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِيْنًا ۝

Beshak Jo Log Allah Aur Uske Rasool Ko Takleef Pohonchane Ki Koshish Karte Hain, Allah Un Par Duniya Aur Aakhirat Mein Laanat Bhejta Hai Aur Unke Liye Ruswakun Azaab Taiyyaar Kar Rakha Hai. (Surah al-Ahzaab: 57)

(16) Syedna Muhammad-ur-Rasool Allah ﷺ Par Jhoot Baandhna:

Rasool Allah ﷺ ki zaat-e-aqdas par iftira-pardaazi, yaane jo baat Rasool Allah ﷺ ne nahi farmai wo Aap ﷺ ki taraf mansoob karna, insan ko jahannam mein le jaata hai. Chunache Syedna Mughira bin Shu'ba رضي الله عنه se marwi hai ke Nabi-e-Mukarram ﷺ ne farmaya:

إِنَّ كَذِبًا عَلَيَّ لَيْسَ كَكَذِبٍ عَلَى أَحَدٍ، مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ.

"*Mujh par jhoot baandhna kisi doosre par jhoot baandhne ki maanind nahi hai, jo koi mujh par jaan-boojh kar jhoot baandhe usko apna thikaana jahannam bana lena chaahiye*". (Sahih Bukhari: H1291; Sahih Muslim: H5)

Neez Rasool-e-Akram ﷺ ne farmaya:

مَنْ يَقُلْ عَلَيَّ مَا لَمْ أَقُلْ فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ.

[1] T: (مُتَرَادِف) Mumaasil hona, ham-maane hona [RKT]

Jo koi mujh par aisi baat mansoob kare jo maine nahi kahi, use chaahiye ke apna thikaana aag bana le. (Sahih Bukhari: H108)

Lekin afsos ke bade-bade waaizeen, khutaba, aur muqarrireen apne-apne waazo’n, khutbo’n aur taqriro’n mein zaeef, mauzoo aur man-ghadat qism ki riwayaat logo’n ko suna kar unke imaan-o-yaqeen ko kharaab karte aur bigaadte hain. (Is tarah wo Rasool Allah ﷺ ki taraf jhooti baat mansoob karte hain.

(17) Itaa-at-e-Rasool Allah ﷺ Par Taqleed Ko Tarjeeh Dena:

Nabi-e-Mukarram Janab Muhammad-ur-Rasool Allah ﷺ ki itaa-at-o-farmabardaari tamaam bani aadam par farz aur laazim hai. Is liye wo insaani hidayat ka sar-chashma hain. Chunache irshad-e-Ilaahi hai:

وَمَنْ يُّطِعِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ يُدْخِلْهُ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ.

Aur Jo Allah Aur Uske Rasool Ki Itaa-At Karega To Wo Use Jannato’n Mein Daakhil Karega, Jin Ke Neeche Nehre’n Jaari Hongi, Un Mein Wo Hamesha Rahenge, Aur Ye Bahut Badi Kamyaabi Hogi. (Surah an-Nisa: 13)

Ek doosre muqaam par farziyyat-e-itaa-at ka zikr karte hue Allah Ta'ala ne irshad farmaya:

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَطِيْعُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوا الرَّسُوْلَ وَاُولِي الْاَمْرِ مِنْكُمْ ۚ فَاِنْ تَنَازَعْتُمْ فِيْ شَيْءٍ فَرُدُّوْهُ اِلَى اللّٰهِ وَالرَّسُوْلِ اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۭ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَّاَحْسَنُ تَاْوِيْلًا ۝59

Aye Imaan Waalo! Allah Ki Itaa-At Karo, Aur Rasool Ki Itaa-At Karo Aur Tum Mein Se Jo Arbaab-e-Hal-o-Aqd[1] Hain Unki. Phir Agar Kisi Maamle Mein Tumhara Ikhtilaaf Ho Jaae, To Use Allah Aur Rasool Ki Taraf Lautado Agar Tum Allah Aur Yaum-e-Aakhirat Par Imaan Rakhte Ho, Isi Mein Bhalaai Hai Aur Anjaam Ke Etebaar Se Yehi Accha Hai. (Surah an-Nisa: 59)

Is aayat-e-sharifa se ye aashkaar ho gaya ke itaa-at mustaqil-biz-zaat[2] sirf aur sirf Allah aur uske Rasool Janamb Muhammad-ur-Rasool Allah ﷺ ki hai aur kisi nahi. Baqiya ayaan-e-sultanat[3] ya ahle ilm ki itaa-at tab

---

[1] T: (حَلّ و عَقْد) Kisi ilaaqe ya mulk ke hukmraan, arbaab-e-ikhtiyaar, authorities [RKT]

[2] T: (مُسْتَقِلّ بِالذَّات) Khud-mukhtaar, apne aap mein mukammal, doosro’n se beniyaaz [RSB]

[3] T: (عیان) Ameer, umara aur akaabir [RSB]

ki jaaegi jab wo Allah aur uske rasool ke bataae hue ahkamaat ke mutaabiq fatwa, masla ya phir koi faisla karenge.

Lekin ye baat yaad rahe ke jo log Allah aur uske rasool ki itaa-at-o-farmabardaari par ulama, sulaha, aimma, umara aur apne aabaa-o-ajdaad ki taqleed ko tarjeeh aur ehmiyat dete hain, jo ke ek (1) bahut bada gunah hai. Wo qatan hidaayat-yaafta nahi ho sakte, aur naahi wo dono jahano'n mein kamyaab ho sakte hain. Balke unke liye Allah ne aakhirat mein ruswa-kun azaab taiyyaar kar rakha hai.

Neez, jo ulama aur peer apni pet-pooja aur account balance badhane ke liye apna taqleedi jaal bicha kar logo'n ko zaeef, mauzoo, aur man-ghadat riwayaat suna-suna kar aur isi tarah mukhtalif heele taraash-taraash kar unhe'n Allah aur uske rasool ke sacche deen se rokte hain. Unke liye bhi Allah Ta'ala ne bada sakht azaab taiyyaar kar rakha hai.

Qaaraeen-e-Kiraam! Ab ham sutoor-e-zel mein chand aayaat naql kar rahe hain jo is masla ki mazeed wazaahat ke liye kaafi hongi. In sha Allah!

Jo log Allah aur uske rasool par imaan laane ka daawat karte hain, lekin jab unhe'n Quran-o-Sunnat ke mutaabiq faisla karne ke liye bulaaya jaae to eraaz kar jaate hain. Aise logo'n ka tazkira karte hue Allah Tabaarak wa Ta'ala ne irshad farmaya:

وَيَقُوْلُوْنَ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالرَّسُوْلِ وَاَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ ؕ وَمَاۤ اُولٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٤٧﴾ وَاِذَا دُعُوْۤا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ اِذَا فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ مُّعْرِضُوْنَ ﴿٤٨﴾

Aur (munaafiq) Kehte Hain Ke Ham Allah Aur Uske Rasool Par Imaan Le Aae Hain, Aur Ham Ne Itaa-At Qubool Karli Hai, Phir Uske Baad Un Mein Se Ek (1) Giroh Roo-Gardaani Karta Hai Aur Wo Log Kabhi Imaan Waale The Hi Nahi Aur Jab Unhe'n Allah Aur Uske Rasool Kit Araf Bulaya Jaata Hai Taake Wo Unke Darmiyaan Faisla Kar De, To Unka Ek (1) Giroh Mu'n Modne Waala Hota Hai. (Surah an-Noor: 47-48)

Aur jo log Allah Ta'ala ke siwa apne ulama aur peero'n ko ashiya ke halaal-o-haraam ka ikhtiyaar (jis ko unho'n ne halaal kaha use halaal samajh lena aur jis ko unho'n ne haraam kaha use haraam samajh lena) de beithte hain, unki mazammat karte hue Allah Ta'ala ne irshad

farmaya:

اِتَّخَذُوْٓا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ اَرْبَابًا مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ.

Un Logo’n Ne Apne Aalimo’n Aur Aabido’n Ko Allah Ki Bajaae Rabb Bana Liya. (Surah at-Tauba: 31)

Jo aalim aur peer (apni taqleed ka jaal bicha kar) duniyawi mafadaat ki khaatir logo’n ki marzi ke mutaabiq fatwa dete hain, jabke haqiqatan wo is tarah karke logo’n ko Allah aur uske Rasool ﷺ ke sacche deen se rok rahe hote hain, aise logo’n ki mazammat bayan karte hue Allah Ta'ala ne irshad farmaya:

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنَّ كَثِيْرًا مِّنَ الْاَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَاْكُلُوْنَ اَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۭ وَالَّذِيْنَ يَكْنِزُوْنَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُوْنَهَا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۙ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ۝۳۴ يَّوْمَ يُحْمٰى عَلَيْهَا فِيْ نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوٰى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوْبُهُمْ وَظُهُوْرُهُمْ ۭ هٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ فَذُوْقُوْا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُوْنَ ۝۳۵

Aye Imaan Waalo! Bahut Se Ulama Aur Aabid (girjo’n ke pujari) Logo’n Ka Maal Najaaiz Khaatehain, Aur Allah Ki Raah Se Rokte Hain Aur Jo Log Sona Aur Chaandi Jama Karte Hain Aur Use Allah Ki Raah Mein Kharch Nahi Karte, To Aap Unhe’n Dardnaak Azaab Ki Khush-Khabri De Deejiye. Jis Din Use Jahannam Ki Aag Mein Garam Kiya Jaaega, Phir Uske Zariye Unki Peshaniyo’n Unke Pehluo’n Aur Unki Peetho’n Ko Daagha Jaaega (Aur Unse Kaha Jaaega Ke) Yehi Hai Wo Maal Jo Tum Ne Apne Liye Jama Kiya Tha, To Ab Chakho Uska Maza Jo Tum Jama Karte The. (Surah at-Tauba: 34-35)

Aur jo log Allah aur uske rasool ki itaa-at ki bajaae apne aaba-o-ajdaad ki andhi taqleed (jo ke ek (1) gumraahi hai) karte hain aur isi ko tarjeeh dete hain. Unka zikr karte hue Allah Ta'ala ne irshad farmaya:

وَكَذٰلِكَ مَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِيْ قَرْيَةٍ مِّنْ نَّذِيْرٍ اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوْهَآ ۙ اِنَّا وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا عَلٰٓي اُمَّةٍ وَّاِنَّا عَلٰٓي اٰثٰرِهِمْ مُّقْتَدُوْنَ ۝۲۳

Aur Isi Tarah Ham Ne Aap Se Pehle Jab Bhi Kisi Basti Mein Koi Daraane Waala (nabi) Bheja, To Unke Aish-Parasto’n Ne Kaha Ke Ham Ne Apne Baap Daado’n Ko Ek (1) Tariqa Par Chalte Paaya Hai Aur Yaqinan Unhi Ke Naqsh-e-qadam Ki Paerawi Karne Waale Hain. (Surah az-Zukhruf: 23)

Mazkoora-baala tamaam aayaat se waazeh hua ke jo log Allah aur uske Rasool ki itaa-at se inhiraaf karke kisi ghair ki taqleed karte hain, wo qatan hidayat-yaafta nahi ho sakte aur na duniya-o-aakhirat mein kamyaab ho sakte hain.

Allah Ta'ala ham sab ko Nabi-e-Mukarram Janab Muhammad-ur-Rasool Allah ﷺ ki sacchi itaa-at karne ki taufeeq ataa farmaae. (Aameen) Kyounke jisne Rasool Allah ﷺ ki itaa-at ki goya usne Allah ki itaa-at ki. Jaisa ke farman-e-Ilaahi hai:

مَنْ يُّطِعِ الرَّسُوْلَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ.

Jis Ne Rasool Ki Itaa-At Ki Usi Ne Allah Ki Itaa-At Ki. (Surah an-Nisa: 80)

Aur Syedna Abu Huraira ؓ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

مَنْ اَطَاعَنِيْ فَقَدْ اَطَا عَ اللّٰهَ ، وَمَنْ عَصَانِيْ فَقَدْ عَصَى اللّٰهَ.

"*Jis ne meri farmabardaari ki (goya) usne Allah ki farmabadri ki aur jisne meri nafarmani ki (goya) usne Allah ki nafarmani ki*". (Sahih Bukhari: H7137)

(18) Rasool Allah ﷺ Ki Shaan Ko Ghatana Ya Badhana:

Allah Tabaarak wa Ta'ala ke tamaam Ambiya-o-Rusul ؑ intihaai moazzam-o-mukarram aur darja ke etebaar se tamaam bani aadam aur deegar makhluqaat se buland-tar hote hain. Lekin kisi ummati ko ye haq nahi pohonchta ke wo kisi Nabi ya Rasool yaane Syedna Aadam ؑ se lekar aakhir-uz-zamaa paighambar Janab Muhammad-ur-Rasool Allah ﷺ tak kisi nabi ya rasool ke muqaam-o-martaba mein ghulv[1] aur mubaalagha-aamezi[2] se kaam lete hue unhe'n 'muqaam-e-uboodiyat[3]' se 'muqaam-e-uloohiyat'[4] tak pohoncha de. Ya Allah ka beta qaraard e, ya phir unse mutaalliq 'aalim ul ghaib' aur 'noor min noorillah' ka aqida qaayam kar le.

Yaad rahe ke kisi bhi Nabi ya Rasool ke muqaam ko Allah Ta'ala ke diye

---

[1] T: (غُلُو) Kisi ke mutaalliq badha-chadha hua ya hadd se guzra hua bayan jo aqalan aur aadatan muhaal ho, haqiqat se door, mubaalagha, hadd se tajaawuz [RKT]

[2] T: (مُبالَغَه آميز) Badha-chadha ka bayaan karna, hadd se badh kar badaai ya buraai karna [RKT]

[3] T: (مَقامِ عُبُودِيَت) Bandagi ka muqaam, Allah ke saamne kaamil ghulaami ki haalat [RKT]

[4] T: (مَقامِ اُلُوہِیَّت) Allah ki ruboobiyat aur uloohiyat ka aala muqaam [RSB]

hue muqaam se badhana yak am karna apne imaan ko kharaab karne ke mutaraadif hai. Chunache nasara ka tazkira karte hue Allah Ta'ala ne irshad farmaya:

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِيْنَ قَالُوْٓا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْمَسِيْحُ ابْنُ مَرْيَمَ ؕ وَقَالَ الْمَسِيْحُ يٰبَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبِّيْ وَرَبَّكُمْ ؕ اِنَّهٗ مَنْ يُّشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَاْوٰىهُ النَّارُ ؕ وَمَا لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ اَنْصَارٍ ۝

Yaqinan Wo Log Kaafir Hue Jinho’n Ne Kaha Ke Beshak ‘Allah’ Maseeh Ibne Maryam Hi Hain Aur Maseeh Ne Kaha: Aye Bani Israel! Tum Log Allah Ki Ibaadat Karo, Jo Mera Aur Tum Sab Ka Rabb Hai. Beshak Jo Allah Ke Saath Kisi Doosre Ko Shareek Thehraega To Allah Ne Us Par Jannat Haraam Kardi Hai Aur Uska Thikana Jahannam Hai Aur Zaalimo’n Ka Koi Madadgaar Na Hoga. (Surah al-Maaida: 72)

Neez, ek doosre muqaam par yahood-o-nasaara ka radd karte hue irshad farmaya:

وَقَالَتِ الْيَهُوْدُ عُزَيْرُ ابْنُ اللّٰهِ وَقَالَتِ النَّصٰرَى الْمَسِيْحُ ابْنُ اللّٰهِ ؕ ذٰلِكَ قَوْلُهُمْ بِاَفْوَاهِهِمْ ۚ يُضَاهِئُوْنَ قَوْلَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَبْلُ ؕ قَاتَلَهُمُ اللّٰهُ ۚ اَنّٰى يُؤْفَكُوْنَ ۝

Aur Yahood Ne Kaha Ke Uzair Allah Ke Bete Hain Aur Nasara Ne Kaha Ke Maseeh Allah Ke Bete Hain, Ye Unke Mu’n Ki Bakwaas Hai. Un Logo’n Ke Qaul Ki Mushaabahat Ikhtiyaar Karte Hain Jinho’n Ne Unse Pehle Kufr Kiya Tha, Allah Unhe’n Halaak Kar De, Kis Tarah Haq Se Phire Ja Rahe Hain. (Surah at-Tauba: 30)

Ghulv (ziyaadati) chaahe Ambiya-o-Rusul ﷺ ki azmat-o-shaan mein ho ya deegar deeni muamalaat mein, behrehaal najaaiz aur ghalat hai. Chunache irshad-e-Ilaahi hai:

يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لَا تَغْلُوْا فِيْ دِيْنِكُمْ وَلَا تَقُوْلُوْا عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ ؕ

Aye Ahle Kitaab! Apne Deen Mein Ghulv Na Karo Aur Allah Ki Shaan Mein Haq Baat Ke Alaawa Kuch Na Kaho. (Surah an-Nisa: 171)

Ek doosre muqaam par irshad farmaya:

قُلْ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لَا تَغْلُوْا فِيْ دِيْنِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُوْٓا اَهْوَآءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوْا مِنْ قَبْلُ وَاَضَلُّوْا كَثِيْرًا وَّضَلُّوْا عَنْ سَوَآءِ السَّبِيْلِ ۝

Aap Keh Deejiye Ke Aye Ahle Kitaab! Tum Log Apne Deen Mein Naahaq Ghulv Na Karo Aur Un Logo'n Ki Khwahishaat Ki Paerawi Na Karo Jo Usse Pehle Khud Gumraah Ho Gae Aur Bohoto'n Ko Gumraah Kiya Aur Raah-e-Raast Se Bhatak Gae. (Surah al-Maaida: 77)

Alaawa-azee'n Rasool Allah ﷺ ne bhi ghulv karne waalo'n ki badi sakht mazammat farmaai hai. Chunache Syedna Abdullah bin Masood ؓ se marwi hai ke Rasool-e-Mukarram ﷺ ne farmaya:

هَلَكَ الْمُتَنَطِّعُوْنَ ، قَالَهَا ثَلَاثًا.

"*Ghulv karne waale halaak ho gae*". Rasool-e-Akram ﷺ ne teen (3) martaba yehi kalimaat dohraae. (Sahih Bukhari: H6780)

Neez Syedna Umar ؓ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

لَا تُطْرُوْنِيْ كَمَا اَطْرَتِ النَّصَارٰى ابْنَ مَرْيَمَ فَاِنَّمَا اَنَا عَبْدُهُ فَقُوْلُوْا : عَبْدُ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ.

Meri taareef mein mubalagha mat karna jis tarah ansaari ne Isa ki taareef mein mubaalagha kiya tha. Main ek (1) banda hoon, lihaaza mujhe Allah ka banda aur uska Rasool kaho. (Sahih Bukhari: H3445)

Aur jo log Syedna Muhammad (Rasool Allah ﷺ ya kisi aur Nabi ya Rasool ﷺ ki azmat-o-shaan mein kami karte hain, chaahe wo kisi bhi soorat mein ho. Istihza aur tahtaha[1] ki soorat mein ya kisi aur soorat mein wo sakht mujrim aur saza ke mustahiq hote hain. Chunache Irshad-e-Ilaahi hai:

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ لَيَقُوْلُنَّ اِنَّمَا كُنَّا نَخُوْضُ وَنَلْعَبُ ؕ قُلْ اَبِاللّٰهِ وَاٰيٰتِهٖ وَرَسُوْلِهٖ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿۶۵﴾ لَا تَعْتَذِرُوْا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ اِيْمَانِكُمْ ؕ اِنْ نَّعْفُ عَنْ طَآئِفَةٍ مِّنْكُمْ نُعَذِّبْ طَآئِفَةً بِاَنَّهُمْ كَانُوْا مُجْرِمِيْنَ ﴿۶۶﴾

Aur Agar Aap Unse Poochenge To Wo Saaf Keh Denge Ke Ham To Younhi Aapas Mein Hans-Bol Rahe The. Aap Kahiye Ke Kya Tum Log Allah, Uski Aayaat Aur Uske Rasool Ka Mazaaq Udaate The. Tum Bahane Na Banaao Yaqinan Tum Log Imaan Laane Ke Baad Dobaara Kaafir Ho Gae Ho, Agar Ham Tum Mein Se Ek (1) Giroh Ko (unke taaib ho jaane ke baad) Maaf Kar Denge To Kuch Logo'n Ko, Unke Jurm Ki Saza Denge. (Surah at-Tauba: 65-66)

[1] T: (تَہتّہا) Qehqaha maar kar hasna, dillagi, masti, mauj karna [RKT]

Syedna Anas ؓ se ek (1) waaqia marwi hai, jis mein ek (1) isaai ko ihaanat-e-rasool[1] ki jaanib se sakth di gai. Farmate hain:

كَانَ رَجُلٌ نَصْرَانِيًّا، فَأَسْلَمَ، وَقَرَأَ الْبَقَرَةَ وَآلَ عِمْرَانَ ، فَكَانَ يَكْتُبُ لِلنَّبِيِّ ﷺ، فَعَادَ نَصْرَانِيًّا ، فَكَانَ يَقُولُ مَا يَدْرِي مُحَمَّدٌ إِلَّا مَا كَتَبْتُ لَهُ ، فَأَمَاتَهُ اللَّهُ فَدَفَنُوهُ ، فَأَصْبَحَ وَقَدْ لَفَظَتْهُ الْأَرْضُ فَقَالُوا: هَذَا فِعْلُ مُحَمَّدٍ وَأَصْحَابِهِ ، لَمَّا هَرَبَ مِنْهُمْ، نَبَشُوا عَنْ صَاحِبِنَا فَأَلْقَوْهُ ، فَحَفَرُوا لَهُ فَأَعْمَقُوا ، فَأَصْبَحَ وَقَدْ لَفَظَتْهُ الْأَرْضُ ، فَقَالُوا : هَذَا فِعْلُ مُحَمَّدٍ وَأَصْحَابِهِ ، نَبَشُوا عَنْ صَاحِبِنَا لَمَّا هَرَبَ مِنْهُمْ فَأَلْقَوْهُ خَارِجَ الْقَبْرِ ، فَحَفَرُوا لَهُ ، وَأَعْمَقُوا لَهُ فِي الْأَرْضِ مَا اسْتَطَاعُوا ، فَأَصْبَحَ وَقَدْ لَفَظَتْهُ الْأَرْضُ ، فَعَلِمُوا أَنَّهُ لَيْسَ مِنَ النَّاسِ ، فَأَلْقَوْهُ .

Ek (1) shakhs pehle isaai tha, phir wo islam mein daakhil ho gaya aur usne Surah al-Baqara aur Surah Aale Imran padh li thi, aur wo Nabi ﷺ ke liye kitaabat kiya karta tha. Lekin phir wo murtad ho kar isaai ho gaya aur kehne laga: "*Maine jo kuch Aap ﷺ ke liye tehreer kar diya hai uske siwa Muhammad ﷺ ko aur kuch bhi maaloom nahi*". Phir Allah Ta'ala ke hukm se uski maut waaqe ho gai aur uske dosto'n ne use dafna diya, jab subh hui to unho'n ne dekha ke uski laash qabr se nikal kar zameen ke ooppar padi hai. Isaai loog'n ne kaha ke: "*Ye Muhammad ﷺ aur uske saathiyo'n ka kaam hai. Choonke unka deen usne chod diya tha, is liye unho'n ne uski qabr khodi hai aur naash ko baahar nikaal kar phenk diya hai*".

Chunache doosri qabr unho'n ne khodi jo bahut ziyaada gehri thi, lekin jab subh hui to phir naash baahar thi, us martaba bhi unho'n ne yehi kaha ke: "*Ye Muhammad ﷺ aur unke saathiyo'n ka kaam hai*". Phir unho'n ne qabr khodi aur jitni gehri unke bas mein thi gehri ki aur us mein daal diya, lekin subh hui to phir naash baahar thi. Ab ki baar unhe'n yaqeen aaya ke ye kisi insaan ka kaam nahi hai, (balke ye azaab-e-khudawandi mein giraftaar hai) chunache unho'n ne use younhi (zameen par) daal diya. (Sahih Bukhari: H3617)

(19) Rasool Allah ﷺ Ko Apni Jaan Aur Maal Se Ziyaada Mehboob Na Samajhna:

Nabi-e-Mukarram Muhammad-ur-Rasool Allah ﷺ se mohabbat karna imaan ka awwaleen taqaaza hai aur jo shakhs apne waalidain, apni

---

[1] T: (إہانَت) Tauheen, tazleel, be-izzati [RKT]

aulaad aur maal-o-daulat se badh kar Rasool Allah ﷺ se mohabbat karta aur tamaam umoor mein unhe’n apna faisal manta hai to Allah Ta'ala uski aisi mohabbat ke badle mein uske tamaam gunaho’n ko maaf karke use jannat mein daakhil kar deta hai. Aur yehi ek (1) sacche aur pakke momin-o-musalman ki alaamat hai.

Iske bar-aks jo shakhs Rasool Allah ﷺ se sacche dil se mohabbat nahi karta aur unhe’n apnq muqtada[1] aur peshwa nahi manta, wo qatan saahib-e-imaan nahi ho sakta. Yehi wajah hai ke Allah Tabaarak wa Ta'ala ne irshad farmaya:

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّوْنَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُوْنِيْ يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوْبَكُمْ ۭ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٣١﴾

Aap Keh Deejiye Ke Agar Tum Allah Se Mohabbat Karte Ho To Meri Ittiba Karo, Allah Tum Se Mohabbat Karega Aur Tumhare Gunah Maaf Kar Dega Aur Allah Bada Maaf Karne Waala Rahem Karne Waala Hai. (Surah Aale Imran: 31)

Neez, Syedna Anas ؓ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

لَا يُؤْمِنُ اَحَدُكُمْ حَتّٰى اَكُوْنَ اَحَبَّ اِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهٖ وَوَلَدِهٖ وَالنَّاسِ اَجْمَعِيْنَ.

“*Tum mein se koi shakhs us waqt tak momin nahi ho sakta jab tak ke use apne waalidain, apni aulaad aur sab logo’n se ziyaada main mehboob na ho jaau’n*”. (Sahih Bukhari: H15; Sahih Muslim: H169)

Aur jo log Rasool Allah ﷺ ko sabse badh kar apna mehboob samajhte hain aur na jumla umoor mein apna muqtada aur haakim maante hain to wo momin nahi hain. Allah Tabaarak wa Ta'ala k afarman-e-aalishan hai:

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُوْنَ حَتّٰي يُحَكِّمُوْكَ فِيْمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوْا فِيْٓ اَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوْا تَسْلِيْمًا ﴿٦٥﴾

Pas Aap Ke Rabb Ki Qasam! Wo Log Momin Nahi Ho Sakte Jab Tak Aap Ko (apne ikhtilaafi umoor mein) Apna Faisal Na Maan Le’n, Phir Aap Kef Aisle Ke Baare Mein Apne Dilo’n Mein Koi Tangi Aur Na-Khushi Na Paae’n Aur Poore Taur Se Use Tasleem Kar Le’n. (Surah an-Nisa: 65)

[1] T: (مقتداء) Jin ki paerawi ki jaae [RSB]

Aur Syedna Anas رضی اللہ عنہ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِيْ فَلَيْسَ مِنِّيْ.

"*Jisne meri sunnat se be-raghbati*[1] *ki wo mujh mein se nahi hai*". (Sahih Bukhari: H5063; Sahih Muslim: H3410)

Qurani aayaat aur ahadees se maaloom hua ke aadmi ka imaandaar hona Rasool Allah ﷺ se tamaam cheezo'n se badh kar mohabbat karne par munhasir aur mauqoof hai.

(20) Rasool Allah ﷺ Ka Naam-e-naami Sun Kar Durood-o-Salaam Na Padhna

Har momin-o-musalman ka fariza hai ke jab Nabi-e-Mukarram ﷺ ke ism-e-mubaarak ki aawaaz uske kaano tak pohonche to use fauran Nabi-e-Mukarram par tohfa, guldasta durood-o-salaam pesh karna chaahiye. Momin-o-musalman to kuja[2] khud Allah Ta'ala aur uske tamaam farishte bhi Nabi-e-Mukarram ko durood ke guldaste aur salaam ke tahaaif bhejte rehte hain. Allah Tabaarak wa Ta'ala ka irshad-e-giraami hai:

إِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِكَتَهٗ يُصَلُّوْنَ عَلَى النَّبِيِّ ۭ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا صَلُّوْا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوْا تَسْلِيْمًا ﴿٥٦﴾

Beshak Allah Aur Uske Farishte Nabi Par Durood Bhejte Hain. Aye Iman Waalo! Tum Bhi Un Par Durood-o-Salaam Bhejo. (Surah al-Ahzaab: 56)

Jo log Nabi-e-Mukarram ﷺ par durood-o-salaam pesh karte hain, unke liye paighaam-e-masarrat hai. Chunache Syedna Anas رضی اللہ عنہ se marwi hai ke Rasool-e-Mukarram ﷺ ne farmaya:

مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَوٰةً وَاحِدَةً؛ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ عَشْرَ صَلَوَاتٍ ، وَحُطَّتْ عَنْهُ عَشْرُ خَطِيئَاتٍ ، وَرُفِعَتْ لَهُ عَشْرُ دَرَجَاتٍ.

"*Jis ne meri zaat par ek (1) martaba durood bheja, Allah Ta'ala us par dus (10) martaba rahmate'n naazil farmaega, dus (10) gunah maaf farmaega, aur dus (10) darajaat buland farmaega*". (Sunan Nasai: H1295 Allama Albani ne ise 'Sahih' kaha hai)

Aur jo log Nabi-e-Mukarram Janab Muhammad-ur-Rasool Allah ﷺ ka

---

[1] T: (بے رغبتی) Be-parwaahi, adm-dilchaspi, lack of interest [RKT]

[2] T: Urdu mein mauqa-o-nisbat par hairat zaahir karne ke liye istemaal hota hai [RKT]

ism-e-mubaarak sunne ke bawujood un par durood-o-salaam nahi bhejte, unke liye paighaam-e-ruswaai hai. Syedna Abu Huraira ﷠ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne (teen (3) aadmiyo'n ki ruswaai ka zikr karte hue) farmaya:

رَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَى.

"Wo aadmi ruswa ho, jiske saamne mera naam liya jaae aur wo mujh par durood na padhe". (Sunan Tirmizi: H3545, Imam Ibne Hibban aur Allama Albani ne is riwayat ko 'Sahih' kaha hai; Musnad Ahmad: V2 P254 H7451; Sahih Ibne Hibban: H905)

Aur Syedna Hussain bin Ali al-Murtaza ﷠ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne famraya: 'الْبَخِيْلُ الَّذِي مَنْ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَى'

"Jis aadmi ke saamne mera naam liya jaae aur wo mujh par durood na bheje wo bakheel hai". (Sunan Tirmizi: H3546 Allama Albani ne is riwayat ko 'Sahih' kaha hai; Musnad Ahmad: V1 P201 H1736; Shobul Iman: H1567, 1568)

Alaawa-azee'n Syedna Abdullah bin Abbas ﷠ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya: 'مَنْ نَسِيَ الصَّلوةَ عَلَى خَطِئَ طَرِيقَ الْجَنَّةِ'

"Jo shakhs mujh par durood padhna bhool gaya (goya) usne jannat ka raasta kho diya". (Sunan Ibne Majah: H908; Silsila Ahadees Sahiha: H2337)

(21) Roz-e-Qiyamat Ka Mazaaq Udaana Aur Inkaar Karna:

Qiyamat ka din sirf deen-e-islam mein nahi, balke tamaam adiyaan-e-aalam mein buniyaadi ehmiyat ka haamil hai. Kyounke us din adl-o-insaaf aur dayaanatdaari ka taraazu qaayam kiya jaaega, jis mein har amal, mehnat, mashaqqat aur kaawish[1] ka miqdaar-e-ikhlaas ke mutaabiq badla diya jaaega. Ya doosre lafzo'n mein you'n samajh leejiye ke qiyamat ka din tamaam bani aadam ke duniyawi aamaal ke natije ka din hai, jis mein har aadmi ko apnea mal ke mutaabiq badla diya jaaega.

Aur ye baat bhi zehen-nasheen rahe ke jis tarah Allah Ta'ala, uske tamaam Rusul ﷻ, tamaam aasmaani kitaabo'n aur farishto'n par imaan laana farz hai, theek usi tarah qiyamat ke din par bhi imaan laana farz hai. Jaise un mein se kisi ek (1) ke inkaar se kufr laazim aata hai usi tarah

[1] T: (کاوِش) Talaash, justaju, (kisi kaam ki jaddo-jahad mein zehmat ki bardaasht [RKT]

roz-e-qiyamat ka mazaaq udaane ya inkaar karne se bhi kufr laazim aata hai. Lihaaza jo shakhs roz-e-qiyamat ka tamaskhur kare ya inkaar kare to uska thikaana jahannam hai. Jaisa ke Allah Ta'ala ka irshad hai:

وَإِذَا قِيلَ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُم مَّا نَدْرِي مَا السَّاعَةُ إِن نَّظُنُّ إِلَّا ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِينَ ﴿٣٢﴾ وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٣٣﴾ وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنسَاكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّن نَّاصِرِينَ ﴿٣٤﴾

Aur Jab Kaha Jaata Tha Ke Beshak Allah Ka Waada Bar-Haq Hai Aur Qiyamat Ki Aamad Mein Koi Shubha Nahi Hai, To Tum Kehte The Ke Ham Nahi Jaante Ke Qiyaamat Kya Cheez Hai? Ham Use Ek (1) Zan-e-Mahez[1] Samajhte Hain Aur Ham Us Par Bilkul Yaqeen Nahi Karte Hain. Aur Unke Aamaal Ki Buraiyaa’n Unke Saamne Zaahir Ho Gaee’n Aur Jis Azaab Ka Wo Mazaaq Udaa Rahe The Usne Unhe’n Gher Liya Aur Unse Kaha Jaaega Ke Aaj Ham Tumhe’n Usi Tarah Bhool Jaaenge, Jis Tarah Tum Ne Apne Us Din Ki Mulaqaat Ko Farmaosh Kar Diya Tha Aur Tumhara Thikaana Jahannam Hai Aur Tumhara Koi Madadgaar Nahi. (Surah al-Jaasiya: 32-34)

Ek doosre muqaam par Allah Tabaarak wa Ta'ala ne qaum-e-hud ka roz-e-qiyamat ke baare mein tamaskhur zikr karte hue irshad farmaya:

أَيَعِدُكُمْ أَنَّكُمْ إِذَا مِتُّمْ وَكُنتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا أَنَّكُم مُّخْرَجُونَ ﴿٣٥﴾ هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ ﴿٣٦﴾ إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٣٧﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٣٨﴾

Kya Wo Tum Se (Allah ki taraf se) Is Baat Ka Waada Karta Hai Ke Jab Tum Mar Jaaoge Aur Mitti Aur Haddiyaa’n Ban Jaaoge, To Apni Qabro’n Se Nikaale Jaaoge. Tum Se Jo Waada Kiya Jaata Hai Wo Badi Hi Anhoni Baat Hai, Hamari Duniyawi Zindagi Ke Alaawa Aur Koi Zindagi Nahi Hai, Ham Marte-Jeete Rehte Hain Aur Ham Dobaara Uthaae Nahi Jaaenge, Ye Aadmi Allah Ke Khilaaf Mahez Jhoot Bol Raha Hai. Aur Ham Us Par Imaan Laane Waale Nahi Hain. (Surah al-Momin: 35-37)

---

[1] T: (ظَن مَحْض) Mahez andaaza, baghair daleel ke gumaan [RSB]

(22) Azaab-e-Qabr Ka Inkaar Karna:

Azaab-e-qabr deen-e-islam ka buniyaadi aqida hai aur uske bar-haq hone mein koi shak-o-shuba ki gunjaaish nahi aur us par imaan laana waajib hai. Jo log is aqida ke barhaq na hone ka etiqaad rakhte hue uska inkaar karte hain, unka ye amal Quran-o-Sunnat ki taaleem ke sareeh mukhaalif hai.

"Azaab-e-Qabr" barhaq hai. Chunache Allah Tabaarak wa Ta'ala ka irshad-e-giraami hai:

يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِ ۚ وَيُضِلُّ اللّٰهُ الظّٰلِمِيْنَ ۙ وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَآءُ ۟

Allah Imaan Waalo'n Ko Duniya Ki Zindagi Mein Aur Aakhirat Mein Haq Baat, Yaane Kalma Taiyyaba Par Saabit Qadam Rakhta Hai Aur Allah Zaalimo'n Ko Gumraah Kar Deta Hai Aur Allah Jo Chaahta Hai Karta Hai. (Surah Ibrahim: 27)

Is aayat ki tafseer Syedna Baraa bin Aazib ﷺ ki wo riwayat hai, jis mein Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

إِذَا أُقْعِدَ الْمُؤْمِنُ فِي قَبْرِهِ أَتَاهُ مَلِكَانِ اَذْرَقَانَ ثُمَّ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُوْلُ اللّٰهِ ، فَذَلِكَ قَوْلُهُ : ﴿ يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ ﴾ [ابراهيم : ٢٧]

Momin jab apni qabr mein bithaya jaata hai to uske paas do (2) farishte neeli aankho'n waale aate hain. Wo shahaadat deta hai ke Allah ke siwa koi maabood nahi aur Nabi-e-Mukarram Janab Muhammad-ur-Rasool Allah ﷺ Allah ke Rasool hain to ye us farman-e-Ilaahi ki taabeer hai jo Surah Ibrahim mein hai ke, Allah imaan waalo'n ko duniya ki zindagi aur aakhirat mein theek baat yaane tauheed par mazboot rakhta hai. (Sahih Bukhari: Hazrat 1369; Musnad Ahmad: V4 P291)

Aur aal-e-firaun ko subh-o-shaam azaab diya jaata hai. Jaisa ke irshad-e-Ilaahi hai:

فَوَقٰىهُ اللّٰهُ سَيِّاٰتِ مَا مَكَرُوْا وَحَاقَ بِاٰلِ فِرْعَوْنَ سُوْٓءُ الْعَذَابِ ۟ اَلنَّارُ يُعْرَضُوْنَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَّعَشِيًّا ۚ وَيَوْمَ تَقُوْمُ السَّاعَةُ ۗ اَدْخِلُوْٓا اٰلَ فِرْعَوْنَ اَشَدَّ الْعَذَابِ ۟

Pas Use Allah Ta'ala Ne Tamaam Badiyo'n Se Mehfooz Rakh Liya Jo

Unho'n Ne Soch Rakhi Thee'n Aur Firauniyo'n Ko Bure Azaab Ne Gher Liya, Wo Log Subh-o-Shaam Naar-e-Jahannam Par Pesh Kiye Jaate Hain Aur Jis Din Qiyamat Aaegi, (Allah kahega) Firauniyo'n Ko Sabse Sakht Azaab Mein Daakhil Karo. (Surah al-Momin: 45-46)

Aur kuffaar ko maut ke waqt hi se azab milna shuru ho jaata hai. Iski daleel Allah Tabaarak wa Ta'ala ka ye irshad-e-giraami hai:

وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الظّٰلِمُوْنَ فِىْ غَمَرٰتِ الْمَوْتِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَاسِطُوْٓا اَيْدِيْهِمْ ۚ اَخْرِجُوْٓا اَنْفُسَكُمْ ؕ اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُوْنِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُوْلُوْنَ عَلَى اللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ اٰيٰتِهٖ تَسْتَكْبِرُوْنَ.

Aur Agar Aap Dekhenge Jab Zaalim Log Maut Ki Sakhtiyaa'n Jhel Rahe Hote Hain, Aur Farishte Apne Haath Phailaae Hue Kehte Hain Ke Aaj Haa'n Apni Jaane'n Nikaalo Tumhe'n Zillat-o-Ruswaai Ka Azaab Is Liye Diya Jaaega Ke Tum Allah Ke Baare Mein Naahaq Baate'n Kehte The Aur Tum Allah Ki Aayaat Se Takabbur Karte The. (Surah al-Anaam: 93)

Mazeed farmaya:

وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ يَتَوَفَّى الَّذِيْنَ كَفَرُوا الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُوْنَ وُجُوْهَهُمْ وَاَدْبَارَهُمْ ۚ وَذُوْقُوْا عَذَابَ الْحَرِيْقِ ۝

Kaash Ke Aap Dekhte Jab Ke Farishte Kaafiro'n Ki Rooh Nikaalte Hain, Unke Chehro'n Aur Unki Peetho'n Par Zarbe'n Lagaate Hain (aur kehte hain) Ke Chakho Tum Jalne Ka Azaab. (Surah al-Anfaal: 50)

Azaab-e-qabr ke bar-haq hone par Rasool Allah ﷺ ne farameen mundarja-zel hain. Chunache Syeda Ayesha رضی اللہ عنہا se marwi hai ke:

أَنَّ يَهُودِيَّةً دَخَلَتْ عَلَيْهَا فَذَكَرَتْ عَذَابَ الْقَبْرِ فَقَالَتْ لَهَا أَعَاذَكِ اللّٰهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ فَسَأَلَتْ عَائِشَةُ رضی اللہ تعالی عنها رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ عَنْ عَذَابِ الْقَبْرِ ، فَقَالَ : نَعَمْ عَذَابُ الْقَبْرِ ، قَالَتْ عَائِشَةُ رضی اللہ تعالی عنها فَمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ بَعْدُ صَلَّى صَلَاةً إِلَّا تَعَوَّذَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ زَادَ غُنْدَرٌ عَذَابُ الْقَبْرِ حَقٌّ.

Ek (1) yahoodi aurat unke paas aai, usne azaab-e-qabr ka zikr ched diya aur kaha ke Allah tujh ko azaab-e-qabr se mehfooz rakhe. Is par Syeda Ayesha رضی اللہ عنہا ne Rasool Allah ﷺ se azaab-e-qabr ke baare mein daryaaft kiya, to Rasool Allah ﷺ ne uska jawaab ye diya ke haa'n, azaab-e-qabr haq hai. Neez, Syeda Ayesha رضی اللہ عنہا ne bayan kiya ke phir maine kabhi aisa nahi dekha ke Rasool Allah ﷺ ne koi namaz aisi padhi ho aur us mein

azaab-e-qabr se Allah ki panaah na maangi ho. Aur Imam Ghundar[1] ﷬ ne is riwayat mein ‘عَذَابُ الْقَبْرِ حَقٌّ’ ke alfaaz zaaid bayan kiye hain. (Sahih Bukhari: H1372)

Aur Syedna Ayyub ﷛ se marwi hai ke:

خَرَجَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ بَعْدَ مَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ ، فَسَمِعَ روه و صَوْتًا . فَقَالَ: يَهُودُ تُعَذِّبُ فِي قُبُورِهَا.

Rasool Allah ﷺ (ek (1) roz) sooraj ghuroob hone ke baad (ghar se) nikle to ek (1) aawaaz suni to Rasool Allah ﷺ ne farmaya: “*Yahood ko unki qabro’n mein azaab ho raha hai*”. (Sahih Muslim: H7215)

(23) Taqdeer Ko Jhutlaana:

Azaab-e-qabr ki tarah ‘masla-e-taqdeer’ bhi buniyaadi haisiyat ka haamil hai. Jis tarah azaab-e-qabr ke bar-haq hone par imaan laana waajib hai, isi tarah taqdeer par imaan laana bhi waajib aur zaroori hai. Neez salaf-o-khalaf ﷭ ka ye aqida hai ke jo shakhs taqdeer-e-Ilaahi ko poori sadaaqat se qubool karta hai, yaane jis mein kisi qism ka koi taraddud na ho, to wo saccha aur pakka momin hai. Lihaaza jo shakhs taqdeer-e-Ilaahi mein mutaraddid (shak karta) hai use apne imaan ki fikr karni chaahiye.

Masla-e-taqdeer ke suboot mein chand qurani aayaat aur ahadees pesh-e-khidmat hain. Chunache Allah Tabaarak wa Ta'ala ka irshad-e-giraami hai:

اِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنٰهُ بِقَدَرٍ ۝٤٩ وَمَآ اَمْرُنَآ اِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ ۝٥٠

Ham ne har cheez ko theek andaaz ke mutaabiq paida kiya hai aur hamara hukm sirf ek (1) dafa (ka ek (1) kalma) hi hota hai, jise aankh ka jhapakna. (Surah al-Qamar: 49-50)

Ek doosre muqaam par you’n irshad-e-giraami hai:

مَآ اَصَابَ مِنْ مُّصِيْبَةٍ فِى الْاَرْضِ وَلَا فِيْٓ اَنْفُسِكُمْ اِلَّا فِيْ كِتٰبٍ مِّنْ قَبْلِ اَنْ نَّبْرَاَهَا ۭ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرٌ ۝٢٢ۙ

Jo Musibat Bhi Zameen Par Naazil Hoti Hai, Ya Tumhari Jaan Par, To Wo Lau-e-Mahfooz Mein Qabl Iske Ke Ham Use Paida Kare’n Likhi Hui Hai.

---

[1] T: Imam Abu Muhammad al-Hasan ibn ‘Ali ibn Khalaf al-Barbahari al-Hanbali (also known as Imam al-Barbahari) [RSB]

Beshak Aisa Karna Allah Ke Liye Aasaan Hai. (Surah al-Hadeed: 22)

Ek (1) muqaam par isse zara mukhtalif andaaz mein irshad farmaya:

اَلَّذِيْنَ قَالُوْا لِاِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوْا لَوْ اَطَاعُوْنَا مَا قُتِلُوْا ؕ قُلْ فَادْرَءُوْا عَنْ اَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿١٦٨﴾

Inhi Logo’n Ne Apne Bhaiyo’n Se Kaha Aur Baith Gae Ke Agar Hamari Baat Maante To Qatl Na Kiye Jaate, Aap Keh Deejiye Ke Agar Tum Sacche Ho To Phir Maut Ko Apne Aap Se Taal Do. (Surah Aale Imran: 168)

Mazeed-bar-aa’n[1] Rasool Allah ﷺ ne qubooliyat-e-infaaq[2] ko imaan bil-qadr se muallaq[3] karte hue farmaya:

لَوْ أَنَّ اللهَ عَذَّبَ أَهْلَ سَمَوَاتِهِ وَأَهْلَ أَرْضِهِ: عَذَّبَهُمْ وَهُوَ غَيْرُ ظَالِمٍ لَهُمْ ، وَلَوْ رَحِمَهُمْ كَانَتْ رَحْمَتُهُ خَيْرًا لَّهُمْ مِنْ أَعْمَالِهِمْ وَلَوْ أَنْفَقْتَ مِثْلَ أُحَدٍ ذَهَبًا فِي سَبِيلِ اللهِ مَا قَبِلَهُ اللهُ مِنْكَ حَتَّى تُؤْمِنَ بِالْقَدْرِ ، وَتَعْلَمَ أَنَّ مَا أَصَابَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئَكَ ، وَأَنَّ مَا أَخْطَأَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبَكَ ، فَلَوْ مِتَّ عَلَى غَيْرِ هٰذَا لَدَخَلْتَ النَّارَ.

Agar Allah Ta'ala tamaam aasmaan-o-zameen (mein rehne) waalo’n ko azaab de, to wo unke liye zaalim nahi thehrega aur agar un par rahmat kare to ye unke liye unke aamaal se behtar hai. Agar tum uhud pahaad ya uhud pahaad ki misl sona raah-e-Ilaahi mein kharch kar de. To Allah Ta'ala use us waqt tak qubool nahi farmaega jab tak wo (acchi ya buri) taqdeer par imaan nahi le aata aur use ye yaqeen na ho jaae ke jo kuch use mil gaya, wo kisi soorat mein usse zaaya nahi ho sakta, aur jo kuch nahi mila wo kisi soorat mein usko nahi mil sakta tha, agar tum is aqide ko tasleem kiye baghair mar gae to tumhe’n zaroor aag mein daakhil kiya jaaega. (Sunan Abu Dawood: H4699, Allama Albani رحمه الله ne is riwayat ko ‘Sahih’ kaha hai)

(24) Sahaba Kiraam رضي الله عنهم Ko Gaali Dena:

Sahaba Kiraam رضي الله عنهم se mohabbat karna, na sirf juzv-e-imaan balke aen imaan hai. Kyounke unhe’n Rasool Allah ﷺ ki rafaaqat naseeb hui. Sahaba Kiraam رضي الله عنهم Rasool Allah ﷺ par imaan laae, aap ke deen ko taqwiyat[4] pohonchai, aap se khair-khwaahi ki, al-gharz ke har maidaan

---

[1] T: (مَزِیْد بَراں) Iske siwa, maa-siwa, iske alaawa [RKT]

[2] T: (اِنْفاق) Allah ki raah mein kharch karna [RSB]

[3] T: (مُعَلَّق) Kisi cheez ko doosri cheez ke nataaij par munhasir karna, yaane hukm ki sehat ka inhisaar hadees ki sehat par hai [RSB]

[4] T: (تَقْوِیَت) Taskeen, itminaan, tasalli, tasahffi [RKT]

mein Rasool Allah ﷺ ka poore khuloos ke saath saath diya, yehi wajah hai ke Allah Tabaarak wa Ta'ala tamaam Sahaba Kiraam ﷡ se raazi ho gaya jaisa ke irshad-e-Ilaahi hai:

رَضِيَ اللّٰهُ عَنۡهُمۡ وَرَضُوۡا عَنۡهُ ؕ اُولٰٓـئِكَ حِزۡبُ اللّٰهِ ؕ اَلَاۤ اِنَّ حِزۡبَ اللّٰهِ هُمُ الۡمُفۡلِحُوۡنَ.

Allah Unse Raazi Ho Gaya Aur Wo Usse Raazi Ho Gae, Wohi Allah Ki Jamaat Ke Log Hain, Aagaah Rahiye Ke Allah Ki Jamaat Ke Log Hi Kamyaab Hone Waale Hain. (Surah al-Mujaadila: 22)

Ek doosre muqaam par Muhajireen-o-Ansaar Sahaba Kiraam ﷡ ka tazkira karte hue Allah Ta'ala ne irshad farmaya:

وَالسّٰبِقُوۡنَ الۡاَوَّلُوۡنَ مِنَ الۡمُهٰجِرِيۡنَ وَالۡاَنۡصَارِ وَالَّذِيۡنَ اتَّبَعُوۡهُمۡ بِاِحۡسَانٍ ۙ رَّضِىَ اللّٰهُ عَنۡهُمۡ وَرَضُوۡا عَنۡهُ وَاَعَدَّ لَهُمۡ جَنّٰتٍ تَجۡرِىۡ تَحۡتَهَا الۡاَنۡهٰرُ خٰلِدِيۡنَ فِيۡهَاۤ اَبَدًا ؕ ذٰ لِكَ الۡفَوۡزُ الۡعَظِيۡمُ ۝

Aur Muhajireen-o-Ansaar Mein Se Wo Awwaleen Log, Jinho’n Ne Hijrat Karne Aur Imaan Laane Mein Doosro’n Par Sabqat Ki. Aur Wo Doosre Log, Jinho’n Ne Un Saabiqeen Ki Ikhlaas Ke Saath Paerawi Ki, Allah Un Sab Se Raazi Ho Gaya Aur Wo Sab Allah Se Raazi Ho Gae, Aur Allah Ne Unke Liye Aisi Jannate’n Taiyyaar Ki Hain, Jin Ke Neeche Nehre’n Jaari Hongi, Un Mein Wo Hamesha Ke Liye Rahenge, Yehi Azeem Kamyaabi Hai. (Surah at-Tauba: 100)

Jis shakhs ne unse mohaabt ki, goya usne Rasool Allah ﷺ se mohabbat ki aur uske bar-aks yaane jis shakhs ne Sahaba ko gaali di ya unse bughz rakha goya usne Rasool Allah ﷺ ko gaali di ya bughz rakha. Chunache Rasool Allah ﷺ ka irshad-e-giraami hai:

لَا تَسُبُّوْا أَصْحَابِي ، فَلَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ أَنْفَقَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا مَا بَلَغَ مُدَّ أَحَدِهِمْ وَلَا نَصِيفَهُ.

“*Mere ashaab ko gaali mat do (2), agar koi uhud pahaad ke baraabar bhi sona (Allah ki raah mein) kharch kar daale to unke ek (1) mudd*[1] *(paemaana) ghalla*[2] *ke baraabar bhi nahi ho sakta aur na unke nisf mud ke baraabar*”. (Sahih Bukhari: H3673)

Alaawa-azee’n jo shakhs Sahaba Kiraam ﷡ ko sabb-o-shitam[3] ka nishana

---

[1] T: (مُد) Ek (1) paimaane ka naam jis ki miqdaar do (2) ritl hoti hai [RKT]
[2] T: (غَلَّه) Anaaj, daana jo zameen se ugey [RKT]
[3] T: (سَبّ و شَتْم) Zulm-o-sitam, laan-taan [RKT]

banaae, us par Allah Ta'ala, uske farishte aur tamaam logo’n ki laanat barasti hai. Jaisa ke Rasool Allah ﷺ ka irshad-e-giraami hai:

مَنْ سَبَّ أَصْحَابِي ، فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ.

“*Jisne mere sahabi ko gaali di, us par Allah ki, farishto’n ki aur tamaam logo’n ki laanat ho*”. (Sahih Jaame Sagheer: H6285; Silsila Sahiha: H2340)

Aur Syeda Fatima رضي الله عنها ke baare mein farmaya:

إِنَّمَا فَاطِمَةُ بِضْعَةٌ مِّنِّي ، يُؤْذِينِي مَا آذَاهَا وَيُنْصِبُنِي مَا أَنْصَبَهَا.

Fatima mera ek (1) hissa hai, jisne use takleef pohonchaai ya kamzor kiya, (goya) wo mujhe takleef pohonchata hai aur kamzor banata hai. (Sunan Tirmizi: H3869 Allama Albani ne ise ‘Sahih’ kaha hai)

Aur isi tarah jo koi Sahaba Kiraam رضي الله عنهم mein se kisi ek (1) ke jahannam mein jaane ka aqida rakhta ho, uska ye aqida qatan be-buniyaad aur ghalat aqida hai. Aur uski daleel Syedna Jaabir رضي الله عنه ki wo riwayat hai jis mein Syedna Haatib bin Abi Balta’ رضي الله عنه ka ek (1) ghulaam unki shikayat lekar Rasool Allah ﷺ ke paas haazir hua aur aap se arz ki: “*Aye Allah ke Rasool! Haatib zaroor jahannam mein daakhil hoga*”. Ghulam ki ye baat sun kar Rasool Allah ﷺ ne farmaya: ‘كَذَبْتَ لَا يَدْخُلُهضا فَإِنَّهُ قَدْ شَهِدَ بَدْرًا وَالْحُدَيْبِيَةَ’

“*Toone jhoot bola, wo jahannam mein daakhil nahi hoga, kyounke wo to badar aur hudaibiya mein shareek hua*”. (Sunan Tirmizi: H3864, Albani رحمه الله ne ise ‘Sahih’ kaha hai)

(25) Ahle Bait Ka Ehteraam Na Karna:

Ahle bait ka ehteraam aur unse mohabbat karna usi tarah imaan ka juzv hai jis tarah ke deegar Sahaba Kiraam رضي الله عنهم se mohabbat aur unka ehteraam karna juzv-e-imaan hai aur koi shakhs us waqt tak saccha musalman aur momin nahi ban sakta jab tak ke wo sidq-e-dil se ahle bait ka ehteraam na kare, lekin afsos ke baaz log apne aap ko momin-o-muwahhid kehne ke bawujood ‘Mushajaraat-e-Sahaba رضي الله عنهم’ mein dakhal-andaazi aur phir mubaalagha-aamezi se kaam lete hue gumraahi ka shikaar hain. Behrehaal ahle bait ka ehteraam aur unse mohabbat karna, imaan ka juzv hai. Neez jab Rasool Allah ﷺ ahle bait se mohabbat karte the, to phir kaun bad-bakht hai jo ahle bait se mohabbat na kare.

Rasool Allah ﷺ ne apni azwaaj aur aulaad ke haq mein dua bhi farmai hai, chunache Syedna Abu Humaid Saadi ؓ se marwi hai ke Sahaba Kiraam ؓ ke is sawaal par (ke ham aap ki zaat par kis tarah durood bheje'n) Rasool Allah ﷺ ne farmaya: 'اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَاَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ'

"Aye Allah! Muhammad aur aap ki azwaaj-e-(mutahharaat) aur aap ki aulaad par rahmat naazil farma". (Sahih Bukhari: H6360)

Alaawa-azee'n Syedna Abu Usama bin Zaid ؓ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne Hasnain, yaane Syedna Hasan-o-Hussain ؓ ko dekha to farmane lage: 'اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اُحِبُّهُمَا فَاَحِبَّهُمَا وَاَحِبَّ مَنْ يُّحِبُّهُمَا'

"Aye Allah! Main in dono yaane Hasan-o-Hussain se mohabbat karta hoo'n, tu bhi in dono se mohabbat farma aur usse bhi mohabbat farma jo in dono se mohabbat karta hai". (Tirmizi: H3769, Allama Albani ne is riwayat ko 'Hasan' kaha hai aur Ibne Hibban ne isko 'Sahih' kaha hai, Sahih Ibne Hibban: H5924)

Maaloom hua Hasnain aur deegar ahle bait ؓ se mohabbat karna, mohabbat-e-Ilaahi ka ek (1) bahut bada wasila aur zariya hai aur jo shakhs unse mohabbat nahi karta, wo mohabbat-e-Ilaahi ka qatan mustahiq nahi ho sakta, balke gunahgaar hota hai.

(26) Amr bil maaroof-o-Nahi Anil Munkar Na Karna:

'امر بالمعروف اور نہی عن المنکر' Acche kaamo'n ka hukm dena aur bure kaamo'n se bachne ki talqeen karna deen-e-islam ka nihayat ahem fariza hai. Jo log ikhlaas ke saath is fariza ki adaaigi mein hamatan[1] mashghool hain. Wo yaqinan Allah Ta'ala ke yahan bahut bade ajr-o-sawaab ke mustahiq hain aur jo log is mein kotaahi ya iski tableegh se eraaz karte hain ya sirf gunah ki baat ka hukm dete hain. Wo bila-shubha gunah ke murtakib hain. Chunache Allah Tabaarak wa Ta'ala ka irshad-e-giraami hai:

وَلْتَكُنْ مِّنْكُمْ اُمَّةٌ يَّدْعُوْنَ اِلَى الْخَيْرِ وَيَاْمُرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ۭ وَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ۝۱۰۴

Aur Tum Mein Se Ek (1) Giroh Aisa Ho Jo Bhalaai Ki Taraf Bulaae, Acche Kaamo'n Ka Hukm De Aur Bure Kaamo'n Se Roke Aur Wohi Log Kamyaab

[1] T: (ہمہ تن) Sar se paaon tak, poore wujood ke saath, tamaam, har waqt, har haal [RKT]

Hone Waale Hain. (Surah Aale Imrna: 104)

Alaawa-azee’n ek doosre muqaam par ummat-e-muhammadiya ki fazilat bayan karte hue irshad farmaya:

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ.

(Aye musalmano!) Tum Behtareen Log Ho, Jo Insaano Ke Liye Paida Kiye Gae Ho, Bhalaai Ka Hukm Dete Ho, Buraai Se Rokte Ho, Aur Allah Par Imaan Rakhte Ho. (Surah Aale Imran: 110)

Ek (1) muqaam par tamaam momin mard aur aurato’n ka wasf bayan karte hue Allah Ta'ala ne irshad farmaya:

وَالْمُؤْمِنُوْنَ وَالْمُؤْمِنٰتُ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۘ يَأْمُرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَيُطِيْعُوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ ؕ اُولٰٓئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللّٰهُ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿٧١﴾

Aur Momin Mard Aur Momin Aurate’n Ek-Doosre Ke Madadgaar Hote Hain, Bhalaai Ka Hukmd Ete Hain Aur Buraai Se Rokte Hain, Namaz Qaayam Karte Hain, Zakat Dete Hain Aur Allah Aur Uske Rasool Ki Baat Maante Hain, Allah Unhi Logo’n Par Rahem Karega, Beshak Allah Zabardast Badi Hikmato’n Waala Hai. (Surah at-Tauba: 71)

Aur jo log acche kaamo’n ka hukm dene aur bure kaamo’n se bachne ki talqeen karne ki bajaae mahez bure kaamo’n ke karne ka hukm dete hain jo ke ek (1) bahut bada gunah hai. To Allah Ta'ala ne aise logo’n ki mazammat[1] bayan karte hue farmaya:

اَلْمُنٰفِقُوْنَ وَالْمُنٰفِقٰتُ بَعْضُهُمْ مِّنْۢ بَعْضٍ ۘ يَأْمُرُوْنَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوْفِ وَيَقْبِضُوْنَ اَيْدِيَهُمْ ؕ نَسُوا اللّٰهَ فَنَسِيَهُمْ ؕ اِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ هُمُ الْفٰسِقُوْنَ ﴿٦٧﴾

Tamaam Munafiqeen Mard Aur Munaafiq Aurate’n Aapas Mein Ek (1) Hi Hain, Sabhi Buraai Ka Hukm Dete Hain Aur Bhalaai Se Rokte Hain Aur Apni Mutthi Band Rakhte Hain, Wo Allah Ko Bhool Gae To Allah Bhi Unhe’n Bhool Gaya, Beshak Munafiqeen Hi Faasiq-o-Bad-Kirdaar Hain. (Surah at-Tauba: 67)

Aur bani israel ko Allah Ta'ala ne mahez is liye maloon qaraar diya ke wo nahi-anil-munkar ‘نہی عن المنکر’ ka fariza sar-anjaam nahi dete the. Allah

[1] T: Buraai, tauheen, tohmat [RKT]

Ta'ala ne irshad farmaya:

لُعِنَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ عَلٰى لِسَانِ دَاوٗدَ وَعِيْسَى ابْنِ مَرْيَمَ ۭ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَّكَانُوْا يَعْتَدُوْنَ ۝ كَانُوْا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُّنْكَرٍ فَعَلُوْهُ ۭ لَبِئْسَ مَا كَانُوْا يَفْعَلُوْنَ ۝

Bani Israel Ke Jin Logo’n Ne Kufr Kiya Un Par Dawood Aur Isa Bin Maryam Ki Zabaani Laanat Bhej Di Gai. Aisa Unki Nafarmaani Ki Wajah Se Hua Aur Wo Log Hadd Se Tajaawuz Karte The, Wo Log Jis Gunah Ka Irtikaab Karte The Usse Ek-Doosre Ko Rokte Nahi The, Yaqinan Wo Jo Kuch Karte The Wo Bahut Bura Tha. (Surah al-Maaida: 78-79)

Amr-bil-maaroof aur nahi-anil-munkar se mutaalliq ahadees kasrat se maujood hain, lekin ham ikhtisaar[1] ke pesh-e-nazar do (2) ahadees sutoor-e-zel mein naql kar rahe hain. Chunache Syedna Huzaifa ﷺ se marwi hai ke Nabi ﷺ ne farmaya:

وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتَأْمُرُنَّ بِالْمَعْرُوْفِ وَلَتَنْهَوُنَّ عَنِ الْمُنْكَرِ أَوْ لَيُوْشِكَنَّ اللهُ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عِقَابًا مِّنْهُ ثُمَّ تَدْعُوْنَهُ فَلَا يُسْتَجَابُ لَكُمْ .

“*Us zaat ki qasam, jiske haath mein meri jaan hai! Tum zaroor neki ka hukm dete raho aur badee ke kaam se rokte raho, wagarna bahut jald Allah Ta'ala tum par apna azaab naazil farmaega, phir agar tum Allah Ta'ala se dua bhi maangoge to tumhari dua maqbool na hogi*”. (Sunan Tirmizi: H2169, Allama Albani ne ise ‘Sahih’ kaha hai)

Aur nahi-anil-munkar ‘نهی عن المنکر’ yaane bure kaamo’n se mana karne ki bahut ziyaada ahmiyat hai, jaisa ke Rasool Allah ﷺ ke is farman-e-mubaarak se waazeh hota hai. Syedna Abu Saeed Khudri ﷺ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne famraya:

مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ ، وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيْمَانِ.

“*Jo koi buraai dekhe, to use chaahiye ke use apne haath se badal de aur jisse ye na ho sake to wo apni zabaan hi se badal de aur jisse ye bhi na ho sake to wo apne dil se us ko bura samjhe aur ye imaan ka sabse kamtar darja hai*”. (Sahih Muslim: H49[2])

---

[1] T: (اِخْتِصار) Nisbatan kam alfaaz mein matlab ki adaaigi, kam lafzo’n mein ziyaada matlab adaa karna [RKT]

[2] T: Urdu pdf mein reference maujood nahi. Ye reference dorar website se liya gaya hai. [RSB]

(27) Hudoodullah Ka Mazaaq Udaana:

Deen-e-islam ek (1) aalamgeer deen hai, is mein Allah Tabaarak wa Ta'ala ne insan ke liye jahan aqaaid, aamaal aur akhlaaq waghaira ke mutaalliq bayan kiya hai, wahan insaani muaashara ki islah aur use aman ka gehwaara banana ke liye sharai sazaao'n aur hudood ka taayyun bhi farmaya hai. Taake zaalim ke zulm, faasiq ke fisq, mujrim ke jurm ko roka ja sake.

Chunache un mein se chand misaal ke taur par darje zel hain, taake is baat ki poori wazaahat ho jaae ke in khatarnaak jaraaim ki sazaae'n aadilaana hikmat aur musaaleh-e-aman ke aen mutaabiq hain.

Zina:

Ye jurm aur jaraaim mein se ek (1) hai, jin ki mazarrate'n[1] insaani tamaddun[2] aur nizaam-e-aman par hamla-aawar ho kar tehzeeb-o-muaasharat ki mataa'[3] taaraaj kar daalti hain. Chunache iske liey saza bhi sakht rakhi gai ke iska murtakib agar shaadi-shuda hai to use sangsaar kiya jaae aur agar ghair-shaadi-shuda hai to use sau (100) kode lagaae jaae'n.

Qazf:

Kisi shareef mard ya aurat par zina ki tohmat aur jhoota ilzaam lagaane se khandaani adaawat[4] ka shakisaana[5] uth khada hota hai aur intiqaami jazbe ki aag bhadak kar jung-o-jidaal ki naubat aajaati hai. Alaawa-azee'n zaujain ke azdiwaaji taalluqaat bhi ek (1) be-buniyaad shubha ki buniyaad par na-khushgawaar ho jaate hain, lihaaza iske murtakib ko assi (80) kode lagaane ka hukm saadir hua.

Chori:

Chori bhi insaano ke liye halaakat-o-tabaahi ka pesh-kheema hota hai. Chunache uske liye saza bhi sakht-tareen tajweez ki gai ke aise mujrim

---

[1] T: (مَضَرَّت) Nuqsaan, khasaara [RKT]
[2] T: (تَمَدُّن) Shehri zindagi, sheher mein rehna-sehna [RKT]
[3] T: (مَتاع) Wo cheez jis se nafaa haasil ho, jaise tijaarat ka maal, sarmaaya [RKT]
[4] T: (عَداوَت) Bughz, dushmani, mukhalifat [FL]
[5] T: (شاخْسانَہ) Jhagde ki baat ya qissa, jhagda, bahes, manghadat baat [RKT]

ka haath kaat diya jaae.

Rehzani-o-Qazaaqi:

Daaka, rehzani-o-qazaaqi aisi zalimaana harkato'n se logo'n ka sukoon barbaad ho jaata hai aur koi shakhs bhi jaan-o-maal aur asmat ko mehfooz nahi paata aur unki hifaazat ki fauri tadbeer se bilkul qaasir-o-majboor hota hai. Lihaaza is jurm ka irtikaab karne waalo'n ke liye jila-watani aur qatl ki saza rakhi gai.

Sharaab-noshi:

Sharaab-noshi insaniyat ko aql se muattal[1] aur taaqqul-o-tafakkur[2] se mehroom kar deti hai, jiska laazmi natija ye hota hai ke sharaabi se aalam-e-bad-masti mein wo harkate'n sarzad hoti hai jo insaniyat ke liye nang-o-aar[3] aur aman-e-ijtimaai ke liye mafsida-e-azeem[4] ban jaati hain. Chunache aise jurm ka irtikaab karne waalo'n ke liye jurm ki nauiyat ke mutaabiq chaalees (40) ya assi (80) kode saza mutaiyyan ki gai hai.

Allah Tabaarak wa Ta'ala aur uske Rasool ﷺ ne kisi shakhs ko bhi in hudood mein tanseekh-o-tarmeem[5] karne ka haq diya hai aur na taghaiyyur-o-tabaddul ka. Chunache Allah Tabaarak wa Ta'ala ka irshad-e-giraami hai:

تِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ فَلَا تَقْرَبُوْهَا ؕ

Ye Allah Ki Hudood Hain Inke Qareeb Na Jaao. (Surah al-Baqara: 187)

Aur jo log hudoodullah ko phalaangte aur unse tajaawuz karte hain wo zaalim hain. Allah Tabaarak wa Ta'ala ka irshad hai:

تِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ فَلَا تَعْتَدُوْهَا ۚ وَمَنْ يَّتَعَدَّ حُدُوْدَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ.

Ye Allah Ki Hudood Hain, Unhe'n Tajaawuz Na Karo Aur Jo Log Allah Ki Hudood Se Tajaawuz Karte Hain Wohi Log Zaalim Hain. (Surah al-Baqara: 229)

---

[1] T: (مُعَطَّل) Kaam se khaali, bekaar [RKT]
[2] T: (تَعَقُّل) Door-andeshi aur daanishmandi [RKT]
[3] T: Sharm-o-hayaa, ghairat-o-hamiyyat [RKT]
[4] T: (مَفْسَدَةٌ عَظِيم) Bahut badi kharaabi, shadeed fasaad [RSB]
[5] T: (تَنْسِيخ) Rad, baatil qaraar dena. Tarmeem = Nazr-e-Saani, improvement, amendment [RKT]

Hudoodullah se tajaawuz karna apne nafs par zulm karne ke mutaraadif hai. Allah Ta'ala ka irshad hai:

وَمَنْ يَّتَعَدَّ حُدُوْدَ اللّٰهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهٗ ؕ

Aur Jo Shakhs Allah Ki Hudood Se Tajaawuz Karega Wo Apne Nafs Par Zulm Karega. (Surah at-Talaaq: 1)

Neez hudoodullah se tajaawuz karna jahannam mein jaane ka sabab hai, jaisa ke Allah Tabaarak wa Ta'ala ka irshad-e-giraami hai:

وَمَنْ يَّعْصِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَيَتَعَدَّ حُدُوْدَهٗ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيْهَا ۖ وَلَهٗ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ﴿١٤﴾

Aur Jo Allah Aur Uske Rasool Ki Nafarmani Karega Aur Uski (muqarrar-karda) Hudood Se Tajaawuz Karega Use Allah Aag Mein Daakhil Karega Jis Mein Wo Hamesha Rahega Aur Uske Liye Ruswa-Kun Azaab Hai. (Surah an-Nisa: 14)

In mazkoora-baala tamaam qurani aayaat se maaloom hua ke hudoodullah ko phalaangna aur unse tajaawuz karna saraasar ziyaadati aur zulm hai, balke hudoodullah se tajaawuz karne waala shakhs jahannami hai.

Jo log hudoodullah ki hifaazat karte hain, wo nek bashaarat ke mustahiq hain, chunache Allah Tabaarak wa Ta'ala ne momineen ki sifaat bayan karte hue farmaya:

وَالنَّاهُوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحٰفِظُوْنَ لِحُدُوْدِ اللّٰهِ ؕ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِيْنَ. (Surah at-Tauba: 112)

(Momineen) Buraai Se Rokne Waale Aur Allah Ke Hudood Ki Hifaazat Karne Waale Hain Aur Aap Momno Ko Khushkhabri De Deejiye.

Lekin intihaai afsosnaak baat ye hai ke hamare mulk ‘Pakistan’ mein fahashi-o-uryaani ko farogh dene ki saazish ke tahat aur aurato’n ke huqooq ke istehsaal[1] ki khaatir ‘Tahaffuz-e-Khawateen Act’ banaya gaya hai. Jo Allah se baghaawat aur Kitab-o-Sunnat mein maujood hudoodullah se saraasar tajaawuz[2] hai. Ham bataur-e-suboot aur namoona ‘Tahaffuz-e-Khawateen Act’ 2006 ka mukhtasar taqaabuli jaaeza pesh kar dete hain.

---

[1] T: (اِسْتِحصال) Husool, haasil karna, naajaaiz faaeda uthaana [RKT]

[2] T: (تَجاوُز) Hadd se guzarna, Muqarrara hadd se aage badhna, hukm udooli [RKT]

Hudoodullah	**Tahaffuz-e-Khawateen Act 2006**
Hudoodullah mein tarmeem-o-tanseekh ka ikhtiyaar Allah ne kisi ko nahi diya. (Surah al-Ahzaab: 36)	Act mein hudood-o-zina aur tohmat mein tarmeem-o-tanseekh karke Allah ki baghaawat ki gai hai. (Act no. 45, baabat 1860, dafa: 367)
Islam mein hadd-e-zina ki taqseem shaadi-shuda aur ghair-shaadi-shuda ki gai hai. (Sahih Bukhari)	Act mein zina bir-raza aur zina bil-jabr[1] ki baatil istilaah ghadi gai hai.
Islam mein zaaniya (aurat) aur zaani (mard) ki saza sau (100) kode muqarrar hai. (Surah an-Noor: 2) Shaadi-shuda ke liye saza sangsaar muqarrar ki gai hai (Sahih Muslim)	Act mein ziyaada se ziyaada zina ki saza 5 saal qaid aur 10,000 rupiye jurmana muqarrar ki gai hai (Act no. 45, baabat: 1860, dafa: 496ب)
Islam mein hadd-e-zina ke nifaaz ke liye chaar (4) gawaah muqarrar hain. (Surah an-Noor: 4)	Act mein zina ki saza ke liye paanch (5) gawaah muqarrar kiye gae hain. (Act number 5, baabat 1898, dafa: 203 ا)
Islam mein mulzim ke eteraaf par hadd-e-zina qaayam kardi jaati hai. (Sahih Bukhari)	Act mein mulzim ke eteraaf ko waise hi nikaal diya gaya hai. (Act tarmeem no. 25)
Islam mein qazf (tohmat-e-zina) ki saza assi (80) kode aur qaazif[2] hamesha ke liye gawaahi nahi de sakta hai. (Surah an-Noor: 4)	Act mein ziyaada se ziyaada tohmat-e-zina ki saza paanch (5) saal qaid aur 10,000 jurmana hai. (Act tarmeem no. 45, baabat 1860, nai dafa 496ب)
Islam mein jurm saabit hone par hadd ke nifaaz mein koi maafi nahi de sakta. (Sahih Bukhari)	Act mein subaai hukumat aur sadr mujrim ko maafi dene ke majaaz hain. (dafa496ب, dafa496ج)

[1] T: (زِنا بِالْجَبْر) Kisi aurat se zabardasti badkaari/zina karne ka amal [RKT]
[2] T: (قاذِف) Tohmat lagaane waala [RKT]

(28) Deen-e-Islam Ka Mazaaq Udaana:

Deen-e-islam Allah Ta'ala ka pasandida deen hai aur ummat-e-muhammadiya ke liye usi deen ka intikhaab kiya gaya hai, isi liye Allah Tabaarak wa Ta'ala ne har momin ko is baat ka hukm diya hai ke jo log deen-e-islam ko hasi-khel banaae hue aur uska mazaaq udaate hain, unki dosti se qatai gurez karo, neez jis mehfil mein deen-e-islam ka mazaaq udaya ja raha ho, us mein shirkat se ijtinaab karna chaahiye aur yehi ek (1) sacche musalman aur momin ki alaamat hai. Aur jo log aisi mahaafil mein shirkat karte hain aur dil behlaane ke liye deen-e-islam ka mazaaq udaate hain jo ke ek (1) bahut bada gunah hai to aise logo’n ko uski sakht saza di jaaegi. Chunache Allah Tabaarak wa Ta'ala ka irshad-e-giraami hai:

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِيۡنَ اتَّخَذُوۡا دِيۡنَكُمۡ هُزُوًا وَّلَعِبًا مِّنَ الَّذِيۡنَ اُوۡتُوا الۡكِتٰبَ مِنۡ قَبۡلِكُمۡ وَالۡكُفَّارَ اَوۡلِيَآءَ ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنۡ كُنۡتُمۡ مُّؤۡمِنِيۡنَ ﴿۵۷﴾

Aye Imaan Waalo! Jin Ahle Kitaab Aur Kaafiro’n Ne Tumhare Deen Ka Mazaaq Udaya Aur Uska Tamaasha Bana, Unhe’n Apna Dost Na Banaao. Aur Agar Tum Momin Ho To Allah Se Darte Raho. (Surah al-Maaida: 57)

Jin mahaafil mein deen-e-islam ka mazaaq udaya ja raha ho un mein shirkat karna qatan mana hai. Jaisa ke Allah Ta'ala ne irshad farmaya:

وَقَدۡ نَزَّلَ عَلَيۡكُمۡ فِى الۡكِتٰبِ اَنۡ اِذَا سَمِعۡتُمۡ اٰيٰتِ اللّٰهِ يُكۡفَرُ بِهَا وَيُسۡتَهۡزَاُ بِهَا فَلَا تَقۡعُدُوۡا مَعَهُمۡ حَتّٰى يَخُوۡضُوۡا فِىۡ حَدِيۡثٍ غَيۡرِهٖۤ ۖ اِنَّكُمۡ اِذًا مِّثۡلُهُمۡ ؕ اِنَّ اللّٰهَ جَامِعُ الۡمُنٰفِقِيۡنَ وَالۡكٰفِرِيۡنَ فِىۡ جَهَنَّمَ جَمِيۡعَا ۙ ﴿۱۴۰﴾

Aur Allah Quran-e-Kareem Mein Tumhare Liye Utaar Chuka Hai Ke Jab Tum Suno Ke Allah Ki Aayato’n Ka Inkaar Aur Unka Mazaaq Udaya Ja Raha Hai To Unke Saath Na Baitho. Yahan Tak Ke Wo Kuffaar Uske Alaawa Koi Aur Baat Karne Lage’n, Warna Tum Unhi Jaise Ho Jaaoge, Beshak Allah Tamaam Munafiqeen Aur Kaafiro’n Ko Jahannam Mein Ekattha Karne Waala Hai. (Surah an-Nisa: 140)

Aur jo log bataur-e-gap-shap aur dil behlaane ke liye deen-e-islam ka mazaaq udaate hain, unki mazammat karte hue Allah Ta'ala ne irshad farmaya:

وَلَئِنۡ سَاَلۡتَهُمۡ لَيَقُوۡلُنَّ اِنَّمَا كُنَّا نَخُوۡضُ وَنَلۡعَبُ ؕ قُلۡ اَبِاللّٰهِ وَاٰيٰتِهٖ وَرَسُوۡلِهٖ كُنۡتُمۡ تَسۡتَهۡزِءُوۡنَ ﴿۶۵﴾ لَا تَعۡتَذِرُوۡا

قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ اِيْمَانِكُمْ ۭ اِنْ نَّعْفُ عَنْ طَاۗىِٕفَةٍ مِّنْكُمْ نُعَذِّبْ طَاۗىِٕفَةًۢ بِاَنَّهُمْ كَانُوْا مُجْرِمِيْنَ ۞

Aur agar aap unse poochenge to wo saaf kahenge ke ham to younhi aapas mein hans-bol rahe the, aap kahiye ke kya tum log allah, uski aayaat aur uske rasool ka mazaaq udaate the. Tum bahane na banaao, tum log imaan laane ke baad dobaara kaafir ho age ho, agar ham tum mein se ek (1) giroh ko (unke taaib ho jaane ke baad) maaf kar denge to kuch logo'n ko unke jurm ki sangeen saza denge. (Surah at-Tauba: 65-66)

(29) Islam Ko Daur-e-Jadeed Mein Na-qaabil-e-Amal Qaraar Dena:

Deen-e-Islam hama-geer[1] aur aalamgeer deen hai, jis mein insani zindagi ke jumla umoor ka theek-theek aur aasaan hal maujood hai. Khwah wo aqaaid ke etebaar se ho, aaamaal ke etebaar se ho, siyaasaat ke etebaar se ho ya muashiyaat waghaira ke etebaar se ho, deen-e-islam insani zindagi ke tamaam umoor par muheet hai. Allah Tabaarak wa Ta'ala ne farmaya:

اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِيْنَكُمْ وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِيْ وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْاِسْلَامَ دِيْنًا ۭ

Aaj Maine Tumhare Liye Tumhara Deen Mukammal Kar Diya Aur Apne Nemat Tum Par Poori Kardi Aur Islam Ko Ba-Haisiyat-e-Deen Tumhare Liye Pasand Kar Liya. (Surah al-Maaida: 3)

Is aayat-e-mubaaraka se maaloom hua ke Allah Tabaarak wa Ta'ala ne Rasool Allah ﷺ par deen-e-islam kaamil aur akmal soorat mein naazil farma diya hai, ab na to kisi nae deen ki zaroorat hai, aur us mein taghaiyyur-o-tabaddul[2] ki haajat. Bas us mein jo kuch bayan hua hai bani-noo-e-insaani ki rushd-o-hidaayat aur islaah ke liye kaafi hai.

Lekin sad-afsos[3] ke baaz anaasir apni na-fehmi[4] ki wajah se deen-e-islam ko na-mukammal aur adhoora samajhte hue aae-din us mein koi na koi tabdeeli la-khadi karte hain. Baaz ishtiraakiyat[5] ka dars dete hain to baaz

---

[1] T: (ہَمَہ گِیر) Har cheez par haawi/chaaya hua [RKT]

[2] T: (تَغَیُّر) Tabdeeli, badalna [RKT], T: (تَبَدُّل) Badal jaane ki kaefiyat, badalna, tabdeeli [RKT]

[3] T: (صَد اَفْسوس) Bahut afsos hai, nihaayat ranj ki baat [RKT]

[4] T: (نا فَہمی) Naa-fehem hone ki haalat, kam-aqli, naa-samjhi, kam-ilmi [RKT]

[5] T: (اِشْتِراکِیَت) Ijtimaaiyat, shirkat [RKT]

infiraadiyat[1] ka, baaz hillat-e-sharaab[2] ka fatwa saadir karte hain, to baaz mard-o-zan ke ikhtilaat[3] ke jawaaz ka, baaz islam mein mosiqi ko jaaiz qaraar dete hain to baaz (raqs) ko jism ki shayari se taabeer karte hain.

Aur isi tarah baaz 'خلافت علی منہاج النبوۃ'[4] ka dil-fareb[5] naara buland karte hain. Al-gharz aise logo'n ke dimaagho'n par raushan-khayaali[6] ka aisa bhoot sawaar hai ke jiski wajah se wo hadees-e-Rasool Allah ﷺ ka saraahatan, ya kam-az-kam ishaaratan inkaar kar dete hain aur islam ko maghribi uloom-o-funoon aur maghribi tehzeeb ke saanche mein dhaal kar logo'n ko uski tableegh karte hain.

Yaad rahe! Jo log deen-e-islam ko chod kar kisi doosre deen ki justaju mein rahe'n, ya saccha raasta waazeh ho jaane ke baad bhi Sunnat-e-Rasool ﷺ ki mukhalifat kare'n wo bila-raeb[7] khasaare mein hain. Chunache Allah Tabaarak wa Ta'ala ka irshad hai:

وَمَنْ يَّبْتَغِ غَيْرَ الْاِسْلَامِ دِيْنًا فَلَنْ يُّقْبَلَ مِنْهُ ۚ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴿٨٥﴾

Aur Jo Shakhs Islam Ke Alaawa Koi Doosra Deen Chaahega To Wo Uski Taraf Se Qubool Nahi Kiya Jaaega Aur Wo Aakhirat Mein Ghaata Paane Waalo'n Mein Se Hoga. (Surah Aale Imran: 85)

Ek doosre muqaam par irshad farmaya:

وَمَنْ يُّشَاقِقِ الرَّسُوْلَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدٰى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيْلِ الْمُؤْمِنِيْنَ نُوَلِّهٖ مَا تَوَلّٰى وَنُصْلِهٖ جَهَنَّمَ ۭ وَسَآءَتْ مَصِيْرًا ﴿١١٥﴾

Aur Jo Shakhs Raah-e-Hidayat Waazeh Ho Jaane Ke Baad Rasool Ki Mukhalifat Karega Aur Momino Ki Raah Chod Kar Kisi Doosri Raah Ki Ittiba Karega To Wo Jidhar Jaana Chaahege Ham Use Usi Taraf Pher Denge Aur Use Jahannam Mein Daal Denge Aur Wo Bura Thikaana Hai.

---

[1] T: (اِنْفِرادِیَت) Wo nazariya jis mein fard ko ehmiyat haasil ho, ishtiraakiyat ka opposite [RKT]
[2] T: Sharaab ke halaal hone ka fatwa [RSB]
[3] T: (اِخْتِلاط) Khalat-malat hone ki kaifiyat, mel-jol, be-takallufi ki guftagu ya isharaat [RKT]
[4] T: (خلافت علی منہاج النبوۃ) Nubuwwat ke tariqa par qaayam khilaafat [RSB]
[5] T: (دِل فَریب) Dil ko rijhaane waala, fareefta karne waala, dilkash [RKT]
[6] T: (رَوشَن خَیالی) Raushan khayaal ka kaam ya amal, soojh-boojh, aqlmandi, daanaai [RKT]
[7] bila-raib T: (بِلَا رَیْب) Beshak, baghair kisi shak ke [RSB]

(Surah an-Nisa: 115)

In har-do[1] aayaat ke baad ham munaasib samajhte hain ke is unwaan ki taaeed mein do (2) ahadees bhi naql kar de’n, taake is unwaan ki muakammal wazaahat ho jaae. Chunache Syedna Abu Huraira ﷛ se marwi hai ke Rasool-e-Moazzam ﷺ ne farmaya:

وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَا يَسْمَعُ بِي أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ يَهُودِيٌّ وَلَا نَصْرَانِيٌّ ، ثُمَّ يَمُوْتُ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ ، إِلَّا كَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ.

“*Qasam hai us zaat ki jiske haath mein Muhammad ki jaan hai! Is ummat ka koi (bhi) fard khwah wo yahoodi ho ya nasraani mere mutaalliq sunne ke bawujood mujh par imaan na laae aur us taaleem ko na maane jise de kar main bheja gaya hoo’n to wo ahle jahannam mein se hai*”. (Sahih Muslim: H386)

Neez Syedna Jaabir ﷛ se marwi hai ke Rasool-e-Mukarram ﷺ ne farmaya:

أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ خَيْرَ الْحَدِيْثِ كِتَابُ اللهِ ، وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْى مُحَمَّدٍ ، وَشَرَّ الْأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا ، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ.

“*Hamd-o-sana ke baad! Sabse behtar baat Allah Ta'ala ki kitaab hai aur behtareen raasta Muhammad ﷺ ka raasta hai aur sabse bad-tar kaam deen mein koi nai baat ejaad karna hai aur har ejaad-shuda baat gumraahi-o-zalaalat hai*”. (Sahih Muslim: H2005)

Behrehaal aaj se taqirban chauda-sau (1400) saal qabl deen-e-islam kaamil aur akmal soorat mein naazil ho chuka hai aur us mein tamaam aalam-e-insaniyat ki rushd-o-hidayat aur islaah ka saamaan mohiyya hai.

Lihaaza ab kisi ko koi haq nahi pohonchta ke raushan-khayaali ka tasawwur de kar (masaail-e-mansoosa[2] mein) kisi qism ki koi tabdeeli kare.

Mundarja-baala Sahih Muslim ki hadees se baat bilkul waazeh hai ke Allah aur uske Rasool ﷺ ki zaat bhi sabse aala hai aur baat bhi sabse

[1] T: (ہَر دو) Dono, dono ke dono [RKT]

[2] T: (مَنصُوصَہ مَسائِل) Wo masaail jin ka zikr nass (Quran-o-Hadees) mein waazeh taur par aachuka ho [RSB]

behtar. To phir dar-badar bhatakne ki kya zaroorat hai?

(30) Musalman Ko Kaafir Kehna:

Kisi shaksh ke liye ye qatan jaaiz nahi ke wo apne musalman bhai ko kaafir qaraar de, kyounke jo shakhs apne musalman bhai ko kaafir kehta hai, jabke us mein kufr waali koi aisi baat na paai jaati ho to wo khud kufr ka murtakib ho jaata hai. Syedna Abu Huraira ﷛ se marwi hai ke Rasool-e-Kareem ﷺ ne farmaya:

إِذَا قَالَ الرَّجُلُ لأَخِيهِ : يَا كَافِرُ فَقَدْ بَاءَ بِهِ أَحَدُهُمَا.

"*Jab koi shakhs apne bhai se ye kehta hai: Aye kaafir! To un dono mein se ek (1) kaafir ho gaya*". (Sahih Bukhari: H6103)

Aur Syedna Abu Zar Ghifaari ﷛ riwayat karte hain ke Rasool-e-Akram ﷺ ne farmaya:

لَا يَرْمِي رَجُلٌ رَجُلًا بِالْفُسُوقِ ، وَلَا يَرْمِيهِ بِالْكُفْرِ إِلَّا إِرْتَدَّتْ عَلَيْهِ إِنْ لَمْ يَكُنْ صَاحِبُهُ كَذَلِكَ.

"*Koi aadmi, doosre aadmi ko faasiq ya kaafir na kahe. Kyounke agar wo (dar-haqiqat) kaafir ya faasiq na hua to khud kehne waala faasiq ya kaafir ho jaaega*". (Sahih Bukhari: H6045)

(31) Musalman Ko Naahaq Qatl Karna:

Kisi shakhs ke liye ye jaaiz nahi hai ke wo kisi musalman ko naahaq qatl kare, kyounke jo shakhs kisi musalman ko naahaq qatl karta hai, uske liye Allah Ta'ala ne jahannam mein thikaana taiyyaar kar rakha hai. Jis mein wo hamesha rahega, aur us par Allah ka ghazab aur uski laanat barasti rahegi. Jaisa ke irshad-e-Ilaahi hai:

وَمَنْ يَّقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهٗ جَهَنَّمُ خٰلِدًا فِيْهَا وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهٗ وَاَعَدَّ لَهٗ عَذَابًا عَظِيْمًا ﴿۹۳﴾

Aur jo shakhs kisi musalman ko jaan boojh kar qatl kar dega to uska badla jahannam hai, jis mein wo hamesha rahega aur us par Allah ka ghazab aur uski laanat hogi aur usne uske liye ek (1) bada azaab taiyyaar kar rakha hai. (Surah an-Nisa: 93)

Syenda Abu Bakrah ﷛ se marwi hai ke Rasool-e-Mukarram ﷺ ne farmaya: 'إِذَا الْتَقَى الْمُسْلِمَانِ بِسَيْفَيْهِمَا فَالْقَاتِلُ وَالْمَقْتُولُ فِي النَّارِ'

"Jab do (2) musalman talwaar kheench kar ek-doosre se lade'n to qaatil aur maqtool dono dozakh mein jaaenge".

Neez Syedna Abu Bakrah ﷺ farmate hain: *"Maine arz kiya ke aye Allah ke Rasool! Ek (1) to qaatil tha, lekin maqtool ko saza kyoun milegi?"* Us par Rasool-e-Akram ﷺ ne farmaya: 'إِنَّهُ كَانَ حَرِيْصًا عَلَى قَتْلِ صَاحِبِهِ' *"Wo bhi apne qaatil ke qatl par aamaada tha"*. (Sahih Bukhari: H6875)

Matlab ye hai ke jab baghair uzr-e-sharai, ek (1) musalman doosre musalman ko qatl karne ki koshish kare. Aur Syedna Abdullah bin Masood ﷺ se mawi hai ke Rasool-e-Moazzam ﷺ ne farmaya:

سِبَابُ الْمُسْلِمِ فُسُوقٌ ، وَقِتَالُهُ كُفْرٌ.

"Musalman ko gaali dena gunah aur use qatl karna kufr hai". (Sahih Bukhari: H6044)

(32) Musalman Par Aslaha Uthaana:

Kisi musalman ko ye zeb nahi deta ke wo apne musalman bhai par hathyaar uthaae ya hathyaar se uski taraf ishaara kare, khwah wo hathyaar uthaana ya hathyaar se ishaara karna mazaaq ke taur par hi kyoun na ho. Is liye ye sirf mana, balke haraam hai, mumkin hai ghalati se wo hathyaar chal jaae aur jisse doosra musalman mar jaae aur wo khud us ghalati ke sabab jahannam ki aag mein ja pade. Jaisa ke Syedna Abu Huriara ﷺ se marwi hai ke Rasool-e-Akram ﷺ ne farmaya:

لَا يُشِيرُ أَحَدُكُمْ إِلَى أَخِيهِ بِالسَّلَاحِ ، فَإِنَّهُ لَا يَدْرِكْ أَحَدُكُمْ لَعَلَّ الشَّيْطَانَ يَنْزِعُ فِي يَدِهِ، فَيَقَعُ فِي حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ.

"Tum mein se koi shakhs apne bhai ki taraf hathyaar se ishaara na kare, mumkin hai shaitaan uska haath chala de aur wo (uske natije mein) jahannam ki aag ke gadhe mein ja pade". (Sahih Muslim: H6668)

Aur mazeed ye ke jo shakhs apne bhai ki taraf lohe ke hathyaar se ishaara karta hai us par malaaika laanat karte hain, jaisa ke Rasool-e-Mukarram ﷺ ka irshad-e-giraami hai:

مَنْ أَشَارَ إِلَى أَخِيهِ بِحَدِيدَةٍ، فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَلْعَنُهُ ، حَتَّى يَدَعَهُ وَإِنْ كَانَ أَخَاهُ لِأَبِيْهِ وَأُمِّه.

"Jo shakhs apne bhai ki taraf lohe ke hathyaar se ishaara karta hai

malaaika us par laanat karte hain, khwah ye saga bhai hi kyoun na ho". (Sahih Muslim: H6666)

Kyounke haqiqi musalman to wo hai jiski zabaan aur haath se doosre musalman mehfooz rahe'n. Jaisa ke Syedna Abdullah bin Umar ﵄ se marwi hai ke Rasool-e-Kareem ﷺ ne farmaya:

اَلْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُوْنَ مِنْ لِّسَانِهِ وَيَدِهِ.

"*Musalman wo hai jiski zabaan aur haath se doosre musalman mehfooz rahe'n*". (Sahih Bukhari: H10)

(33) Musalman Ko Naahaq Takleef Pohonchana:

Momin-o-musalman mardo'n aur aurato'n ko baghair kisi sharai sabab ke takleef-o-eeza pohonchana, qatai taur par haraam hai. Aur us mein har wo kaam aur baat daakhil hai jisse momin-o-musalman ki dil-aazaari ho. Khwah wo be-izzati ke hawaale se ho ya kisi aur hawaale se aur jo log kisi ko naahaq eeza pohonchate hain wo duniya mein to badnaam ho kar rehte hain, aakhirat mein bhi unka shumaar bad-tareen logo'n mein hota hai. Chunache Allah Tabaarak wa Ta'ala ka irshad-e-giraami hai:

وَالَّذِيْنَ يُؤْذُوْنَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوْا فَقَدِ احْتَمَلُوْا بُهْتَانًا وَّاِثْمًا مُّبِيْنًا ۝٥٨

Aur Jo Log Momin Mardo'n Aur Momin Aurato'n Ko Baghair Kisi Qusoor Ke Eeza Pohonchate Hain Wo Bohtaan Aur Khule Gunah Ka Bojh Uthaate Hain. (Surah al-Ahzaab: 58)

Aur Syeda Ayesha ﵂ se marwi hai ke Rasool-e-Mukarram ﷺ ne farmaya:

اِنَّ شَرَّ النَّاسِ عِنْدَ اللّٰهِ مَنْزِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ تَرَكَهُ النَّاسُ اِتِّقَاءَ شَرِّهِ.

"*Allah ke nazdeek roz-e-qiyamat sabse bad-tar log wo honge jin ke shar se darte hue log unse milna chod denge*". (Sahih Bukhari: H6032)

(34) Musalman Se Qata-kalaami Karna:

Musalmano ke ma-baen qata-kalaami[1] aur bigaad paida karna shaitaan ka ahem-tareen mansooba hai. Bahut se log jo shaitaani qadmo'n ke

---

[1] T: (قَطْع كلامی) Bol-chaal band hone ki soorat, baat kaatna, guftagu mein khalal paida karna [RKT]

muqallid hain, apne musalman bhaiyo'n se kinaara-kashi ikhtiyaar kar baith-te hain. Aur baaz auqaat to ranjisho'n aur naraazgiyo'n ka silsila ek (1) arsa tak qaayam rehta hai, balke baaz sakht tabiyat ke log to apne bhai se ham-kalaam na hone aur kabhi uske ghar na jaane ki qasam kha baith-te hain, kabhi use raah chalte dekh le'n to usse eraaz kar lete hain.

Behrehaal aisa rawiyya aura mal islami muaashare mein bigaad paida karne ka intihaai khatarnaak zariya hai. Isi liye Rasool-e-Akram ﷺ ne isse mutaalliq sakht waeed bayan farmai hai. Chunache Syedna Abu Huraira ﷺ se marwi hai ke Rasool-e-Kareem ﷺ ne farmaya:

لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثٍ، فَمَنْ هَجَرَ فَوْقَ ثَلَاثٍ فَمَاتَ دَخَلَ النَّارَ.

"*Kisi musalman ke liye jaaiz nahi ke apne bhai ko teen (3) din se ziyaada chode rakhe, jisne teen (3) din se ziyaada choda aur usi haal mein mar gaya to wo jahannam mein jaaega*". (Sunan Abu Dawood: H4914; Sahih Jaame Sagheer: H7659; Mishkat: H5035)

Aur Syedna Abu Kharaash al-Aslami ﷺ se marwi hai ke Rasool-e-Mukarram ﷺ ne farmaya:

مَنْ هَجَرَ أَخَاهُ سَنَةً ، فَهُوَ كَسَفْكِ دَمِهِ.

"*Jis shakhs ne apne kisi bhai ko saal bhar chode rakha (goya) usne use qatl kar diya*". (Abu Dawood: H4915; Sahih Jaame al-Sagheer: H6581; Silsila Sahiha: H928)

Behrehaal aise gunah se qatai taur par bachna chaahiye aur aise gunah se bachne ka tariqa ye hai ke wo apne bhai ke paas haazir ho kar use salaam kahe. Agar wo mulaqaat karne se inkaar ya eraaz kare to aisi soorat mein salam kehne waale shakhs par koi muwaakhaza nahi hoga. Balke wo usse bari-uz-zimma hoga. Aur saara gunah doosre shakhs ke sar hoga. Jis ne mulaqaat karne se inkaar kiya.

Syedna Abu Ayyub Ansari ﷺ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

لَا يَحِلُّ لِرَجُلٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثٍ، يَلْتَقِيَانِ، فَيُعْرِضُ هُذَا وَيُعْرِضُ هَذَا ، وَخَيْرُهُمَا الَّذِي يَبْدَأُ بِالسَّلَامِ.

"*Kisi shakhs ke liye jaaiz nahi ke apne kisi bhai se teen (3) din se ziyaada ke liye mulaqaat chod de, is tarah ke jab dono ka saamna ho jaae to ye us taraf mu'n pher le aur wo us taraf mu'n pher le aur dono mein behtar*

wo hai jo salaam mei pehel kare”. (Sahih Bukhari: H6077)

Aur qurani aayat:﴿ اِدۡفَعۡ بِالَّتِیۡ هِیَ اَحۡسَنُ ﴾[1] ka yehi matlab hai ke baahami nachaaqi[2] ko intihaai khush-usloobi[3] se khatam kar dena hi accha hai.

(35) Bila-wajah Laanat Karna:

Aksar log ghusse ke waqt apni zabaano par qaabu nahi rakhte aur bila-wajah laanat-o-malaamat karna shuru kar dete hain. Insaano, chaupaayo’n, jamadaat, aiyyaam aur ghadiyo’n[4], balke baaz auqaat to apni zaat aur apni aulaad tak par laanate’n bhej daalte hain aur is tarah shauhar biwi par, aur biwi shauhar par. Behrehaal bila-wajah laan-o-taan ka ye maamla intihaai khatarnaak hai, jaisa ke Syedna Abu Darda ﷛ se marwi hai ke Rasool-e-Muazzam ﷺ ne famraya:

إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا لَعَنَ صَعِدَتِ اللَّعْنَةُ إِلَى السَّمَاءِ فَتُغْلَقُ أَبْوَابُ السَّمَاءِ دُونَهَا ، ثُمَّ تَهْبِطُ إِلَى الْأَرْضِ ، فَتُغْلَقُ أَبْوَابُهَا دُونَهَا ، ثُمَّ تَأْخُذُ يَمِينًا وَشِمَالًا ، فَإِذَا لَمْ تَجِدْ مَسَاغًا رَجَعَتْ إِلَى الَّذِي لُعِنَ ، فَإِنْ كَانَ لِذَالِكَ أَهْلًا وَإِلَّا رَجَعَتْ إِلَى قَائِلِهَا.

“Jab banda kisi par laanat karta hai to wo laanat aasmaan ki taraf chadhti hai, uske liye aasmaan ke darwaaze band kar diye jaate hain, phir wo zameen ki jaanib girti hai, to uske liye zameen ke darwaaze (bhi) band kar diye jaate hain. Phir wo daae’n-baae’n chakkar kaat-ti hai, jab use koi raasta nahi milta to jis par laanat ki gai ho uski jaanib palat-ti hai,a gar wo uska mustahiq ho to fabihaa[5], wa-garna kehne waale ki jaanib palat aati hai”. (Sunan Abu Dawood: H4905; Sahih Jaame Sagheer: H1672)

Aur Syedna Abu Zaid Saabit bin Zakhack ﷛ se marwi hai ke Rasool-e-Mukarram ﷺ ne farmaya: ‘وَمَنْ لَعَنَ مُؤْمِنًا فَهُوَ كَقَتْلِهِ’

“Jisne kisi momin par laanat bheji wo use qatl karne ke baraabar hai”. (Sahih Bukhari: H6047)

---

[1] T: Aap (buraai ko) Aisi Baat Se Taaliye Jo Ahsan Ho. (Surah Fussilat: 34) [Ahsan ul Kalam] [RSB]
[2] T: (ناچاقی) Naa-ittefaaqi, ranjish, an-ban [RKT]
[3] T: (خوش اُسْلُوبی) Kisi kaam ko khoobi aur saliqe ke saath anjaam dene ka amal, husn-e-tadbeer, khush-saleeqgi [RKT]
[4] T: Jaanwar, din aur waqt [RSB]
[5] T: (فَبِہا) Asal muraad yehi hai, bas yahan tak, bas bahut munaasib [RKT]

Laan-o-taan ka maamla choonke khawateen mein ziyaada paaya jaata hai, isl iye Rasool-e-Kareem ﷺ ne use khawateen ke jahannam mein daakhile ka zariya bataya hai aur jo log ziyaada laanate'n karte hain wo roz-e-qiyamat shafaa-at nahi kar paaenge. Jaisa ke Syedna Abu Darda ؓ se marwi hai ke Rasool-e-Mukarram ﷺ ne farmaya:

إِنَّ اللَّعَانِينَ لَا يَكُوْنُوْنَ شُهَدَاءَ وَلَا شُفَعَاءَ ، يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

"*Yaqinan ziyaada laanate'n bhejne waale qiyamat ke roz na gawaah ban sakenge aur na sifaarish kar sakenge*". (Sahih Muslim: H2598)

(36) Namaz Mein Susti Aur Kaahili Karna:

Namaz deen-e-islam ke paanch (5) buniyaadi arkaan mein se ek (1) nihayat hi ahem rukn hai. Namaz bila-shubha ek (1) mukammal ibaadat hai jo badani, qauli ibaadaat ka ek (1) haseen imtizaaj[1] hai. Neez namaz har momin ki aankho'n ka suroor aur imaan ki alaamat hai. Lihaaza har momin musalman ko chaahiye ke namaz khush-o-khurram, shadaab chehre aur qalbi sukoon ke saath adaa kare, is liye ke aadmi namaz mein apne Rabb ke saath sargoshi karta hai aur Allah Ta'ala uske saamne hota hai aur jab band ause pukaarta hai to wo uski pukaar sunta hai.

Aur jo log namaz mein bojhal jism ke saath khade hote hain ya us mein susti aur kaahili ka muzaahara karte hain, to aise log qatan sacche momin aur musalman nahi ho sakte. Balke namaz mein susti aur kaahili ka muzaahara karna munafiqeen ki alaamat hai. Jaisa ke Allah Tabaarak wa Ta'ala ka irshad-e-giraami hai:

وَإِذَا قَامُوْٓا إِلَى الصَّلٰوةِ قَامُوْا كُسَالٰى.

Aur Jab Wo (munafiqeen) Namaz Ke Liye Khade Hote Hain To Kaahil Ban Kar Khade Hote Hain. (Surah an-Nisa: 142)

Maaloom hua jo log namaz mein susti aur kaahili ka muzaahara karte hain, wo munaafiq hain.

---

[1] T: (اِمْتِزاج) Do (2) ya ziyaada cheezo'n ki tarkeeb ya aamezish, mil kar ek jagah hona [RKT]

(37) Namaz Mein Tamaaniyat Tark Karna:

Namaz mein tamaaniyat yaane ruku-o-sujood mein itminaan aur etedaal rakhna, namaz ki qubooliyat ka bahut bada sabab hai, lekin jo shakhs aisa nahi karta, to uska ye fe'l namaz chori karne ke zumre mein aata hai. Jaisa ke Rasool-e-Mukarram ﷺ ka irshad-e-giraami hai:

أَسْوَأُ النَّاسِ سَرِقَةَ الَّذِي يَسْرِقُ مِنْ صَلوتِه . قَالُوا : يَارَسُوْلَ اللهِ! وَكَيْفَ يَسْرِقُ مِنْ صَلَوتِهِ ؟ قَالَ : لَا يُتِمُّ رُكُوْعَهَا وَلَا سُجُوْدَهَا.

"*Sabse badtareen chor namaz ka chor hai*" (Us par) Sahaba ﷺ ne arz kiya: "*Aye Allah ke Rasool! Aadmi namaz ki chori kaise kar sakta hai?*" (Jawaaban) Rasool Allah ﷺ ne farmaya: "*Wo namaz ke ruku-o-sujood poore nahi karta*". (Musnad Ahmad: V5 P310 H42/226, Ibne Hibban ne isko 'Sahih' kaha hai; Sahih Ibne Hibban: H1885)

Aaj ruku-o-sujood mein kamar ka seedha na rakhna, ruku se uth kar sahih tarah khada na hona, aur namaz mein tamaaniyat[1] ka tark karna, hamare muaashare mein poori tarah ghar kar chuka hai, aur aksar namazi is bimaari mein mubtala dikhaai dete hain. Halaanke tamaaniyat namaz ka ek (1) ahem rukn hai, jise apnaae baghair namaz durust nahi hoti. Jaisa ke Rasool-e-Muazzam ﷺ ne ek (1) shakhs ko ruku-o-sujood mein kamar seedhi na karne par farmaya: 'إِنَّهُ لَا صَلوةَ لِمَنْ لَمْ يُقِمْ صُلْبَهُ'

"*Yaqinan uski namaz durust nahi hai jisne apni kamar ko seedha nahi rakha*". (Ibne Hibban ne isko 'Sahih' kaha hai. Sahih Ibne Hibban: H1888)

Aur Syedna Abu Masood al-Badari ﷺ se marwi hai ke Rasool-e-Mukarram ﷺ ne farmaya: 'لَا تُجْزِئُ صَلوٰةُ الرَّجُلِ حَتَّى يُقِيْمَ ظَهْرَهُ فِيْ الرُّكُوْعِ وَالْسُّجُوْدِ'

"*Aadmi ki namaz tab tak kifayat kar hi nahi sakti jab tak ke wo apni kamar ko ruku-o-sujood mein sahih taur par seedha na kar le*". (Sunan Abu Dawood: H855; Sunan Tirmizi: H265; Mishkat: H878; Sahih Jaame Sagheer: H7224)

Is mein koi shak nahi ke tark-e-tamaaniyat aisa bada gunah hai jiska murtakib badi zajr-o-waeed ka nishaana banta hai. Chunache Syedna Abu Abdullah al-Ashari ﷺ ne farmaya:

---

[1] T: (طَمانِيَت) Itmenaan, tasalli [RKT]

صَلَّى رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ بِأَصْحَابِهِ ثُمَّ جَلَسَ فِي طَائِفَةٍ مِنْهُمْ ، فَدَخَلَ رَجُلٌ فَقَامَ يُصَلِّي فَجَعَلَ يَرْكَعُ وَيَنْقُرُ فِي سُجُودِهِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ أَتَرَوْنَ هٰذَا؟ مَنْ مَّاتَ عَلَى هٰذَا مَاتَ عَلَى غَيْرِ مِلَّةِ مُحَمَّدٍ ﷺ يَنْقُرُ صَلوتَهُ كَمَا يَنْقُرُ الْغُرَابُ الدَّمَ، إِنَّمَا مَثَلُ الَّذِي يَرْكَعُ وَيَنْقُرُ فِي سُجُودِهِ كَالْجَائِعِ لَا يَأْكُلُ إِلَّا التَّمْرَةَ وَالتَّمْرَتَيْنِ فَمَاذَا تُغْنِيَانِ عَنْهُ.

Rasool Allah ﷺ ne Sahaba Kiraam ﷺ ko namaz padhaai, phir kuch ahbaab ke saath baith gae, pas (achaanak) ek (1) aadmi daakhil ho kar namaz padhne laga, wo ruku karta aur apne sajdo'n mein thonge'n maarta. (Use dekh kar) Rasool Allah ﷺ ne farmaya: "*Tum use dekh rahe ho! Jo shakhs is tarah ki namaz par mar gaya, to wo Muhammad ﷺ ke deen par nahi mara. Ye apni namaz mein is tarah thonge'n maar raha hai jis tarah ke kawwa khoon par thonge'n maarta hai. Jo aadmi ruku kare aur phir sajdo'n mein thonge'n maare uski misaal us bhoke ki si hai jo sirf ek (1) ya do (2) khajoore'n khaata hai, ab bhala (ye) do (2) khajoore'n uski bhook kahan mitaaengei*". (Sahih Ibne Khuzaima: H665, Ibne Khuzaima ne ise 'Sahih' kaha hai)

Neez Zaid bin Wahb ﷺ se marwi hai ke:

رَأَى حُذَيْفَةُ رَجُلًا لَا يُتِمُّ الرُّكُوعَ وَالسُّجُوْدَ . فَقَالَ: مَا صَلَّيْتَ وَلَوْ مُتَّ مُتَّ عَلَى غَيْرِ الْفِطْرَةِ الَّتِي فَطَرَ اللّٰهُ مُحَمَّدًا ﷺ.

Syedna Huzaifa ﷺ ne ek (1) aadmi ko dekha jo theek se ruku-o-sujood nahi kar raha tha, to unho'n ne farmaya: "*Tum ne koi namaz nahi padhi aur agar tum (yehi namaz padhte hue) mar gae to tumhari maut us deen par nahi hogi jo Allah Ta'ala ne Muhammad ﷺ ko ataa farmaya*". (Sahih Bukhari: H791)

Yahan ek (1) baat ki wazaahat karna zaroori hai aur wo ye ke jo shakhs namaz mein adm-e-itminaan karta raha, use joonhi masla ka hukm maaloom ho to wo us waqt ki farz namaz lauta le aur guzishta tamaam namaze'n jo us tariqe par padhi ho'n. Us maamla mein Allah Ta'ala se tauba kar le. Saabiqa namaze'n lautaane ki zaroorat nahi hai. Jaisa ke Rasool Allah ﷺ ne ek (1) sahabi ko in alfaaz mein farmaya:

ارْجِعْ فَصَلِّ فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ.

"*Ja phir namaz padh, is liye ke toone namaz nahi padhi*". (Bukhari: H6667)

(38) Namaz Mein Laghv Aur Fuzool Harakat Karna:

Namaz mein laghv aur fuzool harakat ek (1) aisi aafat aur musibat hai, jisse shayad hi kisi namazi ne apne aap ko bachaya ho. Jo log namaz mein laghv aur fuzool harakat karte hain, wo darasal Allah Tabaarak wa Ta'ala ke is farman ko apnane se qaasir[1] hain.

وَقُوْمُوْا لِلّٰهِ قٰنِتِيْنَ.

Aur Allah Ke Huzoor Pur-sukoon Aur Khushoo Ke Saath Khade Ho. (Surah al-Baqara: 238)

Neez aise log Allah Tabaarak wa Ta'ala ke is farman par bhi ghaur-o-khauz nahi karte:

قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُوْنَ ۝١ الَّذِيْنَ هُمْ فِيْ صَلَاتِهِمْ خٰشِعُوْنَ ۝٢

Yaqinan Un Momino'n Ne Falaah Paali. Jo Apni Namaz Mein Khushoo-o-Khuzoo Ikhtiyaar Karte Hain. (Surah al-Mominoon: 1-2)

Fuzool harakat to kuja, jab Rasool Allah ﷺ se sajda mein peshaani rakhne ki jagah se mitti saaf karne ka poocha gaya to Rasool Allah ﷺ ne farmaya: 'لَا تَمْسَحْ وَأَنْتَ تُصَلَّى . فَإِنْ كُنْتَ لَا بُدَّ فَاعِلًا فَوَاحِدَةٌ، تَسْوِيَةَ الحَصَى'

"*Namaz padhte hue mitti saaf na karo, agar bahut zaroori ho to sirf ek (1) martaba kankariyaa'n saaf kar lo*". (Sunan Abu Dawood: H946; Sahih Jaame Sagheer: H7452)

Baaz ahle ilm ka kehna hai ke musalsal aur bila-zaroorat harkat karte rehna jaise koi kisi kaam mein mashghool ho, usse namaz baatil ho jaati hai, lihaaza jo log namaz mein laghv aur fuzool harakat karte hain, masalan ghadi dekhna, ungliyo'n ko chatkhaana, kapde seedhe karna, aasmaan ki taraf nazar uthaana ya is qism ki doosri laghv harakaat, to unhe'n is baat se darna chaahiye ke unki aankhe'n kahee'n jhapat na li jaae'n aur iblees unki namaz uchak na le.

(39) Muqtadi Ka Imam Se (amadan) Sabqat Le Jaana:

Muqtadi ka dauraan-e-namaz imam se jaan boojh kar namaz ke kisi bhi rukn mein sabqat, yaane pehel karna bahut bada gunah hai. Jaisa ke

[1] T: Majboor, naa-chaar [FL]

umoomi taur par baaz log ruku-o-sujood aur takbiraat waghaira ke intiqaal[1] mein imam se sabqat karte hue dikhaai dete hain. Bahut se log shayad is masla ki ehmiyat se waaqif nahi, magar Rasool Allah ﷺ ne iske mutaalliq intihaai sakht waeed bayan farmai hai. Jaisa ke Syedna Abu Huraira رضی اللہ عنہ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

أَمَا يَخْشَى أَحَدُكُمْ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ قَبْلَ الْإِمَامِ أَنْ يَجْعَلَ اللّٰهُ رَأْسَهُ رَأْسَ حِمَارٍ أَوْ يَجْعَلَ اللّٰهُ صُورَتَهُ صُورَةَ حِمَارٍ.

"*Kya tum mein wo shakhs jo imam se pehle apna sar utha leta hai is baat se nahi darta ke kahee'n Allah Paak uska sar gadhe ke sar ki tarah bana de. Ya uski soorat ko gadhe ki si soorat bana de*". (Sahih Bukhari: H691)

Sahaba Kiraam رضی اللہ عنہم ne namaz mein Rasool Allah ﷺ se sabqat karne se bahut ziyaada ehtiyaat ka muzaahara karte the, jaisa ke Syedna Baraa bin Aazib رضی اللہ عنہ ke qaul se maaloom hota hai.

أَنَّهُمْ كَانُوا يُصَلُّوْنَ خَلْفَ رَسُوْلِ اللّٰهِ ﷺ ، فَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ لَمْ أَرَ أَحَدًا يَحْنِي ظَهْرَهُ حَتَّى يَضَعَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ جَبْهَتَهُ عَلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَخِرُّ مَنْ وَرَاءَهُ سُجَّدًا.

Sahaba Kiraam رضی اللہ عنہم Rasool Allah ﷺ ki iqtida mein namaz padha karte the. Rasool Allah ﷺ jab ruku se sar uthaate to koi sahabi tab tak apni kamar na jhukaata, jab tak Rasool Allah ﷺ apni jabeen-e-aqdas[2] zameen par na rakh dete, phir aap ke peeche waale sajde mein jaate. (Sahih Muslim: H1062)

Sahaba Kiraam رضی اللہ عنہم ke is amal se masla ki ehmiyat ka andaaza lagaya ja sakta hai. Jab Rasool Allah ﷺ budhape ko pohonche to Aap ﷺ ki raftaar mein kuch kami aagai aur Aap ﷺ apne muqtadi Sahaba ko in alfaaz se aagaah farmate:

يَاأَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي قَدْ بَدَّنْتُ فَلَا تَسْبِقُونِي بِالرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ.

"*Aye logo! Main bhaari badan ho chuka hoo'n, lihaaza ruku aur sujood mein jaate hue mujh se pehel na karna*". (Sunan Kubra: H2598, Irwa al-Ghaleel: H509 Allama Albani ne is hadees ki sanad ko 'Hasan' kaha hai)

Behrehaal har muqtadi ko chaahiye ke namaz ke dauraan imam se

---

[1] T: (اِنْتِقال) Yahan muraad hai kisi kaifiyat ya asar ka ek (1) se doosre mein muntaqil hona [RKT]
[2] T: (جَبِینِ أَقْدَس) Munawwar aur paak peshaani [RSB]

sabqat le jaane ki jurat na kare, wagarna mazkoora waeed ka nishaana banna koi baeed[1] nahi hai.

(40) Bila-uzr Namaz Ko Taakheer Se Padhna:

Ye baat jaan leni chaahiye ke jis tarah bila-uzr namaz chod dena shirk ke baad sabse bada gunah hai, usi tarah bila-uzr-e-sharai namaz ko uske waqt se taakheer karke padhna bhi bahut bada gunah hai. Sharai uzr jaise so jaana, bhool jaana ya kisi aur jaaiz uzr ki wajah se namaz padhne mein taakheer ho gai, to koi harj nahi, lekin agar koi uzr darpesh nahi aur khwah-ma-khwh waqt se taakheer karke namaz padhna aur us mein ghaflat bartana, ye faasiqo’n ka tariqa hai. Aur uski daleel Allah Tabaarak wa Ta'ala ka ye irshad-e-giraami hai:

فَوَيۡلٌ لِّلۡمُصَلِّيۡنَ ۙ۝۴ الَّذِيۡنَ هُمۡ عَنۡ صَلَاتِهِمۡ سَاهُوۡنَ ۙ۝۵

Pas Un Namaziyo’n Ke Liye Wael Ya Halaakat Hai Jo Apni Namazo’n Mein Ghaflat Baratte Hain. (Surah al-Maaoon: 4-5)

Ek (1) doosre muqaam par Allah Tabaarak wa Ta'ala ne irshad farmaya:

فَخَلَفَ مِنۡۢ بَعۡدِهِمۡ خَلۡفٌ اَضَاعُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوٰتِ فَسَوۡفَ يَلۡقَوۡنَ غَيًّا ۙ۝۵۹

Phir Unke Baad Unki Aulaad Mein Aise Na-Khalaf Paida Hue, Jinho’n Ne Namaz Ko Zaaya Kar Diya Aur Nafsaani Khwahishaat Ki Paerawi Ki. So Unka Nuqsaan Unke Aage Aaega. (Surah Maryam: 59)

Mufassireen ke nazdeek namaz zaaya karne ka ek (1) matlab ye bhi hai ke wo log namaz ko waqt guzar jaane ke baad yaane taakheer se padha karte the.

Behrehaal ek (1) sacche momin-o-musalman ke shayaan-e-shaan nahi hai ke wo namaz ko waqt se taakheer karke padhe, kyounke ahle iman par to Allah Ta'ala ne namaz ko muqarrara auqaat mein adaa karna farz kiya hai. Jaisa ke Allah Ta'ala ka irshad-e-giraami hai:

اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتۡ عَلَى الۡمُؤۡمِنِيۡنَ كِتٰبًا مَّوۡقُوۡتًا.

Beshak Namaz Muqarrara Auqaat Mein Momino Par Farz Ki Gai Hai. (Surah an-Nisa: 103)

[1] T: Naa-mumkin, muhaal, ghair-mutwaqqe, khilaf-e-aadat [RKT]

Lihaaza har momin par laazim hai ke namaz ka ehtemaam karte hue use waqt-e-muqarrara par adaa kiye, aur jo shakhs namaz ka ehtemaam nahi karta use qiyamat ke roz ruswaai ka saamna karna padega. Jaisa ke Syedna Abdullah bin Amr ﵄ se marwi hai ke Rasool-e-Mukarram ﷺ ne farmaya:

مَنْ حَافَظَ عَلَيْهَا كَانَتْ لَهُ نُورًا وَبُرْهَانًا وَنَجَاةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَمَنْ لَمْ يُحَافِظْ عَلَيْهَا ، لَمْ يَكُنْ لَهُ نُورٌ وَلَا بُرْهَانٌ وَلَا نَجَاةٌ ، ورس وَكَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ قَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَأُبَيِّ بْنِ خَلَفٍ.

"Jo shakhs namaz ka ehtemaam karega, namaz uske liye qiyamat ke roz noor hogi, daleel hogi aur kamyaabi ka sabab hogi aur jo shakhs namaz ka ehtemaam nahi karega, uske liye roz-e-qiyamat na noor hoga, na uske paas daleel hogi aur na kamyaabi ka koi raasta. Neez roz-e-qiyamat uska hashar qaaroon, firaun, haamaan aur ubai bin khalf ke saath hoga". (Musnad Ahmad: V2 P169 H6576, Shaikh Shuaib Arnaout ne uski sanad ko 'Hasan' kaha hai)

(41) Namaz-e-ba-jamaat Se Peeche Reh Jaana:

Namaz ibaadaat-e-Ilaahiya mein se ek (1) ahem ibaadat hai aur har momin musalman par laazim hai ke is ibaadat ko jamat ke saath adaa kare, kyounke jo shakhs us ahem ibaadaat ko ba-jamaat adaa karta hai, wo Allah ke yahan be-panaah ajr-o-sawaab ka mustahiq theherta hai. Aur uske bar-aks jo shakhs is fariza ki adaaigi mein kotaahi-o-ghaflat baratta hai.

Matlab ke use jamaat ke saath adaa nahi karta, to uske liye intihaai sakht waeed waarid hui hai. Behrehaal ba-jamaat namaz padhna waajib hai, jaisa ke Syedna Abu Huraira ﵁ se marwi hai ke:

أَتَى النَّبِيَّ ﷺ رَجُلٌ أَعْمَى . فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنَّهُ لَيْسَ لِي قَائِدٌ يَقُوْدُنِي إِلَى الْمَسْجِدِ، فَسَأَلَ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَنْ يُرَخِّصَ لَهُ فَيُصَلِّي فِي بَيْتِهِ فَرَخَّصَ لَهُ ، فَلَمَّا وَلَّى دَعَاهُ فَقَالَ: هَلْ تَسْمَعُ النِّدَاءَ بِالصَّلوةِ؟ فَقَالَ: نَعَمْ . قَالَ: فَأَجِبْ.

Ek (1) naabina aadmi Rasool Allah ﷺ ki khidmat mein haazir hua aur kehne laga: "*Aye Allah ke Rasool ﷺ! Mere paas koi aadmi nahi jo mujhe masjid mein laae*". Ye keh kar usne namaz ghar padhne ki rukhsat chaahi. Rasool Allah ﷺ ne use rukhsat de di, lekin jab wo waapas hua to

use phir bulaya aur poocha: "*Kya tu azaan sunta hai?*" Usne arz ki: "*Ji haa'n! Aye Allah ke Rasool ﷺ!*" To Rasool Allah ﷺ ne irshad farmaya: "*Phir masjid mein aakar namaz padha kar*". (Sahih Muslim: H1486)

Zara ghaur farmaaiye ke Nabi-e-Mukarram Janab Muhammad-ur-Rasool Allah ﷺ ne ek (1) naabina shakhs ko azaan sunne ke baad ghar mein namaz padhne ki rukhsat nahi di to beena (aankho'n se dekhne waala) shakhs ko bila-uzr-e-sharai ghar mein namaz padhne ki rukhsat kaise hogi? Ba-jamaat namaz padhne ki bahut ziyaada fazilat bayan hui hai, jaisa ke Syedna Abdullah bin Umar ﵄ se marwi hai ke Rasool-e-Akram ﷺ ne farmaya:

وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ آمُرَ بِحَطَبٍ فَيُحْطَبْ ثُمَّ آمر بالصَّلَاةِ فَيُؤَذَنَ لَهَا ثُمَّ امْرَ رَجُلًا فَيَوْمَ النَّاسَ ثُمَّ أَخَالِفَ إِلَى رِجَالٍ فَأُحَرِّقَ عَلَيْهِمْ بُيُوتَهُمْ.

"*Us zaat ki qasam, jiske haath mein meri jaan hai! Maine iraada kiya ke lakdiyaa'n ekatthi karne ka hukm doo'n, to lakdiyaa'n ekatthi karli jaae'n, phir main namaz ka hukm doo'n aur namaz ke liye azaan kahi jaae aur phir main ek (1) shakhs ko namaz-e-ba-jamaat padhane ke liye khada karu'n aur khud aise logo'n ko unke gharo'n samet jalaa daalu'n jo ba-jamaat namaz padhne ke liye nahi aate*". (Sahih Bukhari: H644)

Ye shadeed waeed is baat ki khuli daleel hai ke har musalman par ba-jamaat namaz adaa karna waajib hai, lekin afsos ke hamare muaashare mein uski chandaa'n ehmiyat nahi hai aur bahut se log azaan ki aawaaz sunne ke baad bhi apne-apne kaamo'n aur karobaaro'n mein masroof rehte hain.

(42) Bila-uzr Namaz Chodna:

Namaz deen-e-islam ka doosra buniyaadi rukn hai aur jo shakhs bila-uzr-e-sharai farz namaz tark karta hai yaqinan wo bahut bade gunah ka murtakib hota hai. Jiski paadaash[1] mein use jahannam mein daakhil hona padega, mujrimeen, ahle jahannam se jab poocha jaaega ke tumhe'n kis cheez ne jahannam mein daakhil kar diya? To wo sab se pehle is baat ka eteraaf karenge ke '*ham log namaz nahi padhte the*'.

[1] T: (پاداش) Sila, badla, ewaz, saza, jurmaana [RKT]

Chunache Allah Ta'ala ka irshad-e-giraami hai:

مَا سَلَكَكُمْ فِيْ سَقَرَ ﴿٤٢﴾ قَالُوْا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّيْنَ ﴿٤٣﴾

Tumhe'n Ksi Cheez Ne Jahannam Mein Pohoncha Diya? Wo Kahenge Ham Namaz Nahi Padhte The. (Surah al-Muddaassir: 42-43)

Behrehaal ye aayat-e-mubaaraka is baat ki khuli daleel hai ke bila-uzr-e-sharai farz namaz tark karne waala ahle jahannam mein se hai. Al-Ayaaz Billah!

Yehi wajah hai ke Rasool-e-Akram ﷺ ne aadmi ke islam aur shirk-o-kufr ke darmiyaan namaz tark karne ko hi hadd-e-faasil qaraar diya hai. Jaisa ke Syedna Jaabir ؓ se marwi hai ke Rasool-e-Kareem ﷺ ne farmaya:

إِنَّ بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشِّرْكِ وَالْكُفْرِ تَرْكُ الصَّلوةِ.

"*Yaqinan aadmi (ke islam) aur shirk aur kufr ke darmiyaan farq namaz tark karna hai*". (Sahih Muslim: H246)

Aur Tirmizi ke alfaaz ye hain: 'بَيْنَ الْكُفْرِ وَالْإِيْمَانِ تَرْكَ الصَّلوةِ'

"*Kufr aur imaan ke darmiyaan farq namaz tark karna hai*". (Sunan Tirmizi: H2618 Albani رحمه الله ne ise 'Sahih' kaha hai)

Aur Syedna Bareeda Aslami ؓ se marwi hai ke Rasool-e-Mukarram ﷺ ne farmaya: 'الْعَهْدُ الَّذِي بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ الصَّلوةُ، فَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ كَفَرَ'

"*Hamae aur kaafiro'n ke darmiyaan jo muaahada hai wo namaz hai. Lihaaza jisne namaz chod di usne kufr kiya*". (Sunan Tirmizi: H2621; Musnad Ahmad: V5 P246 H22937; Sahih Jaame Sagheer: H4143)

(43) Bila-uzr Namaz-e-Juma Tark Karna:

Allah Tabaarak wa Ta'ala ne har momin par juma ki namaz laazim qaraar di hai, jaisa ke irshad-e-Ilaahi hai:

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا نُوْدِيَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ يَّوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ؕ

Aye Imana Waalo! Juma Ke Roz Jab Namaz Ke Liye Azaan Kahi Jaae To Tum Allah Ko Yaad Karne Ke Liye Tezi Ke Saath Lapko Aur Khareed-o-Farokht Chod Do. (Surah al-Juma: 9)

Darasal namaz-e-juma ka shumaar islam ke azeem-tareen sha-aaer[1] mein hota hai jis mein be-shumaar hikmate'n poshida hain, lihaaza jo log bila-uzr juma ki namaz tark karte hain wo bila-shubha gunah-e-kabira ke murtakib hain aur aise logo'n ke mutaalliq Rasool Allah ﷺ se aisi bahut si ahadees-e-sahiha saabit hain jin mein badi sakht waeede'n bayan hui hain. Jin mein se chand ahadees ham zel ki sutoor mein naql kar rahe hain.

Syedna Abdullah bin Masood رضی اللہ عنہ se marwi hai ke Rasool-e-Akram ﷺ ne namaz-e-juma mein shirkat na karne waalo'n ke baare mein farmaya:

لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَمُرَ رَجُلًا يُصَلِّي بِالنَّاسِ ثُمَّ أُحَرِّقَ عَلَى رِجَالٍ يَتَخَلَّفُونَ عَنِ الْجُمُعَةِ بُيُوتَهُمْ.

"*Kabhi main iraada karta hoo'n ke ek (1) aadmi ko imaamat par maamoor karke khud ja kar juma se ghair-haazir rehne waalo'n ko unke gharo'n samet jala daalu'n*". (Sahih Muslim: H1485)

Syedna Abdullah bin Amr aur Syedna Abu Huraira رضی اللہ عنہم se marwi hai ke Rasool-e-Mukarram ﷺ ne farmaya:

لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ عَنْ وَدْعِهِمُ الْجُمُعَاتِ أَوْ لَيَخْتِمَنَّ اللهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ ثُمَّ لَيَكُونُنَّ مِنَ الْغَافِلِينَ.

"*Logo juma tark karne se baaz aajaae, warna Allah Ta'ala unke dilo'n par mohr laga dega phir wo bila-shubha ghaafil logo'n mein se ho jaaenge*". (Sahih Muslim: H2002)

Aur Syedna Abu Ja'd Zamri (ابو جعد ضمری) رضی اللہ عنہ se marwi hai ke Rasool-e-Kareem ﷺ ne farmaya: 'مَنْ تَرَكَ الْجُمُعَةَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ تَهَاوُنًا بِهَا طَبَعَ اللهُ عَلٰى قَلْبِهِ'

"*Jis kisi ne mahez susti ki wajah se teen (3) martaba juma choda, Allah uske dil par mohr laga deta hai*". (Sunan Tirmizi: H500; Sunan Ibne Majah: H1125 Allama Albani ne ise 'Hasan Sahih' kaha hai)

(44) Zakat Adaa na Karna:

Zakat adaa na karna sakht waeed ka sabab aur bade gunaho'n mein se ek (1) gunah hai, kyounke zakat deen-e-islam ke paanch (5) arkaan mein se ek (1) ruk hai. Zakat maaldaaro'n ke zimme fuqara ka haq hai aur maaldaaro'n par laazim hai ke us haq ko mustahiqeen tak pohonchae'n.

---

[1] T: (شَعائِر) Ibaadate'n, qurbaniya'n, nishaniya'n aur alaamate'n [RKT]

Jo log zakat ki adaaigi se bhaagte hain unke mutaalliq Quran-e-Majeed aur ahadees mein badi sakht waeed aur aakhirat mein dardnaak azaab ki waeed bayan hui hai. Allah Tabaarak wa Ta'ala ka irshad hai:

وَالَّذِيْنَ يَكْنِزُوْنَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُوْنَهَا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۙ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ.

Aur Jo Log Sona Aur Chaandi Jama Karte Hain Aur Use Allah Ki Raah Mein Kharch Nahi Karte To Aap Unhe'n Dardnaak Azaab Ki Khushkhabri De Deejiye. (Surah at-Tauba: 34)

Ek doosre muqaam par irshad farmaya:

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ يَبْخَلُوْنَ بِمَآ اٰتٰىهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ هُوَ خَيْرًا لَّهُمْ ۭ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ ۭ سَيُطَوَّقُوْنَ مَا بَخِلُوْا بِهٖ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ وَلِلّٰهِ مِيْرَاثُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ﴿١٨٠﴾

Aur Jo Log Us Fazl Mein Bukhl Karte Hain Jo Allah Ne Unhe'n Diya Hai Wo Use Apne Haq Mein Behtar Na Samjhe'n, Balke Wo To Unke Liye Buri Cheez Hai Jis Maal Mein Wo Bukhl Kar Rahe Hain Qiyamat Ke Din Wo Unki Gardan Mein Tauq Bana Kar Daala Jaaega Aur Aasmaano Aur Zameen Ki Meeraas Allah Ke Liye Hai Aur Allah Tumhare Aamaal Se Ba-Khoobi Aagaah Hai. (Surah Aale Imran: 180)

Aur jo log zakat adaa nahi karte, qiyamat ke roz unka maal ganja saanp ban kar unko dasega. Jaisa ke Syedna Abu Huraira ﷛ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

مَنْ آتَاهُ اللّٰهُ مَالًا فَلَمْ يُؤَدِّ زَكَاتَهُ مُثِّلَ لَهُ مَالُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا أَقْرَعَ لَهُ زَبِيبَتَانِ يُطَوَّقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ يَأْخُذُ بِلِهْزِمَتَيْهِ يَعْنِي بِشِدْقَيْهِ ثُمَّ يَقُولُ أَنَا مَالُكَ أَنَا كَنْزُكَ.

"*Jise Allah Ta'ala ne maal diya aur usne uski zakat adaa na ki to qiyamat ke roz uska maal aise ganje saanp ki shakl ikhtiyaar karke jiski aankho'n par do (2) siyaah nuqte honge uske gale ke tauq ban jaaega, phir uske dono jabde cheer kar kahega: main tera maal aur khazana hoo'n*". (Sahih Bukhari: H1403)

Neez, jo shakhs zakat adaa nahi karta wo qiyamat ke roz jahannam mein hoga. Jaisa ke Syedna Anas bin Maalik ﷛ se marwi hai ke Rasool-e-Mukarram ﷺ ne farmaya: 'مَانِعُ الزَّكَوةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي النَّارِ'

"*Zakat adaa na karne waala qiyamat ke roz aag mein hoga*". (Sahih Targheeb wat Tarheeb: H760)

(45) Taaqat Ke Bawujood Hajj Na Karna:

Hajj deen-e-islam ka paanchwaa'n rukn aur azeem-tareen islami shiaar[1] hai, jo shakhs samaan-e-safar aur zaad-e-raah rakhta ho us par laazim hai ke fariza-e-hajj ki adaaigi kare. Aur jo shakhs taaqat ke bawujood us fariza ki adaaigi nahi karta wo bahut bade jurm aur gunah-e-kabira ka murtakib hai. Allah Tabaarak wa Ta'ala ka irshad hai:

وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا ؕ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِىٌّ عَنِ الْعٰلَمِيْنَ.

Aur Allah Ki Raza Ke Liye Baitullah Ka Hajj Karna Un Logo'n Par Farz Hai Jo Wahan Pohonchne Ki Istitaa-at Rakhte Ho'n Aur Jo Koi Kufr Kare To Allah Ta'ala Tamaam Duniya Waalo'n Se Be-niyaaz Hai. (Surah Aale Imran: 97)

Mulaahaza: … Allah Tabaarak wa Ta'ala ne is aayat-e-mubaaraka mein taaqat ke bawujood hajj na karne ko 'kufr' se taabeer kiya hai.

Allaawa-azee'n Imam Ibne Kaseer ﷺ is aayat ki tafseer karte hue raqamtaraaz hain: "*Syedna Farooq-e-Aazam ﷺ ne farmaya: Mera maqsad hai ke main logo'n ko mukhtalif shehro'n mein bheju'n, wo dekhe'n jo log bawujood maal rakhne ke hajj nahi karte un par jiziya laga de'n wo musalman nahi hain wo musalman nahi hain*". (Tafseer Ibne Kaseer: V10 P520)

(46) Bila-uzr Ramzan Ke Roze Tark Karna:

Ramzan ul Mubarak ke roze rakhna deen-e-islam ke paanch arkaan mein se ek (1) rukn aur intihaai azeem-ush-shaan fariza hai. Jise Allah Tabaarak wa Ta'ala ne saabiqa ummato'n ki tarah ummat-e-Muhammadiya ﷺ par bhi farz kiya hai. Aur jo shakhs bila-uzr-e-sharai roza-khori kare, uske liye badi sakht waeed waarid hui hai. Chunache roza ki farziyyat bayan karte hue Allah Tabaarak wa Ta'ala ne irshad farmaya:

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ ۝١٨٣

Aye Imaan Waalo! Tum Par Roze Farz Kar Diye Gae Hain, Waise Hi Jaise Tum Se Pehle Logo'n Par Farz Kiye Gae The, Taake Tum Taqwa Ki Raah

[1] T: (شِعارِ) Nishaan, pehchaan, dastoor, mark, identity [RKT]

Ikhtiyaar Karo. (Surah al-Baqara: 183)

Aur jo log bila-uzr-e-sharai roza chod dete hain, unke liye badi sakht waeed waarid hui hai. Chunache Syedna Abu Umaama Baahili ﵁ se marwi hai ke maine Rasool-e-Akram ﷺ ko ye farmate hue suna:

بَيْنَمَا أَنَا نَائِمٌ إِذَا رَجُلَانِ، فَأَخَذَا بِضُبْعَيَّ، فَأَتَيَابِي جَبَّلًا وَعْرًا ، فَقَالَالِي: اِصْعَدْ، حَتَّى إِذَا كُنْتُ فِي سَوَاءِ الْجَبَلِ ، فَإِذَا أَنَا بِصَوْتٍ شَدِيدٍ ، فَقُلْتُ: مَا هَذِهِ الْأَصْوَاتُ؟ قَالَ: هُذَا عَوَاءُ أَهْلِ النَّارِ ، ثُمَّ انْطَلِقَ بِي، فَإِذَا أَنَا بِقَوْمٍ مُّعَلَّقِينَ بِعَرَاقِيبِهِمْ مُشَقَّقَةً أَشْدَاقُهُمْ ، تَسِيلُ أَشْدَاقُهُمْ دَمًا ، فَقُلْتُ: مَنْ هَؤُلَاءِ؟ فَقِيلَ: هَؤُلَاءِ الَّذِينَ يُفْطِرُوْنَ قَبْلَ تَحِلَّةِ صَوْمِهِمْ.

Main soya hua tha aur mere paas do (2) aadmi aae, unho'n ne mujhe baazuo'n se pakda aur mujhe ek (1) mushkil chadhaai waale pahaad par laae aur dono ne kaha: *"Is par chadhe'n"*. Maine kaha: "*Main nahi chadh sakta*". Unho'n ne kaha: "*Ham aap ke liye sahoolat paida kar denge*". Pas main chadh gaya, yahan tak ke main pahaad ki choti par pohonch gaya, jahan maine shadeed cheekh-o-pukaar ki aawaaze'n sunee'n. Maine poocha: "*Ye aawaaze'n kaisi hain?*" Unho'n ne bataya: "*Ye jahannamiyo'n ki cheekh-o-pukaar hai*". Phir wo mere saath aage badhe jahan maine chand log ulte latke hue dekhe, jin ke mu'n cheere hue hain aur unse khoon beh raha hai. Maine poocha: "*Ye kaun log hain?*" Unho'n ne jawaab diya: "*Ye wo log hain jo roza waqt se pehle iftaar kiya karte the*". (Sahih Ibne hibban: H7448, Ibne Hibban ne ise 'Sahih' kaha hai)

Dekhiye! Roza waqt se qabl iftaar karne par itni sakht saza hai to jo sire se roza rakhe hi na uski saza kitni sakht hogi. Aap khud uska andaaza kar le'n.

(47) Kuffaar Ki Paerawi Karna:

Nek logo'n ke raaste yaane siraat-e-mustaqeem ko chod kar kuffaar ke raaste ki paerawi karna intihaai khatarnaak aur mohlik[1] gunah hai. Saahib-e-baseerat aur shariyat-e-islamiya se waaqif koi shakhs is khuli haqiqat se inkaar nahi kar sakta ke aaj musalmano ki aksariyat ne bahut saari cheezo'n mein kuffaar ki paerawi shusu kar rakhi hai.

---

[1] T: (مُہلِک) Halaak karne waala, khatarnaak, zarar-rasaan [RKT]

Seerat, aadaat-o-atwaar, guftaar-o-kirdaar, aur choti-badi bahut si cheezo'n mein ham ne ahle mashriq ki 'mulaahada'[1] aur ahle maghrib ke 'laadeeniyo'n'[2] ki taqleed ko apnaya hua hai. Behrehaal musalmano ke liye kisi kaafir ki paerawi qatai najaaiz aur haraam hai. Aur iski daleel Allah Tabaarak wa Ta'ala ka wo irshad hai jis mein musalmano ko namaz ke dauraan duaaiya kalimaat sikhaae gae hain.

اِهۡدِنَا الصِّرَاطَ الۡمُسۡتَقِيۡمَ ۙ صِرَاطَ الَّذِيۡنَ اَنۡعَمۡتَ عَلَيۡهِمۡ ۙ غَيۡرِ الۡمَغۡضُوۡبِ عَلَيۡهِمۡ وَلَا الضَّآلِّيۡنَ

(Aye Allah!) Hame'n Seedhi Raah Par Chala. Un Logo'n Ki Raah Jin Par Toone Inaam Kiya, Unki Raah Par Nahi Jin Par Tera Ghazab Naazil Hua Aur Na Unki Jo Gumraah Hue. (Surah al-Faatiha: 5-7)

Neez Rasool Allah ﷺ ne Syedna Hasan bin Ali رضي الله عنه ko 'namaz-e-witr' mein jo dua maangne ke liye kalimaat sikhaae, un mein awwal kalimaat ye the: 'اللَّهُمَّ اهْدِنِي فِيمَنْ هَدَيْتَ'

"*Aye Allah! Mujhe Un Logo'n Ki Raah Par Chala, Jinhe'n Toone Raah Dikhaai*". (Sunan Nasai: H1745, Allama Albani ne ise 'Sahih' kaha hai)

Un par do (2) daleelo'n se maaloom hua ke Allah ke nek aur saaleh bando'n ka raasta alag hai yahood-o-nasaara aur deegar kuffaar ka raasta alag hai.

(48) Bidati Ko Panaah Dena:

Deen-e-islam mein koi nai baat nikaalna bidat hai. Aur jo shakhs ahle bidat ko panaah de ya unki izzat kare, wo Allah ke yaha'n bada mujrim hai, balke Allah Ta'ala, Malaaika, aur tamaam logo'n ki laanat ka mustahiq hai. Jaisa ke Syedna Abu Huraira رضي الله عنه se marwi hai ke Rasool-e-Mukarram ﷺ ne farmaya:

فَمَنْ أَحْدَثَ فِيهَا حَدَثًا ، أَوْ آوَى مُحْدِثًا ، فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ، لَا يَقْبَلُ اللهُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا.

"Jis ne bidat ka irtikaab kiya ya bidati ko panaah di us par Allah Ta'ala, Farishto'n aur tamaam logo'n ki laanat hai. Allah ke yahan uski nafli aur

---

[1] T: Allah ko na maanne waale [RSB]

[2] T: (لا دِين) Jiska koi deen ya mazhab na ho, be-deen, dahriya, aethist [RKT]

farzi (dono) ibaadate’n ghair-maqbool hain”. (Sahih Muslim: H3327)

Aur Syedna Ibrahim bin Maesarah ﵁ se marwi hai ke Rasool-e-Akram ﷺ ne farmaya: ‘مَنْ وَقَّرَ صَاحِبَ بِدْعَةٍ ، فَقَدْ أَعَانَ عَلَى هَدْمِ الْإِسْلَامِ’

“*Jis ne bidati ki izzat ki, yaqinan usne islam ko giraane mein madad ki*”. (Shobul Iman lil Bayhaqi: H9464; Mishkat: H189)

Syedna Sahl bin Saad ﵁ se marwi hai ke Rasool-e-Akram ﷺ ne farmaya: أَنَا فَرَطُكُمْ عَلَى الْحَوْضِ ، مَنْ وَرَدَهُ شَرِبَ مِنْهُ وَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ لَمْ يَظْمَأْ بَعْدَهُ أَبَدًا ، لَيَرِدَنَّ عَلَى أَقْوَامٌ أَعْرِفُهُمْ وَيَعْرِفُونَنِي ثُمَّ يُحَالُ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ . وَكَانَ أَبُو سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ يَزِيدُ فِيهِ ، قَالَ: (إِنَّهُمْ مِنِّي) فَيُقَالُ: إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا بَدَّلُوا بَعْدَكَ، فَأَقُولُ: سُحْقًا سُحْقًا لِمَنْ بَدَّلَ بَعْدِي.

“*Main hauz-e-kausar par tumhara intizaar kar raha hunga, jo shakhs wahan aaega wo us mein piyega aur jo uska paani peelega wo uske baad kabhi pyaasa nahi hoga. Mere paas aise log bhi aaenge jinhe’n main pehchaanta hunga aur wo mujhe pehchaante honge, phir mere aur unke darmiyaan parda daal diya jaaega*”

Albatta Syedna Abu Saeed Khudri ﵁ ye lafz ziyaada bayan karte the ke Rasool Allah ﷺ farmaenge: “*Ye log to meri ummat ke hain*”. Irshad hoga: “*Aap nahi jaante ke aap ke baad inho’n ne kya tabdeeliya’n kardi thee’n?*” To main kahunga: “*In logo’n ke liye doori ho, doori ho, jinho’n ne mere baad deen mein tabdeeliya’n kardi thee’n*”. (Sahih Bukhari: H7050-7051)

MaazAllah! Koi nai baat daakhil-e-deen karna kitna bada aur mohlik gunah hai? Allah Ta'ala hame’n ahle bidat ko panaah dene unki takreem aur bidat ke irtikaab se mehfooz rakhe. Aameen

(49) Sood-khori:

Sood-khori kabira gunaho’n mein se ek (1) bahut bada gunah hai, taaham Allah Tabaarak wa Ta'ala ne Quran-e-muqaddas mein sood-khoro’n ke alaawa kisi doosre se elaan-e-jung nahi farmaya. Chunache irshad-e-Ilaahi:

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَذَرُوْا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰٓوا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝٢٧٨ فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلُوْا فَأْذَنُوْا بِحَرْبٍ مِّنَ

اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ۚ

Aye Imaan Waalo! Allah Se Daro Aur Jo Sood Logo'n Ke Paas Baaqi Reh Gaya Hai, Agar Imaan Waale Ho To Use Chod Do. Agar Tum Ne Aisa Nahi Kiya To Allah Se Aur Uske Rasool Se Jung Ke Liye Taiyyaar Ho Jaao. (Surah al-Baqara: 278-279)

Aur sood khaane waalo'n aur uska len-den karne waalo'n ki mazammat mein Allah Tabaarak wa Ta'ala ka irshad hai:

اَلَّذِيْنَ يَاْكُلُوْنَ الرِّبٰوا لَا يَقُوْمُوْنَ اِلَّا كَمَا يَقُوْمُ الَّذِىْ يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطٰنُ مِنَ الْمَسِّ ؕ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوْۤا اِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبٰوا ۘ وَاَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا ؕ فَمَنْ جَآءَهٗ مَوْعِظَةٌ مِّنْ رَّبِّهٖ فَانْتَهٰى فَلَهٗ مَا سَلَفَ ؕ وَاَمْرُهٗۤ اِلَى اللّٰهِ ؕ وَمَنْ عَادَ فَاُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿٢٧٥﴾

Jo Log Sood Khaate Hain, Wo (apni qabro'n se) Is Tarah Uthenge, Jis Tarah Wo Aadmi Jise Shaitaan Apne Asar Se Deewaana Bana Deta Hai, Ye (saza unhe'n) Is Liye (milegi) Ke Wo Kaha Karte The, Khareed-o-Farokht Bhi To Sood Hi Ki Maanind Hai, Halaanke Allah Ne Khareed-o-Farokht Ko Halaal Kiya Hai Aur Sood Ko Haraam Qaraar Diya Hai, Pas Jiske Paas Uske Rabb Ki Ye Nasihat Pohonch Gai Aur Wo (sood lene se) Baaz Aagaya, To Maazi Mein Le Chuka Hai Wo Uska Hai Aur Uska Maamla Allah Ke Hawaale Hai Aur Jo Uske Baad Lega To Wohi Log Jahannami Log Honge Us Mein Hamesha Ke Liye Rahenge. (Surah al-Baqara: 275)

Sood jaise azeem-tareen jurm ki qabaahat[1] ko bayan karne ke liye yehi do (2) aayate'n kaafi hain.

Behrehaal tijaarat aur mulki satah par ghaur-o-fikr karne waale shakhs ke liye in tabah-kaariyo'n aur halaakat aafreeniyo'n[2] ka idraak qatan mushkil nahi, jo sirf aur sirf soodi len deen ki paida-karda hain. Jin mein iflaas[3], qarzo'n ki adaaigi se aajizi, iqtisaadi dhaanche mein kamzori aur muaashare mein ghurbat-o-muflisi aur imaarat ke taalluq se tabaqaati kashmakash ka wujood mein aana waghaira-waghaira qaabil-e-zikr hain. Aur aise mein natijatan mulk ka behtar sarmaya chand afraad ke

---

[1] T: (قَباحَت) Kharaabi, buraai, naqs, aeb [RKT]
[2] T: (ہَلاکَت آفْرِینی) Tabaahi-o-barbaadi [RKT]
[3] T: (اِفْلاس) Muflisi, tangdasti, maali-mohtaaji, kangaali, gharibi [RKT]

haatho’n mein gardish karta rehta hai, lekin is khuli haqiqat se kisi ko inaar nahi hai ke sood-khoro’n mein aksar log mehroomiyo’n ki ibratnaak tasweer ban ke reh jaate hain.

Aur shayad ye us bure anjaam ki ek (1) jhalak hai, jo sood-khoro’n ke Allah Ta'ala ke saath elaan-e-jung ki intihaai sakht waeed aur tambeeh ki soorat mein maujood hai. Aur Rasool Allah ﷺ ke farman-e-aali-shaan ke mutaabiq soodi karobaar mein shirkat karne waale tamaam afraad laanat ke mustahiq hain. Chunache Syedna Jaabir ﷺ se marwi hai ke: ‘لَعَنَ رَسُولُ اللهِ ﷺ آكِلَ الرِّبَا، وَمُوكِلَهُ ، وَكَاتِبَهُ، وَشَاهِدَيْهِ، وَقَالَ: هُمْ سَوَاءٌ‘

Rasool-e-Mukarram ﷺ ne sood khaane waalo’n, khilaane waalo’n, likhne waalo’n aur gawaahi dene waalo’n sab par laanat farmai hai, balke farmaya ke ye sab baraabar ke gunahgaar hain. (Sahih Muslim: H4093)

Maaloom hua ke soodi karobaar mein muaawanat[1] karne waale jumla umoor qatan najaaiz hain. Yehi wajah hai ke bank mein mulaazimat karna bhi haraam hai.

Ye baat bhi waazeh ho gai ke sood ki hurmat tamaam afraad ke liye aam hai, chaahe koi sarmayadaar ho, ya faqeer, miskeen, ya koi bhi shakhs is hurmat ke hukm se khaali nahi hai.

Amr-e-waaqe shaahid hai ke kitne hi sarmayadaaro’n aur bade-bade taajiro’n ko sood ne muflis bana diya. Yehi wajah hai ke Rasool-e-Kareem ﷺ ne farmaya:

دِرْهَمُ رِبًا يَأْكُلُهُ الرَّجُلُ وَهُوَ يَعْلَمُ ، أَشَدُّ مِنْ سِتَّةٍ وَثَلَاثِينَ زَنْيَةً.

“*Jo aadmi sood jaanne ke bawujood uska ek (1) dirham khaata hai (wo uske liye) chattees (36) martaba zina se ziyaada bhaari aur sakht hai*”. (Musnad Ahmad: V5 P225 H21957; Sahih Jaame Sagheer: H3375; Silsila Ahadees Sahiha: H1033)

Sood khaane waale hazraat is hadees par zara ghaur farmae’n aur sood ka kam se kam wabaal ye hai ke sood waala maal ginti mein kitna hi ziyaada ho jaae, magar uski barkat qatai taur par khatam ho jaati hai. Jaisa ke Syedna Abdullah bin Masood ﷺ se marwi hai ke Rasool-e-Akram

---

[1] T: (مُعاوَنَت) Madad, himaayat, taaeed [RKT]

ﷺ ne farmaya: ‘مَا أَحَدٌ أَكْثَرَ مِنَ الرِّبَا إِلَّا كَانَ عَاقِبَةُ أَمْرِهِ إِلَى قِلَّةٍ’

“Soodi maal khwah kitna hi ziyada ho, magar uska anjaam siwaae kami ke kuch nahi hota”. (Sunan Ibne Majah: H2279; Mustadrak Haakim: V2 P37 H2390 Haakim aur Allama Albni ne ise ‘Sahih’ kaha hai)

(50) Rishwat Lena Aur Dena:

Rishwat lena aur dena kabira gunaho’n mein se ek (1) gunah hai, aur uski soorat mye hai ke kisi aadmi ko uske haq se mehroom karne ya koi najaaiz aur ghair-qaanooni kaam nikalwaane ki gharz se haakim ya judge saahibaan ya kisi bhi saahib-e-ohda ko riswhat dena aur uska rishwat ko qubool karna, intihaai ghatiya jurm hai. Is liye is qism ke kaam faislo’n mein na-insaafi karne, saahib-e-haq par zulm-o-sitam dhane, aur kurra-e-arz par fitna-bapaa karne ka sabab bante hain. Chunache Allah Tabaarak wa Ta'ala ka irshad hai:

وَلَا تَأْكُلُوْٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوْا بِهَآ اِلَى الْحُكَّامِ لِتَاْكُلُوْا فَرِيْقًا مِّنْ اَمْوَالِ النَّاسِ بِالْاِثْمِ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ۝١٨٨

Aur Tum Apne Amwaal Aapas Mein Naahaq Na Khaao Aur Na Maamla Hukkaam Tak Is Gharz Se Pohonchaao Taake Logo’n Ke Maal Ka Ek (1) Hissa Najaaiz Taur Par Jaante Hue Kha Jaao. (Surah al-Baqara: 188)

Aur Rasool-e-Mukarram ﷺ ne faisle mein rishwat dene aur lene waale dono par laanat farmai hai. Jaisa ke Syedna Abu Huraira ؓ se marwi hai ke: ‘لَعَنَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي فِي الْحُكْمِ’

“Rasool Allah ﷺ ne un logo’n par laanat ki hai jo faisla karte ya karate hue rishwaat le’n ya de’n”. (Sunan Tirmizi: H1336 Albani ؒ ne ise ‘Sahih’ kaha hai)

Afsos ke daur-e-haazir mein rishwat ka daaera wasee paemaane par pohonch chuka hai, mulaazimat-pesha afraad to apni mahaana tankhwah se kahee’n ziyaada rishwat se kama lete hain aur unke beshtar muamalaat rishwat ke len-den se shuru hote hain, aur usi par ikhtitaam pazeer hote hain. Ye marz mulazimeen ki tabaahi ka ek (1) bahut bada muharrik hai. Accha ohda sirf usi shakhs ko naseeb hota hai jo kisi

ahlkaar[1] ki mutthi garam kare, jo aisa na kar sake wo acche ohde se bilkul mehroom rehta hai.

Aur iske bar-aks jo log bazariya-e-rishwat apne muamalaat chalaate hain, ye rishwat ke zariye to bade-bade ohdo'n pe faaiz hote hain aur phir apne mansab ka najaaiz faaida uthaate hue logo'n ki haq-talfi karte hain aur kahee'n pehle faarigh ho kar waapas chale jaate hain.

Is tarah ke zaalim aur sakht dil logo'n ka Rasool Allah ﷺ ki us baddua ka nishana aur hadaf bante hue rahmat-e-Ilaahiya se dhutkaar diya jaana kuch baeed az-aql ya taajjub-khez nahi hai. Chunache Syedna Abdullah bin Amr ؓ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي.

"*Rishwat dene aur lene waale (dono par) Allah Ta'ala ki laanat hai*". (Sunan Ibne Majah: H2313; Sahih Jaame Sagheer: H5114)

(51) Zameen Par Najaaiz Qabza Karna:

Jab insaan ke dil se Allah Ta'ala ka khauf khatam ho jaae, to insaan ki nafsi aur zehni quwwat uske liye wabaal-e-jaan ban jaati hai, is liye ke wo us nafsi aur zehni quwwat ko logo'n par zulm dhaane aur unke amwaal par qabza karne mein istemaal karta rehta hai. Un mazaalim mein se ek (1) bahut bada zulm doosro'n ki zameeno'n aur jaaedaado'n par najaaiz qabza aur unhe'n ghasab[2] karna hai. Jabke is gunah ki islam mein badi bhayaanak saza muqarrar hai. Rasool-e-Akram ﷺ ne farmaya:

مَنْ أَخَذَ مِنَ الْأَرْضِ شَيْئًا بِغَيْرِ حَقِّهِ خُسِفَ بِهِ يَوْمَ الْقِيمَةِ إِلَى سَبْعِ أَرْضِينَ.

"*Jis shakhs ne naahaq kisi ki zameen ka thoda shia aqaaed hissa bhi daba liya to qiyamat ke roz use saat zameeno tak dhansa diya jaaega*". (Sahih Bukhari: H2454)

Aur Syedna Yaala bin Murrah ؓ se marwi hai ke Rasool-e-Mukarram ﷺ ne farmaya:

أَيُّمَا رَجُلٍ ظَلَمَ شِبْرًا مِنَ الْأَرْضِ ، كَلَّفَهُ اللّٰهُ أَنْ يَحْفِرَهُ حَتَّى يَبْلُغَ آخَرَ سَبْعِ أَرْضِينَ ، ثُمَّ يُطَوَّقُهُ إِلَى يَوْمِ

[1] T: (اَہْل کار) Daftar ya mahkame ke mulaazim, clerk, daftar ka munshi [RKT]
[2] T: (غَصْب) Zabardasti kisi ka maal ya haq cheen lena [RKT]

الْقِيَامَةِ حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ.

"Jis shakhs ne kisi ki zameen par sirf ek (1) baalisht qabza kiya, Allah Ta'ala use qiyamat ke roz saat (7) zameene'n khodne ki saza dega aur jab wo khodne se faarigh ho jaaega to Allah Ta'ala un zameeno'n ka tauq uske gale mein daal dega jo us waqt tak gale mein phansa rahega, jab tak ke tamaam ahle mahshar ke darmiyan faisla na ho jaae". (Musnad Ahmad: V4 P173 H17571; Mishkat al-Masabeeh: H2960; Sahih Jaame Sagheer: H2722; Silsila Sahiha: H240)

Neez wo log bhi mazkoora-baala shadeed-tareen waeed ka hadaf banenge jo zameen ki alaamaat-o-hudood tabdeel karne ke jurm ke murtakib hain. Jisse unki zameen kuch khuli aur kushaada ho jaati hai.

(52) Sifaarish Ke Ewaz Tohfa Qubool Karna:

Yaqinan kisi shakhs ka logo'n ke darmiyaan saahib-e-muqaam-o-martaba hona, us par Allah Ta'ala ki ek (1) bahut badi nemat hai, ba-sharte-ke uska shukr baja-laae, shukr baja-laane ka tariqa ye hai ke apne us muqaam-o-martaba ko logo'n ko nafa pohonchane mein sarf kare. Jaisa ke Rasool Allah ﷺ ke farman ke umoom se zaahir hota hai.

مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَنْفَعَ أَخَاهُ فَلْيَفْعَلْ.

"Tum mein se jo shakhs apne kisi bhai ko faaeda pohoncha sakta ho, to zaroor pohonchaae". (Sahih Muslim: H5727)

Jo shakhs apne muqaam-o-martaba ke sabab apne kisi bhai ko faaeda pohonchaae, jis mein sharan koi qabaahat na ho to wo Allah ke yahan ajr-o-sawaab ka mustahiq hai. Jaisa ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

اشْفَعُوا فَلْتُؤْجَرُوا.

"Tum sifaarish kar diya karo, tumhe'n uska sawaab mil jaaega". (Sahih Bukhari: H6027-6028)

مَنْ شَفَعَ لِأَخِيْهِ شَفَاعَةً فَأَهْدِى لَهُ هَدِيَّةٌ عَلَيْهَا فَقَبِلَهَا: فَقَدْ أَتَى بَابًا عَظِيمًا مِنْ أَبْوَابِ الرِّبَا.

"Jo shakhs apne kisi bhai ki sifaarish kare, jis par use koi hadiya pesh kiya jaae au rwo use qubool kar le to wo shakhs sood ke ek (1) (bahut) bade darwaze mein ghus gaya". (Sunan Abu Dawood: H3541; Mishakat al-Masabeeh: H3757; Sahih Jaame Sagheer: H6316)

Baaz log apne mansab aur wasila banne ke ewaz logo'n se muaawaza ke taur par maal lete hain, balke is shart par kaam karne ka aqd karte hain, jaise kisi shakhs ko mulaazimat dilwaana, ya ek (1) daftar se doosre daftar muntaqil karna waghaira. Waazeh ho ke in tamaam soorato'n mein jo bhi muaawaza wasool kiya jaaega, wo sab ka sab qatai haraam hai. Jaisa ke mazkoora-baala hadees se maaloom ho chuka hai.

Behrehaal kisi shakhs ko uske 'mansab' ya uske 'wasila' ki buniyaad par usse sifaarish haasil karke use maal dena haraam hai.

(53) Sarkari Khazaane Mein Khurd-burd Karna:

Sarkani khazana yaane bait ul maal mein qaum ke fuqara aur ghuraba ka haq hota hai aur use mulki kaamo'n par bhi sarf kiya jaata hai aur jo koi us mein khurd-burd kare, wo gunah-e-kabira ka murtakib hai, bait ul maal mein khurd-burd karne se na sirf ghuraba aur fuqara ki haq-talfi hoti hai, balke mulki zaruriyaat ko poora karne mein bhi harj hota hai. Yehi wajah hai ke Rasool Allah ﷺ se aise shakhs ke baare mein badi sakht waeed waarid hui hai. Chunache Syedna Saad bin Obaada رضي الله عنه se marwi hai ke Rasool-e-Muazzam ﷺ ne unhe'n farmaya:

قُمْ عَلَى صَدَقَةِ بَنِي فُلَانٍ ، وَانْظُرْ لَا تَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِبَكْرٍ تَحْمِلُهُ عَلَى عَاتِقِكَ لَهُ رُغَاء يَوْمَ الْقِيَامَةِ . قَالَ: يَا رَسُولَ اللّهِ ﷺ ، اصْرِفْهَا عَنِّي ، فَصَرَفَهَا عَنْهُ.

"*Tum jaao aur falaa'n qabile ki zakat jama karke laao. (Lekin ek (1) baat ka khyaal rakhna) Qiyamat ke roz aisi haalat mein na aana ke tumhari gardan par jawaan oont ho jo bilbila raha ho. Syedna Saad bin Obaada رضي الله عنه ne arz kiya: Aye Allah ke Rasool! Mujhe is zimmedaari se subakdosh kar deejiye. Chunache Rasool Allah ﷺ ne unhe'n subakdosh farma diya*". (Musnad Ahmad: V5 P285 H22461, Shaikh Shoeb Arnaout ne ise 'Sahih Lighairihi kaha hai'; Musnad Bazzaar: H3737)

(54) Yateem Ka Maal Khaana:

Har musalman ka, balke har aadmi ka fariza hai ke wo yateemo'n ke saath husn-e-sulook kare, un se shafqat aur meherbaani ka sa maamla kare, bil-khusoos jo shakhs unke maal ki sarparasti aur nigahdaasht ke

liye muqarrar ho to us par bil-oola[1] laazim hai ke wo unse accha sulook kare. Aur jo shakhs accha sulook karne ki bajaae yateem baccho'n ka maal najaaiz tariqa se hadap kar jaae to wo shakhs nihayat sakht gunah-e-kabira ka murtakib hai. Aur uska thikana jahannam hai. Jaisa ke irshad-e-Ilaahi hai:

اِنَّ الَّذِيْنَ يَاْكُلُوْنَ اَمْوَالَ الْيَتٰمٰى ظُلْمًا اِنَّمَا يَاْكُلُوْنَ فِيْ بُطُوْنِهِمْ نَارًا ؕ وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيْرًا ۝۱۰

Jo Log Yateemo'n Ka Maal Naahaq Khaate Hain Wo Apne Pet Mein Aag Bharte Hain Aur Anqareeb Bhadakti Aag Ka Maza Chakhenge. (Surah an-Nisa: 10)

Aur Syedna Abu Huraira ﷺ se marwi hai ke Rasool-e-Mukarram ﷺ ne farmaya:

أَرْبَعُ : حَقٌّ عَلَى اللهِ أَنْ لَا يُدْخِلَهُمُ الْجَنَّةَ ، وَلَا يُذِيقَهُمْ نَعِيْمَهَا: مُدْ مِنُ الْخَمْرِ ، وَآكِلُ الرِّبَا، وَآكِلُ مَالِ الْيَتِيمِ بِغَيْرِ حَقٍّ ، وَالْعَاقُ لِوَالِدَيْهِ.

Allah Ta'ala ne apne oopar laazim kar liya hai ke wo chaar (4) aadmiyo'n ko jannat mein daakhil nahi karega aur na wahan ki nemato'n ka unhen maza chakhaega (wo chaar (4) qism ke log mundarja-zel hain) ① Musalsal sharaab peene waala, yaane aadi-sharaabi. ② Sood khaane waala. ③ Yateem ka maal najaaiz tariqa se khaane waala. ④ Apne waalidain ki nafarmani karne waala. (Mustadrak Haakim: H2307, Imam Haakim ne ise 'Sahih' qaraar diya hai)

Neez Syedna Abu Huraira ﷺ hi se marwi hai ke Rasool-e-Akram ﷺ ne farmaya:

اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوْبِقَاتِ.

"*Saat (7) gunaho'n se bacho jo tabaah kar dene waale hain*" Us par Sahaba Kiraam ﷺ ne arz kiya: "*Aye Allah ke Rasool! Wo saat (7) gunah kaunse hain?*" to Rasool Allah ﷺ ne un saat mein se ek (1) "*Yateem ka maal hazam karne waala*" bhi bataya hai. Jaisa ke Sahih Bukhari ke alfaaz hain: 'وَآكْلُ مَالِ الْيَتِيْمِ' "*Aur yateem ka maal khaana*". (Sahih Bukhari: H2766)

[1] T: (بِالْأَوْلٰى) Sabse pehle, awwaliyat waala [RSB]

(55) Haraam Maal Khaana:

Baatil tariqa se kisi ka maal hadap karna qatai najaaiz-o-haraam aur mohlik-tareen gunah-e-kabira hai, wo shakhs us gunah ka irtikaab karta hai, Allah Ta'ala ke yahan uski koi dua qubool nahi hoti, aur mazeed ye ke aisa shakhs qiyamat ke roz jahannam mein dhakel diya jaaega. Allah Tabaarak wa Ta'ala ka irshad hai:

وَلَا تَأْكُلُوٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ.

Aur Tum Apne Amwaal Aapas Mein Naahaq Na Khaao. (Surah al-Baqara: 188)

Aur Syedna Abu Huraira ﷺ se marwi hai ke Rasool-e-Muazzam ﷺ ne farmaya:

أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا ، وَإِنَّ اللهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ ، فَقَالَ عَزَّوَجَلَّ ﴿ يَاَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوْا مِنَ الطَّيِّبٰتِ وَاعْمَلُوْا صَالِحًا ۭ اِنِّىْ بِمَا تَعْمَلُوْنَ عَلِيْمٌ ۝٥١ ﴾ وَقَالَ : ﴿ يَاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُلُوْا مِنْ طَيِّبٰتِ مَا رَزَقْنٰكُمْ ﴾ ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ ، أَشْعَثَ أَغْبَرَ ، يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ ، يَا رَبِّ يَا رَبِّ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ ، وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ ، وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ ، وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ، فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ؟

"*Aye logo! Allah paak hai, paak cheez hi qubool farmata hai, yaqinan Allah Ta'ala ne ahle imaan ko bhi usi baat ka hukmd iya hai jiska pane rasoolo'n ko hukm diya tha*": 'Aye Mere Paeghambaro! Paakiza Cheeze'n Khaao Aur Nek Amal Karo, Beshak Main Tumhare Amalo'n Ko Khoob Jaanta Hoo'n'. (Surah al-Mominoon: 51) Aur ahle imana se kaha: 'Aye Imaan Waalo! Hamari Ataa-karda paakiza cheeze'n khaao'. (Surah al-Baqara: 172). Phir aap ne ek (1) aadmi ka tazkira kiya jo ek (1) taweel safar tae karta hai aur bikhre baal, paraaganda haalat waala hota hai aur aasmaan ki taraf haath utha kar sada lagaata hai: "*Aye mere paalangaar! Aye mere parwardigaar! Halaanke uska khaana haraam, uska peena haraam, uska pehenna haraam, (hatta ke) uski saari ghiza haraam hoti hai, phir bhala uski dua kaise maqbool hogi?*" (Sahih Muslim: H1015)

Is hadees-e-nabawi mein do (2) umoor bayan kiye gae hain: ① Rizq ei taiyyib istemaal karna chaahiye. ② Jo log rizq-e-halaal ki bajaae rizq-e-haraam kamaate aur khaate hain, Allah Ta'ala ke yahan unki dua maqbool nahi hoti. Neez jo log najaaiz tariqa se kisi ka maal khaate hain, unke liye bhi yehi hukm hai.

Aur Syeda Khaula Ansariya ﷺ se marwi hai ke Rasool-e-Kareem ﷺ ne farmaya:

إِنَّ رِجَالًا يَتَخَوَّضُوْنَ فِي مَالِ اللهِ بِغَيْرِ حَقٍّ فَلَهُمُ النَّارُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

"Jo log Allah ke maal mein naahaq tasarruf[1] karte hain, unke liye qiyamat ke roz aag hogi". (Sahih Bukhari: H3118)

(56) Naap-tol Mein Kami Karna:

Ek doosre par rahem-dili, aur hamdardi islami akhuwwat ka fariza aur uska ahem-tareen taqaaza hai. Aur islami akhuwwat hi nahi, insani akhuwwat bhi iska taqaaza karti hai ke logo'n ke saath bartaao mein ikhlaas rakhna chaahiye aur aapas mein naap-tol aur paemaaish mein qatai taur par kami nahi karni chaahiye.

Lihaaza jo log naap-tol mein kami karte hain wo jurm-e-azeem ke murtakib hain, aur Allah Ta'ala ne aise logo'n ke muqaddar mein 'halaakat' likh rakhi hai. Chunache Allah Tabaarak wa Ta'ala ne mukhtalif muqamaat par mukhtalif andaaz mein naap-tol mein kami karne se mana farmaya hai. Jin mein chand-ek (1) muqamaat ham hadiya-e-qaaraeen karte hain.

وَاَوْفُوا الْكَيْلَ اِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوْا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيْمِ ؕ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَّاَحْسَنُ تَاْوِيْلًا ﴿۳۵﴾

Aur Jab Naapo To Paemaana Bhar Kar Do Aur Durust Taraazu Se Wazan Karo Yehi Behtar Hai Aur Anjaam Ke Etebaar Se Ziyaada Accha Hai. (Surah al-Isra: 35)

وَالسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيْزَانَ ﴿۷﴾ اَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيْزَانِ ﴿۸﴾ وَاَقِيْمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيْزَانَ ﴿۹﴾

Aur Allah Ne Aasmaan Ko Ooncha Kiya Aur Taraazu Banaya Taake Tum Tolne Mein Hadd Se Tajaawuz Na Karo Aur Insaaf Ke Saath Theek Tola Karo Aur Wazan Mein Kami Na Karo. (Surah ar-Rahman: 7-9)

فَاَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيْزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَآءَهُمْ.

Pas Tum Log Naap Aur Tol Poora Karo Aur Logo'n Ko Unki Cheeze'n Kam Na Do. (Surah al-Aaraaf: 85)

---

[1] T: (تَصَرُّف) Istemaal, ikhtiyaar, dast-andaazi, radd-o-badal, sovereignty or control [RKT]

Mazkoora-baala aayaat se maaloom hua ke kisi se maal lete waqt ya use dete waqt naap-tol mein kami nahi karni chaahiye, balke paemaane ko poora adl-o-insaaf ke saath rakha jaae aur jo log paemaane mein gad-mad aur naap-tol mein kami karte hain unke liye halaakat-o-barbaadi hai. Jaisa ke Allah Ta'ala ka irshad hai:

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِيْنَ ۙ﴿۱﴾ الَّذِيْنَ اِذَا اكْتَالُوْا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُوْنَ ۖ﴿۲﴾ وَاِذَا كَالُوْهُمْ اَوْ وَّزَنُوْهُمْ يُخْسِرُوْنَ ۗ﴿۳﴾ اَلَا يَظُنُّ اُولٰٓىِٕكَ اَنَّهُمْ مَّبْعُوْثُوْنَ ۙ﴿۴﴾ لِيَوْمٍ عَظِيْمٍ ۙ﴿۵﴾ يَّوْمَ يَقُوْمُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ۗ﴿۶﴾

Naap-Tol Mein Kami Karne Waalo'n Ke Liye Halaakat-o-Barbaadi Hai. Jab Wo Logo'n Se Naap Karte Hain To Poora-Poora Lete Hain Aur Jab Unko Naap Kar Ya Tol Kar Dete Hain To Kam Dete Hain. Kya Aise Log Yaqeen Nahi Rakhte Ke Wo Dobaara Zinda Karke Uthaae Jaaenge. Ek (1) Azeem Din Ke Liye, Jis Din Log Saare Jahaan Ke Parwardigaar Ke Saamne Khade Honge. (Surah al-Mutaffifeen: 1-6)

Syedna Abdullah bin Umar ﷠ se marwi hai ke Rasool-e-Mukarram ﷺ ne farmaya:

يَا مَعْشَرَ الْمُهَاجِرِينَ خَمْسٌ إِذَا ابْتُلِيْتُمْ بِهِنَّ ، وَأَعُوْذُ بِاللّٰهِ أَنْ تُدْرِكُوْا هُنَّ.

"*Aye muhajireen ki jamaat! Jab tumhe'n unke zariye aazmaaya jaae to paanch (5) cheezo'n mein se tumhare haq mein Allah Ta'ala se panaah maangta hoo'n ke tum unko paao*". Jin mein se ek (1) cheez ye zikr ki:

وَلَمْ يُنْقِصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ، إِلَّا أُخِذُوا بِالسِّنِينَ وَشِدَّةِ الْمَؤُونَةِ وَجَوْرِ السُّلْطَانِ عَلَيْهِمْ.

"*Jo log naap-tol mein kami karte hain, aT un mein qahat-saali, moaash ki musibat aur zaalim baadshah un par musallat kar deta hai*". (Sunan Ibne Majah: H4019 Allama Albani ne ise 'Hasan' kaha hai)

Pas har momin ka ye farz hai ke wo kitabullah aur sunnat-e-Rasool Allah ﷺ se ibrat aur nasihat pakde aur aisi buri aadato'n aur khaslato'n se bilkul gurez kare, jo imaan-o-islam ke sareeh manaafi ho'n.

(57) Dhoka, Fareb Dena:

Islami aur insaani akhuwwat ka taqaaza hai ke ek (1) insaan doosre insaan se accha aur mukhlisaana bartaao rakhe. Jis mein kisi qism ki dhoka-dahi ho aur na fareb-kaari. Aur iske bar-aks jo shakhs kisi ke saath dhoka aur fareb-dahi karta hai wo gunah-e-kabira ka irtikaab karta hai.

Chunache Syedna Abu Huraira ﷺ se marwi hai ke Rasool-e-Akram ﷺ ne farmaya: 'مَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا' *"Jis ne hame'n dhoka diya wo ham mein se nahi"*. (Sahih Muslim: H283)

Ek (1) riwayat mein ye alfaaz hain: 'مَنْ غَشَّ فَلَيْسَ مِنِّى' *"Jis ne dhoka diya wo mujh se nahi hai"*.

Neez dhoka aur makr-o-fareb insaan ko jahannam mein le jaane ka saab hai. Chunache Syedna Anas bin Maalik ﷺ se marwi hai ke Nabi ﷺ ne farmaya: 'الْمَكْرُ وَالْخَدِيعَةُ وَالْخِيَانَةُ فِي النَّارِ'

"Makkaar, dhoka-dahi karne waala aur khiyanat karne waala shakhs jahannami hai". (Mustadrak Haakim: V4 P607 H8831; Silsila Ahadees Sahiha: H1057)

(58) Dhoke Se Boli Badhana:

Waise to dhoke ki bahut saari soorate'n hain, lekin un mein se ek (1) ahem aur badi soorat ye bhi hai ke 'insaan dhoke se apne maal ki boli badhaae'

'Bae-najsh' (بيع نجش) aqd-e-bae ki ek (1) qism hai, jiski soorat ye hai ke ek (1) aisa aadmi jo saude ka kharidaar nahi hai, lekin qeemat mein izaafa karke boli deta hai, taake doosre shakhs ko dhoke mein daal kar use mehenge daamo'n sauda khareedne par aamaada kare. Aise log aksar taur par dukandaaro'n se mile hote hain. Is tarah kisi ko dhoka de kar khareed-o-farokht karna sakht mamnoo hai. Yehi wajah hai ke Rasool Allah ﷺ ne 'bae-najsh' se mana famraya hai: 'لَا تَنَاجَشُوا'

"Bae-najsh mat karo". (Sahih Bukhari: H2139)

Yaane, baghair niyyat khareed ke boli mat badhaao, kyounke ye apne musalman bhai ko khula dhoka dena hai aur dhoke se mutaalliq Rasool-e-Akram ﷺ ne farmaya: 'الْمَكْرُ وَالْخَدِيعَةُ وَالْخِيَانَةُ فِي النَّارِ'

"Makkaari, dhoka-dahi aur khiyaanat aag (mein jaane) ka sabab hain". (Silsila Ahadees Sahiha: H1057)

Lekin afsos ke bahut se log markito'n, mandiyo'n aur nelaam centero'n mein dalaali ki gharz se ghoom rahe hote hain. Waazeh ho ke aisi dalaali

ki kamaai haraam hai, kyounke wo bahut se aise umoor ka irtikaab karte hain, jo sharan qatai haraam hain. Masalan kharidaar ko dhoke mein rakhna, ya mandi mein (saamaan farokht karne waale) ajnabi ko dhoka dene ke liye saamaan ka bhaao ghataana. Aur agar yehi saamaan apna ya kisi qaribi ka ho to uska bhao badhaana waghaira-waghaira. Behrehaal is qism ke log ziyaada nafa ki khaatir qeemate’n badha kar Allah ke bando’n ko dhoka dete haina-ur-unke nuqsaan ke darpe hote hain.

(59) Khiyaanat Karna:

Amaanat mein khiyaanat karna bahut bada gunah hai. Chunache Allah Tabaarak wa Ta'ala ne is fe’l-e-bad ke irtikaab se mana karte hue farmaya:

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَخُوْنُوا اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ وَتَخُوْنُوْٓا اَمٰنٰتِكُمْ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿٢٧﴾

Aye Imaan Waalo! Allah Aur Rasool Ke Saath Khiyaanat Na Karo Aur Jaante Hue Apne Paas Maujood Amanato’n Mein Khiyaanat Na Karo. (Surah al-Anfaal: 27)

Syedna Abu Huraira ﷺ se marwi hai ke Rasool-e-Akram ﷺ ne farmaya:

آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ : إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ ، وَإِذَا اؤْتُمِنَ خَانَ.

“Munaafiq ki teen (3) nishaniya’n hain: ① Jab baat kare jhoot bole. ② Jab waada kare to khilaf-warzi kare. ③ Aur jab uske paas (koi) amaanat rakhi jaae to khiyaanat kare”. (Sahih Bukhari: H33)

Quran-o-Sunnat mein mazkoor lafz ‘khiyaanat’ har qismke chote aur bade gunaho’n ko shaamil hai. Masalan faraaiz mein susti, hudoodullah se tajaawuz, sunnat-e-rasool ﷺ se inkaar aur isi tarah ke doosre gunah Allah aur uske Rasool ke saath khiyaanat mein daakhil hain.

Maal-e-Ghanimat Mein Khiyaanat:

Aur amaanat mein khiyanat karne ki mukhtalif soorate’n hain, jin mein se ek (1) soorat ‘ghulool’ ‘maal-e-ghanimat mein khiyaanat karna’ hai.

Ghair-muslimo’n se jung ke dauraan haasil hone waale maal ko ‘maal-e-ghanimat’ kehte hain. Aur jo shakhs apne ameer ki ijaazat ke baghair us

maal mein se kuch leta hai wo sangeen jurm ka murtakib hota hai. aur wo maal qiyamat ke roz uske liye aag ka shola ban kar bhadak raha hoga. Chunache Allah Tabaarak wa Ta'ala ne aise gunah ki mazammat karte hue farmaya:

وَمَنۡ يَّغۡلُلۡ يَاۡتِ بِمَا غَلَّ يَوۡمَ الۡقِيٰمَةِ.

Aur Jo Khiyanat Karega Wo Qiyamat Ke Din Us Cheez Ke Saath Aaega Jo Usne Khiyaanat Ki Thi. (Surah Aale Imran: 161)

Fath-khybar ke baad waapsi mein Rasool Allah ﷺ ka ghulaam aap ka kajaawa utaar raha tha ke achaanak use ek (1) teer aalaga aur wo wahee'n mar gaya. Sahaba ﷺ ne kaha: "*Shahaadat mubaarak ho*". To Rasool-e-Mukarram ﷺ ne farmaya:

بَلْ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّ الشَّمْلَةَ الَّتِي أَصَابَهَا يَوْمَ خَيْبَرَ مِنَ الْمَغَائِمِ لَمْ تُصِبْهَا الْمَقَاسِمُ لَتَشْتَعِلُ عَلَيْهِ نَارًا . فَجَاءَ رَجُلٌ حِينَ سَمِعَ ذَلِكَ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ بِشِرَاكٍ أَوْ بِشِرَاكَيْنِ فَقَالَ: هَذَا شَيْءٌ كُنْتُ أَصَبْتُهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: شِرَاكَ أَوْ شِرَاكَانِ مِنْ نَارٍ.

"*Balke, us zaat ki qasam jiske haath mein meri jaan hai! Jo chaadar usne khybar mein taqseem se pehle, maal-e-ghanimat mein uthaai thi, wo aag ka shola ban kar us par bhadak rahi hai*". Ye sun kar ek (1) sahabi ek (1) ya do (2) tasme[1] le kar Rasool Allah ﷺ ki khidmat mein haazir hua, aur usne kaha: "*Ye maine utha liye the*". To Rasool Allah ﷺ ne farmaya: "*Ek (1) ya do (2) tasme bhi jahannam mein le jaane ka sabab hain*". (Sahih Bukhari: H4234)

Neez, Syedna Abdullah bin Amr ﷺ se marwi hai ke: "Nabi ﷺ ke zamane mein ek (1) shakhs ko maal-e-ghanimat par bataur-e-muhaafiz muqarrar kiya gaya. Jiska naam 'karkara' tha, jab wo faut hua to Rasool Allah ﷺ ne famraya: "*Wo aag mein hai*". Sahaba Kiraam ﷺ ne (uska saamaan) jaakar dekha to us mein maal-e-ghanimat se churaai hui ek (1) chaadar paai gai. (Sahih Bukhari: H3074)

---

[1] T: (تَسْمَه) tasma ki jamaa, chamde ki patli dori jo do (2) dedh (1 ½) inch tak chaudi hoti hai, lambaai muqarrar nahi, istelaahan tasma kehlaati hai [RKT]

(60) Zulm Karna:

Kisi par zulm-o-sitam karna bahut bada gunah hai aur khusoosan insaan par zulm karna, uski izzat-o-takreem majrooh karne ke mutaraadif hai. Lihaazajo log kisi par zulm-o-sitam dhaate hain wo Allah Ta'ala ke yahan dardnaak azaab ke mustahiq hain. Chunache irshad-e-Ilaahi hai:

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۚ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤٢﴾

Ilzaam Un Logo’n Par Hai Jo Logo’n Par Zulm Karet Hain Aur Zameen Mein Naahaq Fasaad Phaelaate Hain, Unhi Ke Liye Dardnaak Azaab Hai. (Surah ash-Shoora: 42)

Neez farmaya:

وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ ۚ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ ﴿٤٢﴾ مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُءُوسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ ۖ وَأَفْئِدَتُهُمْ هَوَاءٌ ﴿٤٣﴾

Aur Aap Allah Ko Zaalimo’n Ke Kartooto’n Se Ghaafil Na Samjhiye, Wo To Unhe’n Us Din Tak Molhat De Raha Hai Jab Aankhe’n Pathra Jaaengi, Apne Saro’n Ko Oopar Uthaae Tezi Se Daud Rahe Honge, Unki Palke’n Neeche Chuki Hongi Aur Unke Dil Hawa Ho Rahe Honge. (Surah Ibrahim: 42-43)

Isse maaloom hua ke jo log zulm karte hain wo bahut jald apne anjaam ko pohonch jaanege, jaisa ke irshad-e-Ilaahi hai:

وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ.

Aur Anqareeb Zulm Karne Waale Jaan Lenge Ke Wo Kis Anjaam Ko Pohonchenge. (Surah ash-Shuara: 227)

Rasool-e-Kareem ﷺ ne zulm ki mazammat mein farmaya:

الظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

“*Zulm qiyamat ke roz andhere honge*”. (Sahih Bukhari: H2447)

Maaloom hua qiyamat ke roz zaalim noor se mehroom hoga. Andehre par andhera yaane un andhero’n mein wo dhakke khaata aur sargardaa’n[1] phirega.

---

[1] T: (سَرگرداں) Hairaan, pareshaan, ghoomne ya chakkar lagaane waala [RKT]

Waise to zulm karne ke beshumaar nuqsanaat hain, un mein se ek (1) nuqsaan ye bhi hai ke zaalim ki tamaam nekiyaa'n mazloomo'n ko taqseem kardi jaaengi, aur aakhirkaar use jahannam-raseed hona padega.

Chunache Syedna Abu Huraira ﵁ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne Sahaba Kiraam ﵃ se poocha:

أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ ؟ قَالُوا : الْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ فَقَالَ: إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلُوةٍ وَصِيَامٍ وَزَكُوةٍ وَيَأْتِي قَدْ شَتَمَ هٰذَا وَقَذَفَ هٰذَا وَأَكَلَ مَالَ هٰذَا وَسَفَكَ دَمَ هٰذَا وَضَرَبَ هَذَا فَيُعْطَى هٰذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهٰذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ.

"*Kya tum jaante ho ke muflis kise kehte hain?*" Sahaba Kiraam ﵃ ne arz kiya: "*Hamare nazdeek muflis wo hai jiske paas rupiye paise ho'n na koi saaz-o-saamaan*". To Rasool-e-Muazzam ﷺ ne farmaya: "*Meri ummat ka muflis wo hai jo qiyamat ke roz namaz, roza aur zakat jaisi nekiyaa'n lekar haazir hoga, lekin kisi ko gaali di hogi, kisi par tohmat lagaai hogi, kisi ka maal hadap kiya hoga, kisi ka khoon bahaya hoga aur kisi ko maara-peeta hoga. Lihaaza uski (tamaam) nekiyaa'n mazloomo'n ko taqseem kardi jaaengi. Aur agar uski nekiyaa'n khatam ho gaee'n aur mazloomo'n ke huqooq baaqi reh gae to phir unke gunah us (zaalim) ke naama-e-aamaal mein daal jaaenge aur bil-aakhir usko jahannam mein daala jaaega*". (Sahih Muslim: H6579)

Zulm khwah insaano par dhaaya jaae ya kisi doosri makhlooq par, behrehaal zulm bahut bada gunah hai. Waise to zulm ke tahat bahut si zeli unwaan tehreer kiye ja sakte hain, lekin ham sirf chand unwaan tehreer karne par iktifa karte hain. (bi-taufeeqillah)

① Haakim-e-Waqt Ka Riaayat Par Zulm Karna:

Haakim-e-waqt ka riaaya par zulm karna bahut bada jurm hai. Chunache Syedna Muaqqal bin Yasaar ﵁ se marwi hai ke Rasool-e-Akram ﷺ ne farmaya: 'مَا مِنْ عَبْدٍ يَسْتَرْعِيْهِ اللهُ رَعِيَّةً فَلَمْ يَحُطْهَا بِنُصْحِهِ (إِلَّا) لَمْ يَجِدْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ' "*Jis aadmi ko Allah Ta'ala awaam ka nigehbaan banaae aur wo unki khair-khwaahi na kare, to wo jannat ki khushboo tak na paaega*". (Bukhari: H7150)

Neez Syedna Abu Maryam ؓ se riwayat hai ke Rasool-e-Kareem ﷺ ne farmaya:

مَنْ وَلَاهُ اللهُ شَيْئًا مِنْ أَمْرِ الْمُسْلِمِينَ فَاحْتَجَبَ، دُوْنَ خَلَّتِهِمْ وَفَقْرِهِمْ احْتَجَبَ اللهُ عَنْهُ دُوْنَ حَاجَتِهِ وَخَلَّتِهِ وَفَقْرِه.

"Jis aadmi ko musalmano ke muamalaat ka nigraan banaya gaya aur wo unki muflisi, haalaat ki tangi, aur faqr-o-faaqa mein unse be-taalluq raha to (roz-e-qiyamat) Allah Ta'ala bhi uski mohtaaji, haalaat ki tangi aur faqr-o-faaqa mein usse be-taalluq rahega". (Sunan Abu Dawood; Mustadrak Haakim: V4 P93 H7109, Imam Haakim, Zahbi aur Shaikh Albani ne is riwayat ko 'Sahih' kaha hai)

Lihaaza jis aadmi ko qaum ka wali aur nigraan muqarrar kiya jaae uska awwaleen fariza hai ke wo har lamha qaum ki khair-khwaahi kare aur unki har takleef ko apni takleef samajh kar uska mudaawa kare. Kyounke qaum ki pareshani mein qaum se be-taalluq rehna darasal qaum par zulm ke mutaraadif hai aur qaum ki khair-khwaahi sirf deen-e-islam mein hai.

② Jaanwaro'n Par Zulm Karna:

Jaanwar bhi Allah Ta'ala ki makhlooq hain aur Allah Ta'ala ki kisi bhi makhlooq par zulm karna, bahut bada jumr hai aur jo shakhs us jurm ka irtikaab karta hai wo awwalan to Rasool Allah ﷺ ki baddua ka mustahiq hai aur saniyan ye ke aisa jurm insan ko jahannam mein le jaane ka sabab hai. Chunache Syedna Jaabir ؓ se marwi hai:

أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ مَرَّ عَلَيْهِ حِمَارٌ قَدْ وُسِمَ فِي وَجْهِهِ فَقَالَ لَعَنَ اللهُ الَّذِي وَسَمَهُ.

Nabi ﷺ ke paas ek (1) gadha guzra jis ke mu'n ko daagha gaya tha to Aap ﷺ ne farmaya: *"Allah us par laanat kare jisne ise daagha hai"*. (Sahih Muslim: H5552)

Neez, Syedna Abdullah bin Umar ؓ se marwi hai ke Rasool-e-Muazzam ﷺ ne farmaya:

دَخَلَتِ امْرَأَةٌ النَّارَ فِي هِرَّةٍ رَبَطَتْهَا فَلَمْ تُطْعِمْهَا وَلَمْ تَدَعْهَا تَأْكُلُ مِنْ خَشَاشِ الْأَرْضِ.

"Ek (1) aurat 'billi' ki wajah se jahannam mein gai. Usne billi ko band diya aur use khana diya na use choda ke wo chal-phir kar zameen ke keede-makode kha leti". (Sahih Bukhari: H3318)

(61) Ehsaan Jatlaana:

Kisi ke saath neki karke ehsaan jatlaana bahut bada gunah hai. Chunache Allah Tabaarak wa Ta'ala ka irshad hai:

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تُبْطِلُوْا صَدَقٰتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْاَذٰى ۙ

Aye Imaan Waalo! Apne Sadqaat Ko Ehsaan Jata Kar Aur Zaiyyat Pohoncha Kar Zaaya Na Karo. (Surah al-Baqara: 264)

Ehsaan jatlaana jannat mein daakhil na hone ka sabab hai. Jaisa ke Syedna Abdullah bin Amr ﷺ se marwi hai ke Nabi ﷺ ne farmaya:

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنَّانٌ ، وَلَا عَاقٌّ ، وَلَا مُدْمِنُ خَمْرٍ.

"*Ehsaan jataane waala, nafarmaani akrne waala aur aadi sharaabi jannat mein daakhil nahi hoga*". (Sunan Nasai: H5672, Allama Albani ؒ ne is riwayat ko 'Sahih' kaha hai)

Neez ehsaan jatlaana roz-e-qiyamat Allah ki nazar-e-rahmat se mehroomi aur dardnaak azaab ka sabab hai. Jaisa ke Syedna Abu Zar Ghifaari ﷺ se marwi hai ke Nabi ﷺ ne farmaya:

ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمُ الْمُسْبِلُ إِزَارَهُ، وَالْمَنَّانُ وَالْمُنَفِّقُ سِلْعَتَهُ بِالْحَلْفِ الْكَاذِبِ.

"*Qiyamat ke roz Allah Ta'ala teen (3) qism ke aadmiyo'n se na baat karega na unki taraf (nazar-e-rahmat se) dekhega, aur na unhe'n paak karega aur unke liye dardnaak azaab hoga*". (Wo aadmi mundarja-zel hain:) "① *Ehsaan jatlaane waala,* ② *Apni shalwaar ya pant takhne se neeche latkaane waala,* ③ *Apna saamaan-e-tijaarat jhooti qasam ke zariye farokht karne waala*". (Sahih Muslim: H293)

(62) Gheebat:

Kisi ki gheebat karna gunah-e-kabira hai aur us gunah ka irtikaab karna goya apne murda bhai ka gosht khana hai. Chunache Allah Ta'ala ne gheebat se mana farmaya hai, neez apne bando'n ko gheebat se mutanaffir[1] karne ke liye aisi misaal bayan farmai, jisse bila-shak-o-shuba dil mein karaahat-e-gheebat paida hoti hai. Chunache irshad-e-

[1] T: (مُتَنَفِّر) Nafrat karne waala, karaahat karne waala, bezaar [RKT]

Ilaahi hai:

وَلَا يَغْتَبْ بَّعْضُكُمْ بَعْضًا ۭ اَيُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَّاْكُلَ لَحْمَ اَخِيْهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوْهُ.

"*Aur tum mein se koi kisi ki gheebat na kare, kya tum mein se koi apne murda bhai ka gosht khaana gawaaa karega, tum use bilkul gawaara nahi karoge*". (Surah al-Hujuraat: 12)

Gheebat kya hai? Uski taareef ke liye Rasool-e-Mukarram ﷺ ka irshad mulaahaza ho.

أَتَدْرُونَ مَا الْغِيبَةُ؟ قَالُوا: اللّٰهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ: ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُ . قِيلَ : أَفَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ فِي أَخِي مَا أَقُولُ؟ قَالَ: إِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدِ اغْتَبْتَهُ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ فَقَدْ بَهَتَّهُ.

"*Kya tum jaante ho gheebat kise kehte hain?*" Sahaba Kiraam ﷺ ne arz kiya: "*Allah aur uska rasool behtar jaante hain*". Aap ﷺ ne farmaya: "*Tumhara apne bhai ka aisi baat ke saath zikr karna jise wo na-pasand karta ho, gheebat hai*". Kisi ne kaha: "*Agar mere bhai mein wo aeb paaya jaata ho to?*" Farmaya: "*Jo aeb tum bayan kar rahe ho, agar wo us mein paaya jaata hai to tum ne uski gheebat aur agar wo us mein nahi paaya jaata to tum ne us par bohtaan taraasha*[1]". (Sahih Muslim: H6593)

Lekin afsos ke aaj gheebat karna hamari aksar-o-beshtar majaalis ka juzv-e-laazim ban chuka hai. Waazeh ho ke jis majlis-o-mehfil mein kisi ki gheebat ho rahi ho to us mein maujood har shakhs ka fariza hai ke wo us buraai se mana kare aur apne us bhai ki izzat-o-aabru ka difaa kare jiski gheebat ki ja rahi ho.

Rasool Allah ﷺ ne is baat ki bahut ziyaada targheeb di hai ke logo'n ko gheebat se roka jaae. Chunache Syedna Abu Darda ﷺ se marwi hai ke Rasool-e-Akram ﷺ ne farmaya:

مَنْ رَدَّ عَنْ عِرْضِ أَخِيهِ رَدَّ اللّٰهُ عَنْ وَجْهِهِ النَّارَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

Jo shaksh apne kisi bhai ki izzat ka difa karega, Allah Ta'ala qiyamat ke roz uske chehre se jahannam ki aag door kar dega. (Tirmizi: H1931, Allama Albani ﷺ ne isko 'Sahih' kaha hai)

---

[1] T: (بُہتان تَراشی) Jhoota ilzaam lagaana [RKT]

(63) Chughal-khori:

Chughal-khori bhi bade gunaho’n mein se ek (1) gunah hai, is liye ke fasaad ki gharz se ek-doosre ki baate’n bataur-e-chughli bayan karna, hamesha se insaani taalluqaat ki kharaabi aur dilo’n mein bughz-o-adaawat ki aag jalaane ka zariya aur sabab raha hai. Lihaaza chughal-khori ka irtikaab jannat mein daakhil na hone aur azaab-e-qabr mein mubtala hone ka sabab hai. Allah Ta'ala ne chughal-khor ki mazammat karte hue farmaya:

وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِينٍ ۝ هَمَّازٍ مَّشَّآءٍ بِنَمِيمٍ ۝

Aur Aap Har Ziyaada Qasam Khane Waale Zaleel Insaan Ki Baat Na Maane’n, Jo Aeb-Joi[1] Karne Waala, Chughli Khaane Waala Hai. (Surah al-Qalam: 10-11)

Aur Syedna Huzaifa ﷺ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

لا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَّاتٌ.

“*Chughal-khor jannat mein daakhil nahi hoga*”. (Sahih Bukhari: H6056)

Chughal-khori azaab-e-qabr ka sabab hai, jaisa ke Syedna Abdullah bin Abbas ﷺ se marwi hai:

مَرَّ النَّبِيُّ بِحَائِطٍ مِنْ حِيطَانِ الْمَدِينَةِ أَوْ مَكَّةَ فَسَمِعَ صَوْتَ إِنْسَانَيْنِ يُعَذَّبَانِ فِي قُبُورِهِمَا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: يُعَذَّبَانِ وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ ثُمَّ قَالَ بَلَى كَانَ أَحَدُهُمَا لَا يَسْتَتِرُ مِنْ بَوْلِهِ وَكَانَ الْآخَرُ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ.

Nabi ﷺ ka Madina ya Makkah ke baaghaat mein se ek (1) baagh ke paas se guzar hua. Aap ﷺ ne do (2) insaano ki aawaaze’n sunee’n (jinhe’n unki qabro’n mein azaab diya ja raha tha). To farmaya: “*In dono ko azaab diya ja raha hai aur kisi bade gunah par nahi*”, phir farmaya: “*Kyoun nahi wo gunah waaqai kabira yaane bade hain, in mein se ek (1) shakhs apne peshaab se nahi bachta tha aur doosra chughal-khor tha*”. (Sahih Bukhari: H216)

Chughli ki ek (1) intihaai ghatiya aur buri soorat ye bhi hai ke idaare mein ek (1) mulaazim ki mudeer, ya masool[2] ke aage shikayat karna, taake use zehni koft ya nuqsaan pohonchaya ja sake.

---

[1] T: (عيب جوئی) Nukta-cheeni, buraai nikaalna, naqs talaash karna [RKT]

[2] T: (مَسْئُول) Jis se sawaal mutaalba kiya jaae, jawaab-dah, zimmedaar [RKT]

Behrehaal chughal-khori qatai najaaiz aur haraam hai. Allah ham sab ko kisi ki chughli karne se mehfooz rakhe.

(64) Waada-khilaafi:

Khaaliq ya makhlooq se kiye hue waade ko poora karna ek (1) kaamil insaan aur musalman ki alaamat hai aur waada-khilaafi khwah khaaliq se ho ya makhlooq se, intihaai sangeen jurm hai. Aur aise shakhs ke baare mein Qurah-o-Ahadees mein badi sakht waeede'n waarid hui hain. Chunache Allah Tabaarak wa Ta'ala ne eefaa-e-ahd[1] ki taakeed mein irshad farmaya:

وَاَوْفُوْا بِالْعَهْدِ ۚ اِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْـُٔوْلًا.

Aur Ahd-o-Paemaan Ko Poora Karo Beshak Ahd-o-Meesaaq[2] Ke Baare Mein (qiyamat ke din) Poocha Jaaega. (Surah al-Isra: 34)

Jo log Allah Ta'ala se eefa-e-ahd nahi karte, wo laanat ke mustahiq hain aur unke liye aakhira tmein bura thikana hai. Jaisa ke irshad-e-Ilaahi hai:

وَالَّذِيْنَ يَنْقُضُوْنَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْۢ بَعْدِ مِيْثَاقِهٖ وَيَقْطَعُوْنَ مَآ اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُّوْصَلَ وَيُفْسِدُوْنَ فِي الْاَرْضِ ۙ اُولٰۗىِٕكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوْۗءُ الدَّارِ ۝۲۵

Aur Jo Log Allah Se Kiya Gaya Pukhta Waada Todte Hain Aur Allah Ne Jin Rishto'n Ko Jodne Ka Hukm Diya Hai Unhe'n Kaat-Te Hain Aur Zameen Mein Fasaad Phailaate Hain Un Par Allah Ki Laanat Hogi Aur Unke Liye Aakhirat Mein Bura Ghar Hai. (Surah ar-Raad: 25)

Jo log waada-khilaafi karte hain, Allah Ta'ala aise logo'n ke dilo'n mein nifaaq paida kar deta hai. Jaisa ke irshad-e-Ilaahi hai:

وَمِنْهُمْ مَّنْ عٰهَدَ اللّٰهَ لَىِٕنْ اٰتٰىنَا مِنْ فَضْلِهٖ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُوْنَنَّ مِنَ الصّٰلِحِيْنَ ۝۷۵ فَلَمَّآ اٰتٰىهُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ بَخِلُوْا بِهٖ وَتَوَلَّوْا وَّهُمْ مُّعْرِضُوْنَ ۝۷۶ فَاَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِيْ قُلُوْبِهِمْ اِلٰى يَوْمِ يَلْقَوْنَهٗ بِمَآ اَخْلَفُوا اللّٰهَ مَا وَعَدُوْهُ وَبِمَا كَانُوْا يَكْذِبُوْنَ ۝۷۷

Aur Un Mein Se Baaz Log Wo Bhi Hain Jinho'n Ne Allah Se Ahd Kiya Tha Ke Agar Wo Hame'n Apne Fazl Se Rozi Dega To Ham Zaroor Sadqa

---

[1] T: (ایفائے عہد) Ahd, qaul-o-qaraar ka poora karna [RKT]

[2] T: Ahd, waada [RSB]

Karenge Aur Nek Logo’n Mein Se Ho Jaaenge. Phir Jab Usne Apne Fazl Se Rozi Deen-E-Islam To Us Mein Bukhl Karne Lage Aur Mu’n Pher Kar Chal Pade To Allah Ne Batuar-e-Saza Unke Dilo’n Mein Us Din (qiyamat) Tak Ke Liye Nifaaq Paida Kar Diya, Jab Wo Usse Milenge Aur Ye Us Sabab Se Hua Ke Unho’n Ne Allah Se Jo Waada Kiya Tha Uski Khilaf-Warzi Kit Hi Aur Jhoot Bolte The”. (Surah at-Tauba: 75-76)

Neez Rasool Allah ﷺ ne bhi waada-khilaafi karne waale ko munaafiq qaraar diya hai, chunache Syedna Abu Huraira رضي الله عنه se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ : إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ ، وَإِذَا اؤْتُمِنَ خَانَ.

“Munaafiq shakhs ki teen (3) nishaniya’n hain: Jab baat kare to jhoot bolta hai. Jab waada kare to khilaf-warzi karta hai. Jab uske paas (koi) amaanat rakhi jaae to khiyaanat karta hai”. (Sahih Bukhari: H6095)

Neez, Rasool Allah ﷺ ne waada-khilaafi karne waale ke kaamil imandaar hone ki nafi ki hai. Jaisa ke Syedna Anas bin Maalik رضي الله عنه se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

لَا إِيْمَانَ لِمَنْ لَا عَهْدَ لَهُ.

“Jo shaksh eefa-e-ahd nahi karta wo kaamil imaandaar nahi hai”. (Musnad Ahmad: V3 P135 H1283; Shobul Iman lil Bayhaqi: H4354; Sahih Jaame Sagheer: H7179; Mishkat al-Masabeeh: H35)

(65) Padosiyo’n Se Bad-sulooki:

Padosiyo’n se bad-sulooki karna aur unhe’n sataana intihaai sangeen jurm hai aur jo shakhs is jurm ka murtakib hai uska dil imaan ki halaawat aur chaashni se khaali hai. Allah Ta'ala ne padosiyo’n ke saath huns-e-sulook ki bahut ziyaada taakeed farmai hai. Chunache irshad-e-Baari Ta'ala hai:

وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُوْا بِهٖ شَيْـًٔا وَّبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَّبِذِی الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنِ وَالْجَارِ ذِی الْقُرْبٰى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْۢبِ وَابْنِ السَّبِيْلِ ۙ وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُوْرَا ۝٣٦

Aur Allah Ki Ibaadat Karo Aur Uske Saath Kisi Ko Shareek Na Banaao Aur

Waalidain Ke Saath Accha Bartaao Karo Aur Rishtedaaro’n Aur Yateemo’n, Miskeeno’n, Rishtedaar Padosi, Ajnabi Padosi, Pehlu Se Lage Hue Dost, Musaafir, Ghulaam Aur Laundiyo’n Ke Saath Husn-e-Sulook Karo. Beshak Allah Akadne Waale Aur Bada Banne Waale Ko Pasand Nahi Karta. (Surah an-Nisa: 36)

Rasool Allah ﷺ ne bhi padosiyo’n se husn-e-sulook karne ki bahut ziyaada taakeed farmaai hai aur unse bad-sulooki karne aur unhe’n sataane se mana farmaya hai. Chunache Syedna Abu Shuraih ؓ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُحْسِنْ إِلَى جَارِهِ.

“*Jo shakhs Allah aur aakhirat ke roz par imaan rakhta hai use apne padosi ke saath husn-e-sulook karna chaahiye*”. (Sahih Muslim: H176)

Padosiyo’n ke saath bad-sulooki karne se mana karte hue farmaya:

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِي جَارَهُ.

“*Jo shakhs Allah aur aakhirat ke din par imaan rakhta hai use chaahiye ke apne padosi se bad-sulooki na kare*”. (Sahih Muslim: H174)

Aur jis aadmi ka padosi uski takleefo’n aur ghair-akhlaaqi rawaiyye se mehfooz na ho, wo aadmi kaamil imandaar nahi ho sakta. Jaisa ke Syedna Abu Shuraih ؓ se marwi hai ke Nabi ﷺ ne farmaya:

وَاللّٰهِ لَا يُؤْمِنُ وَاللّٰهِ لَا يُؤْمِنُ وَاللّٰهِ لَا يُؤْمِنُ قِيلَ: وَمَنْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ! قَالَ: الَّذِي لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقَهُ.

“*Allah ki qasam! Wo momin nahi ho sakta. Allah ki qasam! Wo momin nahi ho sakta. Allah ki qasam! Wo momin nahi ho sakta*”. Arz kiya gaya: “*Aye Allah ke Rasool! Kaun?*” Farmaya: “*Jiska padosi uski aziyyato’n se mehfooz na rahe*”. (Sahih Bukhari: H6016)

Maaloom hua padosi ke saath bad-sulooki karna bahut bada gunah hai, waazeh rahe ke aisa aadmi jannat mein daakhil nahi hoga. Jaisa ke Syedna Abu Huraira ؓ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

لَا يَدْخُلُ الجَنَّةَ مَنْ لا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقَهُ.

“*Wo shakhs jannat mein daakhil nahi hoga jiska padosi uski bad-sulookiyo’n se mehfooz na rahe*”. (Sahih Muslim: H172)

Neez, Syedna Abu Huraira ﷺ se marwi hai ke:

قَالَ رَجُلٌ : يَارَسُوْلَ اللهِ ﷺ إِنَّ فُلَانَةً يُذْكَرُ مِنْ كَثِيرَةِ صَلَاتِهَا وَصِيَامِهَا وَصَدَقَتِهَا ، غَيْرَ أَنَّهَا تُؤْذِي جِيْرَانَهَا بِلِسَانِهَا! قَالَ: هِيَ فِي النَّارِ ، قَالَ: يَارَسُوْلَ ا اللهِ ﷺ! فَإِنَّ فُلَانَةَ يُذْكَرُ مِنْ قِلَّةِ صِيَامِهَا وَصَدَقَتِهَا وَصَلَاتِهَا ، وَأَنَّهَا تَصَدَّقُ بِالْأَثْوَارِ مِنَ الأَقِطِ ، وَلَا تُؤْذِي خَيْرَانَهَا بِلِسَانِهَا قَالَ: هِيَ فِي الْجَنَّةِ.

Ek (1) aadmi ne Rasool Allah ﷺ se poocha: "*Aye Allah ke Rasool! Falaa'n aurat ba-kasrat naamz, rozo'n aur sadaqaat ki wajah se mashoor hai, lekin saath hi wo padosiyo'n ko apni zabaan se sataati hai*". Rasool Allah ﷺ ne farmaya: "*Wo jahannam mein jaaegi*". Usne kaha: "*Aye Allah ke Rasool! Falaa'n aurat apni kam-namaz, kam-roze aur kam-sadaqaat ki wajah se mashoor hai aur (sadqa karti hai to sirf) paneer ka ek (1) bada tukda sadqa karti hai, lekin uske padosi uski zaban se mehfooz hain*". Rasool Allah ﷺ ne farmaya: "*Wo jannat mein jaaegi*". (Musnad Ahmad: V2 P440 H119; Sahih Ibne Hibban: H5764; Al-Adab al-Mufrad: H119; Silsila Ahadees Sahiha: H190)

(66) Mazdoor Ko Poori Ujrat Na Dena:

Mazdoor ko uski poori ujrat (khwah-ma-khwah) waqt par adaa na karna, bada sakht gunah hai, jabke Rasool Allah ﷺ ne mazdoor ko uski ujrat jald-az-jald adaa karne ki targheeb di hai, chunache Syedna Abdullah bin Umar ﷺ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

أَعْطُوا الْأَجِيْرَ أَجْرَهُ قَبْلَ أَنْ يَجُفَّ عَرَقُهُ.

"*Mazdoor ko uska pasina khushk hone se pehle uski mazdoori adaa karo*". (Sunan Ibne Majah: H2443; Mishkaat al-Masabeeh: H2987; Irwa al-Ghaleel: H1498, Allama Albani ﷺ ne ise 'Sahih' kaha hai)

Mulazimeen aur mazdooro'n ke huqooq ki adm-e-adaaigi ki mukhtalif soorate'n hain, jinhe'n ham ikhtisaar ke saath mundarja-zel sutoor mein naql kar rahe hain.

① Ek (1) ye ke maalik ya haakim-e-idaara apne mulaazim ka haq adaa karne se kulliyatan (mukammal taur par) inkaar kar de. ② Doosri soorat ye ke maalik ya haakim-e-idaara apne mulaazim ke haq se kulliyatan inkaar to na kare, lekin us mein kuch kami kar de. ③ Teesri ye ke maalik ya haakim-e-idaara apne mulaazim se izaafi kaam bhi le, ya tae-shuda waqt-e-mulaazimat ko badha de, lekin mulaazim ko puraani tae-shuda

tankhwah par hi tarkha de aur uske izaafi time ki izaafi ujrat-o-mazdoori adaa na kare. ④ Chauthi soorat ye hai ke maalik ya haakim-e-idaara mulazimeen ko khwah-ma-khwah waqt par tankhwah adaa na kare, balke bade asraar, shikwo'n aur shikayato'n ke baad adaa kare.

Behrehaal mazkoora-baala soorato'n mein se koi bhi soorat ho, har soorat intihaai qabeeh aur makrooh hai aur aise zaalimo'n ke liye hadees mein badi sakht waeed waarid hui hai. Chunache Syedna Abu Huraira ﷺ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

قَالَ اللهُ ثَلَاثَةٌ أَنَا خَصْمُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: رَجُلٌ أَعْطَى بِي ثُمَّ غَدَرَ ، وَرَجُلٌ بَاعَ حُرًّا فَأَكَلَ ثَمَنَهُ ، وَرَجُلٌ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَاسْتَوْفَى مِنْهُ وَلَمْ يُعْطِ أَجْرَهُ.

Allah Ta'ala ka farman hai: Teen (3) aadmi aise hain ke roz-e-qiyamat mein unka dushman hunga, (aur wo teen (3) aadmi ye hain) ek (1) wo jise mere naam se kuch diya gaya aur wo dhoka kar gaya. Doosra wo jisne kisi aazaad insaan ko (ghulam zaahir karke) farokht karke uski qeemat khaai. Teesra wo jisne koi mazdoor ujrat par rakha, usse poori tarah kaam liya, lekin use uski ujrat adaa nahi ki. (Sahih Bukhari: H2227)

(67) Qarz Adaa Na Karna:

Taaqat ke bawujood qarz ki adaaigi mein kotaahi karna, intihaai sakht gunah hai. Qarz darasal ek (1) amaanat hai. Aur Allah Tabaarak wa Ta'ala ne amaanat ki adaaigi ka bada sakhti ke saath hukm farmaya hai. Chunache irshad-e-Ilaahi hai:

اِنَّ اللّٰهَ يَاْمُرُكُمْ اَنْ تُؤَدُّوا الْاَمٰنٰتِ اِلٰٓى اَهْلِهَا ۙ

Beshak Allah Tumhe'n Hukm Deta Hai Ke Amaanate'n Unke Maaliko'n Tak Pohoncha Do. (Surah an-Nisa: 58)

Hamare muaashare mein jahan doosri bahut si kharabiyaa'n phaili hui hain wahan ek (1) kharaabi qarz ki adaaigi mein mujrimaana ghaflat baratne ki bhi hai. Rasool Allah ﷺ ne qarz ke haebat-naak anjaam se daraate hue farmaya:

مَنْ أَخَذَ أَمْوَالَ النَّاسِ يُرِيدُ أَدَاءَهَا أَدَّى اللهُ عَنْهُ ، وَمَنْ أَخَذَ يُرِيدُ إِتْلَافَهَا أَتْلَفَهُ اللهُ.

"Jo koi logo'n se bataur-e-qarz maal le aur use adaa karne ka iraada

rakhta ho to Allah Ta'ala use adaaigi ki taaqat bakhs deta hai aur jo koi logo’n se qarz hadap karne ke iraade se le to Allah Ta'ala use halaakat mein daal deta hai”. (Sahih Bukhari: H2387)

Aam taur par log qarz ke maamle mein ghaflat baratte hain aur use bahut halka tasawwur karte hain, jabke Allah Ta'ala ke yahan qarz ka maamla intihaai sakht aur haebatnaak hai, Shaheed bawujood yeke Allah Ta'ala ke yahan bahut ziyaada sawaab aur azeem martabe ka mustahiq hai, magar qarz ki adm adaaigi ki wajah se wo bhi nahi bach paaega. Chunache Syedna Muhammad bin Jahash ﷛ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

سُبْحَانَ اللهِ! مَاذَا نُزِلَّ مِنَ التَّشْدِيدِ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَوْ أَنَّ رَجُلاً قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللهِ ، ثُمَّ أُحْيِيَ ، ثُمَّ قُتِلَ ، ثُمَّ أُحِيَ ثُمَّ قُتِلَ ، وَعَلَيْهِ دَيْنٌ ، مَا دَخَلَ الْجَنَّةَ حَتَّى يُقْضَى عَنْهُ دَيْنَهُ.

“(SubhanAllah) Allah Ta'ala ne qarz ke baare mein kitna sakht hukm naazil farmaya hai, mujhe us zaat ki qasam, jiske haath mein meri jaan hai, agar ek (1) aadmi Allah ke raaste mein Shaheed kar diya jaae, phir zinda kar diya jaae, phir Shaheed kar diya jaae, phir zinda kar diya jaae aur phir Shaheed kar diya jaae aur us par qarz ho, to wo aadmi us waqt tak jannat mein daakhil nahi ho sakta, jab tak uska qarz adaa na kar diya jaae”. (Sunan Nasai: H4684, Allama Albani ﷬ ne ise ‘Hasan’ kaha hai)

(68) Chori Karna:

Kisi ka maal churaana intihaai sangeen jurm aur bada gunah hai, shariyat-e-islamiya ne is jurm ki badi sakht saza muqarrar farmai hai. Chunache Allah Ta'ala ne farmaya:

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوْٓا اَيْدِيَهُمَا جَزَآءًۢ بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِّنَ اللّٰهِ ۗ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿٣٨﴾

Chor Aur Chorni Ke Haath Kaat Diya Karo, Ye Unke Kiye Ka Badla Aur Allah Ki Taraf Se Azaab Ke Taur Par Aur Allah Quwwat-o-Hikmat Waala Hai. (Surah al-Maaida: 38)

Neez, jo shakhs chori karta hai wo us waqt momin nahi rehta, jaisa ke Syedna Abu Huraira ﷛ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

وَلَا يَسْرِقُ حِينَ يَ حِيْنَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ.

“*Aur jab chor chori karta hai to wo momin nahi rehta*”. (Sahih Bukhari: H6772)

Waise to chori ki bahut si soorate’n hain, lekin sabse khatarnaak aur bhayaanak chori, mehmanaan-e-Ilaahi, yaane hajjaaj-e-kiraam ki chori ha. Aur aise chor ke baare mein badi sakht waeed waarid hui hai. Chunache Syedna Jaabir ﵁ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya: (Ye hadees suraj-grahan ki namaz waale waaqia ke mauqa par farmai)

لَقَدْ جِيءَ بِالنَّارِ وَذَلِكُمْ حِينَ رَأَيْتُمُونِي تَأَخَّرْتُ مَخَافَةً أَنْ يُصِيبَنِي مِنْ لَفْحِهَا وَحَتَّى رَأَيْتُ فِيهَا صَاحِبَ الْمِحْجَنِ يَجُرُّ قُصْبَهُ فِي النَّارِ كَانَ يَسْرِقُ الْحَاجَ بِمِحْجَنِهِ فَإِنْ فُطِنَ لَهُ قَالَ إِنَّمَا تَعَلَّقَ بِمِحْجَنِي وَإِنْ غُفِلَ عَنْهُ ذَهَبَ بِهِ.

“*Mere paas jahannam ki ek (1) aag laai gai aur ye us waqt jab tum ne mujhe is khauf ke peeche hat-te dekha ke uski lapat mujh tak na aapohonche, yahan tak ke maine us jahannam mein ek (1) chadi waale (aadmi) ko dekha jo apni aante’n jahannam mein ghaseet-ta hua phir raha tha. Wo aadmi us chadi se hajjaaj-e-kiraam ki chori karta tha, agar koi haaji dekh leta to kehta ke ye kapda khud hi chadi ke saath atak gaya tha aur agar koi na dekh paata to us maal ko le jaata*”. (Sahih Muslim: H2100)

Baaz log choti aur sasti ashiya ki chori ko maamooli tasawwur karte hain, jabke Rasool Allah ﷺ ne aise logo’n ko Allah Ta'ala ki phatkaar ka mustahiq thehraya hai. Chunache Syedna Abu Huraira ﵁ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

لَعَنَ اللَّهُ السَّارِقَ يَسْرِقُ الْبَيْضَةَ فَتُقْطَعُ يَدُهُ وَيَسْرِقُ الْحَبْلَ فَتُقْطَعُ يَدُهُ.

“*Allah Ta'ala ke aise chor par laanat ho jo ek (1) anda chori karta hai aur uske ewaz uska haath kaat diya jaata hai aur ek (1) rassi bhi chori karta hai to uska haath kaat diya jaata hai*”. (Sahih Bukhari: H6799)

(69) Daaka Daalna:

Zabardasti kisi ka maal cheenna aur raahgeer musafiro’n ko lootna bada sakht gunah hai aur jo shakhs is gunah ka murtakib hai uske liye duniya-o-aakhirat dono mein dardnaak azaab ki waeed hai. Chunache Allah Ta'ala ka irshad hai:

إِنَّمَا جَزٰٓؤُا الَّذِيْنَ يُحَارِبُوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَيَسْعَوْنَ فِي الْاَرْضِ فَسَادًا اَنْ يُّقَتَّلُوْٓا اَوْ يُصَلَّبُوْٓا اَوْ تُقَطَّعَ اَيْدِيْهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ مِّنْ خِلَافٍ اَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْاَرْضِ ۭ ذٰلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ۝٣٣

Jo Log Allah Aur Uske Rasool Se Jung Karte Hain Aur Zameen Mein Fasaad Phaelaane Mein Lage Rehte Hain, Unka Badla Ye Hai Ke Unhe'n Qatl Kar Diya Jaae, Ya Unhe'n Sooli Par Chadha Diya Jaae, Ya Unke Haath Aur Paao'n Mukhaalif Jaanib Se Kaat Diye Jaae'n, Ya Unhe'n Jila-Watan Kar Diya Jaae, Ye Ruswaai Unke Liye Duniya Mein Hai Aur Aakhirat Mein Unhe'n Azaab-e-Azeem Diya Jaaega. (Surah al-Maaida: 33)

Waazeh ho ke ye aayat, aayat-e-muhaaraba 'محاربه' kehlaati hai, uska sharai istilaah mein itlaaq kufr, daaka-zani aur loot-maar waghaira par hota hai. Neez jo shakhs daaka daalta aur lot-maar karta hai, wo imaan se baahar ho jaata hai, yaane kaamil momin nahi rehta. Jaisa ke Syedna Abu Huraira ﷺ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

وَلَا يَنْتَهِبُ نُهْبَةً يَرْفَعُ النَّاسُ إِلَيْهِ فِيهَا أَبْصَارَهُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ.

"*Jab bhi koi lootne waala laut-ta hai ke log tarasti hui nigaah se use dekh rahe ho'n to wo momin nahi rehta*". (Sahih Bukhari: H6772)

(70) Jooa Khelna:

Jooa khelna kabira gunah aur haram hai, khwah wo taash-patto'n ki soorat mein ho, shatranj ki soorat mein ho, chausar[1] ki soorat mein ho, match fixing ki soorat mein ho, parchi-bonds ki soorat mein ho ya kisi aur soorat mein. Behr-soorat aur har qism ka jooa haraam hai, is liye ke ye ek (1) shaitaani fe'l hai jo muaashare ka aman-o-sukoon kharaab karne ke saath-saath logo'n mein ladaai-jhagda aur nafrat paida karne ka sabab bhi hai. Allah Tabaarak wa Ta'ala ne 'jooe' ko hamesha-hamesha ke liye haraam qaraar diya hai. Chunache irshad-e-Ilaahi hai:

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْاَنْصَابُ وَالْاَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطٰنِ فَاجْتَنِبُوْهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ۝٩٠

Aye Imaan Waalo! Beshak Sharaab, Jooa, Wo Pathar Jin Par Butho'n Ke Naam Se Jaanwar Zibah Kiye Jaate Hain Aur Faal Nikaalne Ke Teer,

[1] T: (چَوسَر) A game played with oblong dice or caudi [RSB]

Naapaak Hain Aur Shaitaan Ke Kaam Hain. Pas Tum Unse Baccho, Shayad Ke Tum Kamyaab Ho Jaao. (Surah al-Maaida: 90)

إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطٰنُ أَنْ يُّوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَآءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللهِ وَعَنِ الصَّلٰوةِ ۚ فَهَلْ أَنْتُمْ مُّنْتَهُوْنَ ﴿٩١﴾

Beshak Shaitaan Sharaab Aur Jooe Ke Zariye Se Tumhare Darmiyan Dushmani Aur Bughz Paida Karna Chaahta Hai Aur Tumhe'n Allah Ki Yaad Aur Namaz Se Rok Dena Chaahta Hai To Kya Tum Log (ab) Baaz Aajaaoge. (Surah al-Maaida: 91)

Syedna Abdullah bin Abbas ؓ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

إِنَّ اللهَ حَرَّمَ عَلَى الخَمْرَ وَالْمَيْسِرَ وَالْكُوبَةَ.

"*Yaqinan Allah Ta'ala ne mujh par sharaab, jooa aur shatranj haraam qaraar diya hai*". (Sunan Abu Dawood: H3696, Allama Albani ؒ ne ise 'Sahih' kaha hai)

Mazkoora-baala tamaam dalaail se maaloom hua ke jooa khelna haraam hai, balke jooa khelna to kuja uske khelne ki daawat dena bhi baais-e-kufr hai, jiski talaafi sadqa karna hai. Iski daleel wo hadees hai, jis mein Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

وَمَنْ قَالَ لِصَاحِبِهِ تَعَالَ أُقَامِرْكَ فَلْيَتَصَدَّقْ.

"*Jo shakhs apne saathi se kahe: Aao jooa khele'n, to use chaahiye ke sadqa kare (taake wo us gunah ka kaffaara ban sake)*". (Sahih Bukhari: H6107)

(71) Sharaab-noshi:

Har qism ki sharab aur nashi-aawar cheezo'n ka istemaal qatai haraam aur gunah-e-kabira hai, Allah Ta'ala ne sharab-noshi se ijtinaab karne ka qatai hukm farmaya hai aur uske haraam hone par qawi aur pukhta daleel mundarja-zel irshad-e-Ilaahi hai:

يٰۤأَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوْۤا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطٰنِ فَاجْتَنِبُوْهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿٩٠﴾ إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطٰنُ أَنْ يُّوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَآءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللهِ وَعَنِ الصَّلٰوةِ ۚ فَهَلْ أَنْتُمْ مُّنْتَهُوْنَ ﴿٩١﴾

Aye Imaan Waalo! Beshak Sharaab, Jooa, Wo Patthar Jin Par Butho'n Ke

Naam Se Jaanwar Zibah Kiye Jaate Hain, Aur Faal Nikaalne Ke Taerna Paak Hai Aur Shaitaan Ke Kaam Hain, Pas Tum Unse Bacho Shayad Ke Tum Kamyaab Ho Jaao. Beshak Shaitaan Sharaab Aur Jooe Ke Zariye Tumhare Darmiyan Dushmani Aur Bughz Paida Karna Chaahta Hai Aur Tumhe'n Allah Ki Yaad Aur Namaz Se Rok Dena Chaahta Hai To Kya Tum Log (Ab) Baaz Aajaaoge. (Surah al-Maaida: 90-91)

Hadees mein sharaab-noshi karne waale ke liye badi sakht waeed waarid hui hai. Chunache Syedna Jaabir ﷺ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

إِنَّ عَلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ عَهْدًا لِمَنْ يَشْرَبُ الْمُسْكِرَ أَنْ يَسْقِيَهُ مِنْ طِينَةِ الْخَبَالِ قَالُوا: يَا رَسُولَ ا اللهِ ﷺ! وَمَا طِينَةُ الْخَبَالِ؟ قَالَ: عَرَقُ أَهْلِ النَّارِ أَوْ عُصَارَةُ أَهْلِ النَّارِ.

"*Allah Ta'ala ne aise logo'n ke liye apne oopar ahd kar rakha hai ke jo nashi-aawar ashiya istemaal karte hain. Unhe'n* 'طِينَةِ الْخَبَالِ' *mein se zaroor pilaaega*". Sahaba ﷺ ne arz kiya: "*Aye Allah ke Rasool!* 'طِينَةِ الْخَبَالِ' *Kya hai?*" Rasool Allah ﷺ ne farmaya: "*Ahle jahannam ka pasina aur unki gandagiyo'n ka nichod*". (Sahih Muslim: H5217)

Aur Syedna Abdullah bin Amr ﷺ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

وَمَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ مُسْكِرًا ، لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاتُهُ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا ، وإِنْ مَاتَ دَخَلَ النَّارَ ، فَإِنْ تَابَ تَابَ اللهُ عَلَيْهِ ، وَإِنْ عَادَ فَشَرِبَ فَسَكِرَ ، لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلُوةٌ أَرْبَعِينَ صَبَاحاً فَإِنْ مَاتَ دَخَلَ النَّارَ ، فَإِنْ تَابَ تَابَ اللهُ عَلَيْهِ ، وَإِنْ عَادَ فَشَرِبَ فَسَكِرَ ، لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلوةٌ أَرْبَعِينَ صَبَاحاً ، فَإِنْ مَاتَ دَخَلَ النَّارَ ، فَإِنْ تَابَ تَابَ اللهُ عَلَيْهِ ، وَإِنْ عَادَ كَانَ حَقًّا عَلَى اللهِ أَنْ يَسْقِيَهُ مِنْ رَدْغَةِ الْخَبَالِ يومَ الْقِيَامَةِ ، قَالُوا: يَارَسُوْلَ اللهِ ﷺ! وَمَا رَدْغَةُ الْخَبَالِ؟ قَالَ: عُصَارَةُ أَهْلِ النَّارِ.

"*Jis shakhs ne sharab-noshi ki aur nashi mein mast ho gaya, pas chalees (40) roz tak uski namaz qubool nahi ki jaaegi aur agar is haal mein mar gaya, to (seedha) jahannam mein jaaega aur agar tauba karli. To Allah Ta'ala use maaf farma dega, agar dobaara sharab-noshi ki aur nashi mein mast hog aya. To Allah Ta'ala uski mazeed chaalees roz tak koi namaz qubool nahi karega aur agar usi haalat mein mar gaya to (seedha) waasil-e-jahannam hoga. Aur gar tauba karli to Allah Ta'ala*

use maaf farma dega aur agar phir usne sharaab-noshi ki to Allah Ta'ala uski mazeed chaalees (40) roz tak koi namaz qubool nahi farmaega. Agar usi haalat mein mar gaya, to waasil-e-jahannam hoga aur agar tauba karli to Allah Ta'ala use maaf farma dega. Agar (chauthi baar) phir sharab-noshi ki to phir Allah Ta'ala ka haq hai ke use roz-e-qiyamat 'ردغة الخبال' *mein se pilaae*". Sahaba Kiraam ﷺ ne arz kiya: "*Aye Allah ke Rasool! qiyamat* 'ردغة الخبال' *kya hai?*" Rasool Allah ﷺ ne farmaya: "*Ahle jahannam (ke zakhmo'n ki gandagiyo'n) ka nichod hai*". (Sunan Abu Dawood: H3377, Allama Albani ﷺ ne ise 'Sahih' kaha hai)

(72) Tambaku-noshi:

Islam ne jahan deegar nasha-aawar cheezo'n ka istemaal najaaiz aur haraam qaraar diya hai, wahan tambaku-noshi yaane huqqa-o-cigarette waghaira ka istemaal bhi najaaiz aur haraam qaraar diya hai. Kyounke tambaku-noshi ka istemaal insaan ko badani aur maali nuqsanaat se do-chaar kar deta hai. Joke islami taalimaat ke sareeh mukhalif hai.

Chunache professor Daimond insaano ki bees-hazaar (20,000) mukhtalif haalato'n par badi der tak ek (1) lambi muddat tehqiqi aur research karte rahe, un mein se israaf (fuzool-kharchi) karne waale, etedaal ki raah waale aur buraaiyo'n se baaz rehne waale bhi the. Professor Saahab ne John Hawkins Univsersity mein un mein se har ek (1) ki file kholi aur us mein us shakhs ki aadaat, sehat aur uski bimaariyo'n se mutaalliq sab kuch darj kar diya. Iski tehqiqaat ka aaghaaz 1919 mein hua aur ye 1940 mein jaakar mukammal huee'n. Is poori jaddo jahad aur kaawish ka natija mundarja-zel nikla:

"*Tambaku-noshi insaani zindagi par bahut gehra asar daalti hai aur tambaku ki istemaal miqdaar ke mutaabiq uski zindagi mein kami kar deti hai. Isse gurez karne waale etedaal ki raah waalo'n se umro'n ke etebaar se ziyaada lambi zindagi paate hain aur etedaal waale tambaku-noshi mein israaf karne waalo'n se ziyaada taweel zindagi pa jaate hain*". (Tambaku Noshi Muzhir Sehat: P39)

Tambaku-noshi Ke Badani Nuqsanaat:

❁ Nazr ka kamzor ho jaana

❁ Dil kamzor aur dil ki dhadkan ka nizaam be-tarteeb ho jaana

❁ Pattho'n mein khichaao aur kamzori ka aajaana

❁ Khaansi, balgham aur gale ka ghutna jaisi bimariyo'n ka paida ho jaana

❁ Bhook mein kami aajaana

❁ Sartaan ki bimaari lag jaana

❁ Seene ki bimariyaa'n paida ho jaana

❁ Mardaana quwwat mein kami waaqe ho jaana

❁ Ghiza se mukammal taur par faaida na pohonchana

❁ Khoone ke khaliye kharaab ho jaana

Tambaku-noshi Ke Maali Nuqsanaat:

❁ Maal ka ziyaa

❁ Maqrooz ho jaana

Alaawa-azee'n tambaku-noshi aadmi ke mu'n ko badbudaar bana deti hai. Aur ye to maaloom hi hai ke tambaku yaane cigarette-o-huqqa-noshi, ki badboo lehsan aur pyaas se kam makrooh nahi hai. Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

مَنْ أَكَلَ ثَوْمًا أَوْ بَصَلًا فَلْيَعْتَزِلْنَا ، أَوْ فَلْيَعْتَزِلْ مَسْجِدَنَا أَوْ لِيَقْعُدْ فِي بَيْتِهِ.

Jis ne lehsan ya pyaas khaya ho, use chaahiye ke ham se aur hamari masjid se juda rahe aur apne ghar mein baitha rahe. (SB: H855)

Is hadees nabawi se maaloom hua ke jab lehsan ya pyaaz khaane waala aadmi badboo ki wajah se masjid ya islami ijtima-aat mein shirkat nahi kar sakta, to tambaku-noshi karne waala aadmi ba-tareeq-e-oola masjid ya islami ijtima-aat mein shirkat nahi kar sakta. Kyounke tambaku-noshi ki badboo lehsan ya pyaaz se kahee'n ziyaada hoti hai.

Heroin Ki Tabaahi, Halaakat:

Guzishta log afeem aur bhang jaisi nasha-aawar ashiya ka istemaal karte the, lekin ab heroin ne nasl-e-insani mein tabaahi macha rakhi hai, aisi ghatiya aur razeel aadat ki ibtida school-o-college, university ya mohalle se hoti hai. Ek (1) baar kisi ne kash lagwa diya to bas umr bhar ke liye tabaahi-o-halaakat musallat ho gai. Intihaai afsosnak baat to ye hai ke pehle is nashi ka istemaal sirf ladke karte the, lekin is jadeed daur mein ladkiya'n bhi unke shaana-ba-shaana herion aur deegar nasha-aawar cheezo'n ka istemaal karti hain.

Waazeh rahe ke jadeed nasha-aawar cheezo'n ke istemaal se badi tezi ke saath bimariyaa'n laahiq bhi hoti hain aur saath-saath asar-andaaz bhi bahut jald hoti hain. (Amraaz-e-Aammah)

Afeem Ka Istemaal:

Afeem ka istemaal insaani sehat ke liye intihaai muzir hai. Jo log afeem ka istemaal karte hain, unke aasaab[1] dheele pad jaate hain aur wo umoomi taur par be-hoshi ki kaifiyat mein mubtala rehte hain. Chunache afeem ke istemaal se aadmi apni duniya bhool kar khayalaati aur taswwuraati duniya mein bhatakta rehta hai, neez past-himmati aur be-shuoori uska muqaddar ban jaati hai, hatta ke wo muaashare ke liye naasoor ban jaata hai.

Hasheesh Ke Nuqsanaat:

Hasheehs bang ka doosra naam hai aur ye bhi insaani sehat ke liye intihaai muzir hai aur iske istemaal se khoon ki kami, be-himmati aur zehni inteshaar laahiq ho jaata hai, jo majmooi etebaar se insaani sehat par intihaai buri tarah asar-andaaz hote hain. Jisse insaan ki sahih fikr aur soch mafqood ho jaati hai. Alaawa-azee'n hasheesh ke kasrat-e-istemaal se aadmi be-qaabu ho jaata hai aur aakhirkaar maut ka shikaar ho jaata hai.

(73) Zinakaari:

Biwi ya laundi ke alaawa kisi aur se jinsi khwahish poori karna, bada

---

[1] T: (اَعْصاب) Nerves, tendons, patthe [RKT]

sangeen jurm hai, kyounke ye baat maaloom hai ke izzat aur nasl ki hifaazat shariyat ke ahem-tareen maqaasid mein se hai, bana-baree’n shariyat ne zina ko haraam qaraar diya hai. Chunache irshad-e-Ilaahi hai:

وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنٰٓى اِنَّهٗ كَانَ فَاحِشَةً ؕ وَسَآءَ سَبِيْلًا ۝۳۲

Zina ke qareeb na jaao, bila-shubha wo badi be-sharmi ka kaam hai aur bura raasta hai. (Surah Bani Israel: 32)

Ek doosre muqaam par farmaya:

وَالَّذِيْنَ لَا يَدْعُوْنَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ وَلَا يَقْتُلُوْنَ النَّفْسَ الَّتِيْ حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُوْنَ ۚ وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ يَلْقَ اَثَامًا ۝۶۸ يُّضٰعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَيَخْلُدْ فِيْهٖ مُهَانًا ۝۶۹

Aur Jo Allah Ke Saath Kisi Doosre Maabood Ko Nahi Pukaarte Aur Jis Jaan Ko Allah Ne Haraam Kiya Hai Use Naahaq Qatl Nahi Karte Aur Na Wo Zina Karte Hain, Aur Jo Koi Aisa Karega Wo Apne Gunaho’n Ka Badla Paaega, Qiyamat Ke Din Uska Azaab Dohra Kar Diya Jaaega. Aur Wo Usi Mein Hamesha Ke Liye Zaleel-o-Khwaar Ban Kar Rahega. (Surah al-Furqan: 68-69)

Murtakib-e-zina imaan se khaali ho jaata hai. Jaisa ke Syedna Abu Huraira ﷛ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

إِذَا زَنَى الرَّجُلُ خَرَجَ مِنْهُ الْإِيْمَانُ كَانَ عَلَيْهِ كَالظُّلَّةِ ، فَإِذَا أَقْلَعَ رَجَعَ إِلَيْهِ الْإِيْمَانُ.

“*Jab koi banda zina mein mashghool hota hai to usse imaan nikal kar saaebaan ki tarah uske sar par ho jaata hai, pas jab wo (zina se) juda hota hai, to uska imaan phir waapas aajaata*”. (Sunan Abu Dawood: H4690; Sunan Tirmizi: H2625, Allama Albani ؒ ne ise ‘Sahih’ kaha hai)

Zina ki wajah se us shakhs ka maamla intihaai khatarnaak ban jaata hai, jo budhape aur qabr ke qareeb pohonch jaane ke bawujood zina ka irtikaab karta ho. Chunache Syedna Abu Huraira ﷛ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ ، قَالَ أَبُو مُعَاوِيَةَ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ شَيْخٌ زَانٍ ، وَمَلِكٌ كَذَّابٌ ، وَعَائِلٌ مُسْتَكْبِرٌ.

“*Teen (3) afraad aise hain ke jin se Allah Ta'ala roz-e-qiyamat na kalaam farmaega, na unhe’n paak karega aur naahi unki taraf nazar farmaega*

aur unke liye dardnaak azaab hoga (aur wo teen (3) afraad mundarja zel hain) ① Boodha aadmi jo zina karta hai. ② Jhoot bolne waala baadshah. ③ Mutakabbir faqeer". (Sahih Muslim: H296)

(74) Lawaatat:

Mardo'n se jinsi khwahish poori karna ya aurato'n ko ghair-fitri raaste se aana, intihaai qabeeh gunah aur ghair-akhlaaqi jurm hai aur aisa mujrim roz-e-qiyamat Allah Ta'ala ki nazr-e-rahmat se mehroom hoga, chunache Allah Ta'ala ne qaum-e-lut ka zikr karte hue farmaya:

وَلُوْطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اِنَّكُمْ لَتَاْتُوْنَ الْفَاحِشَةَ ۡ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ اَحَدٍ مِّنَ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٢٨﴾ اَئِنَّكُمْ لَتَاْتُوْنَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُوْنَ السَّبِيْلَ ۙ وَتَاْتُوْنَ فِيْ نَادِيْكُمُ الْمُنْكَرَ ۭ

Aur Ham Ne Lut Ko Nabi Bana Kar Bheja, Jab Unho'n Ne Apni Qaum Se Kaha Tum Aisi Buraai Karte Ho Ke Tum Se Pehle Duniya Waalo'n Mein Se Kisi Ne Bhi Nahi Ki. Kya Tum Mardo'n Se Apni Khwaahish Poori Karte Ho Raah Chalte Musafiro'n Ko Laut-Te Ho Aur Apni Majliso'n Mein Be-nayaai Ke Kaam Karte Ho. (Surah al-Ankaboot: 28-29)

Syedna Abdullah bin Abbas ﵄ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

لا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَى رَجُلٍ أَتَى رَجُلًا أَوْ امْرَأَةً فِي الدُّبُرِ.

"Allah Ta'ala aise mard ko (roz-e-qiyamat) nazar-e-rahmat se nahi dekhega jo kisi mard ke paas shahwat se aata hai ya aurat ke paas ghair-fitri raaste se aata hai". (Sunan Tirmizi: H1165, Allama Albani ﵀ ne ise 'Hasan' kaha hai)

Shariyat-e-islamiya ne aise fe'l ke murtakib ki saza qatl qaraar di hai, neez jiske saath ye fe'l kiya gaya hai, uski razamandi se waaqe hua ho, to bhi use qatl kar diya jaaega, jaisa ke Syedna Abdullah bin Abbas ﵄ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

مَنْ وَجَدْتُمُوهُ يَعْمَلُ عَمَلَ قَوْمِ لُوطٍ فَاقْتُلُوا الْفَاعِلَ وَالْمَفْعُولَ بِهِ.

"Jis kisi ko tum qaum-e-lut ka amal karte paao, to faail aur mafool-bihi[1] dono ko qatl kar daalo". (Sunan Abu Dawood: H4462; Sunan Tirmizi: H1456, Allama Albani ﵀ ne ise 'Sahih' kaha hai)

---

[1] T: (مَفعُول بِه) Yahan mafhoom hoga karne aur karwane waala [RSB]

Shariyat-e-islamiya ne is fe’l-e-bad ki jo saza muqarrar ki hai, uski hikmat bilkul waazeh hai ke muaashara be-raah-rawi ka shikaar na ho aur us fe’l se lagne waali moozi aur jaan lewa bimaari ki beekh-kuni ho, aaj-kal America, England, aur India jaise mumaalik mein ye bimaari bahut ziyaada phail rahi hai.

(75) Mushtzani:

Mushtzani yaane haath se jinsi-khwahish poori karna, intihaai ghatya aur ghalat kaam hai. Jinsi khwahishaat ki taskeen ya to biwi ke saath jaaiz hai ya phir laundi ke saath, alaawa-azee’n uske jaaiz hone ki aur koi jaaiz soorat nahi hai. Musht-zani in dono soorato’n se baahar hai, lihaaza jo shaksh iska murtakib hoga yaqinan wo hadd se badh jaane waala aur malaamat ka mustahiq thehrega. Jaisa ke irshad-e-Ilaahi hai:

وَالَّذِيْنَ هُمْ لِفُرُوْجِهِمْ حٰفِظُوْنَ ۝ اِلَّا عَلٰٓى اَزْوَاجِهِمْ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَاِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُوْمِيْنَ ۝ فَمَنِ ابْتَغٰى وَرَآءَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْعٰدُوْنَ ۝

Aur Jo Apni Sharmgaaho’n Ki Hifaazat Karte Hain Siwaae Apni Biwiyo’n Aur Mamlooka Aurato’n Ke, Aisi Soorat Mein Wo Log Laayaq-e-Malaamat Nahi Hain, Jo Log Iske Siwa Kuch Aur Chaahenge Wohi Log Hadd Se Tajaawuz Karne Waale Hain. (Surah al-Maamoon: 5-7)

(76) Takabbur:

Doosro’n ko haqeer aur ghatiya samajhte hue apne aap ko bada moazzaz aur pur-waqaar samajhna kabira gunah hai au raise shakhs ka thikaana bahut bura hai. Neez takabbur Allah Ta'ala ki mohabbat se doori aur jannat mein daakhil na hone ka sabab hai. Allah Ta'ala ka irshad hai:

اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِيْنَ.

Beshak Allah Takabbur Karne Waale Ko Pasand Nahi Karta. (An-Nahl: 23)

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًا ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُوْرٍ ۝

Aur Logo’n Se Apna Chehra Pher Kar Baat Na Kar Aur Zameen Mein Akad Kar Na Chal, Be-shak Allah Har Us Shakhs Ko Pasand Nahi Karta Hai Jo Akad Kar Chalne Waala, Fakhr Karne Waala Hota Hai. (Surah Luqman: 18)

Syedna Abdullah bin Masood ﷺ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ ، قَالَ رَجُلٌ: إِنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ ثَوْبُهُ حَسَنًا وَنَعْلُهُ حَسَنَةً ، قَالَ: إِنَّ اللهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ، الْكِبْرُ بَطَرُ الْحَقِّ وَغَمْطُ النَّاسِ.

Jiske Dil Mein Ek (1) Ratti Baraabar Bhi Takabbur Hoga Wo Jannat Mein Nahi Jaaega, Ek (1) Shakhs Ne Arz Ki: (Aye Allah ke Rasool!) Aadmi Chaahta Hai Ke Uske Kapde Acche Ho'n Uska Joota Umda Ho, (to ye takabbur hoga?) Rasool Allah ﷺ Ne Farmaya: Allah Ta'ala Jameel Hai Aur Jamaal Ko Pasand Karta Hai. Aur Takabbur To Apni Anaaniyat Ki Wajah Se Haq Baat Ko Jhutlana Aur Doosre Logo'n Ko Haqeer Samajhne Ka Naam Hai. (Sahih Muslim: H265)

(77) Kapda Takhno'n Se Neeche Rakhna:

Chaadar, shalwar, qamees, aur amaama takhno'n se neeche latkana, bada sakht gunah hai, chunache Syedna Abu Huraira ﷺ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

مَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ مِنَ الْإِزَارِ فِي النَّارِ.

"*Tehband ka jo hissa takhno'n se neeche latka ho, wo jahannam mein hoga*". (Sahih Bukhari: H5787)

Neez Syedna Abu Huraira ﷺ se hi marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

لا يَنْظُرُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى مَنْ جَرَّازَارَهُ بَطَراً.

"*Jo shakhs apna tehband ghuroor ki wajah se ghaseet-ta hai, Allah Ta'ala qiyamat ke roz uski taraf nazar bhi nahi karega*". (Sahih Bukhari: H5788)

Kapda neeche latkaana har qism ke libaas ke liye haraam hai, jaisa ke Syedna Abdullah bin Umar ﷺ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

الْإِسْبَالُ فِى الْإِزَارِ وَالْقَمِيصِ وَالْعَمَامَةِ، مَنْ جَرَّ مِنْهَا شَيْئًا خُيَلاءَ لَمْ يَنْظُرِ اللّٰهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

Kapda latkaana, tehband, qamees aur pagdi har libaas mein haraam hai, jo shakhs un mein se koi cheez bhi takabbur karte hue latkaaega, Allah Ta'ala qiyamat ke roz uski taraf nazar nahi karega.

إِيَّاكَ وَالْإِسْبَالِ فَإِنَّهُ مِنَ الْمَخِيلَةِ.

"*Kapda neeche latkaane se bacho kyounke ye takabbur ki wajah se hota hai*". (Sunan Abu Dawood: H4094; Mishkat: H4332; Sahih Jaame sagheer: H2770)

(78) Hasad Karna:

Kisi se Allah Ta'ala ki di hui nemat ya fazl par hasad karna bahut bada gunah hai aur hasad aadmi ke deen ko bilkul usi tarah moondh ke rakh deta hai jis tarah bimaari aadi ke baalo'n ko. Chunache Allah Ta'ala ne yahood ka zikr karte hue farmaya:

اَمۡ يَحۡسُدُوۡنَ النَّاسَ عَلٰى مَاۤ اٰتٰٮهُمُ اللّٰهُ مِنۡ فَضۡلِهٖ ۚ

Ya Allah Ne Apne Fazl Se Logo'n Ko Diya Hai Us Par Hasad Karte Hain. (Silsila Sahiha: H1109)

Aur Syedna Zubair ﷛ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

دَبَّ إِلَيْكُمْ دَاءُ الْأُمَمِ قَبْلَكُمْ الْحَسَدُ وَالْبَغْضَاءُ، هِيَ الْحَالِقَةُ، لَا أَقُولُ تَحْلِقُ الشَّعَرَ وَلَكِنْ تَحْلِقُ الدِّينَ.

"*Tum mein guzishta ummato'n ki bimaari hasad aur bughz phail gai hai aur main ye nahi kehta ke bimariyo'n ki tarah ye baalo'n ko moodnti hai, balke ye to deen ko moondti hai*". (Sunan Tirmizi: H2510; Sahih Adab al-Mufrad: H197)

(79) Jhoot Bolna:

Baat karte waqt jhoot bolna intihaai harkat aur bada sakht gunah hai, chunache irshad-e-Ilaahi hai:

اِنَّمَا يَفۡتَرِى الۡـكَذِبَ الَّذِيۡنَ لَا يُؤۡمِنُوۡنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ ۚ وَاُولٰٓـئِكَ هُمُ الۡـكٰذِبُوۡنَ ۝١٠٥

Jhoot To Wo Log Ghadte Hain Jo Allah Ki Aayato'n Par Imaan Nahi Laate Aur Wohi Log Jhoote Hain. (Surah an-Nahl: 105)

Aur jhoot bolne waala shakhs Allah Ta'ala ki laanat ka mustahiq hai, jaisa ke irshad-e-Ilaahi hai:

فَمَنۡ حَآجَّكَ فِيۡهِ مِنۡۢ بَعۡدِ مَا جَآءَكَ مِنَ الۡعِلۡمِ فَقُلۡ تَعَالَوۡا نَدۡعُ اَبۡنَآءَنَا وَاَبۡنَآءَكُمۡ وَنِسَآءَنَا وَنِسَآءَكُمۡ وَاَنۡفُسَنَا وَاَنۡفُسَكُمۡ ثُمَّ نَبۡتَهِلۡ فَنَجۡعَل لَّعۡنَتَ اللّٰهِ عَلَى الۡكٰذِبِيۡنَ ۝٦١

Pas Jo Koi Aap Se Is Baare Mein Aap Ke Paas Ilm Aajaane Ke Baad Jhagde,

To Keh Deejiye Ke Aao Ham Aur Tum Apne-Apne Beto’n, Aurato’n Aur Apne Aap Ko Ekattha Kare’n, Phir Aajizi Ke Saath Dua Kare’n Aur Jhooto’n Par Allah Ki Laanat Bheje’n. (Surah Aale Imran: 61)

Aur Syedna Abdullah bin Masood ﷺ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

وَإِنَّ الْكَذِبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ ، وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَكْذِبُ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللّٰهِ كَذَّابًا.

“*Aur bila-shubha jhoot buraai ki taraf le jata hai aur buraai jahannam ki taraf aur ek (1) aadmi jhoot bolta rehta hai yahan tak ke wo Allah ke yaha’n tak ke wo Allah ke yahan bada jhoota likh diya jaata hai*”. (Sahih Bukhari: Hazrat 6094)

Waise to jhoot ke bahut se zeli unwaan baandhe ja sakte hain, lekin ham chand-ek unwanaat par iktifa karte hain. بتوفیق اللہ تعالیٰ و بعونه[1]

① Badgumaani:

Badgumaani sabse bada jhoot hai. Jaisa ke Syedna Abu Huraira ﷺ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

أَيَّاكُمْ وَالظَّنَّ فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ.

“*Badgumaani se bacho, kyounke badgumaani sabse bada jhoot hai*”. (Sahih Bukhari: H6066; Sahih Muslim: H6536)

② Jhooti Gawaahi:

Kisi laalach ya taalluq-daari[2] (waghaira) ki wajah se jhooti gawaahi dena bhi bada sangeen jurm hai, chunache Allah Ta'ala ne jhooti gawaahi dene se mana karte hue farmaya:

فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ.

Pas Tum Log Gandagi Yaane Butho’n Ki Ibaadat Aur Jhooti Baat Kehne Se Bacho. (Surah al-Hajj: 30)

Ek doosre muqaam par ahle imaan ki sifat bayan karte hue farmaya:

---

[1] T: Allah Ta'ala ki madad aur taufeeq se [RSB]

[2] T: (تَعَلُّقْ داری) Rishtedaar, ahle khandaan, adost, ahbaab [RSB]

وَالَّذِيْنَ لَا يَشْهَدُوْنَ الزُّوْرَ ۙ

Aur Wo Log Jo Jhooti Gawaahi Nahi Dete. (Surah al-Furqan: 72)

Yaane na to wo jhoot bolte hain aur na jhooti gawaahi dete hain, balke apne nafs ko in dono khabees cheezo'n se bachaate hain.

Rasool Allah ﷺ ne jhooti gawaahi ko sabse bade gunaho'n mein shumaar kiya hai. Chunache Syedna Abdur Rahman ؓ apne waali de giraami Syedna Abu Bakrah ؓ se riwayat karte hain ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

أَلَا أُنَبِّئُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ؟ قُلْنَا: بَلَى يَا رَسُولَ اللهِ ﷺ: قَالَ: الْإِشْرَاكُ بِاللهِ ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ ، وَكَانَ مُتَّكِئًا فَجَلَسَ فَقَالَ: أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ ، وَشَهَادَةُ الزُّورِ ، أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ وَشَهَادَةُ الزُّورِ ، فَمَا زَالَ يَقُولُهَا حَتَّى قُلْتُ لَا يَسْكُتُ.

"*Kya main tumhe'n sabse bade gunah ki khabar doo'n?*" (ye baat Rasool Allah ﷺ ne teen (3) martaba farmaai) Ham ne arz kiya: "*Aye Allah ke Rasool! Kyou nahi, zaroor!*" Rasool Allah ﷺ ne farmaya: "*Allah ke saath shirk karna, waalidain ki nafarmani karna*", tab Aap ﷺ tek lagaae tashreef farma the, phir ek-dam uth kar baith gae aur farmaya: "*Khabardaar! Jhooti baat aur jhooti gawaahi bhi (sabse bade gunah hain)*" Rasool Allah ﷺ ise musalsal dohraate rahe yahan tak ke maine socha ke Aap ﷺ khamoshi nahi farmaenge. (Sahih Bukhari: H5976)

③ Jhoota Khwaab Bayaan Karna:

Logo'n par bartari haasil karne, maali fawaaid sametne, kisi se koi adaawat hai to use khauf mein mubtala karne ya kisi aur maqsad ke husoosl ke liye koi aisa khwaab bayan karna jo dekha na ho, intihaai sakht gunah hai.

Hadees mein jhoota khwaab bayan karne waale ke liye badi sakht waeed waarid hui hai. Chunache Syedna Abdullah bin Masood ؓ se marwi hai ke Rasool-e-Akram ﷺ ne farmaya:

مَنْ تَحَلَّمَ بِحُلْمٍ لَمْ يَرَهُ كُلِّفَ أَنْ يَعْقِدَ بَيْنَ شَعِيرَتَيْنِ وَلَنْ يَفْعَلَ.

"*Jis shakhs ne aisa khwaab bayan kiya jo usne dekha hi nahi, qiyamat ke*

roz use mukallaf kiya jaaega ke jau[1] *ke do (2) daano'n ko girah lagaae aur wo ye hargiz nahi kar paaega"*. (Sahih Bukhari: H7042)

Rasool Allah ﷺ ne jhoote khwaab ko sabse bada jhoot qaraar diya hai, jaisa ke Syedna Abdullah bin Umar ﵄ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne famraya:

إِنَّ مِنْ أَفْرَى الْفِرَى أَنْ يُرِيَ عَيْنَهُ مَا لَمْ يَرَ.

"*Sabse bada jhoot ye hai ke aadmi wo (khwaab) bayan kare jo usne dekha hi nahi*". (Sahih Bukhari: H7043)

④ Logo'n Ko Hasaane Ke Liye Jhoot Bolna:

Logo'n ko mahez hasaane ke liye jhoot bolna bhi bada sakht gunah hai, balke moojib-e-halaakat hai, jaisa ke Rasool Allah ﷺ ka farman-e-mubaarak hai:

وَيْلٌ لِلَّذِي يُحَدِّثُ فَيَكْذِبُ لِيُضْحِكَ بِهِ الْقَوْمَ وَيْلٌ لَهُ وَيْلٌ لَهُ.

"*Us aadmi ke liye halaakat hai, jo (mahez) logo'n ko hasaane ke liye baato'n mein jhoot bolta hai, uske liye halaakat hai, uske liye halaakat hai*". (Sunan Abu Dawood: H4950; Sunan Tirmizi: H2315; Sahih Jaame Sagheer: H7136)

⑤ Jhooti Qasam Khaana:

Jaan boojh kar jhooti qasam khaana, khwah wo kisi bhi maamla mein ho bada sakht gunah hai aur aisa shakhs qiyamat ke roz Allah Ta'ala se ham-kalaami aur uski nazar-e-rahmat se mehroom hoga. Neez aisa shakhs dardnaak azaab ka mustahiq hai, jaisa ke Allah Ta'ala ka irshad hai:

اِنَّ الَّذِيْنَ يَشْتَرُوْنَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَاَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيْلًا اُولٰٓئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ وَلَا يَنْظُرُ اِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكِّيْهِمْ ۠ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿۷۷﴾

Beshak Jo Log Allah Se Kiye Hue Ahd Aur Apni Qasmo'n Ke Badle Mein Koi Maamooli Qeemat Qubool Kar Lete Hain, Aakhirat Mein Unko Koi Hissa Nahi Milega Aur Allah Unse Baat Nahi Karega Aur Qiyamat Ke Din Unki Taraf Nazar Utha Kar Dekhega Bhi Nahi Aur Na Unhe'n Paak Karega Aur Un Logo'n Ke Liye Dardnaak Azaab Hoga. (Surah Aale Imran: 77)

---

[1] T: (جَو) Ek (1) qism ka anaaj jo zardi-maael safed rang ka chilkedaar hota hai, iski shakl gehoon se kisi qadar mukhtalif hoti hai, grain of barley [RKT]

Yaane jo log duniya ki haqeer si raqm aur maamooli qeemat par jhooti qasme’n khaate hain aur Allah Ta'ala se kiye hue ahd-o-paemaan ka paas nahi rakhte, unhe’n aakhirat ki nemato’n aur wahan ke ajr mein koi hissa nahi milega, balke unke liye dardnaak azaab hoga.

Anwaa e Qasam:

Qasam ki teen (3) anwaa[1] hain, jo ke darj-e-zel hain: ① Yameen Laghv. ② Yameen Ghamoos. ③ Yameen Muallaqa.

① Yameen Laghv:

Dauraan-e-guftagu iraade ke baghair be-saakhta qasam khaana ‘yameen laghv’ kehlaata hai. Masalan: Allah ki qasam! Tum ise peelo. Allah ki qasam! Tum ise padh lo waghaira. Aisi qasam par na koi giraft hoti hai aur na koi kaffaara. Allah Tabaarak wa Ta'ala ka irshad hai:

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِيْٓ اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُّؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ قُلُوْبُكُمْ ۭ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ حَلِيْمٌ ﴿٢٢٥﴾

Allah Tumhari Laghv Qasmo’n Par Tumhara Muwaakhaza[2] Nahi Karega, Lekin Un (Qasmo’n) Par Tumhara Muwaakhaza Karega Jo Tum Ne Dil Se Khaai Hongi Aur Allah Maghfirat Karne Waala Aur Bada Burdbaar Hai. (Surah al-Baqara: 225)

② Yameen Ghamoos:

Jaan-boojh kar jhooti qasam khaana ‘Yameen Ghamoos’ kehlata hai. Aur aisi qasam par bada sakht muwaakhaza hoga, Allah Ta'ala ka irshad hai:

وَلَا تَتَّخِذُوْٓا اَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌۢ بَعْدَ ثُبُوْتِهَا وَتَذُوْقُوا السُّوْۗءَ بِمَا صَدَدْتُّمْ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۚ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿٩٤﴾

Aur Tum Log Aisi Qasmo’n Ko Aapas Mein Dhoka-Dahi Ka Zariya Na Banaao, Kahee’n Aisa Na Ho Ke Kisi Ka Qadam Islam Par Jamne Ke Baad (tumhare us bartaao ki wajah se) Phisal Jaae, Aur Allah Ki Raah Se Rokne Ki Wajah Se Tumhe’n Saza Bhugatni Pade Aur (aakhirat mein) Tumhare Liye Bada Azaab Hai. (Surah an-Nahl: 94)

Neez Rasool Allah ﷺ ne aisi qasam ko bade gunaho’n mein shumaar kiya

---

[1] T: (اَنْوَاعِ) Qism, aqsaam [RKT]
[2] T: (مُواخَذَہ) Giraft, baaz-purs, jawaab-talbi, jawaab-dahi, pakad, badla [RKT]

hai, jaisa ke Syedna Abdullah bin Amr ﷺ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

الْكَبَائِرُ الإِشْرَاكُ بِاللَّهِ ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ ، وَقَتْلُ النَّفْسِ ، وَالْيَمِينُ الْغَمُوسُ.

"*Kabira gunah (ye hain ke) Allah ke saath shirk karna, waalidain ki nafarmani karna, kisi ki naahaq jaan lena aur jhooti qasam khaana*". (Sahih Bukhari: H6675)

③ Yameen Muallaqa:

Mustaqbil mein karne waale kaam se mutaalliq qasam khaana 'Yameen Muallaqa' kehlata hai. Jaise "*Allah ki qasam! Main falaa'n kaam nahi karunga*", "*Allah ki qasam! Main falaa'n se ham-kalaam nahi hunga*" waghaira. Ye baat zehen-nasheen rahe ke qasam se mutaalliq hukm-e-Ilaahi ye hai ke musalman jab qasam khaae to use poora kare. Lekin agar qasam aisi ho jo kisi amal-e-saaleh ki raah meni rukaawat ban rahi ho, to aisi qasam tod di jaaegi aur us nek-o-saaleh kaam ko poora kiya jaaega aur qasam ka kaffaara adaa kiya jaaega, isi tarah ishaara karte hue Allah Ta'ala ne Quran-e-Majeed mein you'n irshad farmaya hai:

وَلَا تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً لِّاَيْمَانِكُمْ اَنْ تَبَرُّوْا وَتَتَّقُوْا وَتُصْلِحُوْا بَيْنَ النَّاسِ ۗ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿٢٢٤﴾

Aur Tum Log Apni Qasmo'n Mein Allah Ko (is tarah) Nishaana Na Banaao, Taake Logo'n Ke Saath Bhalaai, Taqwa Aur Unke Darmiyaan Islaah Ka Kaam Na Karo Aur Allah Khoob Sunne Aur Khoob Jaanne Waala Hai. (Surah al-Baqara: 224)

Syedna Abu Huraira ﷺ se marwi hai ke Rasool-e-Mukarram ﷺ ne farmaya:

مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ فَرَأَى غَيْرَهَا خَيْراً مِنْهَا ، فَلْيَأْتِ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ ، وَلْيُكَفِّرْ عَنْ يَمِينِهِ.

"*Jo koi qasam khaae aur baad mein usse behtar koi doosri soorat nazar aae to apni qasam ka kaffaara adaa kar de aur wohi kare jo behtar hai*". (Sahih Muslim: H4273)

Neez, Syedna Abu Musa Ashari ﷺ se marwi hai ke Rasool-e-Kareem ﷺ ne famraya:

إِنِّي لَا أَحْلِفُ عَلَى يَمِينٍ أَرَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا إِلَّا أَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ.

"*Beshak main kisi kaam ko karne ki qasam khaau'n, phir mujhe khayal*

aae ke uske khilaaf kaam behtar hai to main us behtar kaam ko karunga". (Sahih Muslim: H4269)

Behrehaal Allah Ta'ala ham sab ko jhoot bolne aur uske zumre mein jo-jo ata hai un sab ke irtikaab se bachaae rakhe.

(80) Daiyyoosiyat:

Apne ahl-o-ayaal mein akhlaaqi buraai dekh kar khamoshi ikhtiyaar karna ya use bardaasht kar lena apni aur apne khandaan ki badnaami ka baais banne ke saath-saath wo shakhs gunah-e-kabira ka murtakib bhi hai au ris par mustazaad ye ke Allah Ta'ala ne aise shakhs par jannat haraam qaraar di hai. Chunache Syedna Abdullah bin Umar ﷠ se marwi hai ke Rasool-e-Muazzam ﷺ ne farmaya:

ثَلَاثَةٌ قَدْ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمُ الجَنَّةَ مُدْمِنُ الْخَمْرِ وَالْعَاقُ ، وَالدَّيُّوْثُ الَّذِي يُقِرُّ فِي أَهْلِهِ الخُبُثَ.

"*Teen (3) aadmiyo'n par Allah Ta'ala ne jannat haraam kardi hai. ① Hamesha sharaab peene waala, ② Waalidain ki nafarmaani karne waala, ③ Aur daiyyoos jo apne ahl-o-ayaal mein be-hayaai ko bardaasth karta hai*". (Musnad Ahmad: V2 P134 H618; Shobul Iman: H10799; Sahih Jaame Sagheer: H3052; Sunan Nasai: H2562)

(81) Halaala Karna Ya Karwaana:

Aurat teesri talaaq ke baad khaawind par hamesha-hamesha ke liye haraam ho jaati hai. Albatta agar wo kisi doosre mard se nikah kare, jo ke sharai aur daaimi[1] ho aur wo khawind apni marzi se use talaaq de ya faut ho jaae to iddat poori karne ke baad wo aurat apne pehle khawind se nikah karne ki majaaz ho gai. Iske bar-aks agar doosre mard se nikah aarzi[2] taur par kiya jaae, taake ek (1) ya do (2) din guzar jaane ke baad talaaq de kar pehle mard ke liye use halaal kar de, ise halaala kehte hain aur aisa kaam karne ya karwane waale dono par laanat ki gai hai. Chunache Syedna Ali-o-Haaris ﷠ se marwi hai:

إِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ لَعَنَ الْمُحِلَّ وَالْمُحَلَّلَ لَهُ.

"*Yaqinan Rasool Allah ﷺ ne halaala karne aur karwane waale (dono)*

---

[1] T: (دائِمی) Hamesha ka, mustaqil, eternal, perpetual, permanent [RKT]

[2] T: Thodi muddat ke liye, waqti [FL]

par laanat farmaai hai”. (Sunan Tirmizi: H1119, Allama Albani ﷬ ne ise ‘Hasan’ kaha hai)

Aur ek (1) hadees mein Aap ﷺ ne irshad farmaya:

أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِالتَّيْسِ الْمُسْتَعَارِ؟ قَالُوا: بَلَى يَا رَسُولَ اللهِ ﷺ، قَالَ: هُوَ الْمُحَلِّلُ وَلَعَنَ اللهُ الْمُحَلِّلَ وَالْمُحَلَّلَ لَهُ.

“*Suno! Kya main tumhe’n udhaar ke saand ke baare mein bataau’n?* Sahaba ne arz ki “*Aye Allah ke Rasool! Kyoun nahi, zaroor*”. Rasool Allah ﷺ ne farmaya: “*Wo halaala karne waala hai, Allah Ta'ala ne halaala karne waale aur karwaane waale (dono) par laanat barsaai hai*”. (Sunan Ibne Majah: H1936, Allama Albani ﷬ ne ise ‘Hasan’ kaha hai)

(82) Kanjoosi Karna:

Sila-rehmi, jihaad, ya Allah ki raah mein kisi bhi khair ke kaam mein kharch karne mein kanjoosi baratna bhi bada sakht gunah hai. Yehi wajah hai ke Rasool Allah ﷺ ne Allah Ta'ala se isse bachne ke liye panah talab ki hai. Neez kanjoosi karna Allah Ta'ala ko bhula dene ke mutaraadif hai, chunache Allah Ta'ala ne munafiqeen ka tazkira karte hue farmaya:

اَلْمُنٰفِقُوْنَ وَالْمُنٰفِقٰتُ بَعْضُهُمْ مِّنْۢ بَعْضٍ ۘ يَاْمُرُوْنَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوْفِ وَيَقْبِضُوْنَ اَيْدِيَهُمْ ؕ نَسُوا اللّٰهَ فَنَسِيَهُمْ ؕ اِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ هُمُ الْفٰسِقُوْنَ ۝

Munaafiq Mard Aur Munaafiq Aurate’n Sab Ka Haal Ek (1) Hai, Sabhi Buraai Ka Hukm Dete Hain Aur Bhalaai Se Rokte Hain Aur Apne Haath Ban Rakhte Hain, Aur Allah Ko Bhool Gae To Allah Bhi Unhe’n Bhool Gaya, Beshak Munafiqeen Hi Faasiq Log Hain. (Surah at-Tauba: 67)

Syedna Anas bin Maalik ؓ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ Allah Ta'ala se dua karte hue farmate hain:

اللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَمِّ ، وَالْحَزَنِ ، وَالْعَجْزِ ، وَالْكَسَلِ وَالْبُخْلِ وَالْجُبْنِ وَضَلَعِ الدَّيْنِ وَغَلَبَةِ الرِّجَالِ.

“*Aye Allah! Main gham, aajizi, kaahili, buzdili, kanjoosi, qarz chadh jaane aur logo’n ke ghalba se teri panaah maangta hoo’n*”. (Sahih Bukhari: H6369)

(83) Fuzool-kharchi:

Allah Ta'ala ne insaan ko rizq ki nemat se maala-maal kiya hai, lihaaza

use chaahiye ke wo is nemat ko etedaal aur mayaana-rawi se istemaal mein laae, taake Allah Ta'ala ka shukr-guzaar banda ban sake, iske bar-aks jo shakhs is nemat ka istemaal etedaal aur mayaana-rawi ki bajaae, is mein fuzool-kharchi aur israaf karta hai to wo na-shukra hai, balke na-shukri mein shaitaan ki maanind hai, jaisa ke irshad-e-Baari Ta'ala hai:

وَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهٗ وَالْمِسْكِيْنَ وَابْنَ السَّبِيْلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيْرًا ﴿٢٦﴾ اِنَّ الْمُبَذِّرِيْنَ كَانُوْٓا اِخْوَانَ الشَّيٰطِيْنِ ۭ
وَكَانَ الشَّيْطٰنُ لِرَبِّهٖ كَفُوْرًا ﴿٢٧﴾ وَاِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغَاۗءَ رَحْمَةٍ مِّنْ رَّبِّكَ تَرْجُوْهَا فَقُلْ لَّهُمْ قَوْلًا مَّيْسُوْرًا
﴿٢٨﴾ وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُوْلَةً اِلٰى عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُوْمًا مَّحْسُوْرًا ﴿٢٩﴾

Aur Rishtedaaro’n Ka, Miskeeno’n Aur Musafiro’n Ka Haq Adaa Karte Raho Aur Fuzool-Kharchi Na Karo, Beshak Fuzool-Kharch Log Shaitaan Ke Bhai Hote Hain Aur Shaitan Apne Rabb Ka Na-Shukra Hai, Agar Tum Un Logo’n Se Pehlu-Tahi Karo. Apne Rabb Ki Jaanib Se Us Rozi Ki Khwahish Karte Hue Jiski Tumhe’n Ummeed Hai, To Unse Koi Acchi Bat Keh Do (2) Aur Apne Haath Ko (bukhl ki wajah se) Apni Gardan Se Bandha Hua Na Rakho, Aur Na (fuzool-kharch ban kar) Use Bilkul Hi Khol Do (2) Ke Phir Malaamat Kiya Hua Dar-Maanda Baith Jaae. (Surah Bani Israel: 26-29)

Mazkoora-baala aayat-e-karima mein fuzool-kharchi se mana kiya gaya hai, jaise koi aadmi apna maal najaaiz kaamo’n mein kharch kare, ya un logo’n par kharch kare, jo sharai usoolo’n ke mutaabiq mustahiq na ho’n.

Illat ye bayan ki gai hai ke fuzool-kharchi karne waale log na-shukri mein shaitaan ke maanind hain. Aur ye insaan ki ghaayat-khidmat[1] hai, kyounke shaitan se ziyaada koi bura nahi hai. Ya mafhoom ye hai ke fuzool-kharchi karne waale log jahannam mein shaitaan ke saathi honge. Aayat ke aakhir mein guzishta illat ki takmeel hai ke shaitaan se badh kar Allah ka koi na-shukra banda nahi hai.

Is liye ke Allah Ta'ala ne use jitni salahiyate’n di hain un sab ko usne irtikaab-e-ma-aasi[2], zameen mein fasaad phaelaane, logo’n ko gumraah karne aur kuf rki taraf bulaane mein laga diya hai. Isi tarah agar

---

[1] T: (غایَت خِدْمَت) Intihaai khidmat-guzaari, bahut ziyaada khidmat [RSB]
[2] T: (معاصي) Gunah, naafarmani, khataa [FL]

koi aadmi Allah ki di hui nemato’n ko Allah ki bandage ke bajaae najaaiz kaamo’n par kharch karta hai, to goya wo shaitaan ke maanind hai. (Taiseer-ur-Rahman: V1 P805 mulakhkhasan)

(84) Duniya Ki Hirs:

Aarzi cheez aarzi hoti hai, khwah wo bazaahir kitni hi haseen aur khoobsoorat nazar kyou’n na aae, yehi haal duniya ka hai ke ye ba-zaahir to apni dilkashiyo’n aur apni zeenato’n ki wajah se bahut khubsoorat nazar aati hai, jab ke haqiqat mein ye ek (1) dhoka aur fareb hai aur saada-looh insan is farebi duniya ke hirs ka shikaar hai. Lekin yaad rahe ke jo shakhs sirf duniya ka harees hai, use duniya mein to apni mehnat ka sila-mil jaaega, lekin aakhirat mein use siwae aag ke aur kuch nahi milega, jaisa ke Allah Ta'ala ka irshad hai:

مَنْ كَانَ يُرِيْدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِيْنَتَهَا نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ فِيْهَا وَهُمْ فِيْهَا لَا يُبْخَسُوْنَ ۝ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا النَّارُ ۖ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوْا فِيْهَا وَبٰطِلٌ مَّا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۝

Jo Shakhs Duniya Ki Zindagi Au Ruski Zeenat Chaahta Hai, To Ham Duniya Mein Uske Aamaal Ka Poora-Poora Badla De Dete Hain, Aur Us Mein Unke Saath Koi Kami Nahi Ki Jaati, Yehi Wo Log Hain, Jinhe’n Aakhirat Mein Azaab-e-Naar Ke Siwa Kuch Bhi Nahi Milega Aur Jo Kuch Unho’n Ne Duniya Mein Kiya Hoga, Zaaya Ho Jaaega Aur Jo Kuch Waha’n Karte Rahe The (imaan ke baghair) Bekaar Hi Tha. (Surah Hud: 15-16)

Aur jo shakhs aakhirat ki zindagi par duniya ki zindagi ko tarjeeh deta hai, wo samajh le ke uska thikaana jahannam mein hai. Jaisa ke irshad-e-Ilaahi hai:

فَاَمَّا مَنْ طَغٰى ۝ وَاٰثَرَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ۝ فَاِنَّ الْجَحِيْمَ هِيَ الْمَاْوٰى ۝

Jis Ne Sarkashi Ki Aur Duniyawi Zindagi Ko Tarjeeh Deen-E-Islam, To Be-shak Jahannam Iska Thikaana Hai. (Surah an-Naaziaat: 37-39)

Neez jo shakhs sirf duniya ki fikr mein laga rehta hai, Allah Ta'ala uske muamalaat mein kai qism ki pareshaniyaa’n paida kar deta hai aur use faqr-o-faaqa[1] ke andeshe mein mubtala kar deta hai, jaisa ke Syedna

---

[1] T: (فَقْر و فاقَہ) Ghurbat aur bhook, tangi-turshi, poverty and hunger [RKT]

Zaid bin Saabit ﷺ se marwi hai ke Rasool-e-Akram ﷺ ne farmaya:

مَنْ كَانَتِ الدُّنْيَا هَمَّهُ فَرَّقَ اللهُ أَمْرَهُ وَجَعَلَ فَقْرَهُ بَيْنَ بين عينيه ، وَلَمْ يَأْتِهِ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا مَا كُتِبَ لَهُ.

"Jisko sirf duniya ki fikr hogi, Allah us par uska maamala mushkil kar dega aur har waqt use faqr ka andesha rahega aur duniya mein se bhi use sirf wohi muyassar hoga jo uske muqaddar mein hoga". (Sunan Ibne Majah: H4105 Allama Albani ﷺ ne ise 'Sahih' kaha hai)

(85) Sone Chaandi Ke Bartano Mein Khaana Peena:

Islam kisi baat ko tasleem kar lene ka naam hai, to jab islam mein kisi cheez ki mumaaniat aajaae ya uski hurmat ke baare mein wazaahat aajaae, to us waqt kisi bahane ki ya kisi taaweel ki zaroorat-o-ehmiyat nahi hoti aur uske baare mein qiyaas-araaiyaa'n[1] karna insan ko gumraahi ke qareeb kar deta hai, to isi tarah islam mein sone-chaandi ke bartano'n mein khaane-peene ki mumaaniat aai hai. Lihaaza ba-haisiyat-e-musalman hame'n in bartano'n ko istemaal karna se ruk jaana chaahiye.

Jaisa ke un bartano'n ko istemaal karne ki mumaaniat ke baare mein farman-e-Nabawi ﷺ hai:

الَّذِي يَشْرَبُ فِي إِنَاءِ الْفِضَّةِ إِنَّمَا يُجَرْجِرُ فِي بَطْنِهِ نَارَ جَهَنَّمَ.

"Jo shakhs sone ya chaandi ke bartano'n mein khaata ya peeta hai wo apne pet mein jahannam ki aag undel raha hai". (Sahih Bukhari: H5634)

Lihaaza mazkoora-baala hadees se maaloom hua ke sone aur chaandi ke bartan mein khaana ya peena apne pet mein jahannam ki aag undelne ke baraabar hai, neez uske fe'l se mumaaniat par Allah ke Nabi ﷺ ki waeed bhi maujood hai. Jaisa ke Nabi ﷺ ne farmaya:

مَنْ لَبِسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ، وَمَنْ يَشَرَبِ الْخَمْرَ فِي الدُّنْيَا لَمْ يَشْرَبْهَا فِي الْآخِرَةِ، وَمَنْ يَشْرَبْ فِي آنِيَةِ الذَّهَبِ وَالفِضَّةِ لَمْ يَشْرَبْ بِهَا فِي الْآخِرَةِ، ثُمَّ قَالَ لِبَاسُ أَهْلِ الجَنَّةِ ، شَرَابُ أَهْلِ الجَنَّةِ ، وَآنِيَةُ أَهْلِ الْجَنَّةِ.

"Jo shakhs duniya mein resham pehnega to aakhirat mein wo usko nahi

---

[1] T: (قیاس آرائی) Andaaza ya takhmeena lagane ka amal, andaaza lagaana, gumaan karna, khayaal daudaana [RKT]

pehnega aur jo shakhs duniya mein sharaab piyega wo usko aakhirat mein nahi piyega aur jo shakhs chaandi aur sone ke bartan mein piyega wo aakhirat mein nahi piyega". Phir farmaya: "*Ahle jannat ke libaas se, ahle jannat ke sharaab se aur ahle jannat ke bartano'n se mehroom rahega*". (Sahih Targheeb wat Tarheeb: H321)

(86) Mardo'n Ka Sone Ke Zewar Pehenna:

Mardo'n ke liye Allah Ta'ala ne sona haraam kiya hai, khwah wo angothi ki shakl mein ho ya khwah wo zanjeer ki shakl mein ho, khwah kisi aur shakl mein ho, jaisa ke Nabi ﷺ ki hadees hai:

رَأَى خَاتَمًا مِّنْ ذَهَبٍ فِي يَدِ رَجُلٍ فَنَزَعَهُ فَطَرَحَهُ وَقَالَ يَعْمِدُ أَحَدُكُمْ إِلَى جَمْرَةٍ مِنْ نَّارٍ فَيَجْعَلُهَا فِي يَدِهِ.

Rasool Allah ﷺ ne ek (1) aadmi ke haath mein sone ki angothi dekhi to Aap ﷺ ne use utaar phenka aur farmaya: "*Tum mein se koi ek (1) aag ka angaara pakadta hai aur use apne haath mein pehen leta hai*". (Sahih Muslim: H2090)

Isi tarah Aap ﷺ ne ek (1) mauqa par us sahabi se apna rukh mod liya, jisne sone ki angothi pehen rakhi thi, jaisa ke Abu Saeed ؓ riwayat karte hain:

أَنَّ رَجُلاً قَدِمَ مِنْ نَجْرَانَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ وَعَلَيْهِ خَاتَمُ مِنْ ذَهَبٍ فَأَعْرَضَ عَنْهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَقَالَ إِنَّكَ جِئْتَنِي وَفِي يَدِكَ جَمْرَةٌ مِنْ نَارٍ.

Ek (1) aadmi Nabi ﷺ ki khidmat mein najraat se aaya, au rusne haath mein sone ki angothi pehen rakhi thi, to Aap ﷺ ne usse eraaz kiya aur farmaya: "*Tu mere paas is haalat mein aaya ke tere haath mein aag ka angaara hai*". (Sunan Nasai: H5188 Allama Albani ؒ ne ise 'Sahih' kaha hai)

Ek (1) aur riwayat mein iski mumaaniat kuch is tarah bayan ki gai hai:

اتَّخَذَ رَسُولُ اللهِ ﷺ خَاتَمَ الذَّهَبِ فَلَبِسَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَاتَّخَذَ النَّاسُ خَوَاتِيمَ الذَّهَبِ ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنِّي كُنْتُ أَلْبِسُ هَذَا الْخَاتِمَ وَإِنِّي لَنْ أَلْبِسَهُ أَبَداً، فَنَبَذَ النَّاسُ خَوَاتِيمِهِمْ.

Rasool Allah ﷺ ne sone ki angothi le kar pehni to logo'n ne bhi sone ki angothiyaa'n le lee'n, to Rasool Allah ﷺ ne farmaya: "*Maine is angothi ko pehna tha aur ab be-shak main usko kabhi nahi pehnunga, lihaaza Aap ﷺ ne us angothi ko phenk diya, to logo'n ne bhi apni angothiyaa'n*

phenk dee'n". (Sunan Nasai: H5275, Allama Albani ﷫ ne ise 'Sahih' kaha hai)

(87) Khud-kushi Karna:

Khud-kushi karna aisa jurm hai jiske karne se inaan ye samajhta hai ke main musibato'n aur pareshaniyo'n se bach gaya hoo'n, lekin haqiqat mein wo hamehs ki musibat mein apne aap ko giraftaar kar leta hai, jaisa ke Allah Ta'ala ka irshad hai:

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَاْكُلُوْٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ اِلَّآ اَنْ تَكُوْنَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ ۣ وَلَا تَقْتُلُوْٓا اَنْفُسَكُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيْمًا ۝ وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ عُدْوَانًا وَّظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيْهِ نَارًا ۭ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَي اللّٰهِ يَسِيْرًا ۝

Aye Imaan Waalo! Aapas Mein Maal Na-Jaaiz Tariqa Se Mat Khaao, Magar Ye Ke Tumhari Aapas Ki Razamandi Se Khareed-o-Farokht Ho Aur Apne Aap Ko Qatl Na Karo. Yaqinan Allah Ta'ala Tum Par Nihayat Meherbaan Hai Aur Jo Shakhs Ye (nafarmaniyaa'n) Sarkashi Aur Zulm Karega, To Anqareeb Ham Usko Aag Mein Daakhil Karenge, Aur Ye Allah Par Aasaan Hai. (Surah an-Nisa: 29-30)

Allah Ta'ala ne khud-kushi karne se mana farmaya hai aur waazeh alfaaz mein bayan kar diya hai ke jo shakhs apni zaat par aisi ziyaadati karega, uske liye ukhrawi thikaana jahannam ki aag hai. Neez Nabi ﷺ ki hadees is baat par gawaah hai, chunache Syedna Jundub ؓ bayan karte hain:

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : كَانَ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ رَجُلٌ بِهِ جُرْحٌ فَجَزِعَ فَأَخَذَ سِكِّينًا فَحَزَّ بِهَا يَدَهُ فَمَا رَقَأَ الدَّمُ حَتَّى مَاتَ ، قَالَ اللهُ تَعَالَى : بَادَرَنِي عَبْدِي بِنَفْسِهِ حَرَّمْتُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ.

Rasool Allah ﷺ ne farmaya: "*Tum mein se pehle logo'n mein se ek (1) aadmi zakhmi hua wo takleef par sabr na kar saka aur wo churi se apna haath kaat baitha, lekin khoon band na hone ki wajah se jaan se haath dho baitha. Allah Ta'ala ne uske baare mein farmaya ke mere bande ne apni jaan ke baare mein mujh se jaldi ki, lihaaza maine us par jannat haraam kardi hai*". (Sahih Bukhari: H3463)

Isi tarah 'Sahih Muslim' ki riwayat mein iski wazaahat is tarah ki gai hai, aur usko Syedna Abu Huraira ؓ riwayat karte hain:

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِحَدِيدَةٍ فَحَدِيدَتُهُ فِي يَدِهِ يَتَوَجَّأُ بِهَا فِي بَطْنِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا

مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا ، وَمَنْ شَرِبَ سَمًّا فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَهُوَ يَتَحَسَّاهُ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا وَمَنْ تَرَدَّى مِنْ جَبَلٍ فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَهُوَ يَتَرَدَّى فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا.

Aap ﷺ ne farmaya: *"Jis shakhs ne apne aap ko tez dhaari-daar aale ke saath qatl kiya to wo tez dhaari-daar aala uske haath mein hoga, aur musalsal jahannam ki aag mein uske saath apne pet ko chaak karta rahega. Aur jis shakhs ne zeher peekar apne aap ko qatl kiya to wo hamesha-hamesha tak jahannam ki aag mein zeher peeta rahega, aur jisne kisi pahaad se gir kar khud-kushi ki to wo is tarah jahannam ki aag mein hamesha-hamesha ke liye pahaad se gir kar khud-kushi karta rahega".* (Sahih Muslim: H109)

(88) Doosro'n Ko Daawat-e-Amal Dena Aur Khud Bad-amal Hona:

Ye ek (1) aisa amal hai jisse bachne waala insaan bahut khush-qismat hai, jo jaisi daawat deta hai waisa hi amal karta hai, lekin uske bar-aks doosro'n ko daawat-e-amal dena aur khud be-amal aur bad-amal hona, uske baare mein Allah Ta'ala ka irshad hai:

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لِمَ تَقُوْلُوْنَ مَا لَا تَفْعَلُوْنَ ۝٢ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللّٰهِ اَنْ تَقُوْلُوْا مَا لَا تَفْعَلُوْنَ ۝٣

Aye Imaan Waalo! Tum Aisi Baat Kyoun Kehte Ho, Jis Par Khud Amal Nahi Karte, Ye Baat Allah Ko Bahut Hi Ziyaada Na-Pasand Hai, Ke Tum Wo Baat Kaho Jis Par Khud Amal Nahi Karte. (Surah as-Saff: 2-3)

Is aayat mein Allah Ta'ala ne aise logo'n par na-pasandeegi ka izhaar kiya hai jo ke logo'n ko to daawat-e-amal dete hain, lekin khud isse mehroom hote hain aur isi ki mazammat mein Nabi-e-Kareem ﷺ ki hadees-e-mubaaraka kuch you'n hai:

يُجَاءُ بِالرَّجُلِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُلْقَى فِي النَّارِ فَتَنْدَلِقُ أَقْتَابُهُ فِي النَّارِ ، فَيَدُورُ كَمَا يَدُورُ الْحِمَارُ بِرَحَاهُ فَيَجْتَمِعُ أَهْلُ النَّارِ عَلَيْهِ فَيَقُولُونَ: أَيْ فُلانُ مَا شَأْنُكَ ؟ أَلَيْسَ كُنْتَ تَأْمُرُنَا بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَانَا عَنِ الْمُنْكَرِ ؟ قَالَ: كُنْتُ آمُرُكُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَلَا آتِيهِ ، وَأَنْهَاكُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَآتِيهِ.

Qiyamat Ke Roz Ek (1) Aadmi Laaya Jaaega Au Rise Aag Mein Daala Jaaega, Iski Antadiyaa'n (pet se baahar) Aag Mein Hongi, Wo Apni Antadiyo'n Ko Liye Is Tarah Ghoomega Jis Tarah Gadha (kolhu ki) Chakki

Ke Gird Ghoomta Hai, Ahle Jahannam Uske Ird-Gird Jama Ho Jaaenge Aur Poochenge: Aye Falaa’n! Tumhara Ye Haal Kaise Hua? Kya Tum Hame’n Neki Ka Hukm Karte The, Lekin Khud Neki Nahi Karte The, Hame’n Buraai Se Rokte The, Lekin Khud Nahi Rukte The. (Sahih Bukhari: H3267)

(89) Logo’n Ke Gharo’n Mein Bila-ijaazat Jhaankna:

Baghair ijaazat kisi ke ghar tank-jhaank karna gunah ka kaam hai, jaisa ke Allah Ta'ala ka irshad hai:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتّٰى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلٰى أَهْلِهَا.

Aye Imaan Waalo! Apne Gharo’n Ke Siwa Aur Gharo’n Mein Na Jaao, Jab Tak Ke Ijaazat Na Le Lo Aur Wahan Ke Rehne Waalo’n Ko Salaam Na Kar Lo. (Surah an-Noor: 27)

Is aayat-e-karima se saabit hua ke ijaazat liye baghair kisi ke ghar mein daakhil hona jaaiz nahi hai, ijaazat is liye zaroori hai ke bila-ijaazat daakhile mein ghar waalo’n ki (kisi bhi tarah ki) be-pardagi ka imkaan hota hai, yehi illat Rasool Allah ﷺ ki is hadees mein mazkoor hai:

أَنَّ رَجُلًا اطَّلَعَ فِي جُحْرٍ فِي بَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ، وَمَعَ رَسُولِ الله ﷺ مِدْرًى يَحُكُّ بِهِ رَأْسَهُ ، فَلَمَّا رَآهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَالَ: لَوْ أَعْلَمُ أَنَّكَ تَنْتَظِرُنِي لَطَعَنْتُ بِهِ فِي عَيْنِكَ، وَقَالَ رَسُولُ الله ﷺ : إِنَّمَا جُعِلَ الْإِذْنُ مِنْ أَجْلِ الْبَصَرِ.

Ek (1) shakhs ne Rasool Allah ﷺ ke darwaze ke suraakh se jhaanka, us waqt Rasool Allah ﷺ ke haath mein ek (1) aala tha, jiske sath Aap ﷺ apna sar khuja rahe the, jab usko Rasool Allah ﷺ ne dekha to farmaya: “*Agar mujhe ilm hota ke tu mujhe dekh raha hai to main usko teri aankho’n mein chubho deta*”. Rasool Allah ﷺ ne farmaya: “*Ijaazat ka hukm us dekhne hi ki wajah se to muqarrar kiya gaya hai*”. (Sahih Muslim: H5638)

Pas guzishta aayat ki wazaahat Nabi ﷺ ki is hadees-e-mubaaraka se ho gai hai ke gharo’n mein ijaazat le kar daakhil hone ka hukm sirf us aankh ke dekhne ki wajah se hai, goya ke ghar mein jhaankna us ghar mein daakhil hone ke mutaraadif hai. Aur phir jo shakhs aisa kare to aise aadmi ki aankh ko agar phod diya jaae, to Nabi ﷺ ki hadees ke mutaabiq

uska shariyat mein koi qisaas aur diyyat nahi hai. Kyounke gharo'n mein jhaankna ek (1) bahut bade fitne ka baais hai aur ye fitna qatl se bhi ziyaada sakth hai, is liye us fitne ki wajah se ghar barbaad ho jaate hain, isl iye Nabi ﷺ ne gharo'n mein jhaankne se mana farmaya hai, Allah hame'n aise amalo'n se mehfooz farmae jisse Allah Ta'ala naaraaz ho jaata hai. Aameen

(90) Do (2) Aadmiyo'n Ka Teesre Aadmi Ko Chod Kar Sargoshi Karna:

Ye bhi ek (1) sangeen gunah hai aur shaitaan ke liye zariya-e-fasaad hai jiske zariye se ye musalmano mein ikhtilaaf, baahami adaawat aur bughz ke beej bota hai, misaal ke taur par teen (3) aadmiyo'n mein se do (2) aadmi alaahadgi mein koi sargoshi karte hain, khwah wo unke faaede ke liye ho, lekin shaitaan teesre aadmi ke dil mein waswasa daalta hai ke shayad ye mere khilaaf koi mansooba bana rahe hain, waghaira. Aise khayalaat daal kar un par hamla-aawar ho jaata hai, is liye Nabi-e-Mukarram ﷺ ne us fe'l se mana farmaya hai, jaisa ke Syedna Abdullah رضي الله عنه se marwi hai:

قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ إِذَا كُنْتُمْ ثَلَاثَةً فَلَا يَتَنَاجَى اثْنَانِ دُونَ الْآخَرِ حَتَّى تَخْتَلِطُوا بِالنَّاسِ مِنْ أَجْلِ أَنْ يُحْزِنَهُ.

Rasool Allah ﷺ ne famraya: "*Jab tum teen (3) ho to teesre ke baghair do (2) aapas mein sargoshi na karo, ta-aanke*[1] *aur log aajaae'n, kyounke aisa karna, yaane do (2) aadmiyo'n ka alaahada ho kar mashwara karna us teesre aadmi ko ghamzada karne ka baais hai*". (Sahih Muslim: H4996)

Lihaaza hadees-e-nabawi ﷺ se uski hurmat waazeh ho gai hai, lihaaza kisi bhi mehfil mein jab teen (3) aadmi ho'n to aisi sargoshi karna sakht mana hai hatta ke us mehfil mein taadaad teen (3) se badh jaae.

(91) Fahaashi-o-Uryaani Par Mabni Filme'n Dekhna:

Nabi-e-Mukarram ﷺ ki hadees-e-mubaaraka hai:

أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ لَا يَنْظُرُ الرَّجُلُ إِلَى عَوْرَةِ الرَّجُلِ ، وَلَا الْمَرْأَةُ إِلَى عَوْرَةِ الْمَرْأَةِ ، وَلَا يُفْضِي الرَّجُلُ إِلَى الرَّجُلِ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ، وَلَا تُفْضِي الْمَرْأَةُ إِلَى الْمَرْأَةِ فِي الثَّوْبِ الْوَاحِدِ.

---

[1] T: Yaha'n tak, is darja [RKT]

Yaqinan Rasool Allah ﷺ ne farmaya: "*Mard-mard ke satr (sharmgaah) ko na dekhe, aur aurat-aurat ke satr (sharmgaah) ko na dekhe. Aur mard-mard ke saath barhana ek (1) kapde mein na lete aur na aurat-aurat ke saath ek (1) kapde mein barhana lete*". (Sahih Muslim: H768)

Is hadees-e-mubaaraka mein Allah ke Nabi ﷺ ne mard-o-aurat ko ek (1) aisa usool bataya hai jiski wajah se wo bahut si buraaiyo'n aur gunaho'n se bach sakte hain. Jinki wajah se wo hamesha ke azaab mein mubtala ho sakte hain, to is hadees mein Allah ke Nabi ﷺ ne mard ko mard ki sharmgaah aur aurat ko aurat ki sharmgaah dekhne se mana kiya hai. Lekin mard ke liye ghair-mehram aurat ke sar-ta-paao'n kisi bhi hisse ki taraf dekhna jaaiz nahi hai, isi tarah hamare muaashare mein pesh kiye jaane waale drame aur filme'n, un mein is cheez ka khusoosan ehtemaam hota hai, mard ke saamne aurat be-parda aur aadhi se ziyaada barhana hoti hai, aur un filmo'n mein aisa kirdaar adaa kiya jaata hai, jisse naujawaan nasl khwah mard ho ya aurat wo shahwat se maghloob ho ka rwohi kuch karte hain jo unho'n ne dekha hota hai.

Is liye hadees-e-nabawi ﷺ mein satr ke dekhne ki mumaaniat hai aur unka barhana ho kar mardo'n ke saath khalwat-nasheeni[1] aur bad-kirdaari ka izhaar karna, wo to usse bhi sangeen jurm hai. Aur aisi aurato'n aur mardo'n ko jo apne satr ki hifaazat nahi karte, unke unhi aaza[2] par jahannam ki aag lagaai jaaegi, zaahiran to dekhne waalo'n ke liye lazzat bhara manzar hota hai, lekin ukhrawi azaab ke muqaable mein ye intihaai ghatiya aur sharmnaak fe'l hota hai.

(92) Haqiqi Waali Ki Bajaae Kisi Doosre Ki Taraf Nisbat Karna:

Kuch log rasmi kaghazaat mein jhoote ansaab ka indiraaj[3] kara lete hain aur kuch log aisa is liye karte hain ke unke baap ne unhe'n bachpan hi mein chod diya hota hai, lihaaza wo naraazgi aur nafrat jataane ke liye apni waldiyat badal daalte hain, jabke ye sab haraam hai aur us kaam ki hurmat shariyat mein waarid hui hai, hatta ke jo shakhs aisa karta hai us

---

[1] T: (خَلْوَت نَشِينى) Tanhaai pasandi, gosha-nashini [RKT]
[2] T: (اَعْضاء) Jism-e-insaani-o-haiwaani ke hisse, organs, parts of body [RKT]
[3] T: (اِنْدِراج) Tehreer, tehreer karna ya kiya jaana [RKT]

par jannat haraam ho jaati hai. Chunache Nabi-e-Rahmat ﷺ ne farmaya:

مَنِ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيْهِ وَهُوَ يَعْلَمُ فَالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ.

"*Jo shakhs apne haqiqi baap ki bajaae doosre ki taraf mansoob ho aur use is baat ka ilm bhi ho to us par jannat haraam hai*". (Sahih Bukhari: H4336-4327)

Har wo cheez jo nasb-naamo'n[1] mein jhoot par mushtamil ho shariyat ne use haraam qaraar diya hai, baaz log apni biwi se ladaai-jhagda karte-karte is hadd tak pohonch jaate hain ke us par zina ki tohmat laga kar bila-suboot apne bacche ko walad-uz-zina (zina ki wajah se janam lene waale bacche ko kehte hain) qaraar de kar usse kinara-kashi ikhtiyaar kar lete hain, halaanke wo baccha unhi ke faraash (bistar) par janam leta hai. aur aise hi baaz biwiyaa'n apne khaawindo'n ke saath khiyaanat ka irtikaab karti hain, ke wo az-tareeq-e-zina haamila ho kar us bacche ko apne shauhar ki taraf mansoob kar deti hain. Halaanke shauhar ka usse koi taalluq nahi hota, aise ghinaaune fe'l ki shariyat mein pur-zor mazammat aur badi shadeed waeed bayan ki hai.

(93) Baalo'n Ko Siyaah Khizaab Lagaana:

Baalo'n ko siyaah khizaab lagaane ke baare mein sahih aur raajeh baat yehi hai ke ye haraam hai, kyounke Nabi ﷺ ki hadees mein is fe'l ko karne ki zabardast waeed aai hai, farman-e-Nabawi ﷺ hai:

يَكُونُ قَوْمٌ يَخْضِبُونَ فِي آخِرِ الزَّمَانِ بِالسَّوَادِ كَحَوَاصِلِ الْحَمَامِ ، لَا يَرِيْحُونَ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ.

"*Aakhri zamane meni aise log aaenge, jo kaale rang ka khizaab istemaal karenge, jiski kaifiyat kabutar ke pet ki maanind hogi, ye log jannat ki khushbu nahi pa sakenge*". (Abu Dawood: H4212, Allama Albani ne ise 'Sahih' kaha hai)

Mazkoora-baala hadees mein siyaah khizaab istemaal karne ki mumaaniat aur shadeed waeed hai ke '*aisa karne waale log jannat ki khushboo bhi nahi pa sakenge*'. Syedna Abu Bakr Siddiq ؓ ke waalid Abu Qahaafa ko jab fath makkah ke din Nabi ﷺ ke paas laaya gaya, jabke unka sar aur daadhi shiddat-e-bayaaz (sakht safed hone) ki wajah se

[1] T: (نَسَب نامَہ) Wo tehreer jis mein kisi khandaan ka shajara tafseel se darj ho, khandaan ka shajara [RKT]

‘thaghaama booti’ (ثغامہ بوٹی) maaloom ho rahi thi, to Nabi ﷺ ne farmaya:

غَيِّرُوا هٰذَا بِشَيْءٍ وَاجْتَنِبُوا السَّوَادَ.

“*Baalo’n ki safedi ko badlo aur siyaah rang ke istemaal se bacho*”. (Sahih Muslim: H5509)

(94) Khoobsoorti Ke Liye Chehre Ke Baal Ukhaadna:

Khoobsoorti ke liye baal ukhaadna, khwah mard ho ya aurat, ye aisa kaam hai jiske karne waale ko maloon qaraar diya gaya hai, kyounke ye takhleeq-e-khudawandi karne ke mutaraadif hai aur jo Allah ki khalqat mein tabdeeli karta hai goya ke wo shiraakat ka eteraaf karta hai, is liye Nabi-e-Akram ﷺ ne is fe’l se mana farmaya hai, jaisa ke Nabi-e-Mukarram ki hadees hai:

قَالَ لَعَنَ اللّٰهُ الْوَاشِمَاتِ وَالْمُسْتَوْشِمَاتِ ، وَالنَّامِصَاتِ وَالْمُتَنَمِّصَاتِ وَالْمُتَفَلِّجَاتِ لِلْحُسْنِ الْمُغَيِّرَاتِ خَلْقَ اللّٰهِ.

“*Allah Ta'ala ne khoobsoorti ke liye jism mein rang bharne-o-bharwaane waali par baal ukhaadne-o-ukhadwaane waali par aur daanto’n mein faasla karne waali par laanat ki hai, jo Allah Ta'ala ki takhleeq mein tabdeeli karti hain*”. (Sahih Muslim: H5573)

To is hadees mubaaraka se mazeed do (2) baato’n ka bhi ilmhua ke jism ke kisi bhi hisse par khwah chehra ho ya baazu, un mein khoobsoorti ke liye rang bharna bhi maloon kaam hai aur isi tarah daanto’n mein faasla karwana ye bhi maloon kaam hai. Jo log khoobsoorti ke liye aisa kare’n wo us gunah aur laanat ke misdaaq hain. Aur isi tarah chehre ke baal ukhaadna ya ukhadwaana ye bhi qaabil-e-mazammat fe’l hai, to jo aadmi aisa kaam karta hai wo bhi aur jo karwata hai wo bhi khwah mard ho ya aurat wo Nabi-e-Kaainaat ﷺ ki laanat ka mustahiq hai, jis par Nabi-e-Kaainaat ki laanat ho, us par saare farishto’n ki laanat hai aur phir khud Rabbul Aalameen ki aise logo’n par laana hai.

Jo baat thi haq ki wo di maine bataa
Us pea mal karna na karna tera kaam hai

(95) Daadhi Ka Mazaaq Udaana:

Daadhi rakhna farz aur sunnat-e-nabawi ﷺ hai. Jaisa ke Syedna Abdullah bin Umar رضي الله عنه se marwi hai, wo kehte hain ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

أَحْفُوا الشَّوَارِبَ وَأَعْفُوا اللِّحَى.

“*Daadhiyo’n ko maaf kar do (badhaao) aur mooche’n katarwaao*”. (Sahih Muslim: H600)

Aur isse agli hadees mein Nabi ﷺ you’n irshad farmate hain:

جُزُّوا الشَّوَارِبَ ، وَأَرْخُوا اللحى ، خَالِفُوا الْمَجُوسَ.

Moocho’n ko kaato aur daadhiyo’n ko khula chod do (muraad mat kaato) aur majoosiyo’n (paarsiyo’n) ki mukhalifat karo. (Sahih Muslim: H260)

Is baat ki mazeed wazaahat ke liye ek (1) aur hadees-e-nabawi ﷺ pesh-e-khidmat hai. Jo ke Syedna Abu Huraira رضي الله عنه se marwi hai, kehte hain ke Rasool Allah ﷺ ne famraya:

الْفِطْرَةُ خَمْسٌ أَوْ خَمْسٌ مِنَ الْفِطْرَةِ الْخِتَانُ، وَالاسْتِحْدَادُ ، وَتَقْلِيمُ الْأَظْفَارِ، وَنَتْفُ الْإِبطِ ، وَقَصُّ الشَّارِبِ.

“*Paanch (5) cheeze’n (fitrat) sunnat hain, khatna karna, zer-e-naaf baal saaf karna, naakhun kaatna, baghal ke baal nochna aur mooche’n tarshwaana*”. (Sahih Muslim: H251)

Yahan fitrat se muraad sunnat hai aur yahan fitrat ka lafz istemaal karke ishaara kiya gaya hai ke ye paancho’n cheeze’n aisi hain ke in par pehle Ambiya عليهم السلام ka bhi amal tha. Aur isi tarah pehle ambiya mein mooche’n katarwaane aur daadhi badhane ka tariqa tha, ab guzishta ahadees aur is hadees ki raushni mein saabit hua ke mooche’n katarwaana, aur daadhi badhana tamaam ambiya عليهم السلام ki sunnat hai. Au rjo log sunnat samajh kar daadhi rakhte hain to wo Ambiya عليهم السلام ki sunnat apr amal karte hain. Aur jo log daadhi ka mazaaq udaate hain wo ek (1) sunant ka mazaaq udaate haina-ur-sunnat bhi wo jo ke tamaam Ambiya عليهم السلام ki sunnat thi.

To ab aap khud hi aise aadmi ke baare mein faisla kare’n ke jo

Ambiya ﷺ ki sunnat ka mazaaq udaata hai, kya use ye haq pohonchta hai ke wo Ambiya ﷺ ki sunnat ka mazaaq udaae wo to parle darje ka jaahil aur bewaqoof aadmi hai, jo Ambiya ki sunnat ka mazaaq udaata hai. Allah Ta'ala aise logo'n ko hidaayat naseeb farmaae.

(96) Peshaab Ke Cheento'n Se Na Bachna:

Peshaab ke qare ya cheente kapdo'n par pad jaane ki wajah se bhi insaan saza ka mustahiq ho jaata hai aur azaab mein mubtala kiya jaata hai, jaisa ke Abdullah bin Abbas ﷺ bayan karte hain:

مَرَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى قَبْرَيْنِ فَقَالَ: أَمَا إِنَّهُمَا لَيُعَذِّبَانِ وَمَا يُعَذِّبَانِ فِي كَبِيرٍ ، أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَانَ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ لَا يَسْتَتِرُ مِنْ بَوْلِهِ.

Rasool Allah ﷺ do (2) qabro'n ke qareeb se guzre, wo dono qabr waale qabr mein azaab diye ja rahe the aur azaab bhi kisi bade (gunah) ki wajah se nahi diya ja raha tha, un dono mein se ek (1) chughli karta tha aur doosra apne peshaab se nahi bachta tha. (Sahih Muslim: H292)

Imam Bukhari ﷺ ne apni Sahih mein is hadees par baab qaayam kiya hai: 'بَابُ مِنَ الْكَبَائِرِ اَنْ لَا يُسْتَتَرَ فِيْ بَوْلِهِ' '*Baab is baare mein ke peshaab ke cheento'n se na bachna kabira gunah hai*'.

Aur ek (1) doosri hadees mein iske baare mein Nabi ﷺ se you'n manqool hai:

عَامَّةُ عَذَابِ القَبْرِ مِنَ الْبَوْلِ، فَتَنَزَّهُوا مِنَ الْبَوْلِ.

"*Peshaab se bacho kyounke qabr ka aam azaab peshaab ki wajah se hai*". (Sunan Daraqutni: V1 P128; Mustadrak Haakim: V1 P183 H680, Haakim ne ise 'Sahih' kaha hai)

Aur Allah Ta'ala apne paighambar ﷺ ko Quran-e-Majeed mein hukm diya ke:

وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ۝

Aur Apne Kapde Paak Rakho. (Surah al-Muddassir: 4)

Allah Ta'ala ka apne paighambaro'n ko bhi yehi hukm tha aur ummatiyo'n ke liye bhi paak rehne ka hukm hai, to jo iski mukhalifat

karta hai khusoosan peshaab ke maamle mein ehtiyaat nahi karta, to aise logo’n par qabr se hi azaab shuru ho jaata hai, lihaaza hame’n is maamle mein ehtiyaat karni chaahiye.

(97) Qabro’n Par Baithna, Qabro’n Ko Raudhna, Aur Qabristaan Mein Qaza-e-Haajat Karna:

Qabro’n par baithna, qabro’n ko raundhna, aur qabristan mein qaza-e-haajat karna sharan najaaiz hai. Qabr par baithne ke baare mein Nabi ﷺ you’n irshad farmate hain:

لَأَنْ يَجْلِسَ أَحَدُكُمْ عَلَى جَمْرَةٍ تَحْرِقُهُ ، خَيْرٌ لَّهُ مِنْ أَنْ يَجْلِسَ عَلَى قَبْرٍ.

“*Koi shakhs aag ke angaare par baithe jo uske kapdo’n ko jalaata hua khaal tak ja pohonche to ye uske liye kisi qabr par baithne se behtar hai*”. (Ibne Majah: H1566 Allama Albani رحمه الله ne ise ‘Sahih’ kaha hai)

To is hadees-e-mubaaraka se waazeh ho gaya ke qabr par baithna mashroo nahi hai. Aur isko Nabi ﷺ ne is andaaz mein bayan farmaya ke jis tarah koi shakhs aag ke angaare par baithna pasand nahi karta, waise hi qabr par baithna bhi pasand nahi karta aur isi tarah qabro’n ko raundhne ke baare mein Nabi-e-Mukarram ﷺ irshad farmate hain:

لأن أَمْشِي عَلَى جَمْرَةٍ أَوْ سَيْفٍ ، أَوْ أَخْصِفَ نَعْلِي بِرِجْلِي ، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَمْشِي عَلَى قَبَرٍ مُسْلِمٍ.

“*Main aag ke angaaro’n ya talwaar ki dhaar par chalu’n ya apne joote ko paao’n ke saath hi see loo’n ye sab kuch mere liye kisi musalman ki qabr par chalne se behtar hai*”. (Sunan Imam Maalik: H1567, Allama Albani رحمه الله ne ise ‘Sahih’ kaha hai)

Qabro’n ko raudhna aur qabro’n mein madfoon maiyyato’n ka ehteraam na karna, is baare mein saaf alfaaz ke saath wazaahat kardi gai hai ke kisi bhi musalman ki qabr ko raundhna, uski tehqeer karna durust nahi hai. Kyounke Nabi-e-Mukarram ﷺ ne aisa kaam karne ko aag par chalne ya talwaar ki dhaar par chalne ya apne jooto’n ko apne paao’n ke saath seene ya tashbeeh de kar yehi samajhana chaaha hai ke aisa fe’l karna haraam hai.

To ab wo log jo qabristaan ki zameen par qabza kar lete hain aur us par tijaarati ya rihaaishi project bana kar baith jaate hain, wo kis

qadar qabristaan ke ehteraam ko paamaal karte hain aur phir un logo'n ka kya anjaam hoga jo ke paighambar-e-kaainaat ﷺ ki hiadees aur unke amal ke hote hue aisa shanee-fe'l[1] sar-anjaam dete hain. Aur wo log jo ke qabristaan mein kachra phenkte hain ya qaza-e-haajat karte hain to ye bhi qabristaan ke ehteraam ke khilaaf hai iske baare mein Nabi-e-Mukarram ﷺ irshad farmate hain:

وَمَا أُبَالِي أَوَسْطَ الْقُبُورِ قَضَيْتُ حَاجَتِي ، أَوْ وَسْطَ السُّوقِ.

"*Mera is tarah qaza-e-haajat karna qabro'n ke darmiyaan hai ya bazaar ke wast*[2] *mein*". (Sunan Ibne Majah: H1567, Allama Albani رحمه الله ne ise 'Sahih' kaha hai)

(98) Aurato'n Ka Baareek, Tang Aur Chota Libaas Pehenna:

Aaj ke daur mein islam-dushmano ne hamare khilaaf bahut se mahaaz-e-jung khol rakhe hain, un mein se ek (1) mahaaz kapdo'n ke nat-nae fashiono aur designo ka hai, iske alaawa chota, baareek, shaffaaf aur tang libaas jo ke be-pardagi-o-be-hayaai ka baais hai, lekin hamare muaashare ki maae'n aur behne'n samajh-boojh ke bawujood fashion aur be-hayaai ko farogh deti hain, lekin is silsila mein Nabi-e-Kainaat ﷺ ki ek (1) hadees hai jis mein sakht waqeed hai. Chunache Syedna Abu Huraira رضي الله عنه se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne irshad farmaya:

صِنْفَانِ مِنْ أَهْلِ النَّارِ لَمْ أَرَهُمَا قَوْمٌ مَعَهُمْ سِيَاطٌ كَأَذْنَابِ الْبَقَرِ يَضْرِبُونَ بِهَا النَّاسَ ، وَنِسَاءٌ كَاسِيَاتٌ عَارِيَاتٌ مُمِيلَاتٌ مَائِلَاتٌ رُءُوسُهُنَّ كَأَسْنِمَةِ الْبُخْتِ الْمَائِلَةِ لَا يَدْخُلْنَ الْجَنَّةَ ، وَلَا يَجِدْنَ رِيحَهَا ، وَإِنَّ رِيحَهَا لَيُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ كَذَا وَكَذَا.

Meri ummat ke do (2) qism ke afraad aise hain jo ke jahannami hain. Jinhe'n main abhi tak nahi dekh saka, yaane wo abhi tak zaahir nahi hue, ek (1) wo jin ke haatho'n mein gaae ki dumo'n ki tarah kode honge, jinhe'n wo logo'n par barsaya karenge, doosri wo aurate'n hain jinho'n ne libaas to pehna hoga lekin libaas pehenne ke bawujood nangi hongi. Mardo'n ko apni taraf maail[3] karne waali hongi aur khud mardo'n ki taraf maail hone waali hongi. Unke sar lambi gardano'n waali oontniyo'n ki kohaano ki maanind honge, ye aruate'n jannat mein daakhil nahi ho

---

[1] T: Bad, bura kaam [RSB]

[2] T: (وَسْط) Beech, darmiyaan [RKT]

[3] T: (مَائل) Mutawajje, raaghib [RKT]

sakengi. Balke jannat ki khushboo tak na pa sakengi, halaanke jannat ki khushboo saal-ha-saal ki masaafat ki doori se mehsoos ho jaaegi. (Sahih Muslim: H5582)

Is hadees mein bhi un aurato'n ka zikr kiya gaya hai, jo ke libaas ki cutting, uski fitting, aur uske baareek hone ko, jisse jism zaahir hota hai, fashion samajhti hain. Aisa libaas pehenne waali aurate'n hongi, sar par kya gale mein bhi dupatta nahi. Apne baalo'n ki banaawat, uski cutting, aur fashion ke zariye se ghair-mardo'n ko apni taraf raaghib karti hain.

Jiske zimn mein wo aise-asie gunaho'n ki murtakib ho jaati hain jiska tazkira Nabi-e-Mukarram ﷺ ne ek (1) hadees-e-mubaaraka mein farmaya ke aise mard aur aurate'n jo ke duniya ke andar zina karte the qiyamat waale din jahannam mein nange karke ulte latka diye jaaenge aur unki cheekh-o-pukaar sunne waala bhi koi nahi hoga.

Aur phir Nabi-e-Mukarram ﷺ farmate hain ke aisi sifaat se muttasif aurate'n jannat mein kya daakhil hongi, jannat ki khushboo bhi na pa sakengi, jabke uski khushboo door-door tak phaeli hogi jiska insaan tasawwur bhi nahi kar sakta.

Ab aap khud faisla kare'n ke wo kaunsi aisi maa aur behen hai jo jannat ki bajaae jahannam ko pasand karti hai. Sukh ke bajaae dukh ko pasand karti hai. Inaam ki bajaae zillat ko pasand karti hai. Hidaayat ki bajaae zalaalat ko pasand karti hai. Duniya ki har cheez aarzi aur fana hone waali hai. Duniya ki 50 ya 60 saal ki zindagi guzar hi jaaegi, lekin asal baat to aakhriat ki zindagi ki hai jo ken a khatam hone waali hai aur uski nemate'n bhi ghair-mutanaahi[1] aur la-zawaal hain aur uski sazaae'n bhi hamesha rehne waali hain. Is liye duniya ki bajaae aakhirat ko pasand farmaae'n.

(99) Mardo'n Ka Aurato'n Ki Aur Aurato'n Ka Mardo'n Ki Mushabahat Ikhtiyaar Karna:

Fitrat-e-Ilaahiya ka taqaaza ye hai ke mard apni mardaangi ki hifaazat kare aur aurat apni naswaaniyat ki hifaazat kare, jo log Allah ki is fitrat

[1] T: (غَیر مُتَناہی) Be-hadd-o-hisaab, jiski intihaa na ho [RKT]

mein tabdeeli karna chaahte hain, khwah mard ho ya aurate'n, aise log kabira gunah ka irtikaab karte hain. Jaisa ke Syedna Abdullah bin Abbas ﷺ se marwi hai:

لَعَنَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ الْمُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ ، وَالْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ.

"*Rasool Allah ﷺ ne aurato'n ki mushabahat ikhtiyaar karne waale mardo'n par aur mardo'n ki mushabahat ikhtiyaar karne waali aurato'n par laanat farmai hai*". (Sahih Bukhari: H8558)

Ek doosri hadees mein iski mazeed wazaahat you'n aai hai:

لَعَنَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ الرَّجُلَ يَلْبَسُ لُبْسَةَ المَرأَةِ، وَالْمَرأَةَ تَلْبِسُ لُبْسَةَ الرَّجُلِ.

Allah Ta'ala ke Rasool ﷺ ne aise mard par laanat ki jo aurato'n waala libaas pehenta hai aur aisi aurat par bhi laanat ki jo mardo'n waala libaas pehenti hai. (Sunan Abu Dawood: H4098, Allam Albani ne ise 'Sahih' kaha hai)

Ye mushabahat khwah baal katwaane mein ho ya libaas pehenne mein ho, jaisa ke mard aurato'n jaise baal rakh lete hain aur aurate'n mardo'n jaise baalo'n ki cutting karwa leti hain, jabke aurato'n ke liye baal katwana sharan haraam hai. Lekin hajj ke mauqa par Allah ka hukm khaas hai, uske alaawa kisi tariqa se bhi aurat apne baalo'n ki cutting nahi karwa sakti. Ek (1) aur hadees is fe'l ki qabaahat ko waazeh karti hai:

لَعَنَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ المُخْتَثِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالْمُتَرَّجَلَاتِ مِنَ النِّسَاءِ.

Rasool Allah ﷺ ne un mardo'n par jo mukhannas[1] bante hain aur un aurato'n par jo mard banne ki koshish karti hain, laanat farmai hai. (Sahih Bukhari: H5886)

(100) Aurat Ka Khushboo Laga Kar Baahar Nikalna:

Aurato'n ka khushboo laga kar ghar se baahar nikalna sharan haraam hai aur jo aurate'n aisa kaam karti hain, unke baare mein Nabi-e-Mukarram ﷺ farmate hain:

أَيُّمَ امْرَأَةٍ اِسْتَعطَرَتْ ثُمَّ مَرَّتْ عَلَى الْقَوْمِ لِيَجِدُوا رِيحَهَا فَهِيَ زَانِيَةٌ.

Jo aurat itr istemaal kare, phir logo'n ke paas se guzre taake wo uski

[1] T: (مُخَنَّث) Ek (1) shakhs jo rajooliyat se mehroom ho, naamard, hijda [RKT]

khushboo ko pa le’n to wo zaaniya hai. (Musnad Ahmad: V5 P414 H17911, Shaikh Arnaout ne ise ‘Jaiyyid al-Isnaad’ kaha hai)

To aisi aurate’n jo khushboo laga kar ghar se baahar school-o-college mein jaate waqt, bazaar se sauda-salaf lene ke liye jaate waqt, safar karte waqt ya jab bhi aurat ghar se baahar niklegi us haalat mein to wo aurat zaaniya hai, us par shariyat ne zaaniya ka hukm laga diya hai.

(101) Aurat Ka Mehram Ke Baghair Safar Karna:

Aurat ka apne mahram ke baghair safar karna sharan mamnoo-o-haraam hai. Jaisa ke Nabi-e-Mukarram ﷺ ki hadees-e-mubaaraka hai. Syedna Abu Huraira رضي الله عنه se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ تُسَافِرُ مَسِيرَةَ يَوْمٍ إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ.

“*Kisi bhi aurat ke liye jo ke Allah aur aakhirat ke din par imaan rakhti hai uske liye ek (1) din aur ek (1) raat jitni masaafat ka safar kana halaal (jaaiz) nahi hai, magar ye ke uske saath uska mahram ho*”. (Sahih Muslim: H3268)

Isi tarah ek (1) aur hadees-e-mubaaraka mein iski wazaahat Nabi ﷺ ki zabaan-e-aqdas se you’n hui hai: “*Kisi bhi aisi aurat ke liye jo ke Allah apr aur aakhirat ke din par imaan rakhti hai uske liye teen (3) din ya usse zaaid safar halaal (jaaiz) nahi hai, magar ye ke uske saath uska waalid ho, ya uska beta, ya uska khaawind ho ya uska bhai ho, ya koi bhi mahram ho*”. (Sahih Muslim: H3270)

Mazkoora-baala in dono hadeeso’n se maaloom hua ke aurat apne mahram ke baghair kahee’n bhi safar nahi kar sakti. Aur mazeed ye ke jis mard se uska nikaah sharan jaaiz nahi hai, wo uska mahram hai, shariyat ke aise ba-izzat aur sunehri usool hain ke agar ham un par amal kare’n to bahut se fitno’n aur fasaad se mehfooz reh sakte hain.

(102) Mard-o-Aurat Ka Masnooi Baal Lagwaana:

Mard-o-aurat ka masnooi baal[1] lagwaana sharan mamnoo hai. Chunache Syeda Asma bin Abi Bakr رضي الله عنها se marwi hai:

---

[1] T: Wig, hair extensions etc [RSB]

جَآئَتِ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنَّ لِي ابْنَةً عُرَيِّسًا أَصَابَتْهَا حَصْبَةٌ فَتَمَرَّقَ شَعْرُهَا أَفَأَصِلُهُ ؟ فَقَالَ: لَعَنَ اللهُ الْوَاصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ.

Ek (1) aurat Nabi ﷺ ke paas aai aur arz karne lagi ke meri beti ki shaadi hai aur bimaari ki wajah se uske baal jhad gae hain, kya usko masnooi baal laga doo'n? To Rasool Allah ﷺ ne farmaya: *"Allah Ta'ala ne (masnooi baal) lagaane waali aur lagwaane waali par laanat ki hai"*. (Sahih Muslim: H5565)

(103) Baghair Uzr Ke Khaawind Ka Bistar Tark Karna:

Insaan khataao'n ka putla hai, basa auqaat usse aisa faisla ho jaata hai jiski wajah se miya-biwi ka ikhtilaaf ho jaata hai. Ya koi aisi baat ho jaae jo ke naaraazgi ka baais ho to aisi haalat mein bhi aurat ko apne khawind ke taabe rehna chaahiye aur uski baat maanne se inkaar nahi karna chaahiye aur bil-khusoos agar khaawind aurat ko bistar par bulaae aur wo na jaae to aisi aurato'n ke baare mein Nabi-e-Kareem ﷺ irshad farmate hain:

إِذَا دَعَا الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَأَبَتْ فَبَاتَ غَضْبَانَ عَلَيْهَا لَعَنَتْهَا الْمَلَائِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ.

"Jab shauhar apni biwi ko apne bistar par bulaae aur wo inkaar kar de aur wo shauhar raat bhar naaraaz rahe to subh hone tak farishte us aurat par laanat bhejte rehte hain". (Sahih Bukhari: H5193)

Apne khaawind ke bulaane par uske bistar par nahi jaatee'n, to aisi aurato'n par Allah ke farishte saari raat laanate'n barsaate rehte hain aur jab is maamla mein Nabi-e-Mukarram ﷺ ka farman you'n hai:

إِذَا دَعَا الرَّجُلُ اِمْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَلْتَجِب وَإِنْ كَانَتْ عَلَى ظَهْرِ قَتَبٍ.

"Jab shauhar apni biwi ko apne bistar par bulaae to wo fauran qubool karle khwah wo biwi oont par sawaar kyoun na ho". (Sahih Jaame Sagheer: H533)

(104) Bila-uzr-e-Sharai Aurat Ka Talaaq Maagna:

Talaaq ek (1) aisa masla hai jisko shariyat ne na-pasand kiya hai, kyounke uski wajah se bade-bade fasaad bapaa hote hain. Khandaan toot-phoot jaate hain, bacche dhutkaar diye jaate hain, lekin us waqt aurat aur mard

dono nadaamat aur pareshani ka shikaar hote hain. Lekin us waqt uska koi hal nahi hota. Inhi wujuhaat ki bina par Nabi-e-Kareem ﷺ ne bila-uzr talaaq talab karne waali aurat ke bare mein farmaya:

عَنْ ثَوْبَانَ رضى الله تعالى عنه مَرْفُوعاً : أَيُّمَا امْرَأَةٍ سَأَلَتْ زَوْجَهَا الطَّلَاقَ مِنْ غَيْرِ مَا بَأْسٍ فَحَرَامٌ عَلَيْهَا رَائِحَةُ الْجَنَّةِ.

Syedna Saubaan ؓ se marfooan marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya: *"Jo aurat apne shauhar se bila-wajah talaaq talab kare us par jannat ki khushboo haraam hai"*. (Sahih Jaame Sagheer: H2706)

Nabi-e-Kaainaat عليه السلام ki ek (1) aur hadees pesh-e-khidmat hai:

عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رضى الله تعالى عنه مَرْفُوعًا: إِنَّ الْمُخْتَلِفَاتِ وَالْمُنْتَزِعَاتِ هُنَّ الْمَنَافِقَاتِ.

Syedna Uqba bin Aamir ؓ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya: "*Bilawajah khula' aur talaaq ka mutaalaba karne waali aur jhagdalu aurate'n munaafiq hain*". (Sahih Jaame Sagheer: H1938)

Mazkoora baala dono hadeeso'n se waazeh ho gaya ke agar aurat bila-wajah talaaq maange to aisi aurato'n par jannat to door ki baat hai jannat ki khushboo bhi haraam hai aur aisi jhgadalu aurto'n ko munaafiq kaha gaya hai. Haa'n! agar khaawind mein koi sharai uzr ho, masalan be-namaaz ho, ya nasha-aawar ashiya ke istemaal ka aadi ho, ya biwi ko kisi haraam kaam par majboor kare, aur us par maar-kutaai karta ho, ya uske sharai huqooq ki adaaigi se qaasir ho aur is silsila mein islaah ki koshish kamyaab hoti dikhaai na de to aisi soorat mein aurat apne khaawind se khula' talab kar sakti hai, taake uski zaat aur deen mehfooz rahe'n.

(105) Ghair-mehram Aurat Se Musaafha Karna (haath milaana)

Ghair-mehram aurat se musaafaha karna ye sharai taur par najaaiz aur haraam hai, khwah wo ghair-mehram aurat rishtedaar ho ya ghair-rishtedaar. Apne mulk aur ilaaqe se taalluq rakhne waali ho ya kisi ghair mulk ya kisi ghair-ilaaqe se taalluq rakhne waali ho. Naujawaan ho ya boodhi har haal mein ghair-mehram aurat se haath milaana durust nahi. Jaisa ke Nabi-e-Kaainaat عليه السلام is baare mein irshad farmate hain:

لَانْ يُطْعَنَ فِي رَأْسِ أَحَدِكُمْ بِمِخْيَطٍ مِنْ حَدِيدٍ خَيْرٌ لَّهُ مِنْ أَنْ يَمُسَّ امْرَأَةً لَا تَحِلُّ لَهُ.

"*Tum mein se kisi ke sar mein lohne ki meekh*[1] *thonk di jaae to ye cheez isse behtar hai ke kisi aisi aurat ko chooe jo uske liye halaal nahi hai. (na-mehram aurat ko chooe)*". (Sahih Jaame Sagheer: H5045)

Aur mazeed Aap ﷺ ka farman is masla ko ujaagar kar raha hai:

إِنِّي لَا أُصَافِحُ النِّسَاءَ.

"*Beshak main aurato'n se musaafaha nahi karta*". (Sahih Jaame Sagheer: H2515)

إِنِّي لَا أَمُسُّ أَيْدِي النِّسَاءِ.

"*Main baeat lete hue aurato'n ke haatho'n ko nahi choota*". (Mojam Kabeer li Tabrani: V24 P232; Mojam Ausat: H6227; Majma' az-Zawaaid: V6 P32 H9870; Silsila Sahiha: H529)

Aur Syeda Ayesha رضي الله عنها mazeed is baat ko darj-e-zel hadees se waazeh se farma rahi hain:

عَنْ عَائِشَةَ رضى الله تعالى عنها قَالَتْ: وَلَا وَاللَّهِ مَا مَسَّتْ يَدُ يَدُ رَسُولِ الله ﷺ يَدَ امْرَأَةٍ قَطُّ غَيْرَ أَنَّهُ يُبَايِعُهُنَّ بِالْكَلَامِ.

"*Syeda Ayesha رضي الله عنها famati hain (baeat lete hue) Rasool Allah ﷺ ka haath mubaarak kisi bhi aurat se nahi chooa. Aap ﷺ to bas kalaam ke zariye baeat liya karta tha*". (Sahih Muslim: H4834)

(106) Ghair-mehram Aurat Ko Dekhna:

Ghair-mehram aurat ko takti baandh kar dekhna haraam-o-mamnoo hai. Allah Ta'ala ka farman hai:

قُلْ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ يَغُضُّوْا مِنْ اَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوْا فُرُوْجَهُمْ ؕ ذٰلِكَ اَزْكٰى لَهُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيْرٌۢ بِمَا يَصْنَعُوْنَ ۝٣٠

Musalman Mardo'n Se Kaho Ke Apni Nigaahe'n Neechi Rakhe'n Aur Apni Sharamgaaho'n Ki Hifaazat Kare'n Yehi Unke Liye Pakeezgi Hai, Log Jo Kuch Kare'n Yaqinan Allah Ta'ala Sab Se Khabardaar Hai. (Surah an-Noor: 30)

Rasool-e-Mukarram ﷺ ka farman hai:

---

[1] T: (مِيخ) Keele'n, khootiyaa'n [RKT]

فَزِنَا العَيْنِ النَّظْرُ.

Yaane "*Ajnabi aurato'n ko dekhna aankho'n ka zina hai*". (Sahih Bukhari: H6242)

Lihaaza ghair-mehram aurato'n ko qasdan dekhna ya nigah-e-shahwat se dekhna gunah ka baais hai aur isi tarah Nabi-e-Kaainaat ﷺ ki ek (1) hadees is tarah hai:

يَا عَلِيُّ لَا تُتْبِعُ النَّظْرَةَ النَّظْرَةَ فَإِنَّ لَكَ الْأُولَى وَلَيْسَتْ لَكَ الْآخِرَةُ.

"*Aye Ali! Tu nazar ke peeche nazar mat laga, yaane ke lagataar dekhe jaana pas tere liye pehli (nazar) jaaiz hai aur doosri (nazar) tere liye jaaiz nahi hai*". (Sunan ST: H2777, Allama Albani ﷫ ne ise 'Hasan' kaha hai)

Yaane ke pehli dafa agar achaanak kisi aurat par nazar pad gai hai to uska to koi gunah nahi lekin agar uske bawujood aadmi dekhta rahe to phir uske dekhne par gunah hoga. Ab ye dekhan shehwatan ho tab bhi aur agar qasdan ho to wo bil-oola gunah mein shaamil hai. Is liye momin mardo'n ke liye aur momin aurato'n ke liye bhi yehi hukm hai ke wo apni nazro'n ko jhuka kar rakhe'n.

(107) Dauraan-e-Haiz Aurat Se Jimaa Karna:

Dauraan-e-haiz aurato'n se jimaa karna jaaiz nahi hai, jaisa ke Allah Ta'ala ka farman hai:

وَيَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الْمَحِيْضِ ۭ قُلْ هُوَ اَذًى ۙ فَاعْتَزِلُوا النِّسَاۗءَ فِي الْمَحِيْضِ ۙ وَلَا تَقْرَبُوْھُنَّ حَتّٰى يَطْهُرْنَ.

Log Aap Se Haiz Ke Baare Mein Sawaal Karte Hain, Keh Deejiye Ke Wo Gandagi Hai, Haalat-e-Haiz Mein Aurato'n Se Alag Raho Aur Jab Tak Ke Wo Paak Na Ho Jaaen Unke Qareeb Na Jaao. (Surah al-Baqara: 222)

Maaloom hua ke shauhar ke liye jaaiz nahi hai wo apni biwi se us waqt tak jimaa kare jab tak ke wo haiz se paak ho kar ghusl na kar le. Kyounke Allah Ta'ala ne apne muqaddas kalaam mein farmaya hai:

فَاِذَا تَطَهَّرْنَ فَاْتُوْھُنَّ مِنْ حَيْثُ اَمَرَكُمُ اللّٰهُ ۭ.

(Haa'n) Jab Wo Paak Ho Jaae'n To Unke Paas Jaao Jahan Se Tumhe'n Allah Ne Ijaazat Deen-E-Islam Hai. (Surah al-Baqara: 222)

Is fe’l ki qabaahat aur shanaa-at ka suboot Nabi ﷺ ka ye farman hai:

مَنْ أَتَى حَائِضًا أَوْ امْرَأَةً فِي دُبُرِهَا أَوْ كَاهِنًا فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ لَى مُحَمَّدٍ.

“Jo shakhs haaiza aurat se jimaa kare ya biwi ki dubur mein jimaa kare ya kisi kaahin ke paas jaae to usne Muhammad ﷺ par naazil-karda shariyat ka inkaar kar diya”. (Sunan Tirmizi: H135 Albani ؒ ne ise ‘Sahih’ kaha hai)

Lihaaza mazkoora baala hadees se maaloom hua ke haalat-e-haiz mein aurat se jimaa nahi karna chaahiye.

(108) Aurat Ki Ghair-fitri Jagah Mein Jimaa Karna:

Ye ke kabira gunah hai aur is fe’l ka murtakib wohi aadmi hota hai jiska imaan kamzor hota hai. Aur ye ek (1) ghatiya fitrat se hat kar aur bad-numa fe’l hai. Rasool Allah ﷺ ne aise shakhs par laanat farmaai hai. Syedna Abu Huraira ؓ riwayat karte hain ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

‘مَلْعُوْنَ مَنْ أَتَى امْرَأَتَهُ فِي دُبُرِهَا’

“Jo shakhs apni biwi ki dubur mein jimaa kara hai wo maloon hai”. (Sahih Jaame Sagheer: H5889)

Lihaaza maaloom hua ke aurat ki ghair-fitri jagah yaane dubur mein jimaa karna ek (1) kabira gunah hai, aur uska murtakib maloon hai.

(109) Adl-o-insaaf Barqaraar Na Rakhna:

Allah ke awaamir[1] mein se ek (1) amr ye bhi hai ke biwiyo’n ke darmiyaan adl-o-insaaf qaayam rakha jaae, jaisa ke Allah Ta'ala ka farman hai:

وَلَنْ تَسْتَطِيْعُوْٓا اَنْ تَعْدِلُوْا بَيْنَ النِّسَاۗءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيْلُوْا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوْھَا كَالْمُعَلَّقَةِ ۭوَاِنْ تُصْلِحُوْا وَتَتَّقُوْا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ١٢٩

“Tum se ye to kabhi na ho sakega ke apni tamaam biwiyo’n mein har tarah adl karo, go tum uski kitni hi khwahish kar lo, is liye bilkul hi ek (1) taraf maail ho kar doosri ko adhad-adhad latki hui na chodo aur agar tum islaah karo aur taqwa ikhtiyaar kar lo to beshak Allah Ta'ala badi

---

[1] T: (اَوامِر) Ahkaam-e-Ilaahi, wo baate’n jin ke baja-laane ka shariyat mein hukm diya gaya hai [RKT]

maghfirat-o-rahmat waala hai”. (Surah an-Nisa: 129)

Isi ki wazaahat mein Syedna Abu Huraira ﷺ se marwi Nabi ﷺ ka farman kuch you’n hai:

مَنْ كَانَتْ لَهُ امْرَأَتَانِ فَمَالَ إِلَى إِحْدَاهُمَا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَائِلٌ.

“Jis shakhs ki do (2) biwiyaa’n ho’n aur wo un dono mein se ek (1) ki taraf ziyaada jhukaao ikhtiyaar kare to wo qiyamat ke din is tarah aaega ke uska ek (1) pehlu jhuka hua (tedha) hoga”. (Sunan Abu Dawood: H2133, Allama Albani ﷺ ne ise ‘Sahih’ kaha hai)

Adl se muraad ye hai ke har biwi ke paas raat basar kare, khaane-peene, pehenne aur deegar nafqaat[1] mein adl rawaa rakhe. Qalbi-mohabbat mein adl matloob nahi hai, kyounke ye wo maamla hai ke jo kisi bande ke ikhtiyaar mein nahi hai, lekin jo log ek (1) se zaaid shadiya’n karke ek (1) hi biwi ke ho kar rahe’n, usi ke naaz-o-nakhre uthaae’n, aur usi ke paas ziyaada shab-baashi kare’n, aur baaqi biwiyo’n ko chod de’n, to aisa karna qatai taur par haraam hai. Aur aise shakhs ki roz-e-qiyamat jo haalat hogi use mazkoora-baala hadees mein bayan kar diya gaya hai. Lihaaza adl-o-insaaf ka lihaaz is maamle mein bahut zaroori hai.

(110) Paak-daaman Aurato’n Par Tohmat Lagaana:

Paak-daaman aurato’n par tohmat lagaana intihaai sakht gunah hai au raise gunah ka murtakib laanat-e-Ilaahiya aur dardnaak azaab ka mustahiq hai. Allah Ta'ala irshad farmate hain:

اِنَّ الَّذِيْنَ يَرْمُوْنَ الْمُحْصَنٰتِ الْغٰفِلٰتِ الْمُؤْمِنٰتِ لُعِنُوْا فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۠ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ۝۲۳

Jo log paak-daaman, be-khabar, imaandaar aurato’n par tohmat lagaate hain to duniya aur aakhirat mein un par Allah ki laanat hai aur unko bahut bada azaab diya jaaega. (Surah an-Noor: 23)

Isi tarah Nabi-e-Kareem ﷺ ki hadees-e-mubaaraka hai:

اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا هُنَّ؟ قَالَ الشَّرْكُ بِاللّٰهِ ، وَالسِّحْرُ ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللّٰهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ، وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ ، وَأَكْلُ الرِّبُو وَالتَّوَلِّي يَوْمَ الزَّحْفِ ، وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ

[1] T: Nafqaat= Guzar-basar ke akhrajaat [RKT]

الْمُؤْمِنَاتِ.

"Saat (7) halaak karne waali cheezo'n se parhez karo". Arz kiya gaya: *"Aye Allah ke Rasool! Wo kaunsi hain?"* Farmaya: *"Shirk karna, jaadu karna, jiska qatl karna jaaiz na ho usko naahaq maar daalna, sood khaana, yateem ka maal khaana, jihaad ke din peeth pherna, paak-daaman bholi-bhaali imaan waali aurato'n par zina ki tohmat lagaana"*. (Sahih Muslim: H262)

Doosra Hissa

Baab Number 1: Tauba Ke Maane-o-Mafhoom

① Tauba Ke Lughwi Maane

Tauba lughat-e-arab mein 'تَوْبٌ' maaddah se maakhuz hai, ye kalma mujarrad[1] hone ki soorat mein rujoo aur palatne ke maane deta hai. Arab log apne gunaho'n se tauba karne waale shakhs ke mutaalliq 'تَابَ وَ اَنَابَ' ke alfaaz istemaal karte hain.

② Quran-e-Majeed Se Tauba Ke Mutakhalif Maane

❶ Tauba Ba-maane Nadaamat:

فَتُوْبُوْٓا اِلٰى بَارِىِٕكُمْ فَاقْتُلُوْٓا اَنْفُسَكُمْ.

Pas Tum Apne Paida Karne Waale Ke Saamne Sharminda Ho Jaao, Apne Nafso'n Ko Aapas Mein Qatl Karo. (Surah al-Baqara: 54)

وَتُوْبُوْٓا اِلَى اللّٰهِ جَمِيْعًا اَيُّهَ الْمُؤْمِنُوْنَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ.

Aur Tum Sab Allah Ki Janaab Mein Tauba Karo. Aye Momino! Taake Tum Najaat Pa Jaao. (Surah an-Noor: 31)

❷ Tauba Ba-maane Tawajjo Karna:

لَقَدْ تَّابَ اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهٰجِرِيْنَ وَالْاَنْصَارِ.

---

[1] T: (مُجَرَّد) Sirf, mahez, akela, tanha [RKT]

Allah Ne Paighambar Ke Haal Par Tawajjo Farmai Aur Muhajireen Aur Ansaar Ke Haal Par Bhi. (Surah an-Noor: 31)

❸ Tauba Ba-maane Rujoo Karna:

Syedna Musa ﷺ ki zabaan par farman-e-Baari Ta'ala hai:

سُبۡحٰنَكَ تُبۡتُ اِلَيۡكَ.

(Aye Allah!) Tu Paak Hai, Main Teri Janaab Mein (tere deedaar ke sawaal se) rujoo Karta Hoo'n. (Surah an-Noor: 31)

③ Shariyat Mein Tauba Se Muraad

Gunah ko Allah Subhanahu wa Ta'ala ke khauf se tark kar dena, ise qabeeh jaanna aur Allah Ta'ala ki nafarmani par pashemaan hona aur saath is baat ka azm-e-musammam[1] kanra ke hattal-wasee[2] aainda aisa amal dobaara nahi karunga aur jin aamaal ka tadaaruk[3] mumkin ho, unka tadaaruk karna, ye sab umoor tauba ke mafhoom mein shaamil hain.

Tauba: … Dili taur par gunah ko tark karke Allah Ta'ala ki taraf palatne aur uske huqooq ko sahih taur par adaa karne ko kehte hain.

Yaane ahsan andaaz se gunah ko tark kar dene se murad tauba hai aur ye Allah Ta'ala ke yahan uzr pesh karne ki behtareen shakl hai.

Baab Number 2: Tauba Ki Fazilat

Allah Ta'ala ne tamaam momino ko Allah ke huzoor sidq dil se tauba karne ki nasihat ki hai, yaane wo un tamaam aamaal se taaib ho jaae'n jin se Allah naaraaz hota hai. Aur un tamaam acche aamaal ko apnaae'n, jinhe'n Allah Ta'ala pasand karta hai. Chunache irshad farmaya:

وَتُوۡبُوۡۤا اِلَى اللّٰهِ جَمِيۡعًا اَيُّهَ الۡمُؤۡمِنُوۡنَ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُوۡنَ.

Aye Momino! Tum Sab Allah Ki Baargaah Mein Tauba Karo Taake Tum

---

[1] T: Pukhta iraada, pakka iraada [RKT]

[2] T: (حَتَّى الوُسْع) Jahaan tak ban pade [RKT]

[3] T: (تَدارُک) Talaafi [RKT]

Falaah Pa Jaao. (Surah an-Noor: 31)

Aur tauba qubool karne ka waada karte hue farmaya:

وَهُوَ الَّذِیْ یَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهٖ.

Aur Wohi Zaat Hai Jo Apne Bando’n Ki Tauba Qubool Karta Hai. (Surah ash-Shoora: 25)

Aur Rasool Allah ﷺ ka farman hai:

إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا اعْتَرَفَ ثُمَّ تَابَ تَابَ اللّٰهُ عَلَيْهِ.

“*Yaqinan jab band apne gunah ka eteraaf kar leta hai phir tauba karta hai to Allah Ta'ala uski tauba qubool farmata hai*”. (Sahih Bukhari: H4141)

Aur Allah ne apni afw-o-maghfirat ka dawaraza khol rakha hai aur logo’n ko hukm diya ke wo gunaho’n ki maafi, parda-poshi aur apni tauba ki qubooliyat ke talabgaar bante hue uske karam-o-jood[1] ki baarisho’n ki taraf palte’n, na koi unhe’n Allah ki rahmat se door karne waala door kar sakta hai aur naahi unke waalid aur Allah ke darmiyaan koi darwaaza band kiya jaaega. Allah Ta'ala ka farman hai:

قُلْ یٰعِبَادِیَ الَّذِیْنَ اَسْرَفُوْا عَلٰۤی اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوْا مِنْ رَّحْمَةِ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ یَغْفِرُ الذُّنُوْبَ جَمِیْعًا ؕ اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِیْمُ ۝۵۳

Aap Kehdo Ke Aye Mere Bando! Jinho’n Ne Apni Jaano’n Par Ziyaadati Ki Hai Tum Allah Ki Rahmat Se Naummeed Na Ho Jaao, Yaqinan Allah Saare Gunaho’n Ko Bakhsh Deta Hai Waaqai Wo Badi Bakhshish Badi Rahmat Waala Hai. (Surah az-Zumar: 53)

Imam Shaukani رحمه الله likhte hain ke: “*Ye aayat Quran-e-Kareem ki sabse ziyaada ummeed bhari aayat hai. Is mein Allah ne bando’n ki nisbat apni taraf ki hai aur phir unhe’n gunaho’n ke irtikaab mein hadd se mutajaawiz[2] hone ki soorat mein apni rahmat se na-ummeed hone se mana farmaya hai aur ye keh kar mazeed karam farmaya ke wo tamaam gunaho’n ko maaf kar deta hai*”. (Fath-ul-Qadeer: V2 P565)

Haafiz Ibne Kaseer رحمه الله raqamtaraaz hain: “*Is aayat mein tamaam*

---

[1] T: (جُود و سَخا) Sakhaawat, faiyyaazi [RKT]

[2] T: (مُتَجاوِز) Hadd se aage badhne waala, apni hadd se guzar jaane waala [RKT]

nafarmaano ko go wo mushrik-o-kaafir bhi ho'n tauba ki daawat di gai hai aur bataya gaya hai ke Allah ki zaat ghafoor-o-Raheem hai. Wo har taaib ki tauba qubool karta hai. Har jhukne waale ki taraf mutawajje hota hai. Tauba karne waale ke agle gunah bhi maaf kar deta hai, go wo kaise hi ho'n kitne hi ho'n, kabhi ke ho'n". (Tafseer Ibne Kaseer: V4 P492)

Jo tauba karta hai ke Allah Ta'ala bhi uski tauba qubool karta hai, farman-e-Baari Ta'ala hai:

وَالَّذِيْنَ اِذَا فَعَلُوْا فَاحِشَةً اَوْ ظَلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللّٰهَ فَاسْتَغْفَرُوْا لِذُنُوْبِهِمْ ۠ وَمَنْ يَّغْفِرُ الذُّنُوْبَ اِلَّا اللّٰهُ.

Aur Jab Un Logo'n Se Koi Na-Shaista Kaam Ho Jaae Ya Koi Gunah Kar Baithe'n To Fauran Allah Ka Zikr Aur Apne Gunaho'n Ke Liye Istighfaar Karte Hain. Fil-waaqe Allah Ke Siwa Aur Kaun Gunaho'n Ko Bakhsh Sakta Hai? (Surah Aale Imran: 135)

Allah Ta'ala ne apne muttaqi aur hamesha apne gunaho'n se maafi maangne waale bando'n ki taareef karte hue farmaya:

اَلَّذِيْنَ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَآ اِنَّنَآ اٰمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوْبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ۝١٦ اَلصّٰبِرِيْنَ وَالصّٰدِقِيْنَ وَالْقٰنِتِيْنَ وَالْمُنْفِقِيْنَ وَالْمُسْتَغْفِرِيْنَ بِالْاَسْحَارِ ۝١٧

Jo Log Kehte Hain Ke Aye Hamare Rabb! Ham Imaan La Chuke, Is Lye Hamare Gunah Maaf Farma Aur Hame'n Aag Ke Azaab Se Bacha, Wo Sabr Karne Waale, Sach Bolne Waale, Farmabardaari Karne Waale, Allah Ki Raah Mein Kharch Karne Waale Aur Pichli Raat Ko Bakhshish Maangne Waale Hain. (Surah Aale Imran: 16-17)

Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

وَالَّذِيْ نَفْسِيْ بِيَدِهِ! لَوْ تُذْنِبُوْا لَذَهَبَ اللّٰهُ بِكُمْ وَلَجَاءِ بِقَوْمٍ يُذْنِبُوْنَ فَيَسْتَغْفِرُوْنَ اللّٰهِ فَيَغْفِرُلَهُمْ.

"*Is zaat ki qasam, jiske haath mein meri jaan hai, agar tum gunah na karte to Allah tumhe'n utha leta aur tumhari bajaae gunah karne waali qaum ko laata. Wo Allah Ta'ala se bakhshish talab karte to Rabb-e-Kareem unhe'n maaf kar deta*". (Sahih Muslim: H2749)

Taaib (tauba karne waala) Allah ka mehboob ban jaata hai, farman-e-Baari Ta'ala hai:

اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ التَّوَّابِيْنَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِيْنَ.

Yaqinan Allah Ta'ala Tauba Karne Waalo’n Aur Pakeezgi Ikhtiyaar Karne Waalo’n Se Mohabbat Karta Hai. (Surah al-Baqara: 222)

Apne gunaho’n ki maafi maangne waala, aur tauba karne waala, Allah Ta'ala ki meherbaani ke laayaq, aur uski rahmat ka ahl hota hai, taaib ke maal mein barkat daal di jaati hai, mushkilaat-o-pareshaniya’n door ho jaati hain, jaisa ke Allah Ta'ala ka farman hai:

اسْتَغْفِرُوْا رَبَّكُمْ ۗ اِنَّهٗ كَانَ غَفَّارًا ۝ يُّرْسِلِ السَّمَآءَ عَلَيْكُمْ مِّدْرَارًا ۝ وَّيُمْدِدْكُمْ بِاَمْوَالٍ وَّبَنِيْنَ وَيَجْعَلْ لَّكُمْ جَنّٰتٍ وَّيَجْعَلْ لَّكُمْ اَنْهٰرًا ۝

Tum Sab Apne Rabb Se Maghfirat Talab Karo, Wo Beshak Bada Maghfirat Karne Waala Hai Wo Aasmaan Se Tumhare Liye Moosladhaar Baarish Bhejega Aur Tumhe’n Maal-o-Daulat Aur Ladko’n Se Nawaazega Aur Tumhare Liye Baaghaat Paida Karega Aur Tumhare Liye Nehre’n Nikaalega. (Surah Nuh: 10-12)

Baab Number 3: Sacchi Tauba Ke Wujoob Ka Bayaan

Beshak tamaam ummat-e-muslima ka is baat par ijma hai ke sacchi tauba har musalman par farz hai. Allah Tabaarak wa Ta'ala ka farman hai:

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا تُوْبُوْٓا اِلَى اللّٰهِ تَوْبَةً نَّصُوْحًا ۭ

Aye Imaan Waalo! Allah Ke Huzoor Sidq-dil Se Tauba Karo. (Surah at-Tahreem: 8)

“*Tauba-tun-Nasooh*” ka matlab ye hai ke jab aadmi ek (1) gunah ki maafi maang le to phir dobaara is gunah ki taraf na laute aur tauba na karne waalo’n ki mazammat mein Allah Ta'ala ne farmaya:

وَمَنْ لَّمْ يَتُبْ فَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ.

Aur Tauba Na Karne Waale Hi Zaalim Log Hain. (Surah al-Hujuraat: 11)

Aur Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ تُوبُوا إِلَى اللَّهِ فَإِنِّي أَتُوْبُ إِلَيْهِ فِي الْيَوْمِ مِائَةَ مَرَّةٍ.

“*Aye Logo! Allah se tauba karo, pas be-shak main ek (1) din mein (kam-*

az-kam) sau (100) martaba tauba karta hoo'n". (Sahih Muslim: H6859)

Allama Qurtubi رحمه الله ne farmaya hai:

وَاتَّفَقَتِ الْأُمَّةُ عَلَى أَنَّ التَّوْبَةَ فَرْضٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ.

"*Ummat ka is baat par ijma hai ke be-shak tauba momino par farz hai*". (Al Jaame li Ahkaam al-Quran lil Qurtabi: V5 P90)

Aur Ibne Qadama al-Maqdisi رحمه الله farmate hain:

الإِجْمَاعُ مُنْعَقِدٌ عَلَى وُجُوبِ التَّوْبَةِ لَانَّ الذُّنُوبَ مُهْلِكَاتٌ. مُبْعِدَاتٌ عَنِ اللَّهِ تَعَالَى فَيَجِبُ الْهُرُوبُ مِنْهَا عَلَى الْفَوْرِ.

"*Tauba ke waajib hone par ijma munaqid hua hai kyounke gunah (insaan ko) Allah se door karne aur halaak karne waale hain. Pas fauri taur par (gunah se) door hona waajib hai*". (Mukhtasar Minhaj al-Qaasideen: P201)

Aur Imam Nawavi رحمه الله apni kitab 'Riyaaz-us-Saaliheen' mein raqam-taraaz hain:

قَالَ الْعُلَمَاءُ : التَّوْبَةُ وَاجِبَةٌ مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ.

"*Ulaama ka kehna hai ke tauba har gunah se waajib hai*".

Kyounke insaan ghalati ka patla hai, har insaan ghalati kar sakta hai, Nabi ﷺ ne farmaya:

كُلُّ ابْنِ آدَمَ خَطَّاءٌ وَخَيْرُ الْخَطَّائِينَ التَّوَّابُوْنَ.

"*Tamaam bani aadam khatakaar hain aur khatakaaro'n mein se behtar wo hain jo tauba kar le'n*". (Sahih Sunan Tirmizi: H2499; Sunan Ibne Majah: H4251; Musannaf Ibne Abi Shaiba: V13 P187; Musnad Ahmad: V3 P198; Musnad Abi Yaala: H2922; Sahiah Jaame Sagheer: H4515)

Baab Number 4: Gunaho'n Se Bachaao Ki Tadabeer

Gunaho'n ki haqeer samajhna aur unke irtikaab mein tasaahul[1] baratna halaakat ka sabab hai. Lihaaza gunaho'n se bacaaho ke liye chand tadabeer pesh-e-khidmat hain:

[1] T: (تَساہُل) Susti, ghaflat [FL]

① Chote-chote Gunaho'n Se Bhi Bachna

Is liye ke jab tumhare chote gunah jama ho jaae'n aur tum unse tauba na karlo, to yaqinan wo tumhe'n halaak kar denge, Aap ﷺ ne farmaya ke:

إِيَّاكُمْ وَمُحَقَّرَاتِ الذُّنُوبِ ، فَإِنَّمَا مَثَلُ مُحَقِّرَاتِ الذُّنُوبِ كَقَوْمٍ نَزَلُوا فِي بَطْنِ وَادٍ، فَجَاءَ ذَا بِعُوْدٍ، وَجَاءَ ذَا بِعُوْدٍ، حَتَّى حَمَلُوْا مَا أَنْضَجُوْا خُبْزَتَهُمْ، وَإِنَّ مُحَقَّرَاتِ الذُّنُوبِ مَتَى يُؤْخَذُ بِهَا صَاحِبُهَا تُهْلِكُهُ.

"*Gunaho'n ko haqeer samajhne se bacho! Pas gunaho'n ko haqeer samajhne ki misaal is tarah hai ke ek (1) qaum ek (1) waadi mein utri, to un mein se ek (1) aadmi lakdiya'n laaya, phir doosra bhi laaya hatta ke unho'n ne apni rotiyaa'n pakaane ke liye lakdiyaa'n jama kar lee'n (au raise hi jaise unho'n ne ek-ek (1-1) karke lakdiyaa'n ekatthi karli thee'n) beshak choote gunah ke murtakib ka muwaakhaza kiya jaata hai, to wo gunah isko halaak kar dete hain*". (Musnad Ahmad: V5 P331; Sahih Jaame Sagheer: H2686)

Mazeed Aap ﷺ ne farmaya:

إِيَّاكُمْ وَمُحَقَّرَاتِ الذُّنُوبِ ، فَإِنَّهُنَّ يَجْتَمِعْنَ عَلَى الرَّجُلِ حَتَّى يُهْلِكْنَهُ ، وَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ وَ ضَرَبَ لَهُنَّ مَثَلاً كَمَثَلِ قَوْمٍ نَزَلُوا أَرْضَ فَلَاةٍ فَحَضَرَ صَنِيعَ الْقَوْمِ، فَجَعَلَ الرَّجُلُ يَنْطَلِقُ فَيَجِيءُ بِالْعُوْدِ، وَالرَّجُلُ يَجِيءُ بِالْعُوْدِ، حَتَّى جَمَعُوْا سَوَادًا وَأَجْجُوْا نَارًا وَأَنضَجُوْا مَا قَذَفُوْا فِيهَا.

"*Gunaho'n ko chota samajhne se bacho, pas beshak wo aadmi par ekatthe hote rehte hain, yahan take isko halaak kar dete hain. Is aadmi ki tarah jo biyabaan zameen mein tha pas wo qaum ke tariqa (riwaaj) ko haazir hua, pas ek (1) aadmi lakdi lekar aane laga isi tarah doosra aadmi lakdi lekar aane laga. Yaan tak ke unho'n ne ek (1) dher ekattha kar liya aur usko aag lagaai (jisse) wo sab (lakdiyaa'n) raakh ho gaee'n*". (Musnad Ahmad: V1 P403; Musnad Humaidi: H98; Tabarani Kabeer: H10500; Sahih Jaame Sagheer: H2687)

Lihaaza buraai ki taraf na dekhe'n (ke wo choti hai ya badi) balke us zaat ki azmat-o-jalaal ko madde-nazar rakhna chaahiye jiski (itaa-at ki bajaae) nafarmani ki jaati hai.

② Saghira Gunaho'n Ko Bhi Kabira Samajhna

Chand log baaz gunaho'n ko saghira samajhte hain, halaanke wo bade

gunah hote hain, is baare mein Syedna Abu Saeed Khudri ﷛ se riwayat hai, wo farmate hain:

إِنَّكُمْ لَتَعْمَلُوْنَ أَعْمَالاً هِيَ أَدَقُّ فِي أَعْيُنِكُمْ مِنَ الشَّعْرِ ، كُنَّا نَعُدُّهَا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ مِنَ الْمُوْبِقَاتِ أَي الْمُهْلِكَاتِ.

“Beshak tum jo (bure) aamaal karte ho, tumhari nazro’n mein wo baal se bhi ziyaada baareek hain (lekin yehi gunah) ham Nabi ﷺ ke zaamne mein halaak karne waale gunaho’n mein shumaar karte the”. (Sahih Bukhari: Hazrat 6492; Musnad Ahmad: V3 P3)

Pas aap gunah ko haqeer jaanne se ehteraaz karenge agarche log usko chota jaante rahe’n.

③ Gunaho’n Ko Zaahir Karne Aur Logo’n Ko Bataane Se Bachna

Rasool Allah ﷺ ka farman hai:

كُلُّ أُمَّتِي مُعَافَى إِلَّا الْمُجَاهِرِينَ، وَإِنَّ مِنَ الْمُجَاهَرَةِ أَنْ يَعْمَلَ الرَّجُلُ بِاللَّيْلِ عَمَلًا ، ثُمَّ يُصْبِحَ وَقَدْ سَتَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ فَيَقُوْلَ : يَا فُلانُ عَمِلْتُ الْبَارِحَةَ كَذَا وَكَذَا، وَقَدْ بَاتَ يَسْتُرُهُ رَبُّهُ وَيُصْبِحُ يَكْشِفُ سِتْرَ اللَّهِ عَنْهُ.

“Siwaae (gunah ko) zaahir karne waale ke meri saari ummat ke liye maafi hai aur beshak (gunaho’n ko) zaahir karne waalo’n mein (wo shakhs bhi hai) jo raat ko koi amal karta hai, phir wo is haal mein subh karta hai ke Allah ne is par parda daala hota hai, pas wo (kisi bande se) kehta hai: Aye falaa’n! Maine raat ko ye-ye kaam kiya hai, halaanke poori raat uske Rabb ne us par parda daala tha (phir bhi) wo subh karte hi (ba-zaat-e-khud) usko zaahir karta hai jis par Allah ne parda daala tha”. (Sahih Bukhari: H6069; Sahih Muslim: H7485)

Gunaho’n ko zaahir karne waala goya apne gunah ko zaahir karke logo’n ke darmiyaan fahaashi phailaane mein madad deta hai. Allah Ta'ala ka farman hai:

اِنَّ الَّذِيْنَ يُحِبُّوْنَ اَنْ تَشِيْعَ الْفَاحِشَةُ فِى الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ۙ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ؕ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ۝١٩

Beshak Jo Log Chaahte Hain Ke Imaan Waalo’n Mein Fahaashi Riwaaj Paae Unke Liye Duniya-o-Aakhirat Mein Dardnaak Azaab Hai. Aur Allah

Jaanta Hai Aur Tum Kuch Bhi Nahi Jaante. (Surah an-Noor: 19)

Is baat ka ye matlab nahi ke insaan jab logo’n ki nazro’n se door ho ya wo gunah karke logo’n par zaahir karne waala na ho (to gunah karna) jaaiz hai. Ya wo ye kahe ke aise gunah ka irtikaab karne mein koi harj nahi, balke saabiqa hadees ke maane ye hain ke agar insaan se jaan boojh kar ya ghalati se koi gunah sarzad ho jaae to phir logo’n ko apne gunah bataata na phire. Balke gunah ko apne nafs mein chupaae rakhe aur logo’n ke saamne usko zaahir na kare, aur jab wo alaahada (akela) ho to bhi gunah karne se bache. Nabi ﷺ ka farman hai:

لَأَعْلَمَنَّ أَقْوَامًا مِنْ أُمَّتِي يَأْتُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِحَسَنَاتٍ أَمْثَالِ جِبَالِ تِهَامَةَ بِيْضًا، فَيَجْعَلُهَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ هَبَاءً مَنْثُورًا ، أَمَا إِنَّهُمْ إِخْوَانُكُمْ وَمِنْ جِلْدَتِكُمْ، وَيَأْخُذُوْنَ مِنَ اللَّيْلِ كَمَا تَأْخُذُوْنَ، وَلَكِنَّهُمْ قَوْمٌ إِذَا خَلَوْا بِمَحَارِمِ اللَّهِ انْتَهَكُوْهَا.

“*Main apni ummat mein aisi qaumo’n ko jaanta hoo’n jo qiyamat ke din tihaama ke pahado’n jaisi nekiyaa’n lekar aaenge, lekin Allah unhe’n udta hua gard-o-ghubaar bana dega. Yaad rakho! Wo tumhare hi bhai tumhare qabile se hi honge, jaise tum raat ko Allah ki ibaadat karte ho wo bhi karenge, lekin wo Allah ki haraam-karda cheezo’n ki hurmat paamaal kar denge*”. (Sunan Ibne MAjah: H4245; Sahih Jaame Sagheer: 5028)

Pas hame’n elaaniya gunah karne se bachna chaahiye, Allah ki qasam! Jo ham chupaate hain ya zaahir karte hain, sab Allah jaanta hai kyounke wo har cheez ko jaanne waala hai.

Allah Ta'ala ka irshad hai:

اِنۡ تُبۡدُوۡا مَا فِىۡۤ اَنۡفُسِكُمۡ اَوۡ تُخۡفُوۡهُ يُحَاسِبۡكُمۡ بِهِ اللّٰهُ.

Aur Tumhare Dil Mein Jo Kuch Hai Use Zaahir Karwaya Chupaao, Allah Us Par Tumhara Muhaasaba Karega. (Surah al-Baqara: 284)

④ Tauba Karne Mein Taakheer Na Karna

Kyounke ham nahi jaante ke kab ham par maut aajaaegi, yaqinan maut khayaal se bhi ziyaada qareeb hai aur hamesha achaanak hi aati hai (jab maut aati hai to phir) Allah is waqt tauba qubool nahi karta. Nabi ﷺ ka farman hai:

إِنَّ اللهَ يَقْبَلُ تَوْبَةَ الْعَبْدِ مَالَمْ يُغَرْغِرْ.

"*Beshak Allah Ta'ala bando'n ki tauba qubool karta rehta hai jab tak ke uske ghar-ghare ka waqt nahi aajaata*". (Musnad Ahmad: V2 P132, 153; Sunan Tirmizi: H3537; Sahih Jaame Sagheer: H628)

Pas har gunah se tauba karne mein jaldi karo aur susti mat karo.

Nabi ﷺ ka farman hai:

مَامِنْ عَبْدٍ يُذْنِبُ ذَنْبًا فَيُحْسِنُ الْطُهُوْرَ ، ثُمَّ يَقُوْمُ فَيُصَلِّيْ رَكْعَتَيْنِ ، ثُمَّ يَسْتَغْفِرُ اللهَ ، اِلَّا غَفَرَ اللهُ لَهُ.

"*Jo banda koi gunah kar lene ke baad acchi tarah wazu karta hai, phir khade ho kar do (2) rakat padhta hai aur Allah se apne gunah ki maafi maangta hai to Allah use maaf kar dete hain*". (Musnad Ahmad: V1 P10; Sahih Jaame Sagheer: H573)

⑤ Gunah Par Israar Na Karna

Ahle Iman ki sifaat bayan karte hue Allah Tabaarak wa Ta'ala ne farmaya:

وَالَّذِيْنَ اِذَا فَعَلُوْا فَاحِشَةً اَوْ ظَلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللّٰهَ فَاسْتَغْفَرُوْا لِذُنُوْبِهِمْ ۠ وَمَنْ يَّغْفِرُ الذُّنُوْبَ اِلَّا اللّٰهُ ۠ وَلَمْ يُصِرُّوْا عَلٰي مَا فَعَلُوْا وَھُمْ يَعْلَمُوْنَ ۝۱۳۵

Jab Unse Koi Na-Shaista Kaam Ho Jaae Ya Koi Gunah Kar Baithe'n, To Fauran Allah Ka Zikr Aur Apne Gunaho'n Se Istighfaar Karte Hain. Fil-waaqe Allah Ta'ala Ke Siwa Aur Kaun Gunaho'n Ko Bakhsh Sakta Hai? Aur Wo Log Bawujood Ilm Ke Kisi Bure Kaam Par Ad Nahi Jaate. (Surah Aale Imran: 135)

⑥ Doosre Logo'n Ko Dekh Kar Gunah Ka Irtikaab Na Karna

Tajarbe ki baat hai ke aksar log waajibaat chod dete hain aur moharramaat se ijtinaab nahi karte. Pas shaitaan un par haawi ho jaata hai aur unke liye ye muzaiyyan karta hai ke wo kahe'n: Ye waajib nahi ya ye haraam nahi hai. Aur is baat par wo bahes-o-mubaahisa karte hain. Aur wo is baat ka bhi yaqeen rakhte hain ke unho'n ne khud ko Allah ke yahan jawaab-dah[1] hone se baree kar liya hai. Aur wo inkaar karke saza-

---

[1] T: (جَوابْ دہ) Zimmedaar, qaabil-e-baaz-purs, qaanoona jisse hisaab-kitaab liya jaae ya baazpurs ki jaae [RKT]

o-uqoobat[1] se bach jaaenge, lekin us amal se ye log deen se door ho gae hain. Yaqinan Allah Ta'ala seeno'n mein poshida baato'n ko jaanta hai, pas aap shaitaan ke un daakhili raasto'n se bach jaae'n kyounke har shakhs ne apne aamaal ka hisaab dena hai.

⑦ Aarzi Duniyawi Nemat Se dhoka Na Khaana

Ham gunaho'n par israar ke bawujood duniyawi nemate'n haasil karke is khush-fehmi mein na rahe'n ke hamara gunah ke kaam karna behtar hai, kyounke buraai mein mubtala hone ke bawujood ye namate'n hamare liye Allah ki taraf se mohlat hain. Allah ke Nabi ﷺ ka irshad-e-giraami hai:

اِذَا رَاَيْتَ اللّٰهَ يُعْطِيْ الْعَبْدَ مِنَ الْدُّنْيَا عَلَى مَعَاصِيَهِ مَا يُحِبُّ فَاِنَّمَا هُوَ اسْتِدْرَاجٌ.

"Jab tu kisi shakhs ko gunaho'n par israar karne ke bawujood Allah ki taraf se us par koi duniyawi nemat kekhe jise wo pasand karta ho to ye baat yaad rakhna ke ye Allah ki taraf se mohlat hoti hai". (Musnad Ahmad: V4 P145; Sahih Jaame Sagheer: H561)

Aur ye saara nizaam Allah Ta'ala ke muqarrar-karda qawaneen aur usoolo'n ke mutaabiq hai jai sake Musnad Ahmad mein Syedna Abdulalh bin Masood ﷺ riwayat karte hain ke Aap ﷺ ne farmaya:

وَاِنَّ اللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ يُعْطِيْ الْدُّنْيَا مَنْ يُحِبُّ وَمَنْ لَّا يُحِبُّ وَلَا يُعْطِيْ الْدِّيْنَ اِلَّا مَنْ اَحَبَّ.

"Yaqinan Allah Ta'ala duniya apne pasandida-o-na-pasandida logo'n ko ataa karta hai, lekin deen sirf apne mehboob bando'n ko hi ataa karta hai". (Musnad Ahmad: V1 P387; Daraqutni Fee Al-Ilal: V5 P271, Shaikh Arnaout farmate hain ke ye hadees 'Mauqoof Sahih' hai)

⑧ Allah Ta'ala Ki Rahmat Se Maayoos Na Hona

Allah Ta'ala ka farman hai:

وَمَنۡ يَّقۡنَطُ مِنۡ رَّحۡمَةِ رَبِّهٖۤ اِلَّا الضَّآلُّوۡنَ.

Aur Apne Rabb Ki Rahmat Se Sirf Gumrah Log Hi Maayoos Hote Hain. (Surah al-Hijr: 56)

[1] T: (عُقُوبَت) Dukh, azaab, saza [FL]

Isi tarah Allah Ta'ala ne doosre muqaam par irshad farmaya:

قُلْ يٰعِبَادِيَ الَّذِيْنَ اَسْرَفُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوْا مِنْ رَّحْمَةِ اللّٰهِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ جَمِيْعًا ۭ اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ۝۵۳

(Meri jaanib se) Keh do (2) Ke Aye Mere Bando! Jinho'n Ne Apni Jaano'n Par Ziyaadati Ki Hai Tum Allah Ki Rahmat Se Na-Ummeed Na Ho Jaao. Bil-Yaqeen Allah Ta'ala Saare Gunaho'n Ko Bakhsh Deta Hai, Waaqai Wo Badi Bakhshsih, Badi Rahmat Waala Hai. (Surah az-Zumar: 53)

⑨ Deeni Kaamo'n Mein Susti Na Karna

Kyounke insan jab nek kaam sar-anjaam deta hai to bure kaamo'n se ijtinaab ke ziyaada mawaaqe hote hain aur tauba-o-rujoo bhi mumkin hota hai. Phir Allah Ta'ala ne deeni umoor mein susti se daraate hue farmaya:

وَاَنِيْبُوْٓا اِلٰى رَبِّكُمْ وَاَسْلِمُوْا لَهٗ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنْصَرُوْنَ ۝۵۴

Tum (sab) Apne Parwardigaar Ki Taraf Jhuk Pado Aur Uski Hukm-Bardaari Kiye Jaao, Isse Qabl Ke Tumhare Paas Azaab Aajaae, Aur Phir Tumhari Madad Na Ki Jaae. (Surah az-Zumar: 54)

Baab Number 5: Tauba Ki Shuroot

Ulama-e-ummat ne qurani aayaat aur ahadees-e-sahiha se tauba ki chand shraait istimbaat[1] ki hain, kyounke tauba koi aisa kalma nahi jo mahez zabaan se adaa kar diya jaae, laazmi hai ke tauba in darj-e-zel sharaait ke saath ki jaae jo taaib ke sadqa par dalaalat kare'n. Aur wo sharaait ye hain:

① Pehli Shart: Gunah Sarzad Ho Jaane Par Nadaamat:

Rasool Allah ﷺ ka farman hai: 'اَلنَّدْمُ تَوْبَةٌ'

"Nadaamat hi tauba hai". (Sunan Ibna Majah: H4252, Allama Albani ؒ ne ise 'Sahih' kaha hai)

---

[1] T: (إِسْتِنْبَاط) Muqarrar usool ke tahat Quran-o-Hadees se masaael-e-sharaiya furooiya ka hukm nikaalne ka amal, kisi sharai masle mein ijtehad [RKT]

② Doosri Shart: Fauran Gunah Se Baaz Aajaana:

Jaisa ke Allah Ta'ala ne irshad farmaya:

Tum

إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللهِ لِلَّذِيْنَ يَعْمَلُوْنَ السُّوْٓءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوْبُوْنَ مِنْ قَرِيْبٍ فَأُولٰٓئِكَ يَتُوْبُ اللهُ عَلَيْهِمْ ۗ وَكَانَ اللهُ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ۝١٧

Allah Ke Nazdeek Sirf Un Logo'n Ki Tauba Qubool Hoti Hai Jo Naadaani Mein Gunah Kar Baithte Hain, Phir Jald Hi Tauba Kar Lete Hain To Allah Unki Tauba Qubool Karta Hai, Aur Allah Bada Ilm Waala, Badi Hikmato'n Waala Hai. (Surah an-Nisa: 17)

③ Teesri Shart: Dobaara Aisi Harkat Na Karne Ka Azm Karna:

④ Chauthi Shart: Kisi Ki Haq-talfi Ki Hai To Usse Maafi Talab Karne Ya Uske Huqooq Lautaane Se Tauba Qubool Hogi

Misaal ke taur par kisi ne koi cheez chori ki to wo uske maalik ko lautaana waajib hai, ya kam-az-kam usse maaf karwa le.

⑤ Paanchwee'n Shart: Us Maasiyat Par Musir Na Rehna:

Daleel ke taur par Allah Ta'ala ka farman mulaahaza ho:

وَالَّذِيْنَ إِذَا فَعَلُوْا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوْٓا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللهَ فَاسْتَغْفَرُوْا لِذُنُوْبِهِمْ ۠ وَمَنْ يَّغْفِرُ الذُّنُوْبَ إِلَّا اللهُ ۠ وَلَمْ يُصِرُّوْا عَلٰى مَا فَعَلُوْا وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ۝١٣٥

Aur Jab Unse Koi Badkaari Ho Jaati Hai, Ya Apne Aap Par Zulm Karte Hain, To Allah Ko Yaad Karte Hain, Aur Apne Gunaho'n Ke Liye Maghfirat Talab Karte Hain, Aur Allah Ke Alaawa Kaun Gunaho'n Ko Maaf Kar Sakta Hai Aur Apne Kiye Par, Jaan-Boojh Kar Israar Nahi Karte. (Surah Aale Imran: 135)

⑥ Chatthi Shart: Jis Tarah Tauba Dil Aur Zabaan Ke Saath Hoti Hai Uska Amali Namoona Amal-e-Saaleh Ke Zariye Hona Chaahiye.

⑦ Saatwee'n Shart: Tauba Zamaana-e-Qubool Mein Ho

Aur tauba ki shuroot mein se ye bhi ek (1) ahem shart hai ke wo zamana-e-qubool mein ho. Naake us waqt tauba ki jaae jab wo qubool nahi hoti aur ye baat yaad rahe ke qiyamat se pehle tak tauba ka darwaza khula hai, jaisa ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

مَنْ تَابَ قَبْلَ اَنْ تَطْلُعَ الْشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا تَابَ اللّٰهُ عَلَيْهِ.

"*Allah Ta'ala har us shakhs ki tauba qubool karega jisne sooraj ke maghrib se tuloo hone se pehle tauba karli*". (Sahih Muslim: H6861)

Aur jab maut haazir ho jaae tab bhi tauba qubool nahi hoti. Farmaan-e-Baari Ta'ala hai:

وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِيْنَ يَعْمَلُوْنَ السَّيِّاٰتِ ۚ حَتّٰٓى اِذَا حَضَرَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ اِنِّىْ تُبْتُ الْـٰٔنَ.

Aur Un Logo'n Ki Tauba Qubool Nahi Hogi Jo Maasiyaat Ka Irtikaab Karte Hain, Yahan Tak Ke Jab Unke Kisi Ko Maut Haazir Ho To Wo Kahe Ke Main Ab Tauba Karta Hoo'n. (Surah an-Nisa: 18)

⑧ Aathwee'n Shart: Tauba Khaalis Allah Ta'ala Ke Liye Ho

Ye shart bhi zaroori hai ke tauba khaalis Allah Subhanahu wa Ta'ala ke liye ho, naake kisi doosri gharz ke liye, yaane koi shakhs gunah karne par qudrat hi na rakhta ho aur wo tauba kare, masalan koi chori ke liye nikalta hai, lekin kuch milta nahi to kehta hai ke main tauba karta hoo'n. Ya wo sharaab ko chod deta hai is wajah se ke doctor ne uske nuqsaan se usko daraaya hai, ya wo sharaab khareedne ki istitaa-at nahi rakhta to kehta hai ke main sharaab peene se tauba karta hoo'n, to us shakhs ki tauba qubool nahi hoti. Rasool Allah ﷺ ka farman hai:

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَقْبَلُ مِنَ الْعَمَلِ اِلَّا مَا كَانَ لَهُ خَلِصًا وَابْتُغِيَ بِهِ وَجْهُهُ.

"*Beshak Allah sirf usi amal ko qubool karta hai jo khaalis uski raza ke liye kiya jaae*". (Sahih Sunan Nasai: H3142)

Aur Ameer ul Momineen Umar رضي الله عنه aksar ye dua kiya karte the:

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ عَمَلِىْ كُلَّهُ صَالِحًا ، وَاجْعَلْهُ لِوَجْهِكَ خَالِصًا ، وَلَا تَجْعَلْ لِاَحَدٍ فِيْهِ شَيْئًا.

"*Aye Allah! Mere is saare ke saare amal ko saaleh bana de aur isko khaalis apni raza ke liye kar le aur kisi ke liye is mein kuch hissa na bana*".

Baab Number 6: Tauba Par Hameshgi Karne Mein Muaawin Umoor

① Tamaam aamaal mein aur khusoosan tauba mein niyyat khaalis ho. Rasool Allah ﷺ ka farman hai:

إِنَّ اللّٰهَ لَا يَقْبَلُ مِنَ الْعَمَلِ إِلَّا مَا كَانَ لَهُ خَالِصًا وَابْتُغِيَ بِهِ وَجْهُهُ.

"*Beshak Allah sirf usi amal ko qubool karta hai jo khaalis uski raza ke liye kiya gaya jaae*". (Sunan Nasai: H3142; Sahih Jaame Sagheer: H1856)

مَنْ تَرَكَ شَيْئًا لِلّٰهِ عَوَّضَهُ اللّٰهُ خَيْرًا مِّنْهُ.

Jo Allah ke liye kisi cheez ko chodta hai to Allah usko usse behtar ataa farma deta hai. (Kashf al-Khafaa: V2 P238, V5 P78 [Sanad Sahih])

② Taaib insan ko chaahiye ke wo apni istitaa-at ke mutaabiq nek aamaal kare, jo usko khair ke raaste par saabit-qadam rakhe'n aur uski nekiyo'n ke meezaan mein izaafa kare'n, aur uske saath-saath uski choti-choti ghalatiyaa'n maaf hoti rahengi. Farmaan-e-Baari Ta'ala hai:

اِنَّ الْحَسَنٰتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّاٰتِ.

Yaqinan Nekiyaa'n Buraaiyo'n Ko Door Karti Hain. (Surah Hud: 114)

Jab Nabi ﷺ ne Syedna Maaz ؓ ko yemen ki taraf bhejne ka iraada kiya to unhe'n wasiyyat farmai:

يَا مُعَاذُ اِتَّقِ اللّٰهَ حَيْثُمَا كُنْتَ ، وَاَتْبِعْ الْسَّيِّئَةَ بِالْحَسَنَةِ تَمْحُهَا وَخَالِقِ النَّاسَ بَخُلُقٍ حَسَنٍ.

"*Aye Maaz! Jahan bhi ho Allah se darte rehna aur buraai ke baad neki karna (kyounke) wo usko mita degi aur logo'n ke saath husn-e-akhlaaq se pesh aana*". (Musnad Ahmad: V5 P153, 158, 177; Sunan Tirmizi: H1987; Sahih Jaame Sagheer: H79)

Imam Ibne Taimiya ؒ farmate hain:

فَالْكِيِّسُ هُوَ الَّذِىْ لَايَزَالُ يَاْتِىْ مِنَ الْحَسَنَاتِ بِمَا يَمْحُوْا الْسَّيِّئَاتِ.

"*Aqalmand aadmi wo hai jo hamesha aisi nekiyaa'n kare jo uski khataao'n ko mita de'n*". (Al Wasiyyah al Jaamiah: P3)

③ Jo shakhs gunah ka murtakib hua use chaahiye ke duniy-o-aakhirat mein us gunah ka bojh aur uske nuqsaan ko maaloom kare.

④ Insaan us jagah se hi door ho jaae jahan par usne gunah kiya ho, kahee’n dobaara us jagah par aane se phir usi gunah ka irtikaab na karle.

⑤ Un cheezo’n ko tod de ya phenk de jinse wo gunah karta tha, jaise aalaat-e-mosiqi ya nasha-aawar cheeze’n waghaira.

⑥ (Tauba karne ke baad) Wo apne nafs ko acchi majaalis mein baithne par aamaada kar le, aur un buri majliso’n ko chod de jahan wo baith kar bure amal karta tha.

⑦ Kitab-o-Sunnat mein maujood aisi aayaat-o-ahadees ke mutaala-a par muwaazabat yaane hameshgi kare jin mein gunah karne se daraaya gaya ho.

⑧ Ye baat har waqt zehen-nasheen rakhe ke kisi bhi waqt Allah ki taraf se giraft ho sakti hai. Allah Ta'ala ka irshad-e-giraami hai:

وَاَنِيْبُوْٓا اِلٰى رَبِّكُمْ وَاَسْلِمُوْا لَهٗ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنْصَرُوْنَ ۝

Aur Apne Rabb Ki Taraf Jhuk Pado Aur Uske Farmabardaar Ho Jaao, Isse Pehle Ke Tum Azaab Ka Shikaar Ho Jaao Aur Tumhari Kisi Taraf Se Bhi Madad Na Ho Sake. (Surah az-Zumar: 54)

⑨ Har waqt Allah Ta'ala ke zikr ko apni mustaqil aadat banaale, kyounke Allah Ta'ala k aka zikr shaitaan ko bhagaane aur uske shar se hifaazat ke liye bade azeem hathyaaro’n mein se hathyaar hai. Khusoosan subh-o-shaam aur raat ko sote waqt ke azkaar-e-masnoona shaitaan se bachaao ka behtareen hathyaar hain.

Baab Number 7: Rahmat-e-Ilaahi Ki Wusate’n

Allah ki rahmat-o-shafqat paani ke qatraat, ret ke zarraat, hawaa ke jhonko’n, sooraj ki kirno’n aur zameen-o-aasmaan ki wusato’n se bhi ziyaada wusate’n liye hue hai. Rabb-e-Kareem ka irshad hai:

وَرَحْمَتِيْ وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ ۭ فَسَاَكْتُبُهَا لِلَّذِيْنَ يَتَّقُوْنَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَالَّذِيْنَ هُمْ بِاٰيٰتِنَا يُؤْمِنُوْنَ.

Meri Rahmat Ne Har Cheez Ko Apne Daaman Mein Le Rakha Hai Aur Uske Mustaqhi Wo Log Hain Jo Taqwa Aur Zakat Ki Adaaigi Ke Saath Hamari Nishaniyo’n Par Imaan Rakhte Hain. (Surah al-Aaraaf: 156)

Rabb-e-Kareem ki rahmat is qadar wasee-o-areez hai jaise bahr-e-be-karaa’n[1]. Gar koi chdiya samandar se ek (1) chonch bhar le to kya samandar ko koi farq padta hai? Agar kaainaat ke tamaam jinn-o-ins ki haajaat aur tamannaao’n ko poora kar diya jaae to Allah Ta'ala ki rahmat se samandar mein chidiya ke chonch bharne ke baraabar bhi kami waaqe nahi hogi. Momino’n ke liye Allah Ta'ala ka ye farman hai:

اِنَّ رَحۡمَتَ اللّٰهِ قَرِيۡبٌ مِّنَ الۡمُحۡسِنِيۡنَ.

Yaqinan Allah Ki Rahmat Nek Logo’n Ke Qareeb Hua Karti Hai. (Surah al-Aaraaf: 56)

Phir us fazl-o-karam ki intiha yehai ke uski zaat-e-meherbaan ne apne liye ye pasand farmaya ke meri shafqat mere ghazab par har aan ghaalib rahegi. Usne arsh-e-mualla par apne karam se ye likh raha hai.

اِنَّ رَحْمَتِيْ تَغْلِبُ غَضَبِيْ.

“*Yaqinan meri rahmat hamesha mere qahr-o-ghazab par ghaalib hai*”. (Sahih Muslim: H6969)

Insaan ko uski rahmat ka is tarah talabgaar hona chaahiye ke aye Allah! Maine apne gulshan-e-hayaat ko gunaho’n ke jhakdo’n, ghalatiyo’n aur jaraaim ke aandhiyo’n se barbaad kar liya hai. Meri waadi-e-hayaat ko tere baghair koi saeraab nahi kar sakta. Mujhe tere hi dar ki ummeed aur teri hi rahmato’n ka sahaara hai. Jis tarah tu weeraan waadiyo’n, tapte hue sehraao’n, ujde hue baagho’n ko apne karam ki baarish se sar-sabz-o-shaadaab bana deta hai, usi tarah mujhe hayaat-e-nau[2] se hamkinaar kar de. Jab ye kehte hue uska dil mom aur uski aankhe’n pur-nam ho jaati hain to itni der mein Rahmat-e-Ilaahi uski rooh ko thapkiyaa’n aur dil ko tasalliyaa’n dete hue in alfaaz mein use hayaat-e-noo ki ummeed dilaati hain.

قُلۡ يٰعِبَادِىَ الَّذِيۡنَ اَسۡرَفُوۡا عَلٰٓى اَنۡفُسِهِمۡ لَا تَقۡنَطُوۡا مِنۡ رَّحۡمَةِ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يَغۡفِرُ الذُّنُوۡبَ جَمِيۡعًا ؕ اِنَّهٗ هُوَ الۡغَفُوۡرُ الرَّحِيۡمُ ۝٥٣

Aap Farma De’n! Aye Mere Wo Bando! Jinho’n Ne Apni Jaano’n Par Ziyaadati Ki Hai, Allah Ki Rahmat Se Maayoos Na Ho. Beshak Allah Ta'ala

---

[1] T: (بَحْرِ بے کَراں) Wasee-o-areez samandar, wo samandar jiska saahil na ho [RKT]
[2] T: Nai zindagi [RKT]

Tamaam Gunaho'n Ko Maaf Kar Deta Hai. Yaqinan Wo Bahut Ziyaada Maaf Karne Waala Aur Nihayat Meherbaan Hai. (Surah az-Zumar: 53)

Syedna Abu Huraira ﷛ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

لَوْ يَعْلَمُ الْمُؤْمِنُ مَا عِنْدَ اللهِ مِنَ الْعُقُوْبَةِ مَا طَمِعَ بِجَنَّتِهِ اَحَدٌ ،وَلَوْ يَعْلَمُ الْكَافِرُ مَا عِنْدَ اللهِ مِنَ الرَّحْمَةِ مَا قَنَطَ مِنْ جَنَّتِهِ أَحَدٌ.

"*Agar kisi momin ko maaloom ho jaae ke Allah Ta'ala ka azaab kis qadar sakht hai to koi bhi jannat ki ummeed na rakhe. Aur agar kisi kaafir ko Allah Ta'ala ki rahamat ki wusat maaloom ho jaae to koi kaafir bhi uski jannat se maayoos na hone paae*". (Sahih Muslim: H6979)

Allah Ta'ala ke Rasool ﷺ ka irshad hai:

إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَبْسُطُ يَدَهُ بِاللَّيْلِ لِيَتُوبَ مُسِيءُ النَّهَارِ ، وَيَبْسُطُ يَدَهُ بِالنَّهَارِ لِيَتُوْبَ مُسِيءُ اللَّيْلِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا .

"*Beshak Allah Ta'ala raat ke waqt apna haath pahilaata hai, taake din mein gunah karne waala apne gunah ki tauba kar le. Aur isi tarah din ko haath phailaata hai taake raat ko gunah karne waala tauba kar le. (Ye maamla isi tarah chalta rahega) yahan tak ke sooraj maghrib se tuloo ho jaae*". (Sahih Muslim:H6989)

Aur Allah Ta'ala ka farman hai:

وَمَنْ يَّعْمَلْ سُوْٓءًا اَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهٗ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللّٰهَ يَجِدِ اللّٰهَ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ۝١١٠

Aur Jis Kisi Ne Bhi Koi Buraai Ki Ya Apni Jaan Par Zulm Kiya, Phir Allah Se Maafi Maangi To Wo Allah Ko Bakhshne Waala Meherbaan Paaega. (Surah an-Nisa: 110)

Syedna Abu Saeed Khudri ﷛ se riwayat hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

إِذَا أَسْلَمَ الْعَبْدُ فَحَسُنَ إِسْلَامُهُ يُكَفِّرُ اللَّهُ عَنْهُ كُلَّ سَيِّئَةٍ كَانَ زَلَّفَهَا وَكَانَ بَعْدَ الْقِصَاصِ الْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا إِلَى سَبْعِ مِائَةِ ضِعْفٍ إِلَى أَضْعَافٍ كَثِيرَةٍ، وَالسَّيِّئَةُ بِمِثْلِهَا إِلَّا أَنْ يَتَجَاوَزَ اللَّهُ.

"*Jab koi banda musalman ho jaata hai aur acchi tarah itaa-at karta hai to Allah Ta'ala uske tamaam gunaho'n ko mita deta hai jo usne kiye the aur isi tarah qisaas ke baad gunah mit jaate hain, har neki ka ajr dus (10)*

guna se lekar saat-sau (700) guna bhi badh jaata hai aur gunah ka badla uske baraabar hi milta hai. Illa ye ke Allah Ta'ala usse dar-guzar farma de". (Sahih Bukhari: H41)

Farmaan-e-Baari Ta'ala hai:

نَبِّئْ عِبَادِيٓ اَنِّيٓ اَنَا الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ۝۴۹

Mere Bando'n Ko Ye Baat Bata De'n Ke Beshak Main Bakhshne Waala Meherbaan Hoo'n. (Surah al-Hijr: 49)

Syedna Umar bin Khattab ؓ farmate hain ke:

Rasool Allah ﷺ ke paas qaidi laae gae, pas qaidiyo'n mein se ek (1) aurat apna doodh-peeta baccha talaash kar rahi thi. Jab use baccha mil gaya to usne use pakda, use apne seene ke saath lagaya aur use doodh pilaaya. Pas ham se Rasool Allah ﷺ ne poocha: "*Kya tumhare khyaal mein ye aurat apne bacche ko aag mein phenk degi?*" Ham ne kaha: "*Nahi, Allah ki qasam! Wo use kabhi nahi phenkegi*". Pas Rasool Allah ﷺ ne farmaya: "*Allah Ta'ala apne bando'n se ziyaada rahmat ke saath pesh aata hai, ba-nisbat is aurat ke apne bacche ke saath rahmat se pesh aane ke*". (Sahih Muslim: H6978)

Syedna Jaabir ؓ farmate hain ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

لَا يُدْخِلُ اَحَدًا مِّنْكُمْ عَمَلُهُ الْجَنَّةَ وَلضا يُجِيْرُهُ مَنَ النَّارِ وَلَا اَنَا اِلَّا بِرَحْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ.

"*Tum Mein se kisi shakhs ko uske aamaal na jannat mein daakhil kar sakte hain aur na aag se bacha sakte hain aur main bhi uski rahmat ke baghair jannat mein daakhil nahi ho sakta*". (Sahih Muslim: H7121)

Faaeda: … Jannat mein daakhila Allah ki rahamt se milega, aur aamaal bulandi-e-darajaat ka sabab honge, jiske aamaal jitne ziyaada acche honge martaba ke etebaar se wo utna hi buland hoga.

Pas aye hamare muslim bhaiyo! Tauba karne ki taraf jaldi karo aur susti na karo ke Allah ka azaab bada dardnaak hai, jai sake Allah Ta'ala ka farman hai:

وَاَنِيْبُوْٓا اِلٰى رَبِّكُمْ وَاَسْلِمُوْا لَهٗ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنْصَرُوْنَ ۝۵۴

Aur Apne Rabb Ki Taraf Jhuk Jaao Aur Uske Farmabardaar Ban Ke Raho

Qabl Iske Ke Tumhare Paas Azaab Aajaae, Aur Tumhari Madad Na Ki Ja Sake. (Surah az-Zumar: 54)

Baab Number 8: Tauba Ke Fawaaid-o-Samaraat

① Tauba Gunaho’n Ko Mita Deti Hai:

Nabi-e-Akram ﷺ ne farmaya: ‘اَلتَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ’

“*Gunaho’n se tauba karne waala gunaho’n se is tarah paak ho jaata hai goya uska koi gunah hi na ho*”. (Sunan Ibne Majah: H4250; Sahih Jaame sagheer: 3008)

② Tauba Gunaho’n Ko Nekiyo’n Se Badal Deti Hai:

Allah Ta'ala ka irshad-e-giraami hai:

إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٠﴾

Siwaae Us Shakhs Ke Jisne Tauba Ki Aur Imaan Laaya Aur Acche Amal Kiye, Aise Logo’n Ke Gunah Allah Ta'ala Nekiyo’n Se Bada Deta Hai Aur Allah Bakhshne Waala Meherbaan Hai. (Surah al-Furqan: 70)

③ Tauba Taaib Ke Dil Ko Paak-saaf Kar Deti Hai:

Nabi-e-Mukarram ﷺ ka farman hai:

إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَخْطَأَ خَطِيئَةً نُكِتَتْ فِي قَلْبِهِ نُكْتَةٌ سَوْدَاءُ فَإِذَا هُوَ نَزَعَ وَاسْتَغْفَرَ وَتَابَ صُقِلَ قَلْبُهُ، وَإِنْ عَادَ زِيدَ فِيهَا حَتَّى تَعْلُوَ عَلَى قَلْبِهِ ، وَهُوَ الرَّانُ الَّذِي ذَكَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ ﴿كَلَّا ۖ بَلْ ۜ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾﴾

“*Be-shak banda jab gunah karta hai to uske dil par ek (1) siyaah nishaan lag jaata hai, pas agar tu wo gunah chod de aur taba kare, to uske dil ka nishaan saaf ho jaata hai aur agar wo gunah ki taraf hi laga rahe to wo nishaan ziyaada ho jaata hai, yahan tak ke uske dil par siyaahi chaa jaati hai au raise zang-aalood ho jaata hai jiske mutaallliq Allah Ta'ala ka irshad-e-giraami hai ke:* ‘Hargiz Nahi, Balke Unke Kartooto’n Ke Sabab Unke Dil Zang-aalood Ho Chuke Hain’ (Surah al-Mutaffifeen: 14)”. (Musnad Ahmad: V3 P297; Sunan Tirmizi: H3334; Sahih Jaame Sagheer: H1670)

④ Tauba Aadmi Ki Zindagi Mein Sukoon-o-Itminaan Ka Sabab Hai:

Allah Ta'ala ka irshad hai:

وَّاَنِ اسْتَغْفِرُوْا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوْبُوْٓا اِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَّتَاعًا حَسَنًا اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى وَّيُؤْتِ كُلَّ ذِيْ فَضْلٍ فَضْلَهٗ ۭ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنِّىْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيْرٍ ۝

Aur Ye Ke Tum Log Apne Gunah Apne Rabb Se Maaf Karaao, Phir Usi Ki Taraf Mutawajje Raho, Wo Tum Ko Waqt-e-Muqarrara Tak Accha Saamaan (e-zindagi) Dega Aur Har Ziyaada Amal Karne Waale Ko Ziyaada Sawaab Dega Aur Agar Tum Mu'n Pher Lo To Main Tum Par Bade Din Ke Azaab Se Khuf Rakhta Hoo'n. (Surah Hud: 3)

⑤ Tauba Rizq Aur Quwwat Mein Ziyaadati Ka Sabab hai:

Allah Ta'ala ne Syedna Nuh ﷺ ki zabaan se elaan karaaya:

فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوْا رَبَّكُمْ ۭ اِنَّهٗ كَانَ غَفَّارًا ۝ يُّرْسِلِ السَّمَاۗءَ عَلَيْكُمْ مِّدْرَارًا ۝ وَّيُمْدِدْكُمْ بِاَمْوَالٍ وَّبَنِيْنَ وَيَجْعَلْ لَّكُمْ جَنّٰتٍ وَّيَجْعَلْ لَّكُمْ اَنْهٰرًا ۝

Apne Rabb Se Apne Gunah Bakhshwaao (maafi mango) Wo Yaqinan Bada Bakhshne Waala Hai. Aur Wo Tum Par Aasmaan (baarish) Ko Khoob Barsaata Hua Chod Dega. Aur Tumhe'n Khoob Pae-dar-pae Maal Aur Aulaad Mein Taraqqi Dega Aur Tumhe'n Baaghaat Dega Aur Tumhare Liye Nehre'n Nikaal Dega. (Surah Nuh: 10-12)

⑥ Tauba Duniya-o-Aakhirat Mein Kaamyaabi Ka Zeena Hai:

Allah Tabaarak wa Ta'ala ka irshad hai:

فَاَمَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسٰٓى اَنْ يَّكُوْنَ مِنَ الْمُفْلِحِيْنَ ۝

Pas Behrehaal Jisne Tauba Ki Aur Imaan Laaya Aur Acche Aamaal Kiye, Pas Anqareeb Aisa Shakhs Kaamyaab Logo'n Mein Se Ho Jaaega. (Surah al-Qasas: 67)

Mazeed Allah Ta'ala ka irshad hai:

اِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَاُولٰۗىِٕكَ يَدْخُلُوْنَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُوْنَ شَيْـــًٔا ۝

Siwaae Us Shakhs Ke Jisne Tauba Ki Aur Imaan Laaya Aur Nek Amal Kiye,

Pas Yehi Log Jannat Mein Is Haal Mein Daakhil Honge Ke Un Par Kuch Bhi Zulm Na Kiya Jaaega. (Surah Maryam: 60)

⑦ Tauba Mohabbat-e-Ilaahi Ka Zariya Hai:

Farmaan-e-Baari Ta'ala hai:

اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ التَّوَّابِيْنَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِيْنَ.

Yaqinan Allah Tauba Karne Waalo'n Aur Pakeezgi Ikhtiyaar Karne Waalo'n Se Mohabbat Karta Hai. (Surah al-Baqara: 222)

Baab Number 9: Main Kaise Tauba Karu'n

Tauba karne ka pehla marhala ye hai ke aap jis gunah se tauba karna chaahte hain baghair kisi taraddud ke use jad se khatam kar de'n. (Iska ye matlab nahi ke agar aap mein tamaam gunaho'n ko jad se khatam karne ki taaqat nahi aur yehi sochte hue aap baaz gunaho'n ko bhi tark na kare'n) Jabke tamaam gunaho'n ko chodna afzal hai.

Phir aap dil mein ye pukhta niyyat aur azm karte hue ke aap dobaara ye kaam nahi karenge, aur us gunah par sharminda hote hue, un tamaam aalaat-o-ashiya se jaan bachaate hue jin ke zariye aap gunaho'n ka irtikaab karte the, Allah ke saamne khade ho'n, aap wazu karke do (2) rakat namaz padhe'n. Nabi ﷺ ka farman hai:

مَا مِنْ عَبْدٍ يُذْنِبُ ذَنْبًا فَيُحْسِنُ الطُّهُوْرَ ثُمَّ يَقُوْمُ فَيُصَلِّيْ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ يَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ اِلَّا غَفَرَ اللّٰهُ لَهُ.

Koi bhi insaan gunah ka irtikaab karta hai aur acchi tarah wazu karta hai, phir wo Allah ke saamne khada ho kar do (2) rakate'n padhta hai, phir Allah se maafi maangta hai, to Allah use maaf kar dete hain.

Phir Nabi-e-Kareem ﷺ ne ye aayat padhi:

وَالَّذِيْنَ اِذَا فَعَلُوْا فَاحِشَةً اَوْ ظَلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللّٰهَ فَاسْتَغْفَرُوْا لِذُنُوْبِهِمْ ۠ وَمَنْ يَّغْفِرُ الذُّنُوْبَ اِلَّا اللّٰهُ ۠

وَلَمْ يُصِرُّوْا عَلٰى مَا فَعَلُوْا وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ﴿۱۳۵﴾

Jab Unse Koi Na-Shaaista Kaam Ho Jaae, Ya Koi Gunah Kar Baithe'n To Fauran Allah Ka Zikr Aur Apne Gunaho'n Ke Liye Istighfaar Karte Hain. Fil-waaqe Allah Ta'ala Ke Siwa Aur Kaun Gunaho'n Ko Bakhsh Sakta Hai?

Aur Wo Log Bawujood Ilm Ke Kisi Bure Kaam Par Ad Nahi Jaate (Surah Aale Imran: 135). (Sahih Ibne Hibban: V2 P390 H232; Musnad Ahmad: V1 P10; Sahih Targheeb wat Tarheeb lil Albani: H277)

Aur har haalat mein Allah ka zikr karo aur istighfaar ziyaada karo aur jitni istitaa-at ho utne ziyaada aamaal-e-saaliha karne ki koshish karo, kyounke Allah Tabaarak wa Ta'ala ka farman hai:

اِنَّ الْحَسَنٰتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّاٰتِ.

Beshak Nekiyaa’n Buraaiyo’n Ko Katam Kar Deti Hain. (Surah Hud: 114)

Neez Nabi ﷺ ka farman hai: ‘وَاَتْبِعْ الْسَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمْحُهَا’

“*Buraai ke peeche neki karo wo usko mita degi*”. (Musnad Ahmad: V5 P153, 158; Sunan sT: H987; Sahih Jaame Sagheer: H79)

Aur Allah Ta'ala ka farman hai:

اِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَاُولٰٓئِكَ يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّاٰتِهِمْ حَسَنٰتٍ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا۝

Magar Jo Shakhs Tauba Karega, Aur Nek Amal Karega To Allah Uske Gunahao’n Ko Nekiyo’n Se Badal Dega Aur Allah Ta'ala Bada Maaf Karne Waala Meherbaan Hai. (Surah al-Furqan: 70)

Aur wo acche aamaal jin ke baare mein Nabi ﷺ se sahih nas waarid ho, un par amal bhi gunaho’n ko khatam karne ka ek (1) zariya hai.

Beshak Allah Ta'ala maaf karne waala, karam karne waala, mohabbat karne waala, aur meherbaan hai. Wo apne bando’n par maa ke apne bete par rahem karne se bhi ziyaada meherbaan hai, pas tum Allah ki taraf maail ho jaao (aur apne gunaho’n par) naadim hote hue aur tauba karte hue uski taraf rujoo karo. Jab banda uski taraf uski wasee rahmat ki ummeed rakhte hue mutawajje hota hai to Allah apne bande se mu’n nahi modta.

Lihaaza tauba se ghaafil na ho, kyounke tum nahi jaante ke tumhe’n maut kab aalegi, gunaho’n mein jab kabhi ek (1) taweel arsa guzarta hai to gunah ke asaraat bhi mazboot ho jaate hain.

Aur (kisi maamle ko) taalne waale ki misaal us shakhs jaisi hai jo darakht ke taney ko kaatna chaahta hai, lekin wo uski mazbooti ko dekhta hai to

kehta hai ke use ukhedne ke liye kaafi quwwat ki zaroorat hai, main us kaam ko ek (1) saal ke liye muakhkhar karta hoo'n, phir uski taraf lautunga, pas aisi soorat-e-haal mein wo kaise use kaatne par qaadir ho sakta hai? Jabke aise shakhs ki kamzori mein din-ba-din izaafa ho raha hai aur darakht apni mazbooti mein badh raha hai. (Minhaj ul Qaasideen: P267)

Ek (1) hadees-e-qudsi hai ke Rasool Allah ﷺ ne famraya ke Allah Ta'ala farmata hai:

وَمَنْ تَقَرَّبَ مِنِّي شِبْرًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ ذِرَاعًا، وَمَنْ تَقَرَّبَ مِنِّي ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بَاعًا ، وَمَنْ أَتَانِي يَمْشِي أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً.

"*Jo shakhs ek (1) baalisht mere qareeb aata hai, main ek (1) haath uske qareeb jaata hoo'n, aur jo ek (1) hath qareeb aata hai main do (2) haath uske qareeb jaata hoo'n aur jo chal kar meri taraf aata hai main daud kar uske paas aata hoo'n*". (Sahih Muslim: H6832)

Pas tauba karte hue Allah ki taraf daud kar jaao aur jo tum ne kiya us par naadim hote hue khud ko Allah ke saamne pesh kar do (2), pas nadaamat hi tauba hai. Aur jab tum aisa karoge to tumhara us zaat ke baare mein kya gumaan hai jo maa ke bete par rahem karne se ziyaada apne bande par rahem karne waala hai?

Hadees-e-Qudsi mein hai, Allah Ta'ala farmata hai:

أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي ، إِنْ ظَنَّ بِي خَيْرًا فَلَهُ، وَإِنْ ظَنَّ شَرًّا فَلَهُ.

"*Main apne bande ke, mere mutaalliq khayaal ke mutaabiq paas hota hoo'n, agar wo mere mutaalliq accha khayaal kare to (acchaai) uske liye hai aur agar wo bura khyaal kare to ye (buraai) bhi uske liye hai*". (Musnad Ahmad: V2 P391 [Sanad Sahih])

Pas Allah Arham ar-Raahimeen ke baare mein accha gumaan rakho aur ye yaqeen rakhte hue tauba karo ke Allah ke alaawa lautne ka koi thikaana nahi aur acche kaamo'n mein jaldi karo, aur uske saaleh bando'n ke saath dosti rakho. Aur us shaayat ki tarah kaho jiska ye kehna hai:

يارب ان عظمت ذنوبي كثرة فلقد علمت بان عفوك اعظم

ان كان ذا يرجوك الا محسنًا فيمن يلوذ ويستجير المجرم

ربي دعوتك ما امرت تضرعًا فاذا رددت يدي فمن ذا يرحم.

"Aye mere Rabb! Agarche mere gunah bahut ziyaada hain … pas beshak main ye bhi jaanta hoo'n ke aap ki maafi badi hai … tujh se ummeed karne waala sirf mohsin hi hai …. Pas kis se sarkash aur mujrim panah talab karega … aye mere Rabb! Maine aap ke hukm ke saath aajizi karte hue aap ko pukaara …. Agar toone mere haatho'n ko (khaali) lauta diya to pas kaun hair ahem karne waala?"

Aye hamare bhaiyo'n! Tum susti na karo aur naahi taal-matol se kaam lo. Farman-e-Baari Ta'ala hai:

وَسَارِعُوْٓا اِلٰى مَغْفِرَةٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمٰوٰتُ وَالْاَرْضُ ۙ اُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِيْنَ ۝١٣٣

Aur Apne Rabb Ki Maghfirat Aur Jannat Ki Taraf Tezi Se Lapko Jiski Chaudaao Zameen-o-Aasmaan Ke Baraabar Hai Aur Wo Parhezgaaro'n Ke Liye Taiyyaar Ki Gai Hai. (Surah Aale Imran: 133)

Baab Number 10: Tauba Kisse Toot-ti Hai

Sawaal ye paida hota hai ke ek (1) aadmi apni tamaam-tar ghalatiyaa'n, khataae'n yaad karke tauba kar leta hai, lekin kuch arse baad wohi gunah karne shuru kar deta hai, jisse usne tauba ki thi, to kya dobaara wohi gunah karne se pehle tauba khatam ho jaaegi, ya uske zimme ab jo dobaara gunah kiye hain sirf yehi likhe jaaenge?

Iska jawaab ye hai ke jin cheezo'n se tauba karli gai thi wo to maaf ho gae hain, aur jo gunah ab hue hain unke asaraat pehli tauba par murattab[1] nahi honge, yaane pehle ki hui tauba nahi tootegi, behrehaal tauba par mustamir[2] rehne ke liye, acche dosto'n ki sohbat ikhtiyaar karna, Quran-o-Sunnat ka mutaala-a karna aur Allah ki khasiyat apne andar paida karna intihaai zaroori hai. (Fataawa Samaaha ash-Shaikh Abdul Aziz bin Baaz ﷫: V1 P253-255)

Agar koi shakhs gunah se tauba karta hai, phir tauba ke baad us gunah ka irtikaab karta hai to tauba tootne ke bawujood bhi use pehle gunah ki saza nahi milegi. Kyounke tabua ek (1) neki hai aur dobaara gunah karna buraai hai, lihaaza ye baad mein aane waali buraai pehle ki neki

---

[1] T: (مُرَتَّب) Taiyaar, mukammal, ekattha kiye gae, taaleef kiye gae [RKT]

[2] T: (مُسْتَمِر) Hamesha rehne waala, mazboot, mustaqil, jaari [RKT]

ko khatam nahi karegi. Jis tarah ke tauba ke baad gunah uske baad mein aane waali neki ko baatil nahi karega. Wallahu Aalam

Baab Number 11: Tauba Karne Waalo'n Ke Darajaat

Tauba karne waalo'n ke mundarja-zel chaar (4) darajaat hain:

Pehla Darja: … Un logo'n ka hai jo apne Rabb se apne gunaho'n ki maafi maangte hain aur aakhir dam tak us par istiqaamat ikhtiyaar karte hain, kabhi bhi dobaara us gunah waale raaste par nahi aate aur tauba karne waalo'n ka sabse aala darja yehi hai.

Doosra darja: … Un logo'n ka hai jo apne Rabb ke yahan tauba karte hain aur us par pake rehne ka azm kar lete hain, lekin baghair qasd ke kabhi unse gunah sarzad ho jaate hain, aur gunah sarzad hone ke baad wo nafs ko malaamat karte hain aur apne kiye par sharminda hote hain aur tauba ka ye bhi bada azeem darja hai lekin pehle darja se kam.

Teesra Darja: … Un logo'n ka hai jo arsa tak tauba par mustamir rehte hain aur aakhir ma-aasi mein waaqe hote hain to shahwaat un par ghaalib aajaati hain, nek aamaal ke saath-saath bure aamaal bhi karte hain aur phir un bure aamaal par nadaamat bhi karte hain aur khayaal karte hain ke ham usse marne se pehle baaz aajaaenge lekin unko achaanak maut aajaati hai aur wo tauba se pehle hi marjaate hain. Ab unki sharmindagi ka unko koi faaeda hi nahi.

Chautha Darja: … Un logo'n ka hai jinho'n ne tauba ki aur ek (1) waqt tak us par qaayam rahe lekin nafs-e-ammaara ne unhe'n buraai pe ubhaara aur shahwaat ne unhe'n behkaaya to wo gunahmein aise pade ke usse waapas aane ka naam nahi lete. Aise logo'n ke soo-e-khaatima[1] ka dar hai, agar wo apne nafs ki khwahishaat ke mutaabiq chalte rahe'n.

[1] T: (سُوْئِ خَاتمَہ) Bura khaatima, buri maut [RSB]

Baab Number 12: Be-misaal Tauba Ke Chand Waaqiaat

① Aadam ﷺ Ki Tauba:

Allah Ta'ala ne Ambiya ﷺ samet sab ko sikhaya hai ke wo har haal mein apne Rabb ki hamd-o-sana bayan karte rahe'n aur usse maghfirat-o-rahmat ki dua karte rahe'n. Chunache Syedna Aadam ﷺ se jab ghalati sarzad hui aur unhe'n ehsaan hua to Allah se apni laghzish ki maafi maangna chaahi to Allah Ta'ala se wohi alfaaz seekhe jin ke zariye unho'n ne Allah se maghfirat talab ki. Farmaan-e-Baari Ta'ala hai:

فَتَلَقّٰٓى اٰدَمُ مِنْ رَّبِّهٖ كَلِمٰتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ ۭ اِنَّهٗ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ ۝٣٧

Phir Aadam ﷺ Ne Apne Rabb Se Chand Kalimaat Seekhe, To Allah Ne Unki Tauba Qubool Karli, Beshak Wo Tauba Qubool Karne Waala Meherbaan Hai. (Surah al-Baqara: 37)

Wo kalimaat jo Allah Ta'ala ne Syedna Aadam ﷺ ko sikhaae taake unke zariye apni tauba ka elaan kare'n. Wo ye the:

رَبَّنَا ظَلَمْنَآ اَنْفُسَنَا ۫ وَاِنْ لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُوْنَنَّ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ.

Aye Hamare Rabb! Ham Ne Apne Oopar Bahut Zulm Kiya Aur Gar Toone Hame'n Maaf Na Kiya Aur Hamare Haal Par Rahem Na Kiya To Ham Beshak Khasaara Paane Waalo'n Mein Se Honge. (Surah al-Aaraaf: 23)

Baaz mufassireen ne likha hai ke Aadam ﷺ ke andar paanch (5) khoobiya'n paai gaee'n:

❶ Unho'n ne khata ka eteraaf kiya.

❷ Us par naadim hue.

❸ Apne nafs par malaamat ki

❹ Fauran tauba ki.

❺ Aur Allah ki rahmat se naaummeed nahi hue.

Aur uske bar-aks iblees-e-laeen mein paanch (5) buraiyaa'n paai gaee'n:

❶ Apne gunah eteraaf nahi kiya.

❷ Us par naadim nahi hua.

❸ Apne nafs par malaamat nahi ki, balke apne Rabb par eteraaz kiya.

❹ Tauba nahi ki.

❺ Aur Allah ki rahmat se naummeed ho gaya.

② Nuh ﵇ Ki Tauba:

Nuh ﵇ ko Allah Ta'ala ne unki qaum ko daawat-e-islam dene ke liye nabi bana kar bheja, kaha jaata hai ke unke kufr-o-shirk aur shar-o-fasaad se zameen bhar gait hi. Chunache Nuh ﵇ ne unse kaha ke main tumhe’n Allah Ta'ala ke azaab se daraane ke liye bheja gaya hoo’n. Logo! Allah ke siwa doosro’n ki ibaadat na karo, warna mujhe dar hai ke Allah ka dardnaak azaab tumhe’n apni giraft mein le lega.

اَنْ لَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّا اللّٰهَ ۭ اِنِّىْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ اَلِيْمٍ ۝۲۶ [1] (Surah Hud: 26)

Nuh ﵇ ki qaum ke sardaaro’n ne unki daawat ko radd kar diya aur unke nabi hone mein shubhaat ka izhaar kiya. Nuh ﵇ musalsal tableegh karte rahe, dalaail-o-baraheen ke zariye unhe’n daawat dete rahe. Jab qaum ke paas kufr-o-inaad[2] par qaayam rehne ki koi daleel nahi rahi aur Nuh ﵇ ke dalaail-o-baraheen kea age unho’n ne apne aap ko yaksar aajiz paaya to kehne lage ke *“Aye Nuh! Ham tumhare munazaro’n se tang aagae hain, agar tum sacche ho to jis azaab ka waada karte aae ho use laakar dikha do”*.

To Nuh ﵇ ne jawaab diya ke: *“Ye mere ikhtiyaar mein nahi hai, jab Allah chaahega azaab aaega aur us waqt tum use aajiz na bana sakoge”*. Bil-aakhir Allah Ta'ala ne Nuh ﵇ ko khabr di ke jo log ab tak imaan la chuke hain, unke alaawa ab koi imaan nahi laaega. Hasan Basri ﵀ ka qaul hai: *“Jab Allah ne Nuh ﵇ ko ba-zariya-e-wahee khabar dedi to wo unke imaan laane se na-ummeed ho gae aur unke haq mein baddua kardi ke aye Allah! Ab kisi kaafir ko zameen par na rehne de”*.

---

[1] T: Ye ke tum Allah ke siwa kisi ki ibaadat na karo. Beshak main tum par dardnaak din ke azaab se darta hoo’n [Ahsan ul Kalaam, Darussalam Edition] [RSB]

[2] T: (عِناد) Dushmani, adaawat, ladaai [FL]

Jab azaab ka aana yaqini ho gaya to Allah Ta'ala ne Nuh ﵇ ko ashti banana ka hukm diya aur uski taaleem di, taake wo unke maanne waale musalman tufaan se bach sake’n, aur kaafiro’n ki najaat ke liye shafaa-at karne se mana farma diya, is liye ke unke baare mein Allah ka faisla saadir ho chuka tha ke unko tufaan ki nazr ho jaana hai.

Jab qaum ki halaakat ka hukm aagaya aur paani poori shiddat ke saath ubalne laga to Allah Ta'ala ne Nuh ﵇ ko hukm diya ke zameen par paae jaane waale tamaam jaanwaro’n aur chidiyo’n waghaira ke jode kashti mein rakh le’n aur deegar musalmano ke saath sirf rishtedaaro’n ko sawaar kar le’n, jo un par imaan laae the.

Qatada aur Ibne Jariri ke qaul ke mutaabiq unki taadaad aath (8) thi. Nuh ﵇, unki biwi, unke teen (3) bete aur unki biwiyaa’n. Unka beta Kanaan aur unki biwi Umme Kanaan Momin nahi the. Is liye unke saath kashti par sawaar nahi hue.

Jab Nuh ﵇ aur unke saathi ‘*Bismillah*’ keh kar sawaar ho gae, kashti pahaado’n ke maanind oonche maujo’n ke darmiyaan chalne lagi, us waqt Nuh ﵇ ne apne bete ko pukaara jo kaafir hone ki wajah se kashti mein sawaar nahi hua tha, ke “*Aye mere bete! Ab bhi mauqa hai ke hamare deen mein daakhil ho jaao aur hamare saath kashti mein sawaar ho jaao aur kaafiro’n ka saath chod do*”.

Nuh ﵇ ne shafqat-e-pidri[1] se mutaassir ho kar apne Rabb se dua ki aur kaha ke “*Aye mere Rabb! Mera beta mere ghar waalo’n mein se hai aur tera waada barhaq hai, toone kaha ke apne ghar waalo’n ko bhi kashti par sawaar karlo taake sab toofaan se bach jaae’n. To aaj tu ise taufeeq de-de ke imaan le-aae aur hamare saath kashti mein sawaar ho jaae*”.

وَنَادٰى نُوْحٌ رَّبَّهٗ فَقَالَ رَبِّ اِنَّ ابْنِيْ مِنْ اَهْلِيْ وَاِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَاَنْتَ اَحْكَمُ الْحٰكِمِيْنَ ﴿۴۵﴾ [2](Surah Hud: 45)

Allah Ta'ala ne phir Nuh ﵇ ko apna hatmi-faisla[3] bata diya ke “*Aye Nuh!*

[1] T: Baap/waalid ki shafqat [RSB]

[2] T: Aur Nuh Ne Apne Rabb Ko Pukaara Chunache Usne Kaha: Aye Mere Rabb! Beshak Mera Beta Mere Ahl Mein Se Hai Aur Beshak Tera Waada Saccha Hai Aur Tu Sab Faisle Karne Waalo’n Se Badh Kar Faisla Karne Waala Hai. [Ahsan ul Kalaam, Darussalam Edition] [RSB]

[3] T: (حَتْمی) Mustaqil, pukhta, mazboot [RKT]

Wo imaan nahi laaega, is liye ke wo aapke ghar waalo'n mein se nahi hai. Aap ke ghar waale to deen-o-shariyat ke paaband aur ahle islaah hain aur wo saaleh nahi hai, is liye wo toofaan se nahi bachega". Uske baad Allah Ta'ala ne Nuh ﷺ ko tambeeh ki, ke jis maqsad ke poore taur par saaib[1] hone ka aapko ilm na ho uska Allah se sawaal mat keejiye, is liye ke aisa karna naadaano'n ka Shewa hota hai:

يٰنُوْحُ اِنَّهٗ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ ۚ اِنَّهٗ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ ۫ فَلَا تَسْـَٔلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ ؕ اِنِّيْٓ اَعِظُكَ اَنْ تَكُوْنَ مِنَ الْجٰهِلِيْنَ. [2] (Surah Hud: 46)

Faaeda: … Ulama ne isse istidlaal karte hue kaha hai ke jis baat ka mutaabiq-e-shara'[3] hone ka aadmi koi lm na ho uski dua nahi karni chaahiye.

Behrehaal jab Nuh ﷺ ko is baat ka ilm ho gaya ke unka sawaal shariyat ke mutaabiq nahi tha aur ye mahez unka wahem tha ke mumkin hai Kanaan musalman ban kar kashti par sawaar ho jaae to apni ghalati ka eteraaf kiya aur Allah se maghfirat-o-rahmat talab ki:

رَبِّ اِنِّيْٓ اَعُوْذُ بِكَ اَنْ اَسْـَٔلَكَ مَا لَيْسَ لِيْ بِهٖ عِلْمٌ ؕ وَاِلَّا تَغْفِرْ لِيْ وَتَرْحَمْنِيْٓ اَكُنْ مِّنَ الْخٰسِرِيْنَ.

Aye Mere Rabb! Main Tere Zariye Is Baat Se Panaah Maangta Hoo'n Ke Tujh Se Koi Aisa Sawaal Karu'n Jiska Mujhe Ilm Nahi Aur Agar Toone Mujhe Maaf Na Kiya Aur Mujh Par Rahem Na Kiya To Ghaata Uthaane Waalo'n Mein Ho Jaaunga. (Surah Hud: 47)

③ Yunus ﷺ Ki Tauba:

Yunus bin Qas[4] ko 'Mosul' ke ilaaqe Nenwa waalo'n ke liye Nabi bana kar bheja gaya tha, taake logo'n ko Tauheed-e-Baari Ta'ala, adl-o-insaaf, aur akhlaaq-e-hasana ki daawat de'n. Lekin unho'n ne unki daawat ko

---

[1] T: (صائِب) Durust, sahih, seedha [RKT]

[2] T: Aye Nuh! Beshak Wo Tere Ahl Mein Se Nahi, Beshak Uska Amal Nek Nahi, Lihaaza Tu Mujhse Us Cheez Ka Sawaal Na KAr Jiska Tujhe Koi Ilm Nahi. Beshak Main Tujhe Nasihat Karta Hoo'n Ke Tu Jaahilo'n Mein Se (na) Ho Jaae. [Ahsan ul Kalaam, Darussalam Edition] [RSB]

[3] T: (مُطَابِقِ شَرْع) Shariyat ke mutaabiq, islami qanoon ke mutaabiq [RSB]

[4] T: Urdu pdf mein Yunus bin Qas (یونس بن قس) hi likha hai, jabke Hazrat Yunus □ ke waalid ka naam Matta (مَتَّى) tha. Maine urdu pdf waale hi naam ko rehne diya hai [RSB]

qubool nahi kiya, balke din-ba-din unki shar-angezi[1] badhti hi gai. Aakhir-kaar unke kufr se tang aakar unhe'n dhamki di ke agar wo imaan nahi laaenge to un par Allah ka azaab aakar rahega aur khud wahan se nikal kar bait al-muqaddas aagae. Aur phir waha'n se 'Yaafa' ki taraf rawaana ho gae aur 'Tarsheesh' ki taraf jaane waali ek (1) kashti mein sawaar ho gae.

Allah ka karna aisa hua ke tez aandhi chalne lagi aur kashti ko khatra laahiq ho gaya to logo'n ne kashti ka bojh karn karne ke liye apna saamaan samandar mein phenk diya, uske baad bhi khatra na talaa to unho'n ne socha ke kashti mein zaroor koi aisa aadmi maujood hai jiski wajah se khatra laahiq hai. Chunache qura-andaazi ki to Yunus ﵇ ka naam nikla, is liye logo'n ne unhe'n samandar mein phenk diya to toofaan ruk gaya.

Allah ne machli ko bheja jisne unhe'n nigal liya. Teen (3) din tak machli ke pet mein rahe, phir dua ki, apne aap ko zaalim kaha to Allah Rabbul Izzat ne unki dua qubool karli aur machli ne saahil par aakar apne pet se unhe'n baahar phenk diya.

لَّآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنْتَ سُبْحٰنَكَ اِنِّیْ كُنْتُ مِنَ الظّٰلِمِیْنَ.

Tere Siwa Koi Maabood Nahi Hai, Tu Tamaam Uyoob Se Paak Hai, Main Beshak Zaalim Tha. (Surah al-Ambiya: 87)

Dua Ki Fazilat:

Trimizi, Nasai aur Haakim waghairahum ne Saad bin Abi Waqaas ﵁ se riwayat li hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya: "*Yunus ki dua jab wo machli ke pet mein the:* ﴿لَّآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنْتَ سُبْحٰنَكَ اِنِّیْ كُنْتُ مِنَ الظّٰلِمِیْنَ﴾ *thi. Jab bhi koi musalman apne Rabb se kisi haajat ke liye ye dua karega qubool ki jaaegi. Mohaddis Albani* ﵀ *ne is hadees ko sahih kaha hai. Ahmad, Haakim aur Tirmizi ne Ibne Masood* ﵁ *se riwayat ki hai ke aayat mein 'zulmaat'* ﴿الظُّلُمٰتِ﴾ *yaane taareekiyo'n se muraad raat ki taareeki, machli ke pet ki taareeki aur samandar ki taareeki hai*". (Taiseer-ur-Rahman: P937)

[1] T: (شر اَنگیزی) Fitna-o-fasaad, sharaarat, fitna-pardaazi, phoot daalna [RKT]

④ Chaar-sau (400) Aadmiyo'n Ke Qaatil Ki Tauba

Syedna Abu Saeed bin Maalik bin Sinaan al-Khudri ﷺ bayan karte hain ke Nabi-e-Akram ﷺ ne irshad farmaya: "Tum se pehle zamane mein ek (1) aadmi tha, jisne ninaawe (99) qatl kiye the, usne roo-e-zameen ke sabse bade aalim ke baare mein daryaaft kiya to use ek (1) raahib[1] ka pataa bataya gaya, wo raahib ke paas haazir hue aur kaha: "*Maine ninaawe (99) qatl kiye hain, kya meri tauba qubool ho sakti hai?*" Raahib ne kaha: "*Nahi*". Us par usne raahib ko bhi qatl karke sau (100) ka adad[2] poora kar diya. Usne phir zameen ke sabse bade aalim ke baare mein daryaaft kiya, to use ek (1) aalim-e-deen ka pata bataaya gaya, usne aalim se kaha: "*Maine sau (100) qatl kiye hain, kya meri tauba qubool hone ki koi soorat hai?*" Aalim-e-deen ne kaha: "*Haa'n! Falaa'n ilaaqe mein chale jaao, wahan kuch log Allah Ta'ala ki ibaadat karte hain, tum bhi unke saath mil kar Allah Ta'ala ki ibaadat karo aur apni is zameen ki taraf waapas mat aana, ye buraai ki zameen hai*".

Wo aadmi wahan se chal pada, jab theek darmiyaan raaste mein pohoncha to uski maut ka waqt aagaya, uske baare mein rahmat ke farishte aur azaab ke farishte aapas mein jhagad pade. Rahmat ke farishto'n ne kaha: "*Ye tauba karke chala tha aur apne dil ko Allah ki taraf mod chuka tha*". Azaab ke farishto'n ne kaha: "*Isne qatan koi nek kaam nahi kiya*". Ab Ek (1) farishta aadmi ki soorat mein unke paas aaya, farishto'n ne us aadmi-numa farishte ko apna faisal bana liya, us faisla karne waale farishte ne kaha:

قِيْسُوا مَا بَيْنَ الْأَرْضَيْنِ فَإِلَى أَيَّتِهِمَا كَانَ أَدْنَى فَهُوَ لَهُ، فَقَاسُوا فَوَجَدُوهُ أَدْنَى إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي أَرَادَ فَقَبَضَتْهُ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ.

"*Dono muqamaat ke darmiyaan ka faasla naap lo, jis muqaam se wo qareeb hai usi mein uska shumaar kar lo, farishto'n ne poore faasle ko naapa to jis ilaaqe ki taraf uska rukh tha wo qareeb-tar nikla, lihaaza rahmat ke farishto'n ne uski rooh qabz ki*". (Sahih Muslim: H7008)

Ek-doosri riwayat ke alfaaz hain ke:

---

[1] T: (راہِب) Nasaara ka peshwa, taarik-ud-duniya, paadri [RKT]

[2] T: (عَدَد) Ginti, shumaar, taadaad [RKT]

فَكَانَ إِلَى الْقَرْيَةِ الصَّالِحَةِ أَقْرَبَ مِنْهَا بِشِبْرٍ فَجُعِلَ مِنْ أَهْلِهَا.

"*Wo aadmi nek logo'n ki basti ke ek (1) baalisht qareeb tha, chunache use nek logo'n mein shumaar kiya gaya*". (Sahih Muslim: H7009)

Ek (1) aur riwayat mein hai:

فَأَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلى هَذِهِ أَنْ تَبَاعَدِي ، وَإِلَى هَذِهِ أَنْ تَقَرَّبِي وَقَالَ: قِيْسُوا مَا بَيْنَهُمَا فَوُجِدَ إِلَى هَذِهِ أَقْرَبَ بِشِبْرٍ فَغُفِرَ لَهُ.

"*Allah Ta'ala ne bure ilaaqe ki zameen ko hukm diya ke tu door ho ja (lambi ho ja) aur nek ilaaqe ki zameen ko hukm diya ke tu qareeb ho ja. Neez Allah Ta'ala ne hukm diya ke un dono ilaaqo'n ka raqba naap lo, chunache use nek ilaaqe ki taraf ek (1) baalisht qareeb paaya gaya (natijatan) uski bakhshish ho gai*". (Sahih Bukhari: H3470)

⑤ Syedna Maaiz Aslami ﷺ Ki Tauba:

Ham is ummat ke ibtidaai aur darakhshaa'n[1] daur, yaane Sahaba Kiraam ﷺ ke daur mein tauba ka ek (1) namoona pesh karte hain. Syedna Bareeda al-Aslami ﷺ bayan karte hain: "*Maaiz bin Maalik al-Aslami Rasool Allah ﷺ ki khidmat mein haazir hue aur arz kiya: Aye Allah ke Rasool! Maine apni jaan par zulm kiya hai aur zina kar baitha hoo'n, meri khwahish hai ke aap mujhe paak kar de'n*". Aap ﷺ ne use waapas bhej diya, agle din wo phir aagaya, aur kehne laga: "*Aye Allah ke Rasool! Maine zina kiya hai*".

Aap ﷺ ne use dobaara waaps lauta diya, phir Rasool Allah ﷺ ne uski qaum ko paighaam bhej kar daryaaft kiya ke "*Tumhare ilm ke mutaabiq Maaiz ki aql mein koi futoor to nahi, ya tum use badla shia aqaaed to nahi paate ho?*" Qaum waalo'n ne jawaab diya: "*Hamari maalumaat ke mutaabiq wo kaamil aql ka maalik hai aur hamare khayaal ke mutaabiq wo nek aadmi hai*". Maaiz teesre din phir aae, Aap ﷺ ne unke baare mein dobaara daryaaft farmaya, to qaum waalo'n ne kaha: "*Na to iska kirdaar badla hai aur naahi iski aql mein koi kotaahi waaqe hui hai*".

---

[1] T: (دَرَخْشاں) Chamakta hua, raushan, chamkeela, pur-noor [RKT]

Chunaache chauthe roz unke liye ek (1) gadha[1] khoda gaya, phir Aap ﷺ ke hukm se unhe'n sangsaar kar diya gaya. Rasool Allah ﷺ ne faramaya: "*Maaiz ne aisi tauba ki hai ke agar use ek (1) qaum par taqseem kar diya jaae to wo unhe'n waafir[2] thehregi*". (Sahih Muslim: H4431)

⑥ Ghamdiya Khatoon Ki Tauba:

Ek (1) Ghamdiya Khatoon bhi aai aur usne darkhwaast ki ke "*Aye Allah ke Rasool! Main zina kar baithi hoo'n, mujhe paak kar de'n*". Aap ﷺ ne use bhi waapas lauta diya. Agle din usne phir aakar kaha ke: "*Aye Allah ke Rasool! Aap mujhe kyoun waapas lautaate hain, shayad aap mujhe bhi us tarah waapas lautana chaahte hain jis tarah Maaiz ko waapas lautaya tha. Allah ki qasam! Main to haamila ho chuki hoo'n!*".

Aap ne ye bayan sunne ke baad farmaya: "*Tab to saza naafiz nahi ho sakti, jaao aur wilaadat ke baad aana*". Jab Ghamdiya ne bacche ko janam de liya to use ek (1) kapde mein lapet kar le aai aur kaha: "*Main bacche ko janam de chuki hoo'n*". Aap ﷺ ne farmaya: "*Ise le jaao aur doodh pilaao, yahan tak ke tum iska doodh chuda do*". Jab usne doodh chudwaya to bacche ko le aai aur uske haath mein roti ka tukda tha.

Kehne lagi: "*Aye Allah ke Rasool! Iska doodh maine chudwa diya hai aur ab ye khana khaata hai*". Rasool Allah ﷺ ne baccha ek (1) musalman ke hawaale kar diya. Phir Aap ﷺ ke hukm se uske liye seena tha ghada khoda gaya aur aap ke hukm se logo'n ne use sangsaar kar diya. Syedna Khalid bin Waleed رضی اللہ عنہ ne ek (1) patthar Ghamdiya ke sar par maara to khoon ke cheente Syedna Khalid رضی اللہ عنہ ke chehre par aapade, us par Syedna Khalid رضی اللہ عنہ ne us khatoon ko bura-bhala kaha. Nabi-e-Mukarram ﷺ ne unke alfaaz sune to farmaya:

مَهْلًا يَا خَالِدُ! فَوَ الَّذِیْ نَفْسِیْ بِيَدِهٖ! لَقَدْ تَابَتْ تَوْبَةً لَوْ تَابَهَا صَاحِبُ مَكْسٍ لَغُفِرَلَهٗ.

"*Khalid zara ruk kar! Us zaat ki qasasm jiske haath mein meri jaan hai! Is aurat ne aisi tauba ki hai ke gar logo'n se ghuda-tax lene waala bhi aisi tauba karta to uski bakhshish ho jaati*". (Sahih Muslim: H4432)

---

[1] T: (گڑھا) (khudi hui zameen) [RSB]
[2] T: (وَافِر) Ziyaada, kaseer, kasrat se, bohot [RKT]

Phir Aap ﷺ ke hukm se uski namaz-e-janaza adaa ki gai aur use dafan kar diya gaya.

Ek (1) doosri riwayat mein hai ke Syedna Umar ﷺ ne daryaaft kiya: "*Aye Allah ke Rasool! Aap ne use rajm kiya hai aur uski namaz-e-janaza bhi adaa karte hain. Aap ﷺ ne farmaya:*"

لَقَدْ تَابَتْ تَوْبَةً لَو قُسِّمَتْ بَيْنَ سَبْعِينَ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ لَوْ سِعَتْهُمْ، وَهَلْ وَجَدْتَ شَيْئًا أَفْضَلَ مِنْ أَنْ جَادَتْ بِنَفْسِهَا لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ.

"*Yaqinan isne aisi tauba ki hai ke agar madina ke sattar (70) aadmiyo'n par taqseem kardi jaae to sab ki bakhshish ho jaae, kya tum ne isse bhi afzal koi kaam dekha hai ke usne apni jaan Allah ko raazi karne ki khaatir qurbaan kardi*". (Sahih Muslim: H4433)

Baab Number 13: Gunaho'n Ko Dho Dene Waale Chand Aamaal

Allah Rabbul Aalameen ka hampar bada fazl hai ke usne hamare liye baaz aise aamaal mashroo[1] qaraar diye jo gunaho'n aur khataao'n ko mitaane waale hain. Un mein se baaz aamaal ka zikr Allah Ta'ala ki kitab Quran-e-Majeed mein, aur baaz ka ahadees-e-sahiha mein aaya hai.

Allama Ibne Hajar ﷺ ne is baare mein 'Maarifat al-khisaal al-mukaffirah liz Zunoob al-Muqaddamah wal muakhkharah' 'مَعْرِفَةُ الْخِصَالِ الْمُكَفِّرَةِ لِلذُّنُوبِ الْمُقَدَّمَةِ وَالْمُؤَخَّرَةِ' ke naam se ek (1) kitaab tasneef ki hai. Ham ne un aamaal ko is kitaab aur is mauzu ki doosri kitab 'Mukaffirah az-Zunoob' 'الْمُكَفِّرَةِ الذُّنُوبِ' az Shaikh Saleem al-Hilali se akhaz kiya hai.

① Masjid Ki Taraf Chalna:

Farman-e-Nabwi ﷺ hai:

أَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى مَا يَمْحُو اللَّهُ بِهِ الْخَطَايَا وَيَرْفَعُ بِهِ الْدَّرَجَاتِ قَالُوْا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ: إِسْبَاغُ الْوُضُوءِ

[1] T: (مَشْرُوع) (Shariyat ki roo-se) Jaaez, mutaiyyan, muqarrar [RKT]

عَلَى الْمَكَارِهِ، وَكَثْرَةُ الْخُطَا إِلَى الْمَسَاجِدِ، وَانْتِظَارُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصَّلَاةِ، فَذَلِكُمُ الرِّبَاطُ فَذَلِكُمُ الرِّبَاطُ فَذَلِكُمُ الرِّبَاطُ.

"*Main tumhe'n aisi cheez na bataau'n jisse Allah tamaam gunah mitaa deta hai aur uske zariye darajaat ko buladn kar deta hai?*" Sahaba ﷺ ne kaha: "*Kyoun nahi aye Allah ke Rasool!*" To Rasool Allah ﷺ ne farmaya: "*Napasandidgi ke bawujood acchi tarah wazu karna aur masjido'n ki taraf ziyaada qadam chalna aur ek (1) namaz ke baad (aane waali) doosri namaz ka intezaar karna, pas (farmaya) ye tumhare liye ribaat hai ye ribaat hai, ye ribaat hai*". (Muwatta Maalik: H77; Sahih Muslim: H587; Sahih Targheeb wat Tarheeb: H185; Sunan Tirmizi: H51; Sahih Ibne Hibban: H1038; Sahih Ibne Khuzaima: H5)

② Ek (1) Namaz Ke Baad (Aane Waali) Doosri Namaz Ka Intizaar Karna:

Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

أَتَانِي اللَّيْلَةَ رَبِّي فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ فَقَالَ ، يَا مُحَمَّدُ! قُلْتُ: تدبى لَبَّيْكَ رَبِّي وَسَعْدَيْكَ ، قَالَ: فِيمَ يَخْتَصِمُ الْمَلَأُ الْأَعْلَى؟ قُلْتُ: رَبِّي لَا أَدْرِي، فَوَضَعَ يَدَهُ بَيْنَ كَتِفَيَّ فَوَجَدْتُ بَرْدَهَا بَيْنَ ثَدْيَى فَعَلِمْتُ مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ ، فَقُلْتُ لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ ، قَالَ فِيمَ يَخْتَصِمُ الْمَلَأُ الْأَعْلَى؟ قُلْتُ فِي الدَّرَجَاتِ ، وَالْكَفَّارَاتِ وَنَقَلِ الْأَقْدَامِ إِلَى الْجَمَاعَاتِ ، وَإِسْبَاغِ الْوُضُوءِ فِي الْمَكْرُوهَاتِ، وَانْتِظَارِ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصَّلَاةِ ، وَمَنْ يُحَافِظْ عَلَيْهِمْ عَاشَ بِخَيْرٍ ، وَمَاتَ بِخَيْرٍ ، وَكَانَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ.

Raat (khwaab mein) mere paas mera Rabb acchi soorat mein aaya aur kaha: "*Aye Muhammad!*". Maine kaha: "*Aye mere Rabb! Main haazir hoo'n*". Farmaya: "*(Kya aapko maaloom hai) Aalam-e-baala mein jhagda kiske mutaalliq hota hai?*" Maine kaha: "*Aye mere Rabb! Mujhe maaloom nahi*". Pas usne apna haath mere kandho'n ke darmiyaan rakha jiski thandak maine apni chaati mein mehsoos ki, pas mujhe mashriq aur maghirb ki cheezo'n ke mutaalliq maalumaat mil gaee'n.

Pas kaha: "*Aye Muhammad!*" Maine kaha: "*Main haazir hoo'n*". Farmaya: "*Kya aapko maaloom hai ke aalam-e-baala mein jhagda kis cheez ke mutaalliq hota hai?*" Maine kaha: "*Haa'n! Kaffaaraat, darajaat, namaz-e-ba-jamaat ke liye qadmo'n chalne, na-chaahte hue wazu karne aur ek (1) namaz ke baad doosri namaz ka intezaar karne mein hota hai.*

Aur jisne in (paancho’n namazo’n) ki hifaazat ki wo khair ke saath rahega aur khair par uski maut aaegi aur apne gunaho’n se (is tarah) paak-o-saaf ho jaaega, jaise wo us din tha ke jis din uski maa ne use janam diya tha”. (Sahih Tirmizi: H2581; Musnad Abi Yaala: H2611; Sahih Targheeb wat Tarheeb: H94)

③ Aashoora Aur Yaum-e-Arfa Ka Roza Rakhna:

Nabi ﷺ ka farman hai:

وَصِيَامُ يَوْمِ عَرَفَةَ إِنِّي أَحْتَسِبُ عَلَى اللَّهِ أَنْ يُكَفِّرَ السَّنَةَ الَّتِي بَعْدَهُ وَالسَّنَةَ الَّتِي قَبْلَهُ ، وَصَوْمُ يَوْمِ عَاشُورَاءَ إِنِّي أَحْتَسِبُ عَلَى اللَّهِ أَنْ يُكَفِّرَ السَّنَةَ الَّتِي قَبْلَهُ.

“Mujhe Allah par yaqeen hai ke jo shakhs yaum-e-arfa ka roza rakhe to Allah uske ek (1) saal pehle aur ek (1) saal baad ke gunah maaf kar diye jaate hain. Aur jo aadmi yaum-e-aashoora ka roza rakhe to Allah uske ek (1) saal pehle ke gunah maaf kar dete hain”. (Sunan Abu Dawood: H2425; Sunan Tirmizi: H749; Sahih Jaame Sagheer: H3853)

④ Ramzan Ka Qiyaam Karna:

Nabi ﷺ ka farmana: ‘مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيْمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ’

“Jo aadmi haalat-e-imaan mein aur sawaab ki niyyat se ramzan (ki raato’n) mein qiyaam kar le to Allah uske tamaam saabiqa gunah maaf kar deta hai”. (Sahih Bukhari: H2009; Sahih Muslim: H1779; Sahih Jaame Sagheer: H644)

⑤ Hajj-e-Mabroor Karna:

Nabi ﷺ ka farman hai: ‘مَنْ حَجَّ لِلَّهِ فَلَمْ يَرْفُثْ وَلَمْ يَفْسُقْ رَجَعَ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ’

“Jisne Allah ke liye hajj kiya aur us mein jimaa aur koi fisq waala kaam na kiya to wo aise hi lautega jaisa ke aaj hi usko uski maa ne janam diya hai”. (Sahih Bukhari: H1521)

Doosre muqaam par farmaya: ‘حَجٌّ مَّبْرُورٌ لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلَّا الْجَنَّةَ’

“Hajj emabroor ki jaza jannat hi hai”. (Musnad Ahmad: V3 P334; Sahih Jaame Sagheer: H3170)

⑥ Tangdast Ko Mohlat Dena:

Syedna Abu Huraira ﷺ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

كَانَ تَاجِرٌ يُدَايِنُ النَّاسَ فَإِذَا رَأَى مُعْسِرًا قَالَ لِفِتْيَانِهِ ، تَجَاوَزُوْا عَنْهُ لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يَتَجَاوَزَ اللَّهُ عَنَّا.

"Ek (1) taajir logo'n ko qarz diya karta tha jab wo kisi tangdast aadmi ko dekhta to apne saathiyo'n ko kehta ke use mohlat de do (2), shayad ke Allah Ta'ala hamare gunaho'n se tajaawuz farmae". (Sahih Bukhari: H2079)

⑦ Buraai Ke Fauran Baad Neki Karna:

Allah Tabaarak wa Ta'ala ka farman hai:

إِنَّ الْحَسَنٰتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّاٰتِ.

Beshak Nekiyaa'n Buraiyo'n Ko Hata Deti Hain. (Surah Hud: 114)

Aur Nabi ﷺ ne Syedna Maaz ﷺ ko yemen ki taraf rawaana karte hue wasiyyat farmai:

يَا مُعَاذَ! اِتَّقِ اللَّهَ حَيْثُمَا كُنْتَ، وَأَتْبِعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمْحُهَا ، وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ.

"Aye Maaz! Jahan bhi ho Allah se darte rehna aur buraai ke (fauran) baad neki karna wo us (buraai) ko mita degi aur loog'n ke saath husn-e-akhlaaq se pesh aana". (Musnad Ahmad: V5 P153; Sunan Tirmizi: H1987; Sahih Jaame sagheer: 97)

⑧ Salaam Kehna Aur Accha Kalaam Karna:

Nabi ﷺ ka farman hai: 'إِنَّ مَوْجِبَاتِ الْمَغْفِرَةِ بَذْلُ السَّلَامِ ، وَحُسْنُ الْكَلَامِ'

"Beshak maghfirat ko waajib karne waali ashiya mein se salaam kehna aur acchi guftagu karna bhi hai". (Makaarim al-Akhlaaq: P33; Silsila Ahadees Sahiha: H1035)

⑨ Aazmaaish Par Sabr Karna:

Nabi ﷺ ka farman hai:

إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: إِنِّي إِذَا ابْتَلَيْتُ عَبْدًا مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنًا فَحَمِدَنِي عَلَى مَا ابْتَلَيْتُهُ فَإِنَّهُ يَقُومُ مِنْ مَضْجَعِهِ ذَلِكَ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ مِنَ الْخَطَايَا ، وَيَقُولُ الرَّبُّ عَزَّ وَجَلَّ: أَنَا قَيَّدْتُ عَبْدِي وَابْتَلَيْتُهُ، وَأَجْرُوا لَهُ كَمَا كُنتُمْ تُجْرُوْنَ لَهُ.

Beshak Allah Ta'ala farmata hai: “*Jab main apne momin bando’n mein se kisi ko aazmaata hoo’n aur wo us aazmaaish par meri taareef karta hai to beshak wo apni khwaabgaah se aise uthega jaisa ke uski maa ne use aaj janam diya hai*” Aur Allah Ta'ala kehta hai ke “*Maine apne bande ko qaid kiya aur use aazmaaya bhi, to aaj tum use ajr de do (2), jis tarah tum use ba-haalat-e-aafiyat ajr dete the*”. (Musnad Ahmad: V4 P123; Silsila Ahadees Sahiha: H144)

⑩ Namaz-e-Juma Aur Ramzan Ke Rozo’n Par Muhaafazat Karna:

Nabi ﷺ ka farman hai:

الصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ ، وَالْجُمْعَةُ إِلَى الْجُمْعَةِ، وَرَمَضَانُ إِلَى رَمَضَانَ مُكَفِّرَاتٌ لِمَا بَيْنَهُنَّ إِذَا اجْتَنَبَ الْكَبَائِرَ.

“*Paanch (5) namaze’n aur ek (1) juma doosre juma tak aur ramzan doosre ramzan tak gunaho’n ko mita dene waale hain, jabke kabaair se ijtinaab kiya jaae*”. (Sahih Muslim: H552)

⑪ Acchi Tarah Wazu Karna:

Syedna Abu Huraira ؓ se riwayat hai ke beshak Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

إِذَا تَوَضَّأَ الْعَبْدُ الْمُسْلِمُ أَوْ الْمُؤْمِنُ فَغَسَلَ وَجْهَهُ خَرَجَ مِنْ وَجْهِهِ كُلُّ خَطِيئَةٍ نَظَرَ إِلَيْهَا بِعَيْنَيْهِ مَعَ الْمَاءِ أَو مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ أَو نَحْوَ هُذَا ، وَإِذَا غَسَلَ يَدَيْهِ خَرَجَتْ مِنْ يَدَيْهِ كُلُّ خَطِيئَةٍ كَانَ بَطَشَتْهَا يَدَاهُ مَعَ الْمَاءِ أَو مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ حَتَّى يَخْرُجَ نَقِيًّا مِنَ الذُّنُوبِ.

“*Jab koi musalman ya momin banda wazu karte hue apne chehre ko dhota hai to uske chehre se paani ke saath ya paani ke aakhir qatre ke saath uske chehre ke tamaam gunah jhad jaate hain. Jo usne aankho’n se dekh kar kiye hote hain. Aur jab wo apne haatho’n ko dhota hai to haatho’n ke gunah paani ke saath ya paani ke aakhri qatre ke saath gir jaate hain, jo usne apne haatho’n ke saath kiye hote hain, hatta ke wo gunaho’n se paak-o-saaf ho jaata hai*”. (Sahih Sunan Tirmizi: H2; Muwatta: H75; Musnad Ahmad: V2 P303; Sunan Daarmi: H724)

⑫ Gunaho’n Ko Mitaane Waale Azkaar:

❶ Syedna Saad bin Abi Waqaas ﷛ bayan karte hain ke Nabi ﷺ ne farmaya:

مَنْ قَالَ حِيْنَ يَسْمَعُ الْمُؤَذِّنَ أَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ ، رَضِيْتُ بِاللَّهِ رَبًّا وَبِمُحَمَّدٍ رَّسُوْلاً وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا ، غُفِرَ لَهُ ذَنْبُهُ.

“Koi shakhs muezzin (ki azaan) sune aur wo kahe:”

أَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ ، رَضِيْتُ بِاللَّهِ رَبًّا وَبِمُحَمَّدٍ رَّسُوْلاً وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا

“Main gawaahi deta hoo’n ke Allah ke siwa koi haqiqi maabood nahi aur wo akela hai, uska koi shareek nahi. Aur main gawaahi deta hoo’n ke Muhamamd ﷺ Allah ke bande aur Rasool hain. Aur main Allah ke Rabb hone aur Muhammad ﷺ ke Rasool hone, aur islam ke deen hone par raazi hoo’n. To uske saare gunah maaf kar diye jaate hain”. (Sahih Muslim: H851)

❷ Aur Nabi ﷺ ka farman hai:

مَنْ قَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ ، حُطَّتْ عَنْهُ خَطَايَاهُ وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبْدِ الْبَحْرِ.

“Jo shakhs din mein sau (100) martaba ‘سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ’ kahe to uski khataao’n ko mita diya jaata hai, agarche samandar ki jhaag ke baraabar kyou’n na ho’n”. (Sahih Bukhari: H6405)

❸ Abu Huraira ﷛ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

مَنْ سَبَّحَ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلٰوةٍ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَحَمِدَ اللَّهَ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ ، وَكَبَّرَ اللّٰهَ ثَلَاثًا وَثَلْثِينَ فَتِلْكَ تِسعَةٌ وَتِسْعُوْنَ، وَقَالَ تَمَامَ الْمِائَةِ ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ، غُفِرَتْ خَطَايَاهُ وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ.

“Jo shakhs har namaz ke baad tentees (33) martaba ‘سُبْحَانَ اللّٰهِ’, tenteens (33) martaba ‘اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ’, aur tentees (33) marabata ‘اَللّٰهُ اَكْبَرُ’ kahe, pas ye ninaanwe (99) poore hue. Aur Sau (100) ka adad poora karne ke liye kahe:”

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ.

"Allah ke siwa koi haqiqi maabood nahi, wo akela hai aur uska koi shareek nahi aur usi ke liye badshahi hai aur usi ke liye hamd hai aur wo har cheez par qaadir hai" To uske gunaho'n ko maaf kar diya jaata hai agarche samandar ki jhaag ke baraabar hi kyou'n na ho'n. (Sahih Muslim: H1352)

❹ Syedna Maaz bin Anas ﷺ se riwayat hai ke beshak Allah ke Rasool ne farmaya:

مَنْ أَكَلَ طَعَامًا ، ثُمَّ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنِي هَذَا الطَّعَامَ ، وَرَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةٍ ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ.

"Jo shakhs khaana khaae, aur phir kahe:"

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنِي هَذَا الطَّعَامَ ، وَرَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةٍ.

"Tamaam taareefe'n Allah ke liye hain jisne mujhe ye khana khilaaya aur meri kisi bhi koshish aur taaqat ke baghair mujhe khana ataa kiya". (Sunan Tirmizi: H3456 Allama Albani ne ise 'Hasan' kaha hai)

❺ Rasool Allah ﷺ ne farmaya: *"Aur jo shakhs kapde pehente hue ye duaaiya alfaaz kahe, to uske pichle tamaam gunah maaf kar diye jaate hain. (Kalimaat ye hain)"*

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَسَانِي هَذَا الثَّوْبَ، وَرَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةٍ.

"Tamaam taareefe'n Allah ke liye hain jisne mujhe ye kapde pehnaae aur meri kisi bhi koshish aur taaqat ke baghair mujhe ye kapde ataa kiye". (Sahih Abu Dawood: H4023)

⑬ Azaan Dena:

Rasool Allah ﷺ ka farman hai: 'إِنَّ الْمُؤَذِّنَ يُغْفَرُ لَهُ مَدَى صَوْتِهِ'

"Beshak muezzin ke gunah uski aawaaz ki miqdaar barabar maar kar diye jaate hain". (Musnad Ahmad: V2 P266; Sahih Jaame Sagheer: H1929)

⑭ Namaz-e-Panjgaana:

Syedna Abu Huraira ﷺ se riwayat hai ke beshak unho'n ne Nabi ﷺ se suna, Aap ﷺ farma rahe the:

أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَنَّ نَهَرًا بِبَابِ أَحَدِكُمْ يَغْتَسِلُ فِيْهِ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسًا ، مَا تَقُوْلُ ذَلِكَ يُبْقِي مِنْ دَرَنِهِ؟ قَالُوا لَا يُبْقِي مِنْ دَرَنِهِ شَيْئًا قَالَ فَذَلِكَ مَثَلُ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ ، يَمْحُوا اللَّهُ بِهِ الْخَطَايَا.

"*Tumhara kya khayaal hai ke agar tum mein se kisi ke darwaze ke saamne nehr*[1] *ho, aur wo us mein ek (1) din mein paanch (5) dafa gusl kare, to uske jism par kya koi mael-kuchael baaqi rahegi?*" Sahaba ﷺ ne kaha: "*Nahi*". To Aap ﷺ ne farmaya: "*Ye paanch (5) namazo'n ki misaal hai, Allah inki wajah se us aadmi ki tamaam khataae'n maaf kar deta hai*". (Sahih Bukhari: H528; Sahih Muslim: H1522)

Nabi ﷺ ne mazeed farmaya:

الصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ ... مُكَفِّرَاتٌ مَا بَيْنَهُنَّ إِذَا اجْتَنَبَ الْكَبَائِرَ.

"*Paanch (5) namaze'n, apne darmiyaan waale gunaho'n ko mita deti hain, jab aadmi kabira gunaho'n se bache*". (Sahih Muslim: H552)

Ibne Hajar ﷬ ne Fath-ul-Baari: V2 P12 mein pehli hadees ki ye tashreeh ki hai ke "*Paanch (5) namazen apne darmiyan waale gunaho'n ko mita deti hai, yaane poore din mein jab wo kabira gunaho'n se bache*"… Wallhu Aalam

⑮ Kasrat-e-Sujood:

Nabi ﷺ ka farman hai:

عَلَيْكَ بِكَثْرَةِ السُّجُودِ لِلَّهِ فَإِنَّكَ لَا تَسْجُدُ لِلَّهِ سَجْدَةً إِلَّا رَفَعَكَ اللَّهُ بِهَا دَرَجَةً ، وَحَطَّ عَنْكَ بِهَا خَطِيئَةً.

"*Tujhe Allah ki raza ki khaatir kasrat se sajde karne chaahiye jab bhi tu sajda karta hai to uske saath Allah tumhara ek (1) darja buland karta hai aur ek (1) ghalati maaf kar deta hai*". (Sahih Muslim: H1093)

Syedna Rabeea bin Kaab al-Aslami ﷺ se riwayat hai, wo farmate hain ke main Rasool Allah ﷺ ke saath raaz guaara karta tha, pas main aapke liye wazu aur qazaa-e-haajat ke liye paani laaya to Aap ﷺ ne mujhe farmaya:

سَلْ . فَقُلْتُ : أَسْأَلُكَ مُرَافَقَتَكَ فِي الْجَنَّةِ ، قَالَ أَوْ غَيْرَ ذَلِكَ؟ قُلْتُ : هُوَ ذَاكَ قَالَ: فَأَعِنِّي عَلَى نَفْسِكَ بِكَثْرَةِ السُّجُودِ.

[1] T: Nadi, behta hua paani [RSB]

"*Sawaal karo!*" maine kaha: "*Main Jannat mein aapki rafaaqat chaahta hoo'n*". To Aap ﷺ ne farmaya: "*Iske alaawa kuch aur bhi chaahiye?*" Maine kaha: "*Yehi chaahiye*". Aap ﷺ ne farmaya: "*Phir kasrat-e-sujood ke saath meri madad karo*". (Sahih Muslim: H1094)

Imam Nawavi رحمه الله farmate hain ke us hadees ki wazaahat is hadees se bhi hoti hai jis mei Aap ﷺ ne farmaya: 'أَقْرَبُ مَا يَكُوْنُ الْعَبْدُ مِنْ رَّبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ'

"*Banda apne Rabb ke ziyaada qareeb sajde ki haalat mein hota hai*".

Aur usi ke muwaafiq Allah ka farman bhi hai:

وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ.

Sajda Karo Aur Allah Ke Qareeb Ho Jaao. (Surah al- Alaq: 19)

Kyounke sajda karna tawaazo[1] aur Allah ki bandi ka sabab hai. Kisi shaayar ne kya khoob kaha hai:

Wo sajda jisse rooh kaanp jaati thi
Aaj isi ko taraste hain zameen-o-aasmaan

⑯ Namaz Ke Liye Chalna:

Syedna Abu Huraira رضي الله عنه bayan karte hain ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

وَذَلِكَ أَنَّهُ إِذَا تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ، ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الْمَسْجِدِ لَا يُخْرِجُهُ إِلَّا الصَّلَاةُ، لَمْ يَخْطُ خُطْوَةً إِلَّا رُفِعَتْ لَهُ بِهَا دَرَجَةٌ ، وَحُطَّ عَنْهُ بِهَا خَطِيئَةٌ.

"*Aur ye ke beshak jab banda wazu kare aur accha wazu kare, phir wo masjid ki taraf nkel aur usko sirf namaz ne hi ghar se nkla ho, jab bhi koi qadam uthaata hai, tu us par uska ek (1) darja kar diya jaata hai, aur ek (1) khata mita di jaati hai*". (Sahih Bukhari: H647)

⑰ Namaz Mein Aameen Ka Farishto'n Ki Aameen Se Milna:

Nabi ﷺ ka farman hai:

إِذَا قَالَ الْإِمَامُ ﴿ غَيْرِ الْمَغْضُوْبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّآلِّيْنَ ﴾ ، فَقُولُوا: آمِينَ ، فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ قَوْلُهُ قَوْلَ الْمَلَائِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ.

---

[1] T: (تَواضُع) Khaatir-madaarat, inkisaari, aajizi, humility, politeness [RKT]

“Jab imam ﴿غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّآلِّيْنَ﴾ kahe to tum kaho: Aameen. Pas jis shakhs ki aameen farishto’n ki aameen ke saath mil gai, to uske tamaam saabiqa gunah maaf kar diye jaate hain”. (Sahih Muslim: H920; Sahih Bukhari: H782)

⑱ Ruku Se Uthne Ke Baad ‘اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ’ Padhna:

Syedna Abu Huraira ﷛ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

إِذَا قَالَ الإِمَامُ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، فَقُولُوا اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ ، فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ قَوْلُهُ قَوْلَ الْمَلاَئِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ.

“Jab Imam ‘سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ’ kahe to tum ‘رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ’ kaho. kyounke jiska ye kehna farisho’n ke kehne ke saath ho gaya, uske pichle tamaam gunah bakhsh diye jaaenge”. (Sahih Bukhari: H796)

⑲ Qiyaam-ul-Lail:

Syedna Abu Umama al-Baahili ﷛ farmate hain ke Rasool Allah ﷺ ka farman hai:

عَلَيْكُمْ بِقِيَامِ اللَّيْلِ فَإِنَّهُ دَابُ الصَّالِحِيْنَ قَبْلَكُمْ وَهُوَ قُرْبَةٌ لَكُمْ إِلَى رَبِّكُمْ، وَمُكَفِّرَةٌ لِلسَّيِّئَاتِ، وَمَنْهَاةٌ لِلإِثْمِ.

“Tum par qiyaam-ul-lail laazim hai, kyounke wo tumse pehle nek logo’n ki aadat hai aur tumhare liye tumhare parwardigaar ke qurb ka zariya hai aur buraiyo’n ko mitaane waala aur gunaho’n se rokne waala hai”. (Mustadrak Haakim: V1 P308, Haakim aur Allama Albani ne Irwa al-Ghaleel: V2 P199 mein ise ‘Hasan’ qaraar diya hai)

⑳ Allah Ki Raah Mein Jihaad Karna:

Syedna Abdullah bin Amr bin al-Aas ﷛ bayan karte hain ke beshak Rasool Allah ﷺ ne farmaya:

يُغْفَرُ لِلشَّهِيدِ كُلُّ ذَنْبٍ إِلَّا الدَّيْنَ.

“Qarz ke alaawa Shaheed ke tamaam gunah maaf kar diye jaate hain”. (Sahih Muslim: H4889)

Allah Tabaarak wa Ta'ala ka irshad hai:

إِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ ؕ يُقَاتِلُوْنَ فِیْ سَبِيْلِ اللّٰهِ فَيَقْتُلُوْنَ وَيُقْتَلُوْنَ ۟

Bila-shubha Allah Ta'ala Ne Musalmano Se Unki Jaano Ko Aur Unke Maalo’n Ko Is Baat Ke Ewaz Khareed Liya Hai Ke Unko Jannat Milegi, Wo Allah Ki Raah Mein Ladte Hain Pas Wo Qatl Karte Hain Aur Qatl Kiye Jaate Hain. (Surah at-Tauba: 111)

Ameer-ul-Momineen Ali ﷺ farmate hain: “*Tumhare nafso’n ki qeemat jannat hai, pas use kam par na bechna*”.

㉑ Hajj-o-Umrah Mein Mutaaba-at:

Nabi ﷺ ka farman hai:

تَابِعُوْا بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ، فَإِنَّمَا الْمُتَابَعَةُ بَيْنَهُمَا تَنْفِي الْفَقْرَ وَالذُّنُوبَ كَمَا يَنْفِي الْكِيْرُ خُبُثَ الْحَدِيدِ.

“*Hajj-o-umrah ke darmiyan mutaaba-at karo, pas unke darmiyaan mutaaba-at faqeeri aur gunaho’n ko mita deti hai, jaisa ke Bhatti lohe se zaaid aur zand ko utaar deti hai*”. (Sunan Ibne Majah: H2887; Musnad Ahmad: V1 P387 H3693; Sahih Jaame Sagheer: H2899)

Note! Mutaaba-at ka matlab ye hai ke hajj ke baad saath hi umrah kar lena.

㉒ Sadqa Dena:

Allah Tabaarak wa Ta'ala ka irshad hai:

اِنْ تُبْدُوا الصَّدَقٰتِ فَنِعِمَّا هِیَ ۚ وَاِنْ تُخْفُوْهَا وَتُؤْتُوْهَا الْفُقَرَآءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ؕ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِّنْ سَيِّاٰتِكُمْ ؕ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ﴿٢٧١﴾

Agar Tum Sadqa Ko Zaahir Karo To Wo Tumhare Liye Acchi Hi Baat Hai Aur Agar Tum Chupa Kar Fuqara Ko Do (2) To Wo Tumhare Liye Behtar Hai Aur Wo Tumhare Gunaho’n Ko Mita Dega Aur Jo Tum Karte Ho Allah Usse Ba-Khabar Hai. (Surah al-Baqara: 271)

Aur Nabi ﷺ ka farman hai:

إِنَّ الصَّدَقَةَ لَتُطْفِيُّ غَضَبَ الرَّبِّ وَتَدْفَعُ مِيتَةَ السُّوْءِ.

“*Sadqa yaqinan Rabb ke ghusse ko bujha deta hai aur buraai ko mitaata*

hai”. (Sunan Tirmizi: H664; Takhreej Mushkala al-Faqr # 11, # 3309, Albani ﷬ ne ise ‘Sahih’ Kaha hai)

㉓ Hadd Ka Qaayam Kiya Jaana:

Nabi ﷺ ka farman hai:

أَيُّمَا عَبْدٍ أَصَابَ شَيْئًا مِمَّا نَهَى اللَّهُ ثُمَّ أُقِيمَ عَلَيْهِ حَدُّهُ، غُفِرَ لَهُ ذَلِكَ الذَّنْبُ.

“Jo banda bhi Allah ke mana-karda kaam ka irtikaab kar baitha aur phir us par hadd qaayam kardi gai to uska ye gunah uski hadd ki wajah se mita diya jaaega”. (Mustadrak Haakim: 4/3288; Sahih Jaame Sagheer: H2732)

㉔ Allah Ka Qurb Haasil Karne Ke Liye Acchi Majaalis Mein Haazir Hona:

Nabi ﷺ ka farman hai:

مَا مِنْ قَوْمٍ اجْتَمَعُوْا يَذْكُرُونَ اللَّهَ لَا يُرِيدُوْنَ بِذَلِكَ إِلَّا وَجْهَهُ إِلَّا نَادَاهُمْ مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ أَنْ قُومُوا مَغْفُورًا لَكُمْ قَدْ بُدِّلَتْ سَيِّئَاتُكُمْ حَسَنَاتٍ.

“Koi bhi aisi qaum ko Allah ka zikr karne aur uski razamandi ki khaatir jama hoti hai to aasmaan se munaadi karne waala nida deta hai: Aaj tum is tarah khade ho ke tumhe’n maaf kar diya gaya hai aur tehqeeq tumhari khataae’n bhi nekiyo’n mein tabdeel kardi gai hain”. (Musnad Ahmad: V3 P142; Majma’ az-Zawaaid: V10 P76; Musnad Abi Yaala: H4141; Mojam Ausat lit Tabarani: H1579)

㉕ Ittiba-e-Rasool ﷺ

Farman-e-Baari Ta'ala hai:

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّوْنَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُوْنِيْ يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوْبَكُمْ ۭ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝۳۱

Farma deejiye! Agar Tum Allah Se Mohabbat Karna Chaahte Ho To Mujh (Muhammad) Ki Ittiba Karo, Allah Tum Se Mohabbat Karega Aur Tumhare Gunaho’n Ko Maaf Kar Dega Aur Allah Bakhshne Waala Meherbaan Hai. (Surah Aale Imran: 31)

Kisi ne kya khoob kaha:

Musawwir kheench wo naqsha jis mein ye safaai ho
Idhar farmaan-e-Muhammad ﷺ ho, udhar gardan jhukaai ho

Baab Number 14: Chand Masnoon Azkaar

Wo kalimaat jo Allah Ta'ala ne Syedna Aadam ﷵ ko sikhaae taake unke zariye apni tauba ka elaan kare’n, wo ye the:

رَبَّنَا ظَلَمْنَآ اَنْفُسَنَا ۫ وَاِنْ لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُوْنَنَّ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ.

Aye Hamare Rabb! Ham Ne Apne Oopar Bahut Zulm Kiya Aur Agar Toone Hame’n Maaf Na Kiya Aur Hamare Haal Par Rahem Na Kiya To Ham Beshak Khasaara Paane Waalo’n Mein Se Honge. (Surah al-Aaraaf: 23)

Allah Ta'ala ke aakhri nabi, Muhammad ﷺ kasrat se istighfaar kiya karte the, Aap ﷺ ka farman hai:‘وَاللَّهِ! إِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللّٰه ، وَأَتُوْبُ إِلَيْهِ فِي الْيَوْمِ أَكْثَرَ مِنْ سَبْعِينَ مَرَّةً’

“*Allah ki qasam! Main ek (1) din mein sattar (70) se ziyaada martaba Allah se bakhshish talab karta hoo’n aur usse tauba karta hoo’n*”. (Sahih Bukhari: H6307)

Aur ek (1) hadees mein Aap ﷺ ne logo’n ko tauba karne ka hukm dete hue irshad farmaya: ‘يَا أَيُّهَا النَّاسُ! تُوبُوا إِلَى اللَّهِ، فَإِنِّي أَتُوْبُ إِلَى اللَّهِ فِي الْيَوْمِ مِئَةَ مَرَّةً’

“*Aye logo! Tum sab Allah ke yahan tauba karo, pas yaqinan main ek (1) din mein Allah se sau (100) martaba tauba karta hoo’n*”. (Sahih Muslim: H6859)

Chunache ham zel ki sutoor[1] mein chand un ad-iyya[2] ka zikr karte hain jin ke zariye Allah Ta'ala ne bakhshish talab karne ka hukm farmaya hai. Ya jin ke zariye se Rasool Allah ﷺ apne Rabb se maghfirat talab farmaya karte the.

① Syedna Shaddaad bin Aws se riwayat hai, ke Nabi-e-Kareem ﷺ ne farmaya: “*Bande ka ye kehna ke Syed-ul-istighfaar (istighfaar ka sardaar) hai. Jo shakhs ye din mein dil ke yaqeen ke saath padhe, aur shaam hone se pehle use maut aajaae to wo jannati hai. Aur jo use yaqeen ke saath raat ko padhe aur subh hone se pehle use maut aajaae to wo jannati hai*”

---

[1] T: (درج ذیل سُطُورِ) Neeche maujood satr (lines) mein [RSB]
[2] T: (اَدْعِيَّه) Duaao’n ki jamaa [RKT]

اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ خَلَقْتَنِي ، أَنَا عَبْدُكَ وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ ، أَعُوْذُبِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ ، ابُوْءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَى وَأَبُوءُ بِذَنْبِي ، فَاغْفِرْ لِي فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ.

"*Aye Allah! Tu mera Rabb hai, tere siwa koi Maabood nahi. Toone hi mujhe padia kiya aur main tera hi banda hoo'n. Aur main jahan tak taaqat rakhta hoo'n tere ahd aur tere waade par qaayam hoo'n. Aur main apne kiye hue amal ke shar se teri panaah maangta hoo'n, main un nemato'n ka bhi eteraaf karta hoo'n jo toone mujh par kee'n aur main apne gunaho'n ka bhi eteraaf karta hoo'n. Pas tu mujhe maaf kar de. Beshak tere siwa koi gunaho'n ko maaf karne waala nahi*". (Sahih Bukhari: H6302)

② Allah Ta'ala ne momineen ke mutaalliq khabar di hai ke wo meri janaab mein girya-zaari[1] aur maghfirat ki dua you'n karte hain:

غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيْرُ.

Aye Hamare Rabb! Ham Teri Maghfirat Chaahte Hain Aur Hame'n Teri Hi Taraf Lautna Hai. (Surah al-Baqara: 285)

③ Allah Ta'ala ne apne Nabi ﷺ ko sikhaya ke wo har haal mein apne Rabb ki hamd-o-sana bayan karte rahe'n aur usse maghfirat-o-rahmat ki dua karte rahe'n.

رَّبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَاَنْتَ خَيْرُ الرّٰحِمِيْنَ.

(Aap kahiye) Mere Rabb! Meri Maghfirat Farmade Aur Mujh Par Rahem Karde Aur Tu Sabse Behtar Rahem Karne Waala Hai. (Surah al-Mominon: 118)

④ Allah Azzo Wajal ne momino ki alaamaat bayan karte waqt farmaya ke momin wo hain jo dua karte hain:

رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ ۖ اِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ، اِنَّهَا سَآءَتْ مُسْتَقَرًّا وَّمُقَامًا.

Aye Hamare Rabb! Ham Se Jahannam Ke Azaab Ko Taal De, Beshak Uska Azaab Hamesha Ke Liye Jaan Ko Lag Jaane Waala Hai. Yaqinan Wo Bada Hi Bura Thikaana Aur Jaa-e-qiyaam Hai. (Surah al-Furqan: 65-66)

⑤ Syedna Abu Bakr Siddiq ﷺ ne Rasool Allah ﷺ se arz kiya: "*Aye Allah ke Rasool! Aap mujhe aisi dua sikhaaiye jise main apni namaz (ke*

---

[1] T: (گِرْیہ و زاری) Rona-peetna, cheekhna-chillaana [RKT]

tasshahud) mein padha karu’n”. To Aap ﷺ ne farmaya: (ye) dua padha karo:

اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيرًا وَلَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ فَاغْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِّنْ عِنْدِكَ وَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ.

“*Aye Allah! Maine apne aap par bahut zulm kiya, mere gunaho’n ko tere alaawa koi maaf nahi kar sakta, lihaaza apni khaas maghfirat se mujhe bakhsh de aur mujh par rahem farma. Bila-shubha tu bakhshne waala aur nihayat rahem farmane waala hai*”. (Sahih Bukhari: H7387)

⑥ Syedna Ali ؓ se marwi hai ke Rasool Allah ﷺ jab tashahhud se salaam pherna chaahte to salaam se pehle ye dua padhte:

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ وَمَا أَسْرَفْتُ وَمَا أَنْتَ اَعْلَمُ بِهِ مِنّی أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ.

“*Aye Allah! Mere agle aur pichle, khufya aur elaaniya gunaho’n ko maaf farma de aur jo maine (apni haisiyat se) tajaawuz kiya ke jin ke baare mein tu mujhse ziyaada jaanta hai, toohi muqaddam*[1] *hai aur toohi muakhkhar*[2] *hai, tere alaawa koi Maabood nahi*”. (Sahih Muslim: H1812)

⑦ Allah Ta'ala ke naamo’n ke zariye Allah Ta'ala se bakhshish talab karna. Nabi-e-Kareem ﷺ ne irshad farmaya: “*Allah Ta'ala ke ninaawe (99) naam hain, jo shakhs unko yaad karke ginta rahega wo jannat mein daakhil hoga*”. (Sahih Bukhari: H6410)

Allah Ta'ala ke naamo’n mein ‘اَلْغَفَّارُ’ Bakhshne waala. ‘اَلتَّوَّابُ’ Tauba qubool karne waala. ‘اَلْعَفُوُّ’ Maaf karne waala. ‘اَلْغَفُوْرُ’ Baar-baar bakhshne waala bhi shaamil hain.

⑧ Syedna Abu Huraira ؓ se marwi hai ke yaqinan Rasool Allah ﷺ apne sujood mein ye dua padhte the:

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي كُلَّهُ ، دِقَهُ وَجِلَّهُ، وَأَوَّلَهُ وَآخِرَهُ، وَعَلَانِيَتَهُ وَسِرَّهُ.

“*Aye Allah! Mere chote, bade, agle, pichle, zaahir aur khufya tamaam*

---

[1] T: (مُقَدَّم) Pehle waali, tarjeeh dena, doosro’n se afzal hona [RSB]
[2] T: (مُؤَخَّر) Akheer ka, pichla [RKT]

gunah maaf farma de". (Sahih Muslim: H1084)

⑨ Syeda Ayesha ﵂ bayan karti hain ke ek (1) raat maine Rasool Allah ﷺ ko apne bistar par nahi dekha. Main aapko dhoondne lagi to mera haath aapke talwe par pada aur daraa'n-haale-ke[1] aap sajde mein the aur aap ke dono paer khade the aur aap us waqt ye padh rahe the:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوْذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ، وَبِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ، وَأَعُوْذُ بِكَ مِنْكَ ، لَا أُحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ ، أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ.

"*Aye Allah! Main teri khushnoodi ke zariye tere ghusse se panaah talab karta hoo'n, teri pakad se teri maafi ki panah mein aata hoo'n, aur tujh se teri hi panah ka talabgaar hoo'n. Aye Allah! Main teri taareefe'n bayan karne ka sahih haq adaa nahi kar sakta, tu bilkul waisa hai jis tarah toone apni taareef ki hai*". (Sahih Muslim: H1090)

⑩ Syedna Huzaifa ﵁ se marwi hai ke unho'n ne raat ko Rasool Allah ﷺ ko namaz padhte dekha aur Aap ﷺ jab do (2) sajdo'n ke darmiyan baithte to ye padhte: 'رَبِّ اغْفِرْلِيْ ، رَبِّ اغْفِرْلِيْ' "*Aye mere parwardigaar! Mujhe bakhsh de. Aye mere parwardigaar! Mujhe bakhsh de*". (Sahih Muslim:H874)

⑪ Syedna Ibne Abbas ﵄ se marwi hai ke Nabi ﷺ do (2) sajdo'n ke darmiyaan (ye) dua padhte the: 'اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِيْ وَارْحَمْنِيْ وَاجْبُرْنِيْ وَاهْدِنِيْ وَارْزُقْنِيْ'
"*Aye Allah! Mujhe bakhsh de, mujh par rahem farma, mujhe hidayat de, mere nuqsanaat ka tadaaruk famra, mujhe aafiyat ataa farma, aur mujhe rizq de*". (Sahih Tirmizi: H284)

⑫ Syedna Ibne Umar ﵄ farmate hain ke Rasool Allah ﷺ ye kalimaat subh-o-shaam padhna nahi bhoolte the:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْئَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي دِينِي وَدُنْيَايَ وَأَهْلِي وَمَالِي . اللَّهُمَّ اسْتُرْ عَوْرَاتِي وَا مِنْ رَّوْعَاتِي، وَاحْفَظْنِي مِنْ بَيْنِ يَدَيَّ وَمِنْ خَلْفِي، وَعَنْ يَمِينِي وَعَنْ شِمَالِي ، وَمِنْ فَوْقِى وَأَعُوْذُبِكَ أَنْ أُغْتَالَ مِنْ تَحْتِي.

"*Aye Allah! Main duniya aur aakhirat mein tujhse aafiyat aur dar-guzri*

[1] daraa'n-haale-ke T: (دَر آں حالے کہ) Agarche, halaanke [RKT]

ka sawaal karta ho’n. Aye Allah! Main tujhse apne deen, duniya aur apne ahl-o-ayaal mein maafi aur aafiyat ka khwaastgaar[1] hoo’n. Aye Allah! Mere raazo’n ki parda-poshi farma aur meri ghabrahato’n (khauf) ko aman de. Aur mujhe aage, peeche, daae’n, baae’n aur oopar se apni hifaazat mein rakh aur main teri (azmat ke zariye) panah talab karta hoo’n ke neeche se achaanak hilaak kar diya jaae’n”. (Sahih Sunan Ibne Majah: H3871)

⑬ Syed Ayesha ﵂ bayan farmati hain ke Rasool Allah ﷺ apni wafaat se qabl ye kalimaat kasrat se padhte the:

سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهِ، اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ ، وَأَتُوْبُ إِلَيْهِ.

“*Aye Allah! Main teri khoobiyo’n ke saath teri pakeezgi bayan karta hoo’n, main Allah Ta'ala se maghfirat talab karta hoo’n aur usi ki taraf tauba karta hoo’n*”. (Sahih Bukhari: H4967; Sahih Muslim: H484)

⑭ Syedna Abdullah bin Masood ﵁ se riwayat ﵁ se riwayat hai, Rasool Allah ﷺ ne farmaya jo ye (kalimaat) kahe, to uske gunah maaf kar diye jaaenge agarche usne jihaad se bhaagne ka irtikaab kiya ho.

اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ وَاتُوْبُ إِلَيْهِ.

“*Main is Allah se maghfirat talab karta ho’n uske siwa koi maabood nahi, wo zinda javed hai aur qaayam rakhne waala, aur poori kaainaat ko sambhaale hue hai aur main uske huzoor apne gunaho’n se tauba karta hoo’n*”. (Sahih Sunan Abu Dawood: H1517; Mustadrak Haakim: V1 P511)

رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَسِرِينَ وَصَلَّى اللّٰهُ عَلَى نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ.

---

[1] T: (خواسْت گار) Darkhwaast dene waala, talabgaar, taalib ummeedwaar [RKT]

Mushkil Alfaaz Ka Mafhoom:

A

aa

aabru-rezi T: (آبْرُو رِیْزی) be-hurmati, tauheen, ruswaai, be-izzati [RKT]
Aagaahi T: (آگاہی) Aagaah karna, qabl az waqt muttala ya mutanabbe karna [RKT]
aala-zauq T: (اَعْلٰی ذَوْق) Intihaai umda zauq/saliqa/ehsaas [RSB]
aamaajgaah T: (آماجْ گاہ) Maidaan e jung, wo jagah jise nishana banaya jaae, nishaana, markaz [RKT]
Aaqibat T: (عاقِبَت) Aakhirat, anjaam, khaatima [FL]
aarzi T: Thodi muddat ke liye, waqti [FL]
aasaab T: (اَعْصاب) Nerves, tendons, patthe [RKT]
aawezaa'n T: (آویزاں) Latka ya latkaya hua, atka ya atkaaya hua, muallaq [RKT]
aaza T: (اَعْضاء) Jism e insaani o haiwaani ke hisse, organs, parts of body [RKT]

ad

adaawat T: (عَداوَت) Bughz, dushmani, mukhalifat [FL]
adaawat T: (عَداوَت) Bughz, dushmani, mukhalifat [FL]
adad T: (عَدَد) Ginti, shumaar, taadaad [RKT]
ad-iyya T: (اَدْعِیَّہ) Duaao’n ki jamaa [RKT]

ae

Aeb-joi T: (عیب جوئی) Nukta-cheeni, buraai nikaalna, naqs talaash karna [RKT]

Af

aflaak T: (اَفْلاک) Aasmaan [RKT]

ah

Ahalkaar T: (اَہْل کار) Daftar ya mahkame ke mulaazim, clerk, daftar ka munshi [RKT]
Ahkam ul haakimeen T: (اَحْکَمُ الْحاکِمِین) Sab (duniyawi o deeni) haakimo’n par hukmraan aur zee-iqtidaar, jiska hukm har haakim ke hukm par faaiq aur ghaalib hai, yaane Allah Ta'ala [RKT]
Ahle-daanish T: Aqalmand, hoshiyaar [RKT]

ak

Akhaz T: (اَخْذ) Haasil karne ya lene ka amal, husool [RKT]

Al

Alaawa azee’n T: (علاوَہ آزِیں) Iske alaawa [RSB]
Alamnaak T: (اَلَم ناک) Ranj o gham se bharaa hua, ghamnaak [RKT]

Am

ameeq T: (عَمِیق) Gehra [RKT]

an

anwaa T: (اَنْوَاعِ) Qism, aqsaam [RKT]

as

aseeri T: Nazar-bandi, qaid-o-band [FL]
Ashraaf T: (اَشْراف) Shareef log, hasab-nasab ya kirdaar ke acche, shareef aadmi, aali martaba [RKT]
asraar T: (اَسْرار) Umoor e ghaib, raaz ki baate'n, kalaam ki baareekiya'n jo har shakhs ki samajh mein na aae'n, raaz, bhed [RKT]

aw

Awaamir T: (آواِمر) Ahkaam e Ilaahi, wo baate'n jin ke baja-laane ka shariyat mein hukm diya gaya hai [RKT]

ay

Ayaan T: (عیان) Ameer, umara aur akaabir [RSB]

Az

azaab e maheen T: (عذاب مہین) Zillat-aamez aur ruswa-kun azaab/saza [RSB]
az-hadd T: (از حد) Be-hadd, nihaayat [RKT]
azm-e-musammam T: Pukhta iraada, pakka iraada [RKT]
azm-e-sameem T: (عَزْمِ صَمِیْم) Saccha aur pukhta iraada [RKT]
B

ba

bad-kirdaar T: (بَد کِرْدار) Bure kaam, bad-fe'l, haraam-kaar, badmaash, zinakaar, zaani [RKT]
baen T: (بَین) Murda ke ausaaf bayaan karke aap bhi rona aur auro'n ko bhi rulaana, noha karna [Urduinc]
bahar-kaif T: (بَہَر کَیف) Behre-haal, bil-aakhir [RKT]
bahr e amwaaj T: (بَحْرِ مَوَّاج) Wo samandar jis mein bahut toofaan uthte ho'n, toofaani samandar [RKT]
bahr e be-karaa'n T: (بَحْرِ بے کَراں) Wasee o areez samandar, wo samandar jiska saahil na ho [RKT]
Bapaa T: (بَپا) Barpa, munaqqid, qaayam [RKT]
bar-o-bahar T: Zameen/khushki aur paani [RSB]

be

be-paayaa'n T: Behisaab, laa-mehdood inaamaat [RSB]
be-raghbati T: (بے رغبتی) Be-parwaahi, adm-dilchaspi, lack of interest [RKT]

bi

bila-raib T: (بِلَا رَيْب) Beshak, baghair kisi shak ke [RSB]
bil-istiaab T: (بِالِاسْتِيعَاب) Mushkil aur takleef ke saath, par yahan maane hain Ghaur se, tawajjo ke saath [RSB]
Bil-oola T: (بِالْأُولٰى) Sabse pehle, awwaliyat waala [RSB]

bo

bo'd T: (بُعد) Faasla, doori, farq [RKT]
bohtaan-taraashi T: (بُہتان تَراشی) Jhoota ilzaam lagaana [RKT]

bu

Burj T: (بُرْج) Saiyyaare ka daaera e gardish jise uska ghar muqaam ya manzil kehte hain, aasmaani daaere ke baara (12) hisso'n mein har ek (1), sign of zodiac [RKT]
D

Daa

Daad T: (داد) Taareef, wah-wah, ataa, bakhshish [RKT]
Daai e ajal T: (داعِیِ اَجَل) Maut ki taraf bulaane waala, maut ki daawat dene waala, yaane maut ka farishta [RSB]
daaimi T: (دائِمی) Hamesha ka, mustaqil, eternal, perpetual, permanent [RKT]

Da

daraa'n-haale-ke T: (دَر آں حالے کہ) Agarche, halaanke [RKT]
darakhshaan T: (دَرَخْشاں) Chamakta hua, raushan, chamkeela, pur-noor [RKT]
darj e zel sutoor T: (درج ذیل سُطُورِ) Neeche maujood satr (lines) mein [RSB]
Darkaat T: (دَرْکات) Azaab, uqoobat, dozakh ke tabaqaat ya manzile'n, teh [RKT]

di

dil-fareb T: (دِل فَریب) Dil ko rijhaane waala, fareefta karne waala, dilkash [RKT]
E

ee

Eefa e ahd T: (ایفائے عہد) Ahd, qaul o qaraar ka poora karna [RKT]
Eezan T: (اَیضاً) Hasb e baala ya saabiq, bilkul wohi hai jo oopar likha gaya [RKT]

et

etiqaad T: (اِعْتِقاد) Yaqeen, aqeedat-mandi, taazeem-o-taqaddus ya etimaad ki binaa par dil ka jhukaao [RKT]
F

Faa

Faasid T: (فاسِد) Bigda hua, nuqsaan-dah, kharaab, bura, fasaadi [RKT]

Fa

fabihaa T: (فَبِہا) Asal muraad yehi hai, bas yahan tak, bas bahut munaasib [RKT]
faqr-o-faaqa T: (فَقْر و فاقَہ) Ghurbat aur bhook, tangi-turshi, poverty and hunger [RKT]
farawaani T: (فَراوانی) Ifraat, bohtaat, ziyaadati [RKT]
fataanat T: (فَطانَت) Daanaai, aqalmandi, hoshiyaari [RKT]

fe

fe'l T: (فِعْل) Kaam, amal [RKT]

fi

fisq T: (فِسْق) Allah ki nafarmaani, hukm-udooli, gumraahi, badkaari, bad-amali [RKT]
G

Ga

Gadha T: (گڑھا) (khudi hui zameen) [RSB]

gh

ghaarat-giri T: (غارَت گری) Loot-maar, loot-khasot, tabaahi [RKT]
ghaayat-khidmat T: (غایَت خِدْمَت) Intihaai khidmat-guzaari, bahut ziyaada khidmat [RSB]
ghair-mutanaahi T: (غَیر مُتَناہی) Be-hadd-o-hisaab, jiski intihaa na ho [RKT]
Ghalla T: (غَلَّہ) Anaaj, daana jo zameen se ugey [RKT]
Gharaze-ki T: (غَرَضیکہ) Haasil matlab ye hai, in short, to sum up [RKT]
Ghasab T: (غَصْب) Zabardasti kisi ka maal ya haq cheen lena [RKT]
ghuluv T: (غُلُو) Kisi ke mutaalliq badha-chadha hua ya hadd se guzra hua bayan jo aqalan aur aadatan muhaal ho, haqiqat se door, mubaalagha, hadd se tajaawuz [RKT]

gi

Girya o zaari T: (گِرْیہ و زاری) Rona-peetna, cheekhna-chillaana [RKT]
H

Ha

hadd T: (حَدْ) Wo saza jo shariyat e islaam ke mutaabiq di jaae [RKT]
Hal o aqd T: (حَلّ و عَقْد) Kisi ilaaqe ya mulk ke hukmraan, arbaab e ikhtiyaar, authorities [RKT]
Halaakat-aafreeni T: (ہَلاکَت آفْرِینی) Tabaahi o barbaadi [RKT]
Hamageer T: (ہَمَہ گِیر) Har cheez par haawi/chaaya hua [RKT]
Hama-tan T: (ہَمَہ تَن) Sar se paaon tak, poore wujood ke saath, tamaam, har waqt, har haal [RKT]
Haq-talfi T: (حَق تَلَفی) Kisi ko uska jaaez haq na dena, kisi ka haq maarna, haq maarne ka

amal [RKT]
Haraam-bayn T: (حرام بین) Waazeh haraam, saaf haraam [RSB]
har-do T: (ہَر دو) Dono, dono ke dono [RKT]
hatmi T: (حَتْمی) Mustaqil, pukhta, mazboot [RKT]
Hattal-wasee T: (حَتّیٰ الوُسْع) Jahaan tak ban pade [RKT]
hawas-parasti T: (ہَوَس پَرَستی) Laalach-panaa, hirs, shahwat-parasti [RKT]
hayaat-e-nau T: Nai zindagi [RKT]

hi

His T: (حِس) Hawaas e khamsa mein se koi his, ehsaas ki taaqat, feeling, sense [RKT]

hu

Hukm udooli T: (حُکْم عُدُولی) Naafarmaani, kisi hukm ko maanne se inkaar karna, hukm se roogardaani [RKT]
I

ib

ibtila T: Balaa, museebat, aafat, imtihaan [RKT]

id

idraak T: (اِدْراک) Khayal, tasawwur, salaahiyat, samajh-boojh [RKT]

if

iflaas T: (اِفْلاس) Muflisi, tangdasti, maali-mohtaaji, kangaali, gharibi [RKT]
iftira-pardaazi T: (اِفْتِرا پَردازی) Bohtaan, badniyati par mabni ilzaam, jhoota ilzaam [RSB]

Ih

ihaanat T: (اِہانَت) Tauheen, tazleel, be-izzati [RKT]

ij

ijtinaab T: (اِجْتِناب) Ehteraaz, pehlu-bachaana, parhez [RKT]

ik

ikhtilaat T: (اِخْتِلاط) Khalat-malat hone ki kaifiyat, mel-jol, be-takallufi ki guftagu ya isharaat [RKT]
ikhtisaar T: (اِخْتِصار) Nisbatan kam alfaaz mein matlab ki adaaigi, kam lafzo’n mein ziyaada matlab adaa karna [RKT]

im

imtizaaj T: (اِمْتِزاج) Do (2) ya ziyaada cheezo’n ki tarkeeb ya aamezish, mil kar ek jagah hona [RKT]

in

inaabat T: (اِنابَت) Khuda ki taraf rujoo hona, tauba karna [RKT]
inaad T: (عِناد) Dushmani, adaawat, ladaai [FL]
indraaj T: (اِنْدِراج) Tehreer, tehreer karna ya kiya jaana [RKT]
infaaq T: (اِنْفاق) Allah ki raah mein kharch karna [RSB]
Infiraadiyat T: (اِنْفِرادِیَت) Wo nazariya jis mein fard ko ehmiyat haasil ho, ishtiraakiyat ka opposite [RKT]
inhiraaf T: (اِنْحِراف) Mukhalifat, naa-farmaani [FL]
intiqaal T: (اِنْتِقال) Yahan muraad hai kisi kaifiyat ya asar ka ek (1) se doosre mein muntaqil hona [RKT]

ir

irtikaab T: (اِرْتِکاب) Koi kaam karna, gunah ya jurm karna [RKT]

is

ishtiraakiyat T: (اِشْتِراکِیَت) Ijtimaaiyat, shirkat [RKT]
Islaah T: (اِصْلاح) Khamiyaa'n door karna [RKT]
istighaasa T: (اِسْتِغاثَه) Fariyaad [FL]
istihsaal T: (اِسْتِحصال) Husool, haasil karna, naajaaiz faaeda uthaana [RKT]
istimbaat T: (اِسْتِنْباط) Muqarrar usool ke tahat Quran o Hadees se masaael e sharaiya furooiya ka hukm nikaalne ka amal, kisi sharai masle mein ijtehad [RKT]
J

Jaa

Jaameiyat T: (جامِعِیَّت) Sab tarah ki khoobiyaa'n, comprehensiveness [RKT]

Ja

jabeen-e-aqdas T: (جَبِینِ أَقْدَس) Munawwar aur paak peshaani [RSB]
jabeen-e-niyaaz T: Aajizi se jhukne waali peshaani [RKT]
Jasaarat T: (جَسارَت) Himmat, daleri, mardaangi, jurat, be-baaki, courage [RKT]
Jau T: (جَو) Ek (1) qism ka anaaj jo zardi-maael safed rang ka chilkedaar hota hai, iski shakl gehoon se kisi qadar mukhtalif hoti hai, grain of barley [RKT]
jawaab-deh T: (جَوابْ دہ) Zimmedaar, qaabil e baaz-purs, qaanoona jisse hisaab-kitaab liya jaae ya baazpurs ki jaae [RKT]

jo

jood o Sakha T: (جُود و سَخا) Sakhaawat, faiyyaazi [RKT]

K

Kaa

Kaahin T: (کاہِن) Faal nikaalne waala, saahir, jaadugar, ghaib ki khabar bataane ka daawa karne waala [RKT]

kaarguzaari T: (کارگُزاری) Husn-o-khoobi ke saath kisi kaam ki takmeel, kaam anjaam dena [RKT]
Kaawish T: (کاوِش) Talaash, justaju, (kisi kaam ki jaddo-jahad ya ehtemaam mein zehmat ki bardaasht [RKT]

Ka

kaffaara T: (کَفّارَہ) Taawaan, talaafi, ewaz, badla, gunah ki paadaash [RKT]

kh

khaakistar T: Raakh [FL]
khaam-khayaali T: (خام خَیالی) Ghalat khayaali, ghalat gumaan, wahem [RKT]
khalwat-nashini T: (خَلْوَت نَشِینی) Tanhaai pasandi, gosha-nashini [RKT]
khatoorat T: (خَطُورَت) Khatarnaak khayalaat ya waswase [RKT]
khilaaf e ahd T: (خِلافِ وَعْدَہ) Khilaaf e waada, waada todne waala [RKT]
Khilaafat alaa minhaj an-nubuwwah T: (خلافت علی منهاج النبوة) Nubuwwat ke tariqa par qaayam khilaafat [RSB]
Khubs T: (خُبْث) Khabaasat, gandagi, napaaki [RKT]
Khush-usloobi T: (خوش اُسْلُوبی) Kisi kaam ko khoobi aur saliqe ke saath anjaam dene ka amal, husn e tadbeer, khush-saleeqgi [RKT]
khwaastgaar T: (خواسْت گار) Darkhwaast dene waala, talabgaar, taalib ummeedwar [RKT

ko

Koi baeed T: Naa-mumkin, muhaal, ghair-mutwaqqe, khilaf-e-aadat [RKT]

ku

kudhna T: (کُڑھنا) Afsos karna, dil jalaana [RKT]
kujaa T:Urdu mein mauqa-o-nisbat par hairat zaahir karne ke liye istemal hota hai [RKT
Kurra e arz T: Kurra= Gend jaisi gol [RKT], (par yaha'n isse muraad hamaari dunya, zameen [RSB]
kushaada-dili T: (کُشادَہ دِلی) Saaf dili, khush-mizaaji, khule dil ke saath [RKT]
L

Laa

laa-deen T: (لا دِین) Jiska koi deen ya mazhab na ho, be-deen, dahriya, aethist [RKT]
M

Maa

Maail T: (مَائل) Mutawajje, raaghib [RKT]
Maakhuz T: (ماخُوذ) Akhaz kiya hua, jo cheez kaheen se li gai ho, liya gaya [RKT]
maamoor T: (مَامُور) Jis ko hukm mila ho, muqarrar, mutaiyyan, appointed [RKT]
maasiyat T: (مَعْصِیَت) Gunah, khataa, hukm-udooli, naafarmaani [RKT]

Ma

ma’dani kade T: (مَعْدَنِی کَڑے) Kisi dhaat se bane hue kade/kangan [RSB]
ma-aasi T: (معاصي) Gunah, naafarmani, khataa [FL]
mabaada T: (مَبَادا) Khuda na kare, khuda-na-khwaasta, aisa na ho ke [RKT]
madh o sana T: (مَدْح و ثَنا) Taareef o tauseef (khusoosan Allah aur Rasool (s) ki), badaai, hamd o sana [RKT]
maf-ool-bih T: (مَفعُول بِه) Wo mafool jis par faail ka fe’l waaqe ho, wo mafool jo faail ke fe’l se mutaassir ho [RKT] aasaan zabaan mein mafhoom hoga: Faail (karta) Jo kaam kare (jaise Ahmad ne kitaab padhi), yahan ‘padhi’ fe’l hai, ‘Ahmad’ faail hai. Mafool-bih (jis par kaam ho) jis cheez par fe’l ka asar pade (yahan ‘kitaab’) [RSB]
mafqood T: (مَفقُود) Khoya hua, ghaaeb [FL]
mafsada e azeem T: (مَفْسَدَةٌ عَظِيمَ) Bahut badi kharaabi, shadeed fasaad [RSB]
majalla T: (مَجَلَّه) Magzine, jareeda, risaala, journal, booklet [RKT]
Makhloot-nutfa T: (مَخْلُوط نُطْفَه) Mila hua nutfa [RSB]
Malakoot e samaawi T: (مَلَكُوتِ السَمَاوِي) Aasmaani duniya, Allah ki sultanat [RSB]
mamba T: (مَنبَع) Asal, nikalne ki jagah, muqaam e zuhoor, masdar [RKT]
Mamlooka T: (مَملُوکَه) Wo jo kisi ki milkiyat ho [RKT]
manaafi T: (مُنافِی) Nafi karne waala, zidd, khilaaf, tanqees [RKT]
Manhiyaat T: (مَنْہِیَّات) Wo af-aal jin ka karna shar-an manaa hai, shar-an mamnoo aamaal, haraam af-aal [RKT]
Manqabat T: (مَنقَبَت) Taareef o tauseef, madh o sana [RKT]
mardood-o-matrood T: Dhutkaara hua, nikaala hua [FL]
Marfooan T: (مَرفُوعاً) Aisi hadees jis mein sanad ka silsila Aap (s) tak pohonchta ho [RSB]
Masaaib T: (مَصائِب) Takleefe’n, musibate’n, aafate’n, balaae’n [RKT]
Masdood T: (مَسْدُود) Band, band kiya hua, ruka hua, mauqoof [RKT]
mashroo T: (مَشْرُوع) (Shariyat ki roo-se) Jaaez, mutaiyyan, muqarrar [RKT]
Mashroot T: (مَشْرُوط) Jiske saath koi shart ho, conditional [RKT]
Maskh T: (مَسْخ) Todna/badalna, shakl ya hulye ka bigaad [RKT]
masool T: (مَسْئُول) Jis se sawaal mutaalba kiya jaae, jawaab-dah, zimmedaar [RKT]
mataa’ T: (مَتاع) Wo cheez jis se nafaa haasil ho, jaise tijaarat ka maal, sarmaaya [RKT]
mawaddat T: (مَوَدَّت) Kisi ki azmat ke eteraaf ki bina par usse ikhlaas aur pyaar, pur-khuloos dosti, mukhlisaana aur be-gharz mohabbat [RKT]
mazammat T: Buraai, tauheen, tohmat [RKT]
mazarrat T: (مَضَرَّت) Nuqsaan, khasaara [RKT]
Mazbooha T: (مَذْبُوحَه) Zibah kiya hua jaanwar [RSB]
mazeed-baraa'n T: (مَزِیْد بَراں) Iske siwa, maa-siwa, iske alaawa [RKT]
mazhar T: (مَظْہَر) Nishani, daleel, namoona [RKT]
mazkoora-baala T: Jiska zikr oopar (ke text mein) aachuka ho, oopar zikr kiya hua [RKT]

me

meekh T: (مِيخ) Keele’n, khootiyaa’n [RKT]
meesaaq T: Ahd, waada [RSB]

mi

mismaar T: (مِسْمار) Munhadim, tahes-nahes, tabaah o barbaad [RKT]

mo

Moharramaat T: (مُحَرَّمات) Wo Aurte'n jinke saath nikaah karna haraam hai. [RKT]
mohlik T: (مُہلِک) Halaak karne waala, khatarnaak, zarar-rasaan [RKT]

mu

muaawanat T: (مُعاوَنَت) Madad, himaayat, taaeed [RKT]
Muaawin T: (مُعاوِن) Madadgaar, saath dene waala [RKT]
Muakhkhar T: (مُؤَخَّر) Akheer ka, pichla [RKT]
Muallaq T: (مُعَلَّق) Kisi cheez ko doosri cheez ke nataaij par munhasir karna, yaane hukm ki sehat ka inhisaar hadees ki sehat par hai [RSB]
muattal T: (مُعَطَّل) Kaam se khaali, bekaar [RKT]
Mubaalagha aamezi T: (مُبالَغَہ آمیز) Badha-chadha ka bayaan karna, hadd se badh kar badaai ya buraai karna [RKT]
mubaiyyaza T: (مُبَیِّضَة) Saaf, safed, chamakdaar cheez [RSB]
mudaawa T: (مُداوا) Ilaaj, muaalaja, theek karna, cure, healing, remedy [RKT]
mudd T: (مُد) Ek (1) paimaane ka naam jis ki miqdaar do (2) ritl hoti hai [RKT]
muharrik T: (مُحَرِّک) Harkat dene waala, ubhaarne waala [RKT]
muheet T: Ahaata kiye hue, ghere hue [RKT]
mujarrad T: (مُجَرَّد) Sirf, mahez, akela, tanha [RKT]
mukaalma T: (مُکالَمَہ) Do (2) shakhso'n ke darmiyaan baat-cheet ya sawaal-jawaab, conversation [RKT]
mukhannas T: (مُخَنَّث) Ek (1) shakhs jo rajooliyat se mehroom ho, naamard, hijda [RKT]
mulaahada T: Allah ko na maanne waale [RSB]
Mulakhkhasan T: (مُلَخَّصاً) Mukhtasar taur par, bataur e khulaasa, mukhtasar, summarized edition [RSB]
Mundarejaat T: (مُندَرِجات) Darj-shuda baate'n, tehreere'n, tafsilaat [RKT]
munkir T: (مُنْکِر) Inkaar karne waala, na maanne waala, mukar jaane waala [RKT]
Muqaam e uboodiyat T: (مَقامِ عُبُودِیَت) Bandagi ka muqaam, Allah ke saamne kaamil ghulaami ki haalat [RSB]
Muqaam-e-uloohiyat T (مَقامِ اُلوہِیَّت) Allah ki ruboobiyat/uloohiyat ka aala muqaam [RSB]
Muqaddam T: (مُقَدَّم) Pehle waali, tarjeeh dena, doosro'n se afzal hona [RSB]
muqtada T: (مقتداء) Jin ki paerawi ki jaae [RSB]
murattab T: (مُرَتَّب) Taiyaar, mukammal, ekattha kiye gae, taaleef kiye gae [RKT]
musaahabat T: (مُصاحَبَت) Saath rehna, mel-jol, saath [RKT]
musawwada T: (مُسَوَّدَہ) Likha gaya, likha hua, asal tehreer kisi mazmoon ya kitaab ki jo musannif ke qalam ki ho [RKT]
mustambat T: (مُسْتَنْبَط) Istimbaat kiya gaya, nikaala hua, akhaz kiya gaya, chuna gaya, bataur e natija nikaala hua [RKT]
mustaqil T: (مُسْتَقِل) Musalsal, mutawaatir, lagataar, baghair ruke, paaedaar, pakka,

barqaraar, daaemi [RKT]
mustaqil-biz-zaat T: (مُسْتَقِلّ بِالذَّات) Khud-mukhtaar, apne aap mein mukammal, doosro'n se beniyaaz [RSB]
mustazaad T: (مُستَزاد) Badhaaya hua, ziyaada kiya hua, additiona, extra [RKT]
Mutaabiq e shara' T: (مُطَابِق شَرْع) Shariyat ke mutaabiq, islami qanoon ke mutaabiq [RSB]
Mutaajjibaana T: (مُتَعَجِّبانَہ) Hairat-zadgi ke andaaz se, hairat ke andaaz se [RKT]
mutaala-a T: (مُطالَعَہ) Kisi cheez ko uski waaqfiyat haasil karne ki niyyat se dekhna, kisi cheez se aagaah hona, ghaur, tawajjo [RKT]
Mutajaawiz T: (مُتَجاوِز) Hadd se aage badhne waala, apni hadd se guzar jaanewaala [RKT
mutanaffir T: (مُتَنَفِّر) Nafrat karne waala, karaahat karne waala, bezaar [RKT]
Mutanaffis T: Jaandaar, saans lene waala [FL]
mutaqaazi T: (مُتَقاضی) Mutaalaba karne waala, talab karne waala [RKT]
Mutaraadif T: (مُتَرادِف) Mumaasil hona, ham-maane hona [RKT]
muttala T: (مُطَّلَع) Ittela, khabardaar, waaqif, aagaah [RKT]
muwaafaqat T: (مُوافَقَت) Ittefaaq, baraabari, saath [RKT]
muwaakhaza T: (مُواخَذَہ) Giraft, baaz-purs, jawaab-talbi, jawaab-dahi, pakad, badla [RKT]
muzaaiqa T: (مُضائِقہ) Qabaahat, harj, dar, parda [RKT]
muzir T: (مُضِر) Ghair-mufeed, nuqsaan pohonchane waala [RKT]
N

Naa

naachaaqi T: (ناچاقی) Naa-ittefaaqi, ranjish, an-ban [RKT]
naa-fehmi T: (نا فَہمی) Naa-fehem hone ki haalat, kam-aqli, naa-samjhi, kam-ilmi [RKT]
Naam-wardi T: (نام وردی) Naam-lewa, mashoor, maaroof [RKT]
naapaed T: (ناپَید) Nazro'n se ojhal, ghaayab, mafqood, gum, barbaad, mitne waala, murda, jiska wujood na ho, ghair-maujood [RKT]

Na

Nabataat T: Wo cheeze'n jo zameen se ugti hain, tarkaari, sabzi [RKT]
nadaamat T: Sharmindagi, pachtaawa [FL]
nafqaat T: Nafqaat= Guzar-basar ke akhrajaat [RKT]
najaat e daarain T: Duniya aur aakhirat mein najaat haasil karna [RSB]
nang-o-aar T: Sharm-o-hayaa, ghairat-o-hamiyyat [RKT]
nasab-naama T: (نَسَب نامَہ) Wo tehreer jis mein kisi khandaan ka shajara tafseel se darj ho, khandaan ka shajara [RKT]
nazaa T: Ikhtilaaf, takraar [Urdn]

ne

neem-roz T: (نِیم روز) Dopeher, dopeher ka waqt, nisf-un-nahaar [RKT]
Nujoomi T: (نُجُومی) Sitaaro'n ki chaal padh kar haalaat bataane waala, ilm e nujoom jaanne waala, jyotshi [RKT]

P

Paa

paadaash T: (پاداش) Sila, badla, ewaz, saza, jurmaana [RKT]

pi

pinhaa'n T: Chupa hui, poshida [FL]
Q

Qaa

qaasir T: Majboor, naa-chaar [FL]
qaazif T: (قاذِف) Tohmat lagaane waala [RKT]

qa

qabaahat T: (قَباحَت) Kharaabi, buraai, naqs, aeb [RKT]
Qabeel T: (قَبِيل) Qism, giroh, silsila, sort, kind, category [RKT]
qahat-saali T: Qahat ka zamaana, sookha [RKT]
qata-kalaami T: (قَطْع کَلامی) Bol-chaal band hone ki soorat, baat kaatna, guftagu mein khalal paida karna [RKT]

qi

qila-qama T: (قَلع قمع) Masmaar karna, indihaam karna, removal, rooting-out (some evil or undesirable thing) [RKT]
qissa-mukhtasar T: (قِصَّۂ مُخْتَصَر) Khulaasa ye ke [RKT]
qiyaas-aaraai T: (قیَاس آرائی) Andaaza ya takhmeena lagane ka amal, andaaza lagaana, gumaan karna, khayaal daudaana [RKT]

qu

Quwwat e baazu T: (قُوَّتِ بازُو) Baazu ki taaqat, sahaara, ones own power [RKT]
R

Raa

Raahib T: (راہِب) Nasaara ka peshwa, taarik-ud-duniya, paadri [RKT]
raainda dargah T: (رانده درگاه) Wo shakhs jo darbaar e ilaahi se nikaala gaya ho, phitkaara hua, mardood [Urduin]

ra

Ratt T: (رَٹ) Baar baar ek (1) hi baat kahe jaane ka amal, dohraana, zidd [RKT]
Raushan-khayaali T: (رَوشَن خَیالی) Raushan khayaal ka kaam ya amal, soojh-boojh, aqlmandi, daanaai [RKT]
raza-joi T: (رَضا جوئی) Ijaazat ki khwaahish, kisi ki marzi par chalne ki aawaaz [RKT]

ru

ruju-ilallah T: Allah ki razaa ki taraf mutawajje hona [RKT]
S

Saa

saaeb T: (صائِب) Durust, sahih, seedha [RKT]

sa

sabb o shitam T: (سَبّ و شَتْم) Zulm o sitam, laan-taan [RKT]
sad-afsos T: (صَد اَفْسوس) Bahut afsos hai, nihaayat ranj ki baat [RKT]
sad-e-faulaad T: (سَدِ فَولاد) Faulaad ki deewaar, faulaad ki tarah mazboot aasra [RSB]
salb T: Cheen lena [FL]
samaa-at T: (سَماعَت) Sunna, quwwat e samaa-at, hearing [RKT]
saraayat T: (سَرایَت) Ek cheez ki doosri shae mein ghul-mil jaane, jazb hone, asar-andaaz hone ya sama jaane ka amal, taaseer, absorption, infusion [RKT]
Sarf e Nazar T: (صَرْفِ نَظَر) Nazar-andaazi, adm e tawajjo [RKT]
sargardaa'n T: (سَرگرداں) Hairaan, pareshaan, ghoomne ya chakkar lagaane waala [RKT]
sarmayadaar T: (سَرْمایَہ دار) Daulatmand, ameer, rich, wealthy [RKT]
Satar-poshi T: (سَتَر پوشی) Sharam-gaah ko chupaane ya dhankne ka amal [RKT]

sh

Sha-aaer T: (شَعائِر) Ibaadate'n, qurbaniya'n, nishaniya'n aur alaamate'n [RKT]
Shaakhasana T: (شاخْسانَہ) Jhagde ki baat ya qissa, jhagda, bahes, ajeeb o ghareeb baat, manghadat baat [RKT]
shab e bedaar T: (شَب بیدار) Raat bhar jaagne waala, raat ko jaag kar ibaadat karne waala, tahajjud guzaar [RKT]
shafqat-e-pidri T: Baap/waalid ki shafqat [RSB]
shahaan e mamlakat T: (شَاہَانِ مَمْلَکَت) Sultanat ke baadshah, shahinsha [RSB]
shanee' fe'l T: Bad, bura kaam [RSB]
Shaq T: (شَقّ) Shagaaf, daraad [FL]
shar-angezi T: (شَر اَنگیزی) Fitna o fasaad, sharaarat, fitna-pardaazi, phoot daalna [RKT]
shiaar T: (شِعارِ) Nishaan, pehchaan, dastoor, mark, identity [RKT]

so

soo-e-khaatima T: (سُوْئِ خَاتمَہ) Bura khaatima, buri maut [RSB]

su

Sukoonat pazeer T: (سُکُونَت پَذِیر) Rihaaish, rihaaishi, kisi jagah rehna [RSB]
T

Taa

taa-aanke T: Yaha’n tak, is darja [RKT]
Taa-der T: (تا دیر) Bahut der tak, kaafi waqt tak [RKT]
Taaeb T: (تَائِب) Tauba karne waala, gunaah se baaz aane waala [RKT]
taalluq-daari T: (تَعَلُّقْ داری) Rishtedaar, ahle khandaan, adost, ahbaab [RSB]
taaoon T: (طاعُون) Ek (1) wabaa, plague, Ek (1) mohlik jaraseemi bimaari jis mein guthli nikalti hai aur bukhaara aata hai [RKT]
taaqqul T: (تَعَقُّل) Door-andeshi aur daanishmandi [RKT]
taaseer T: (تاثِیْر) Asar karna, asar dena, affect, influence [RKT]

Ta

tabaddul T: (تَبَدُّل) Badal jaane ki kaefiyat, badalna, tabdeeli [RKT]
tadaaruk T: (تَدارُک) Talaafi [RKT]
tafheemi T: (تَفْہِیْمی) Waazeh, tafseeli wazaahat [RSB]
taghaiyyur T: (تَغَیُّر) Tabdeeli, badalna [RKT]
tah T: (تَہ) Teh, gehraai ki intihaai, jad, buniyaad, haqiqat, baareeki, maane-khez [RKT]
Tah-tahaa T: (تَہتّہا) Qehqaha maar kar hasna, dillagi, masti, mauj karna [RKT]
tajaawuz T: (تَجاوُز) Hadd se guzarna, Muqarrara hadd se aage badhna, hukm udooli [RKT]
tajaawuz T: (تَجاوُز) Muqarrara hadd se aage badhna, hukm udooli [RKT]
Tamaaniyat T: (طَمانِیَت) Itmenaan, tasalli [RKT]
tamaddun T: (تَمَدُّن) Shehri zindagi, sheher mein rehna-sehna [RKT]
tanseekh T: (تَنْسِیخ) Rad, tardeed, baatil qaraar dena, kal-adm karna, mitaana, nees o naabood karna [RKT]
Taqwiyat T: (تَقْوِیَت) Taskeen, itminaan, tasalli, tasahffi [RKT]
taree T: Khushki ki zidd, nami, geela-pan [RKT]
Tarmeem T: Nazr e Saani, tabdeeli, improvement, amendment [RKT]
tasaahul T: (تَساہُل) Susti, ghaflat [FL]
Tasarruf T: (تَصَرُّف) Istemaal, ikhtiyaar, dast-andaazi, radd-o-badal, Ikhteyaar, sovereignty or control [RKT]
Tasdeeq T: (تَصْدِیق) Saheeh hone ki taaeed, affirmation, conformation [RKT]
Tasma T: (تَسْمَہ) tasma ki jamaa, chamde ki patli dori jo do (2) dedh (1 ½) inch tak chaudi hoti hai, lambaai muqarrar nahi, istelaahan tasma kehlaati hai [RKT]
taul T: (تَوْل) Muqarrara wazan, andaaza, bojh, taulna, weight, the act of weighing [RKT]
tauqeer T: (تَوقِیر) Izzat, azmat, taazeem o takreem, martaba [RKT]
tawaazo T: (تَواضُع) Khaatir-madaarat, inkisaari, aajizi, humility, politeness [RKT]
Tawahhum T: (تَوَہُّم) Wahem, gumaan, shak, wahem mein padna, superstition [RKT]
tawarru T: (تَوَرُّع) Parhezgaari, parhezgaari, khuda ka khauf, zohd, taqwa [RKT]
Tazaad T: (تَضاد) Ikhtilaaf, farq, imtiyaz [RKT]
Tughyaani T: (طُغْیانی) Sarkashi, ziyaadati [RKT]
U

uq

uqoobat T: (عُقُوبَت) Dukh, azaab, saza [FL]
W

Waa

waafir T: (وَافِر) Ziyaada, kaseer, kasrat se, bohot [RKT]
Waasil e Jahannum T: Jahannum mein jaane waala/pohonchne waala [RKT]

Wa

Wagarna T: (وَگرنَہ) Warna, aur agar nahi to [RKT]
wast T: (وَسْط) Beech, darmiyaan [RKT]
Y

Yaa

yaas T: (یَاس) Naa-ummeedi, maayoosi, udaasi, khauf, andesha, kahtra [RKT]
Z

Zaa

zaad-e-raah T: (زَادِ راہ) Safar ka kharch [RSB]

Za

zan-e-mahez T: (ظَن مَحْض) Mahez andaaza, baghair daleel ke gumaan [RSB]
zang-aalood T: (زَنْگ آلُود) Zang laga hua, mashq (Practice) ki kami ki wajah se ilm mein kami aana [RKT]

zi

Zina-bil-jabr T: (زِنا بِالْجَبْر) Kisi aurat se zabardasti badkaari/zina karne ka amal [RKT]
Ziraa-at T: (زِراعَت) Kheti-baadi [RKT]

zo

zohd-o-wara' T: (زُہْد و ورع) Parhezgaari [RKT]

zu

zulmaat T: (ظُلْمات) Andehra, taareekiyaa'n, andhere, yahan muraad gunahon ke andhere [RKT]